

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KAŞKAY ATASÖZLERİNDE AD AKTARMALARI

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK

Mehmet GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(Malatya, Temmuz 2010)

ÖZET

Kaşkay Türkçesi Oğuz Türkçesinin bir ağız olup coğrafi olarak da Oğuzcanın en güneydeki kolunu temsil etmektedir.

Kaşkay Türkleri İran'ın Fars bölgesinde konargöçer olarak yaşamaktadır. Hayat şartları ve siyasî sebeplerle bugün Kaşkay Türklerinin büyük bir çoğunluğu yerleşik hayata geçmek zorunda kalmıştır. Yerleşik hayata geçenler tabii olarak gelenek, görenek ve dillerinden uzaklaşmaktadırlar. Bu hızlı değişim kısa bir süre sonra önemli bir Türk kültür varlığının da yok olması sonucunu doğuracaktır. Bu sebeple Kaşkay Türkçesine ait metinlerin bir an önce derlenip yayınlanması ve Türk dünyasına tanıtılması büyük önem arz etmektedir.

Çalışmamızın esasını, Esadullah Merdani Rahimî'nin **Atalar Sözü** “*Darbu'l-meselha-yı Türki-i Kaşkai*” adlı eseri teşkil etmektedir. Eser, Kaşkay Türkçesiyle yazılmış olup, eserde atasözlerinin Farsça açıklamaları da verilmiştir.

Öncelikle Arap alfabesiyle yayınlanmış Kaşkay dil malzemesinin transkripsiyonunu yaparak Latin alfabesine aktardık. Eserde atasözleri dışında karışık olarak verilen deyimler, dualar, beddualar, tekerlemeler çeşitli tabirler, dörtlük ve beyitler de yer almaktadır.

Çalışmamızın konusunu “Kaşkay Atasözlerinde Ad Aktarmaları” ile sınırladığımız için eserde yer alan atasözlerinin dışındaki deyim, dualar, tabirler, beddualar, tekerlemeleri incelememizin dışında bıraktık. Tasnif ettiğimiz 2564 atasözünün Türkiye Türkçesindeki karşılığı olan atasözlerini verdik, karşılıkları olmayanları da Türkiye Türkçesine aktarmakla yetindik.

Kaşkay atasözlerinde ad aktarmalarını tespit ettiğimiz bu 2564 atasözü üzerinde yaptık. Ad aktarmaları çeşitlerini tespit ederken M.A. Yekta SARAÇ'ın Klâsik Edebiyat Bilgisi-Belâgat adlı eserindeki tasnife bağlı kaldık.

Ayrıca atasözlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmamızın sonuna bir de seçme sözlük ekledik.

Bu çalışmamızın amaçlarından biri de bugüne kadar Kaşkay atasözlerini Türk dünyası atasözleri içerisindeki eksikliğini giderilmesidir. İlerde yapılacak “Türk Dünyası Atasözleri Sözlüğü”ne bir katkı sağlamaktır.

ABSTRACT

Qashqai Turkish is a dialect of Oğuz Turkish and geographically represents the southest branch of Oguz Language.

Qashqai Turks live as nomads around Persian Region of Iran. Because of living conditions and political reasons most of Qasqai Turks have a settled life, today. Ones who have settled life remove from their traditions, customs and languages. This rapid change will result in vanishing of an important Turkish cultural asset, in a short time. Thus, gathering and publishing and introducing to Turkish World of texts in Qashqai Turkish as soon as possible, has a great importance.

“*Darbu’l-meselha-yı Türki-i Kaşkai*” **Atalar Sözü** of Esadullah Merdani Rahimi, constitutes the base of this study. This work has been written in Qashqai Turkish and explanations of proverbs have also taken place in Persian Language.

First of all, we made transcription of materials in Qashqai Language which were written with Arabic Letters, and then transferred the material into Latin alphabet. In the text, out of proverbs, there are also idioms, prayers, maledictions, repartees, varied expressions, quatrains and couplets, which take place heterogenously.

Since we limited the subject of our study as “ Metonymy at Qasqai Proverbs”, we excluded idioms, prayers, expressions, repartees from our investigation. We gave way to Turkey Turkish equivalents of 2564 proverbs which we have classified, and we just translated to Turkey Turkish which had not a direct equivalent in Turkey Turkish

We made noun transfers at Qashqai Proverbs, on the 2564 proverbs which we have determined. While determining noun transfer kinds, we were committed to classification of M.A. Yekta SARAÇ, which he has mentioned at his work Classical Literature Information-Belâgat.

Besides, in order to maket the proverbs more intelligible, we added a selected dictionary to the end of the study.

One of the aims of this study is that, eradicating the lack of Qashqai proverbs in the pool of proverbs of Turkish World. It is aimed to give some help to “Turkish World Proverbs Dictinary” which will be prepared in the future.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Enstitümüz Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet GÜNDÜZ tarafından Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK danışmanlığında hazırlanan “Kaşkay Atasözlerinde Ad Aktarmaları” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN :

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2010

Prof. Dr. Mehmet TİKİCİ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
KISALTMALAR	vi
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	vii
ÖN SÖZ	viii
GİRİŞ	x
1. KAŞKAY TÜRKLERİ	x
1.1. Kaşkay Kelimesinin Menşei	x
1.2. Kaşkay Türklerinin Yaşadıkları Coğrafya	xii
1.3. Kaşkay İlinde Geleneksel İdarî Teşkilat	xiv
1.5. Kaşkaylarda Dil ve Edebiyat	xix
1.5.1. Kaşkaylarda Dil	xix
1.5.1.1. Kaşkay Türkçesinin Özellikleri	xx
1.5.2. Kaşkaylarda Edebiyat	xxi
1.6. Kaşkay İlinde Sosyal Hayat	xxiv
1.6.1. Kaşkaylarda Evlenme ve Düğün Törenleri	xxiv
1.5.2. Kaşkaylarda Din ve Batıl İnançlar	xxvi
1.5.3. Kaşkaylarda Cenaze Törenleriyle İlgili Gelenekler	xxvi
1.5.4. Kaşkay İlinde Giyim-Kuşam	xxvii
1.5.5. Kaşkay İlinde El Sanatları	xxviii
1.5.7. Kaşkay İlinde Yiyecek ve İçecekler	xxx
1.5.8. Kaşkaylarda Hayvancılık ve At Kültürü	xxxı
1.5.8.1. Kaşkaylarda Atın Yeri	xxxii
2. ATASÖZLERİ	xxxiii
2.1. Atasözlerinin Dil ve Anlatım Bakımından Genel Özellikleri	xxxv
2.1.1. Atasözlerinin Biçim Özellikleri	xxxv
2.1.2. Atasözlerinin Kavram Özellikleri	xxxvii
3. AD AKTARMASI	xxxviii
3.1. Atasözlerinde Ad Aktarmaları	xxxix
TRANSKRİPSİYONLU METİN	1
KAŞKAY ATASÖZLERİ	2
KAŞKAY ATASÖZLERİNDE AD AKTARMALARI	247
SONUÇ	261
SEÇME SÖZLÜK	268

KISALTMALAR

ADS	: AKSOY, Ömer Asım (1988), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
ADSEL	: AKSOY, Ömer Asım (1968), Atasözleri ve Deyimler (El Kitabı), Ankara: TDK yayınları.
ADSTDK	: http://tdkterim.gov.tr/atasoz/
Ar.	: Arapça.
ATA	: PARLATIR, İsmail (2008), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-II, Ankara: Yargı Yayınevi.
BAAD	: Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II (1996), (BAAD.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
bkz.	: bakınız.
çev.	: çeviren.
Far.	: Farsça.
hlk.	: halk ağzında.
huk.	: hukuk.
is.	: isim.
mec.	: mecaz.
Moğ.	: Moğolca.
Peh.	: Pehlevi dili, Pehlevice.
S.	: sayı.
sf.	: sıfat.
TAS	: SARAÇBAŞI, M. Ertuğrul, MİNNETOĞLU, İbrahim (2002), Örnekli ve Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
TDOAS	: ÇOBANOĞLU, Özkul (2004), Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
ünl.	: ünlem.
zf.	: zarf.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

آ , ا : a, e, ā	ص : ş
ئ : è	ض : ž
ب : b, p	ط : ṭ
پ : p	ظ : ẓ
ت : t	ع : ʿ
ث : ṣ	غ : ğ
ج : c	ف : f
چ : ç	ق : ḳ
ح : h	ك : k
خ : ħ	گ : g
د : d	ل : l
ذ : ẓ	م : m
ر : r	ن : n
ز : z	و : o, u, ü, ū, v
ژ : j	ؤ : ö
س : s	ه : h
ش : ş	ى : ı, i, ī, ī, y

ÖN SÖZ

Kaşkay Türkçesi Oğuz Türkçesinin bir ağız olup coğrafi olarak da Oğuzcanın en güneydeki kolunu temsil etmektedir.

Kaşkay Türkleri İran'ın Fars bölgesinde (Şeş nahiye, Çehârdanke, Kâmfirûz, Ardahan, Kâzerûn, Ferrâşbend, Mahalerbaa, Fîrûzâbâd, Meymend, Efrac, Hunc ve Mahûr Milânî vb.) konar göçer olarak yaşamaktadır. Hayat şartları ve siyasi sebeplerle bugün Kaşkay Türklerinin büyük bir çoğunluğu yerleşik hayata geçmek zorunda kalmıştır. Yerleşik hayata geçenler tabii olarak gelenek, görenek ve dillerinden uzaklaşmaktadırlar. Bu hızlı değişim kısa bir süre sonra önemli bir Türk kültür varlığının da yok olması sonucunu doğuracaktır. Bugün Kaşkay gençlerinin birçoğu Kaşkay Türkçesini günlük hayatta artık konuşamamaktadır. Bu sebeple Kaşkay Türkçesine ait metinlerin bir an önce derlenip yayınlanması ve Türk dünyasına tanıtılması büyük önem arz etmektedir.

Kendi dilleriyle eğitim ve öğretim yapma imkânı olmayan Kaşkay Türklerinin İl fertlerinin şahsî gayretleri sonucu meydana getirdiği eserler Kaşkay Türkçesi için büyük öneme sahiptir. Biz de bu eserlerden biri olan Esadullah Merdani Rahimî'nin (bilimsel tekniklerle hazırlanmamış olsa da) Kaşkaylar arasında uzun yıllar derleyip yayımladığı 2564 atasözü ve 1341 deyimini içerisinde yer aldığı Atalar Sözü “Darbu'l-meselha-yı Türkî-i Kaşkai” adlı eseri üzerinde çalışarak, Türkiye'deki bilim çevrelerinin dikkatlerini bu konu üzerine çekmeyi amaçladık.

Çalışmamızın esasını, Esadullah Merdani Rahimî'nin **Atalar Sözü** “*Darbu'l-meselha-yı Türkî-i Kaşkai*” adlı eseri teşkil etmektedir. Eser, Kaşkay Türkçesiyle yazılmış olup, eserde atasözlerinin Farsça açıklamaları da verilmiştir.

Öncelikle Arap alfabesiyle yayınlanmış Kaşkay dil malzemesinin transkripsiyonunu yaparak Latin alfabesine aktardık. Eserde atasözleri dışında karışık olarak verilen deyimler, dualar, beddualar, tekerlemeler çeşitli tabirler, dörtlük ve beyitler de yer almaktadır.

Çalışmamızın konusunu “Kaşkay Atasözlerinde Ad Aktarmaları” ile sınırladığımız için eserde yer alan atasözlerinin dışındaki deyim, dualar, tabirler, beddualar, tekerlemeleri incelememizin dışında bıraktık. Tasnif ettiğimiz 2564

atasözünün Türkiye Türkçesindeki karşılığı olan atasözlerini verdik, karşılıkları olmayanları da Türkiye Türkçesine aktarmakla yetindik.

Kaşkay atasözlerinde ad aktarmalarını tespit ettiğimiz bu 2564 atasözü üzerinde yaptık. Ad aktarmaları çeşitlerini tespit ederken M.A. Yekta SARAÇ'ın Klâsik Edebiyat Bilgisi-Belâgat adlı eserindeki tasnife bağlı kaldık.

Ayrıca atasözlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmamızın sonuna bir de seçme sözlük ekledik.

Bu çalışmamızın amaçlarından biri de bugüne kadar Kaşkay atasözlerini Türk dünyası atasözleri içerisindeki eksikliğini giderilmesidir. İlerde yapılacak “Türk Dünyası Atasözleri Sözlüğü”ne bir katkı sağlamaktır.

Çalışmamızın başına “Kaşkay Türkleri” başlığı altında Kaşkaylarla ilgili ayrıntılı bilgi vererek “Kaşkay Türkleri”nin daha iyi tanınmasını amaçladık.

Kaynakçada ise yararlandığımız kaynakların yanında Kaşkay Türkçesiyle ilgili bugüne kadar yapılmış olan ulaşabildiğimiz diğer çalışmaları da ekleyerek bu konuda yapılacak çalışmalara bir nebze olsun katkıda bulunmak istedik.

Ekler bölümünde, Kaşkay tayfa ve tirelerinin yaylak ve kışlak göç yollarını gösteren haritalar ve Kaşkayların günlük hayatlarıyla ilgili 10 adet resim yer almaktadır.

Bu çalışmada gerek Farsça çevirilerle gerekse diğer konularda bana yardımcı olan Jafar Evazi Yadvouri'ye, çalışmanın bütün aşamalarında benden hiçbir yardımını esirgemeyen Mohammad Kayani'ye, çalışma boyunca yol göstericiliğinden yararlandığım, çalışmanın bilimsel içerik kazanmasında büyük katkı sağlayan hocam Yrd. Doç Dr. Muhittin Çelik'e şükran borçluyum.

Mehmet GÜNDÜZ

MALATYA - 2010

GİRİŞ

1.KAŞKAY TÜRKLERİ

1.1. Kaşkay Kelimesinin Menşei

İran kaynaklarında Kaşkâî şeklinde geçen bu adın nereden geldiği ve anlamı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu kelimenin menşei ile ilgili görüşler iki ana grupta sınıflandırılmaktadır:

1. Etimolojik Görüşler: Bazı kaynaklarda "kaşkai (قشقای)" ve "kaçkai (قا قائی)" kelimeleri arasındaki benzerlikten yola çıkılarak, Türk dilindeki "kaç-(fırar etmek, kaçmak)" fiilinden geldiği görüşü ileri sürülmüştür. Bu kelimenin (kaçmak) daha sonra telaffuz bozulmasına uğrayarak "kaçkai (قا قائی)" iken "kaşkai (قشقای)" şekline dönüştüğü belirtilmektedir (Çelik, 1997:1).

Bazı tarihçiler de aynı mantıktan yola çıkarak Kaşkayların "Kayı" oymağının firarileri olduğunu söylemişlerdir (Oberling, 1974:32).

İran'ın 19. asır tarihçilerinden Sipihr, "Halaçlar Rum'dan İran'a geldikten sonra, onlardan bir kısım tayfa ayrılarak Fars'a göçtü. Rum vilayetinin Halacistan bölgesinden sakın olup kalan tayfalar, göçenleri "kaçgar" diye adlandırdılar." demektedir (Çelik, 1997: 1).

Divanü Lügati't-Türk ve birçok Türk sözlüğünde yazdığı gibi birçok Türk dillerinde "kaşka" kelimesi, at ve sığır gibi hayvanların alnındaki beyaz benek (akıtma, leke) demektir. V.V. Bartold. P. Oberling (1974:33) İrec Afşar (1366) ve Sirus Perham (1362:247) gibi birçok araştırmacıya göre "alnı beyaz lekeli atlara bindikleri için, bugüne kadar Kaşkaylar olarak anıla gelmişlerdir." (Yeşilbursa 1988a:34). Kaşkayların kendileri de aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Kaşkay aşiretinin reislerinden Melek Mensur Han şöyle demektedir: "... bizim at yetiştirme konusundaki becerimizden dolayı Kaşkay ismi, alnı beyaz atı olan kimseye verilmiş olabilir." (Schooten, 1376:144).

2. Etnografik Görüşler: Bir grup araştırmacılar Kaşkay kelimesinin menşeiini coğrafi ve tarihi yollarla izah etmeye çalışmışlar. Hakayik-i Ahbar-i Nasiri Kitabında

(Hurmoci 1343:100) Kaşkayların köken olarak "Kaşka" adındaki Yomut oymağından olduklarını ve bundan dolayı "Kaşkayı" olarak adlandırıldıklarını yazıyor.

Kaşkayların, "kaşkaşe" diye adlandırılan Yamut boyunun oymağı olduklarından dolayı "kaşkai" diye isimlendirildiğini iddia edenler de vardır.

Morisden, mahalli kaynaklara dayanarak, "kaşkai" adının ilk defa Cani Ağa Kaşkai isimli, Şah Abbas'ın idaresinde makam sahibi bir şahıstan alındığını belirtmiştir (1977: 57).

Müslüman Halklar Ansiklopedisi'nde de, "kaşkay" kelimesinin geçmişte politik olarak birleşmiş ve aynı kültürel özellikleri paylaşmaya devam eden değişik kökenli kişi ve gruplar için kullanıldığı yazılıdır (Müslüman Halklar Ansiklopedisi, 1991: 77).

Kaşkay kelimesinin muhtelif Türk lehçe ve şivelerinde (Courteille, 1870: 406), "kaşka veya kaşga" anlamındaki kelimeden geldiğini söyleyenler de vardır.

B. Behmenbegi, kaşkay adının "kaşka" sözünden alınması fikrine işaret ederek : "Bartold veya bu fikri ileri sürenleri hatırlatarak, göçeri tayfa ve kabilelerin çoğu özlerini hayvanların adı ve rengi ile de adlandırmışlardır" tespitinde bulunmuştur (Behmenbegi, 1324: 2).

Başka bir rivayette de, "Kaşkayların düşman saldırısına maruz kalıp kaçmaya çalışan kardeş iki dedesi varmış. Kaçış esnasında küçük kardeş büyük kardeşe, karşısında bulunan büyük taşı göstererek, "kaç kayaya" ifadesi tedricen dillere düşerek sonuçta aşiretin adı olmuştur" (Çelik, 1997:3) denilmektedir.

"Kaşkayî" kelimesinin kökeni hakkındaki önceki ve yeni tarihçilerin ve araştırmacıların şu görüşleri yer almaktadır: "Kaşkayî" kelimesi "kaş" ve "kayî" kelimelerinden meydana gelmiştir.

Birinci parça olan "kaş" kelimesi iki esas anlama sahiptir. 1) Öncü, başlangıç; ön bekçi. 2)(Kaç) kelimesinin bozulmuş şekli olup bunun da iki anlamı vardır: a) Koş, hızlı hareket et. b) Koşucu, çabuk ve hızlı.

İkinci parça olan "Kayî" kelimesi, tarihçilerin ve dilbilimcilerin görüşüne göre, Azerbaycan'da, Kafkasya'da, Türkiye'de, Çin'de, İran'ın güney bölgelerinde, Hazar denizi kıyılarında ve benzeri yerlerde uzun zamandan beri yaşayan Oğuz Türklerinin 24 kabilesinden birinin adıdır.

Bununla beraber “Kaşkayî” kelimesi şu iki anlama gelmektedir: a) Öncü, akıncı, ilerici olan Kayı kabilesi. b) Çabuk, hızlı ve hareketli Kayı aşireti (Temizel, 2008: 476).

Kaşkayların XVIII. asırdan önceki kaynaklarda adına rastlanılmadığı gibi çağdaş eserlerde de nasıl teşekkül ettiklerine dair bilgi yoktur. Bununla beraber birçok tanınmış Türkmen oymağının Afgan hâkimiyeti esnasında, kendilerini onlara karşı korumak için kuvvetli Şahilu oymağının etrafında birleştikleri ve bu ili meydana getirmiş oldukları tahmin edilmektedir (Sümer, 2002: 21).

1.2. Kaşkay Türklerinin Yaşadıkları Coğrafya

Kaşkayların yurtları Fars eyaletinin kuzeybatısından başlayıp güneydoğuya doğru uzanmakta ve Şeş nahiye, Çehârdanke, Kâmfirûz, Ardahan, Kâzerûn, Ferrâşbend, Mahalerbaa, Fîrûzâbâd, Meymend, Efraz, Hunc ve Mahûr Milânî yörelerini içine almaktadır. Bunlardan ilk beşi yaylakları, diğerleri de kışlaklarıdır (Sümer, 2002: 21).

Kaşkay İli, Fars Körfezi kıyılarından başlayarak Isfahan ve Bahtiyari bölgelerinin güneylerine kadar varan bir alana yayılmıştır. Zagros dağlarının birbirine girmiş yükseklikleri ile körfez sahilleri bu ilin sınırlarını çizmektedir.

Şirâz'ı orta kısım (merkez) olarak değerlendirdiğimiz takdirde, Kaşkayları yaşadıkları yerler itibariyle üç kısma ayırabiliriz:

1.Kaşkay Yaylak Bölgesi : Şirâz'ın kuzeyinden başlayarak Zagros dağlarına kadar uzanır. Bu bölgedeki yerleşim yerleri şunlardır: Sipidan, Berucen, Semiron, Abâde ve Mordeşt'tir.

2.Kaşkay Kışlak Bölgesi : Şirâz'ın güneyinden başlayarak Fars körfezine kadar uzanan bölgedir ve şu şehirleri içine almaktadır: Lar, Cehrom, Firuzâbâd, Kazron, Mümesnâ, Behbahan, Keçseran, Dugonbedân, Ramhürmüz, Buşehr, Kongan ve Deştisenan'dır.

3.Orta (Merkez) Kısım : Şirâz çevresi, Deşt-i Erjen ve Merudeşt şehirlerini içine alır (Çelik, 1997: 10).

Kaşkay İlinin yaşadığı bölge İran'da yaşayan diğer göçebe aşiretlerine nispetle kıyaslanamayacak ölçüde geniş bir alandır. Ayrıca, Kaşkaylar hâlihazırda

İran'ın 17 bölgesinde (Fars, İsfahan, Kehgileviye, Çarmahal, Bahtiyari, Huzistan, Buşehr, Hürmüzgan sözkonusu bölgenin en önemlileridir) bulunmakta ve ziraat vs. işlerle uğraşmaktadırlar. Bu 17 bölgeye gidip gelmekte ve göçer yaşantılarını devam ettirmektedirler (Çelik, 1997: 10).

Son zamanlara kadar İran hükümetince "Vilâyet-i Kaşkayi" adı ile ayrı bir idari bölgeye ayrılmış olan ve 15 kazaya bölünmüş Kaşkay yurdu Basra Körfezi kıyılarından başlayarak İsfahan ve Bahtiyari bölgelerinin güneyine kadar varan bir alana yayılmıştır. Vilayet-i Kaşkayi'yi oluşturan kazaları Demorgny (1375) şöyle yazmaktadır:

1. Şeş Nâhiye: Bu kazanın uzunluğu 126 kilometre ve eni 66 kilometredir. Keyfiyye köyünden Gendoman'a ve İsfedran Kasabasından Mimend'e kadar bir alanı içine almaktadır. Merkezi Semirom'dur 5500 kişilik nüfusu vardır.

2. Çahar Dange: Bu kaza 144 kilometre uzunlukta 66 kilometre enindedir. Merkezi Aspas kasabası olan bu kaza Verdane'den Karavol Hane'ye ve Bazçe köyünden Serve'ye kadar bir alandan oluşmaktadır ve 6500 kişilik nüfusu vardır.

3. Kam Firuz Kazası: Bu kaza 54 kilometre uzunlukta ve 30 kilometre enindeki bir bölgeden oluşmaktadır. 33 köyü olan bu kazanın merkezi Pa Lengeri'dir ve 6000 kişilik nüfusa sahiptir.

4. Erdekan Kazası: 30 kilometre uzunlukta ve 6 kilometre eninde olan Erdekan kazası Dehe Ali köyünden Erdekan'a kadar bir alanı içine almaktadır. 12000 kişilik nüfusu olan bu kazanın merkezi Erdekan'dır.

5. Kazerun Kazası: 84 kilometre uzunluğu ve 60 kilometre eni vardır. Munde Kace köyünden Buşakan'a ve Doşiran köyünden Elife kadar uzanan alandan oluşmaktadır. 35000 kişilik nüfusu vardır. Merkezi Kazerun'dur.

6. Heşt Kazası'nın 48 kilometre uzunluğu ve 42 kilometre eni vardır. Nüfusu 11000 kişidir ve 14 köyü vardır.

7. Cerre ve Famur Kazası: 42 kilometre uzunluğu ve 30 kilometre eni vardır. Şeybteng'den Robatek'e ve Serizkan köyünden Sermeşhed'e kadarki bölgeyi kapsamaktadır ve 5000 kişilik nüfusu olan Heşt'in 23 köyü vardır.

8. Famur: Bu kazanın uzunluğu 9 kilometre, eni ise 3 kilometredir. Merkezi Deh-e Pakah, nüfusu ise 1300 kişiden ibarettir.

9. Ferraşbend: 66 kilometre uzunlukta ve 18 kilometre eninde olan bu kaza Ferreşbend köyünden Cani Abad'a kadar uzanmaktadır. 6000 kişilik nüfusu vardır ve merkezi Ferraşbend kasabasıdır.

10. Mahalle Erbaâ: 66 kilometre uzunluğu ve 24 kilometre eni vardır. Merkezi Dehram kasabası, nüfusu ise 7000 kişidir.

11. Firuzabad: Bu kazanın uzunluğu 24 kilometre eni ise 12 kilometredir. Kabre Cur Kasabası buranın merkezidir ve nüfusu 11.000 kişidir.

12. Mimend: 9 kilometre uzunluğu ve 6 kilometre eni vardır. Sehraya Sefid'den Şebankara köyüne kadar uzanmaktadır. 4000 kişilik nüfusu vardır. Merkezi Mimend'dir.

13. Efrez Kazası: 27 kilometre uzunluğu, 54 kilometre eni ve 9000 kişilik nüfusu vardır. Merkezi Hane kasabasıdır.

14. Honc Kazası: 90 kilometre uzunluğu ve 54 kilometre eni vardır. 26 köyden oluşan bu kazanın merkezi Honc Kasabasıdır. 9000 kişilik nüfusu vardır.

15. Mahur Milati: 120 kilometre uzunluğu ve 80 kilometre eninde olan bu kazanın merkezi Baba Monir'dir.

16. Kâkân Kazası: Memeseni mıntikasının kuzeyinde vaki olan bu kaza beş köyden oluşmaktadır (Demorgny 1375: 92-99).

Adı geçen kazalardan, Şeş Nahiye, Çahar Dange, Kam Firuz, Erdekan ve Kazerun Kaşkayların yaylaklarını, diğer kazalar ise Kaşkayların kışlaklarını oluşturmaktaydı.

Günümüzde "Vilâyet-i Kaşkayi"nin birçok arazisi hükümet tarafından gasp edilmiş veya Tat ve Lor'lara verilmiştir. Ancak Kaşkay uruğu bugün bile İran'ın güneyindeki en geniş araziye sahiptir. 1939 yılında 1:2000000 ölçekli olarak İngiliz Feild tarafından çizilen haritada Kaşkay İlinin dağılımı gösterilmiş ve bölgenin coğrafi özelliklerine işaret edilmiştir (Mostofiyolmemalek 1377: 265).

1.3. Kaşkay İlinde Geleneksel İdarî Teşkilat

Kaşkayların yurtları "vilâyet-i Kaşkâi" adıyla ayrı bir idarî bölge halinde teşkilâtlandırılmıştır. Oymak teşkilâtları diğer Türk illerinde olduğu gibi boylara (taife), boylar obalara (tire) ve obalar da ocaklara ayrılmıştır. Topluluğun başında

“İlhan” unvanını taşıyan bir kimse bulunmakta ve vekiline de “İlbeyi” denilmekteydi. Yönetimde en etkin kişi ilbeyi olup ilhanın oğlu veya kardeşi gibi en yakın akrabasından; ilhan ise Kaşkay ilini idare eden ailenin fertlerinden biri olmak üzere şah tarafından seçilirdi.

Kaşkay ilinin tarihî bakımından en önemli boyları ve obaları şunlardı: Bayat. İgdir (Oğuz boyu), Beydili, Çarılılı (Oğuz boyu ?), Şamlı (Safevî kızılbaş Türkü oymağı), Ağaçeriler, Halaç (adı IX. yüzyıldan beri kaynaklarda geçen Türk kavmi), Musullu (Akkoyunlu oymağı) ve Oryad (Oyrad Moğol kalıntısı). Bunlardan Halaçlar dışında kalanlar Anadolu asıllıydılar. Bugün ise İran'da Derreşûrî, Şeşbölûkî, Keşkülî Büzürg, Ameleh ve Fâris-i Meydân olmak üzere beş ana gruba ve bunların alt kollarına ayrılmışlardır (Sümer, 2002: 21).

İl: Çeşitli tayfalardan oluşan, (gelenek ve görenek ve dil birliği olan) tayfalar bir araya gelerek il teşkil ederler.

Büyük Kaşkay İli, kendine il bile denilen (Keşkül, Şordereli, Altıbölük, Amele vb.) büyük gruplardan oluşur. İlin genel reisine iki Türkçe kelimeden mürekkep olan (il+han) ilhan denilir. İlin birliği ve bütünlüğünün sembolü olan ilhan, bütün tayfalara hükümet eder (Çelik, 1997:21).

İlin gücü ve kuvveti, tayfalardaki silahlı grupların silahlı gücü ve itibarına bağlıdır.

Tayfa: Kaşkay İlinin kollarına tayfa denir. Birkaç tireden oluşur. Bu tireler arasında akrabalık bağı olması şarttır. Her taifenin bir idarecisi vardır. Buna **Kelanter** denir. Bunların görevleri vergi toplamaktır. Askeri meselelerde söz sahibidirler. Kelanterlik makamı saygın bir makamdır. Önemli olaylar onda biter. **Tire ve Bonku** içinden seçilen cengâverler doğrudan onun emrindedirler. Merkezi hükümet yanında ilin temsilcisi de sayılırlar. Kelanterlerin soylu-soplu ve zengin olmaları gerekir. Kalenterlerin gücü tayfadaki silahlı kişilerin sayısına bağlıdır (Çelik, 1997:22).

Tire: Birkaç bonkudan müteşekkildir. Örf ve adetleri bir olup, aileler arasında akrabalık bağları vardır. Özellikle göç zamanı beraber hareket ederler. Birkaç bonkunun bir araya gelmesi ile tire meydana gelir. Bu tire içinde kendilerine kethüda seçerler. Bunlar kelanterlerin insiyatifi altında seçilir. Zengin soylu-soplu olmaları şartı vardır.

Kethüdaların görevleri, tire içindeki meseleleri çözmektir. Tireyi her zaman savaşa hazır vaziyette bulundurup, silahlı kişiler yetiştirir ve Kelanterler, ihtiyaç olursa, Kethüdalardan silahlı kişiler isterler.

Bonku (Bonko) : İhtiyaca göre değişik durumlar gösteren ve siyah çadırlarda yaşayanların Kaşkay ilinde sahip oldukları unvandır. Oba, bölük, işom diye de isimlendirirler. Bonkuların reisine Aksakallı (Rişsefid) denir.

Bonkular müstakil birer birliktir. Bu birliktelik onların birlikte hareket etmeleriyle oluşur. Bonkunun fertleri beraber hareket edip daima birbirleriyle fikir birliği içindedirler. Aksakallılar, bu birliğin oluşması için aralarında sözleşmeler yapar ve bunlara uyulur. Yeni oluşmuş aileler de kendi bonkularını oluştururlar.

Aksakallıların görevleri şunlardır: Bonku reisi göç zamanı yurt (konaklama) yerini seçmek ve onları kiralama, yine evlenme sırasında gelinin götürülmesi, evlenme ve boşanma bunların kararlarına bağlıdır.

Bir aile bonkudan uzaklaştırılmak istenirse buna bonku karar verir. Bu durumda Aksakallıların işi zorlaşır. Ya nasihatle veya silah zoruyla bu aile bonkudan uzaklaştırılır (Çelik, 1997:22-23).

Bu siyasî ve sosyal birlikte samimi bir bağlılık mevcuttur. Bunlar bir ailenin üyeleri gibidirler. Aksakallıların bu birlikteki etkinlikleri fazladır. Herhangi bir çatışma sırasında bonkuya bağlı olarak hareket ederler. Bonkunun güçlü olup olmadığı o grubun silahlı kişilerinin çokluğu, azlığı ve zenginliklerine bağlıdır. Aksakallılar her zaman bir çatışmada daha fazla gencin sağlanması ve başarıları için çalışırlar (Keyanî, 1376: 176-178).

Bile: Kaşkay İli sisteminde “bonku” en son kol olarak bilinir. Ancak bazı bonkularda diğer geri kollara rastlanmaktadır. Bu geri kollara da bile denir.

Kaşkay tayfalarından Keşküli (Küçük ve Büyük) ve Dereşorlu tayfalarında en son kol “bonku”dur. Fakat Farsimedan taifesi, Amele ve Altıbölük tayfalarında en son kol “bile”dir (Çelik, 1997:23).

1.4. Kaşkay İlindeki Tayfa ve Tireler

Kaşkay İli, İran'ın siyasî ve sosyal hayatında güçlü nüfuza sahip olan konar-göçer bir birliktir. Bu birlik çeşitli tayfa ve tirelerden meydana gelmiştir. Bu tayfa ve tirelerin sayısı, adı ve nereden geldikleri konusunda farklı bilgiler verilmiştir.

M. H. Fesai, Kaşkay İl birliği içerisinde 66 tayfa ve tirenin adını eserine kaydetmiştir (1313: 313). M. Kayhan'ın eserinde ise Kaşkayların 89 tayfa ve tiresinin adı geçmektedir. M. B. Behmenbegi, Kaşkay ili içerisinde 5 tayfa (Şordereli, Şeşbloki, Altıbölüklü, 'Amele, Büyük Keşkülü, Farsimadan) ve 138 tirenin bulunduğunu belirtmiştir. A. Razmara'nın eserinde Kaşkayların 27 tayfa ve 190 tiresinin adı geçmektedir. İngiliz diplomatı Lord Kirzon, Kaşkayların 1875 yılında 20 tireye, 1890 yılında ise 18 tireye sahip olduklarını yazmıştır. N. Field, 1939 yılında Kaşkayların 74 tayfa ve tireye sahip olduklarını belirtir (Çelik, 1997: 25).

Shooten, 1956 yılında Kaşkayların 40 tayfa ve tiresinin adını vermiştir. Ayrıca, bu tayfaların yaylak ve kışlakları da verilmiştir (Ebiverdi, 1373: 66-67).

Kaşkay İlinde yer alan tayfa ve tirelerin sayısı ve isimleri konusunda farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkların en önemli nedeni, tayfa ve tirelerin bazılarının çeşitli sosyal ve siyasi zorluklar sebebiyle dağılmasıdır. Yine bazı tire ve tayfaların da güçlenerek yeni bir tire veya tayfa oluşturması da bu farklılıkların ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır (Çelik, 1997: 26).

Kaşkay İlinde bulunan tayfa ve tireleri şöyle sıralayabiliriz:

1.Amele Tayfası:

Amele tayfasının önemli tireleri şunlardır: Nefer, Şurdi, Emir Saları, Malahmedi, Muhtarhanlı, Söhrabhanlı, Şabankare, Behmenbegli, Tayyibî, Bayat, Sarevî, Lor, Borbor, Kadirli, Gazellî, Sekkiz, Mahmudzamanlı, Gelurdi, Gellezen, Çegibi, Ardkapan, Kutlu, Zerger, Venda, Bugar, Mehterhanlı, Behbehi, Cami Bozorgi, Kerani, Tolelî, Dermeyi, Demirçomaklı, Karapapaklı (Kulahsiyah), Karakanlı, Belılulî, Köhlü. Kocabegli, Miçek, Caferbegli, Kehva, Bellî vs (Ebiverdi, 1373: 66).

2. Büyük Keşkülü Tayfası:

Önemli tireleri şunlardır: Ferhadlı, Arıhlı, Şahmehmed, Gencei, imani, Huri, Düğmei, Garaca, Yadvuri, Cerkanlı, Fiyurç, Ufak, Kasımi, Haşimi, Tabipli, Lekzend, Karagözlü, Eyyüblü, Sülüklü, Kasırlı, Malahmedi, Alipiluş, Pilmurad, Cahardeh, Çerik, Geştesp, Dinarrüstem, Lekyari, Ceharmice, Behrami, Safahanlı, Büyük Begdili, Büker, Gehvare, Hasan Ağani, Lek, Ebilü, Ağaçeri, Kuruşi, Develi, Curali, Beydir, Venda, Noy, Dizcani, Mugimi ve Alakoyunlu (Ebiverdi, 1373: 67).

3. Küçük Keşkûli Tayfası:

Önemli tireleri: Mecitli, Lek, Ziyad, Lor, Kirmani, Gehvare, Behmen, Benli, Nefer, Güçlü, Mehramat, Alivend, Halilvend ve Pagir'dir (Ebiverdi, 1373: 67).

4. Şordereli (Derreşori) Tayfası:

Önemli tireleri : Venda, Behram Keyhalî, Tayyibli, Ercelî, Kurd, Telebazh, Cambazh, Şahin Keyhali, Karakeçeli, Nairî, Urculu, Amele Ayazgece, Amele Agargece, Nerai, Aşirli, Dondulu, Maksudlu, Kerbekeş, Hudaverdili, Ali merdanlı, Araph, Lek, Hamidali Keyhali, Hüseyin Kulu Keyhali, Oruçlu, Hayatlı, Karakanh, Hacımehmedli, Kabızlı, Aşmanlı (Eşmanlı) Cahardeh Çerik (Ondört Ordu), Abdal Süleymanh... vb (Keyani, 1376: 171).

5. Şişbloki (Altıbölüklü):

Önemli tireleri şunlardır: Dokkuzlu (Ağaçeri, Abadçı, tragi, Mürşüdlü, Cihangirli, Davudlu, Safralı, Taşdemirli, Hace ve Beslü), Şorbahorlu, Gacarlu, Kurt, Çarmaylı, Şamlı, Kelleli, Elgayalı, Dostmehmedli, Kûhî (Dağlı), Heybetli, Karayarlı, Ahenger, Caferli, Bolulu, Arapçarpanlı, Arhalı, Arapşamlı, Kacarlı vb (Keyani, 1376: 171).

6. Farsimedan Tayfası:

Önemli tireleri şunlardır: Musullu, Kasımı, Camei Bozargi, Karanlı, Zühreblî, Doğanlı, Yandaranlı, Aybatallı, Merdami, Maçanlı (Mançulu), Gurcani (Kahramanlı), Tevabeh Denizli, Merkezi... vb (Keyani, 1376: 171).

7. Kaşkay İlinin Küçük Tayfaları: Bu tayfalar çeşitli siyasi ve sosyal zorluklar sebebiyle dağılmışlarsa da yine de varlıklarını muhafaza etmişlerdir. Bu tayfalar içerisinde kendini muhafaza edenler şunlardır:

Karaçyalı

Safahanî

Caferbegli

Namedi

İğdir

Rahimî (Keyani, 1376: 172).

1.5. Kaşkaylarda Dil ve Edebiyat

1.5.1. Kaşkaylarda Dil

Kaşkayların konuştuğu dil konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bugüne kadar Kaşkay Türklerinin konuştuğu dilin Türk dilinin hangi koluna dâhil olduğu konusunda kesin bir tespit yapılamamıştır.

G. Doerfer, Oğuz grubuna giren dilleri tasnif ederek Kaşkayları Güney Oğuzca (Kaşkay Türkçesi ve bu dile yakın ağızlar) grubuna dâhil etmiştir. Güney Oğuzca ile Merkezi Oğuzca (Azeri Türkçesi) arasında birçok geçiş lehçesinin bulunduğunu kaydeder (1992:489).

Shooten, Kaşkayların Kum şehrinin batısındaki Save civarında bulunan köylerdeki Halaç ve Bayat ağızlarının karmaşığı olan bir Türkçe konuştuklarını ileri sürmüştür (1956: 115).

Muzaffer Kahramanî, "Kaşkayların konuştuğu dil, asil, tatlı ve Batı Türkmenistan Türkçesi olup Kafkasça ve Azerice ile karışık haldedir. Güney İran'da muhtelif guruplarla uzun süre beraber yaşadıkları için bu ilişkiler neticesinde, birçok Farsça ve Lorca kelimeler bu dile girmiştir." der (1373: 52).

Kısacası Kaşkaylar, İran'ın Fars bölgesine yerleşmeden önce Kafkasya gibi bazı bölgelerde uzun süre kalarak o bölgelerde konuşulan dillerden etkilenmiştir. Günümüzde özellikle kelime hazinesi bakımından Türkistan'da konuşulan Türkçe ile bir bağlantının olduğu görülmektedir. Ayrıca bir süre Kafkasya'da kalarak özellikle Azeri Türkçesinin etkisi görülür. İran'ın Fars bölgesinde uzun süreden beri yaşadıkları için Arapça ve Farsçanın etkisinde de kalmışlardır. Gerek farklı halklarla olan bu temasları ve gerekse farklı Türk guruplarını barındırdığı için, Kaşkay Türklerinin konuştuğu dilde farklı ağız ve lehçelerin etkisi görülür. Özellikle bugüne kadar yazılı bir dile sahip olmamaları sebebiyle dillerinde bir standardın sağlanması mümkün olmamıştır.

Sonuç olarak Kaşkayların konuştuğu dilin, Türk dili ailesine mensup olduğu fikri üzerinde bütün araştırmacılar ittifak etmişlerdir. Ancak, bu konuşulan Türkçenin, Türk dilinin hangi lehçe veya şivesine dâhil olduğu üzerinde farklı görüşler ortaya konulmuştur. Bu farklılıkların en büyük sebebi, Kaşkayların farklı Türk unsurlarından meydana gelmesidir. Kaşkayların yazılı bir dile sahip olamayışı,

dillerindeki birliğin sağlanmasını engelleyen en büyük etken olmuştur (Çelik, 1997:60-61).

1.5.1.1. Kaşkay Türkçesinin Özellikleri

Kaşkayların dili Güney Türkçesi grubuna dâhildir. Yüzyıllar boyunca İranlı ve Arap unsurlar ile dolu bir bölgede yaşayan Kaşkayların dilleri nispeten az ölçüde yabancı etkisi altında kalmıştır. Bununla birlikte özellikle yerleşik hayata geçenlerin şivelerinde Farsçanın etkisi kuvvetle hissedilmeye başlamıştır. İran hükümetinin yerleştirme siyasetinden gittiği amaçlardan biri de Farslaştırma olduğu için bu durumun Kaşkaylar aleyhinde bir gelişme izleyeceği anlaşılmaktadır. Kaşkayların Türkleşmiş Fars oldukları hakkındaki iddialar bu gelişimin biçimini işaret etmektedir.

Esedollah Merdani RAHİMÎ hazırlamış olduğu “Qaşqayî Sözlüğü” adlı eserinde “Kaşkay Türkçesinin Özellikleri” başlığı altında genel Türkçeyle ilgili olarak sekiz husus açıklandıktan sonra, Türkçenin diğer kollarından farklı olarak Kaşkay Türkçesinde yer alan beş maddelik farklılığı da şöyle sıralamıştır:

1. –ng eki Kaşkay Türkçesinde çok yaygındır. Oturung: oturunuz. Biling: biliniz. Eling: senin elin. Gözüng: senin gözün, gibi.
2. Şeddeli kelimelerin varlığı dikkat çekicidir.
3. Türkçenin öteki lehçelerinde olmayan veya çok az kullanılan bazı kökler ve sonekler vardır.
4. Bu dilde Farsça ve Arapça kelimeler çoktur. (Bu kelimelerden birçoğunun kökü her ne kadar Türkçe olsa da, günümüzde onlar Farsça ve Arapça olarak bilinmektedirler).
5. Arapça ve Farsça kurallarla Kaşkay Türkçesine girmiş bazı örnekler de vardır (Temizel, 2008: 476-477).

Kaşkay Türkçesi için yazı dilinden ve yazılı edebiyattan söz etmek mümkün değildir. Yazılı edebiyattan mahrum bırakılan Kaşkay Türklerinden tek tük de olsa yazılı eserler verilmektedir. Bu eserlerde ise ortak bir yazı dili bulunmamaktadır. Esedollah Merdani RAHİMÎ, Zeban-e Torki-ye Kaşkayi ve Şiveye Negareş-e An adlı

Farsça eserinde Kaşkay Türkçesinin yazımı konusunda çalışmalar yapmış ve Kaşkay Türkçesindeki yazımı ile ilgili şu noktalara değinmiştir:

Kaşkay Türkçesinde edebi dilde 32 ses vardır. Bunların 23 tanesi ünsüz ve dokuz tanesi ünlüdür.

Ünsüzler şunlardır: b, p, t, c, ç, h, d, r, z, j, s, ş, ğ, f, k, g, l, m, n, v, h, y.

Ünlüler şunlardır: a, u, i, è, o, ü, ö, e, ı.

Bu 9 ünlüden 4 tanesi özellikle Türkçeye aittir.

Ancak (ü, ö, ı) eski Farsça dilinde olup bugün de bazı Fars köylerinde kullanılmaktadır.

Türkçenin 9 ünlü harfinin yazımı ile ilgili örnekler:

- 1) A (ا , آ) : At (آت), Kar (قار), Ana (آنا), Daş (داش)
- 2) U (و , او , سو) : Uzak (اوزاق), Un (اون), Su (سو), Tutmak (توتماق), Duz (دوز),
Vurmak (وورماق)
- 3) İ (ای , ی , یه , یی) : İlan (ایلان), Dil (دیل), Biz (بیز), Diri (دیری)
- 4) E (ه , اه , اهه , اههه) : Ekmek (اکمک), Melemek (مله مک), Gel (گل),
Deve (ده وه), Eye (اه یه), Eğilmek (اه اه ییلمک), Evlenmek (اه ولنمک)
- 5) O (و , او , سو) : Otak (اوتاق), Oturmak (اوتورماق), Koca (قوجا), Konak (قوناق)
- 6) Ü (و , او , سو) : Gün (گون), Gül (گول), Düz (دوز), Ürek (اورک), Üzüm (اوزوم),
Sümük (سوموک), Kül (کول)
- 7) Ö (ؤ , او , سو) : Çöl (چؤل), Göz (گوز), Öd (ؤد), Bölemek (بؤله مک),
Tökmek (تؤکمک), Söz (سوز), Öküz (ؤکوز)
- 8) È (ئ , ئه , ئهه , ئههه) : Èl (ائل), Bèl (بئل), Dèmek (دئمک), Dè (دئ), Yè (یئ)
- 9) I (ای , ی , یه , یی) : Ildırım (ایلدیریم), Balık (بالیق), Çahı (چاهی), Açık (اچیق),
Kalı (قالی), Kız (قیز), Yanık (یانیق), Kabık (قابیق) (Rahimi, 1380: 155-159)

1.5.2. Kaşkaylarda Edebiyat

Birçok Türk boyu gibi, Kaşkay Türkleri de pek çok acı ve tatlı olayla karşılaşmıştır. Ancak üzümlere belirtmek gerekir ki, okuma ve yazma oranının düşük olması sebebiyle Kaşkay İlindeki şair ve yazarların ortaya koydukları eserlerin çoğu çeşitli sebeplerle basılıp yayınlanmamış, basılan eserlerin çoğu da günümüze kadar ulaşamamıştır (Danişur, 1993:7).

Kaşkayların en önemli şairleri Ma'zun (Mahzun) ve Yusuf Ali Beg'dir. Kaşkay İli şairlerinden Mahzun hakkında etraflı bilgi mevcut değildir. Asıl adı Muhammed İbrahim olan Mahzun, iki asır önce yaşamıştır. Hem Türkçe hem de Farsça şiirler söyleyen Mahzun, ilk İl şairi olarak İran şairleri tezkirelerinde yer almış, ancak onun Kaşkay Türkçesi ile yazılan şiirlerine yer verilmiştir (Çelik, 1997:62).

Gel ey ciğer koşam bağum sémêri,
Kocalmuş atangdan eşed söz oğlum.
Doğrı verem hêyr ve şêrdên hêbêri,
Êzêldên ol allah hunga düz oğlum.

Têhsil et hasıl et elme yêgini,
Nêmazı, taêti, imanı, dini,
Sêrfêsiz geçirtmê akşamı günü,
Gecê gündüz uyhuyuban yaz oğlum.

Kêdêr bilên akayi vêlinemêt ed,
Ta can varing hêlaf edmê hedmêt ed,
Nêmek yeding nêmekdana hêrmêt ed,
Edme öz têrifing kelmê naz oğlum.

Aşkara söylêmê hêst vê nistigi,
Şor ed amma zaher edme kêsdigi,
Düşmênê düşmên ol sahlad dostigi,
Hêr işingdê ed kerdgara öz oğlum.

Ma'zun

Mahzun'dan sonra ikinci meşhur Kaşkay İli şairi Yusuf Ali Beg'dir. Gazellerinin çoğunda Yusuf Hüsrev mahlasını kullanmıştır. Bu şâir hakkında da fazla bilgi yoktur. Mahzun ve Yusuf Ali Beg'in şiirleri aşktan, sevgiden, samimiyetten ve dönemin haksızlıklarından bahseden şiirlerdir.

BİLMEDİM Kİ....!

Men gelmişdim bu gülşende gül derem
Bilmedim ki gül tökülmüş hârı var
Men gelmişdim gamlı köylüm güldürem
Bilmedim ki yaruh âh u zârı var.

Yir ki şuraketdir, lalezâr olmaz
Sögüd âkacunda hiyva nâr olmaz
Kalıbeye gönül virme yâr olmaz
Kavlı yalan her günde bir yârı var

O ki karayinen âkı, tanumaz
O ki bülbülünan zağı, tanumaz
O cengeline bağ, tanumaz
Diyer şâyed her âkâcuñ nârı var .

İnanma ki sunası var her gölün,
Renge bahma buyı olmaz her gülün,
Kardaş her nâdânâ virme gönülün
Kara üzün haçan i'tibarı var?

Yusuf Husrev dir: bahr-ı 'ummâna
Gavvâs oldum bulamadum dür danâ
Dağlar üste tur koymuşdum tarlan
Bilmirdim ki bu dağların sârı var

Yusuf Ali Beg

Kaşkayların şifahî edebiyatında destanlar da önemli bir yer tutar. Kaşkay İlinde Köroğlu, Şirzad Pehlivan, Seyyid Han ve Perizad, Melik Muhammed Padişah, Âşık Garip ve Şehzade Senem, Yanoğul, Sakak Geyik, Kırat, Şah Berhudar, Hatem-i Tai (Tayî) destanı yaygın olarak bilinir.

Atasözleri ve deyimler de Kaşkaylar arasında yayındır. Kaşkay Türkleri arasında "darbulmesel" olarak adlandırılan atasözleri, Anadolu'da ve diğer Türk boyları arasında da mânâ ve özü değişmeden, fakat şive ve ağız farkı ile kullanılmaya devam etmektedir:

Kaşkay atasözlerine örnekler:

Atalar sözü, elimiz gözü.

Atılan daş geri gelmez.

Ad adamı bezemez, adam adı bezeyer.

Ala karga yumağınan gaz olmaz.

Eti dırnağdan ayırmağ olmaz.

Ocağdan köz kem olmaz.

İt eyesi kapisında şerdir.

Bu günün cerri seherin şulhından yeyterdir.

Dağ ırağ olanda kar 'aziz olar.

Zer kadrini zerger bilir.

Ancak Kaşkayların arzularını, ihtiyaçlarını, yoksulluklarını, genellikle sosyal dertlerini incelikle dile getiren şiir, Kaşkaylar için daha sevimli ve daha değerlidir.

Özellikle şiir, Kaşkay ruhunun ve il maneviyatının gıdasıdır. Sineması, tiyatrosu, kendi dilinde okulu, çağdaş eğitim kurumları olmayan bir halkın, bir azınlığın şiirden başka neyi olabilir. Hayatın bütün zorluklarını, siyasi baskılara ve zulme karşı koyan, yoksulluklara tahammül eden Kaşkay Türklerinin şiirlerinin ana teması aşktır, sevgidir, kendi içinde alevlenip yanmaktır. Kaşkay hayatını yakından tanıyanlar görürler ki, feryatlar ve iniltilerin terennümü, onların derdinin ilacı, ayrılıklar ve felaketler yarasının merhemidir (Çelik, 1997:65-66).

1.6. Kaşkay İlinde Sosyal Hayat

1.6.1. Kaşkaylarda Evlenme ve Düğün Törenleri

Kaşkay Türklerinde, erkeğin evlenmeyip bekâr kalması ve aile kurmaması ayıp ve günah sayılır. Zaruri sebepler dışında evlenmemek Kaşkaylar tarafından hoş karşılanmaz. Bekâr olan kişi, annesi, yakın akrabaları tarafından evlenmeye ve aile

kurmaya zorlanır. Kaşkaylı için evlenmek, aile kurmanın esas nedeni çocuk sahibi olmak, özellikle de erkek çocuğuna sahip olup neslini devam ettirmektir. Erkek çocuğuna sahip olan anneler, il içerisinde saygı görürler. Bu sosyal adet ve gelenekler sebebiyle Kaşkay ilinde, şehir ve kasabalarda yaşayanlara nispetle bekârlık yok denecek kadar azdır (Çelik, 1997:32). Kaşkaylarda bekâr kalmanın önemli sebeplerinden biri, sosyal ve iktisadi sebeplerdir.

Sosyal sınırlandırmalar, ağır başlık parası ile sınıflar arası farklar evlenmeyi zorlaştıracı önemli sebeplerdir.

Kaşkaylarda birden fazla kadınla evlenme hoş karşılanmaz. Çocuğu olmayan bir kişinin, hısım ve akrabaları onun bir daha evlenmesi için talepte bulunurlar. Bu durumda birinci kadın, kocasının ikinci bir kadınla evlenmesine izin verir (Çelik, 1997:33).

Kaşkaylarda yaşlı bir kişinin çok genç bir kızla evlenmesi de çirkin bir davranış olarak görülür.

Kaşkaylarda boşanma nadiren görülen bir durumdur. Onun için sağlam ve daimi bir beraberlik söz konusudur. Özellikle kadın bu evliliğin devamı için fedakârlıkta bulunur. Bazen ailede erkek ile kadın arasında şiddetli geçimsizlik, ayrılma derecesine varsa da boşanma gündeme gelmez. Onlar sadece ayrı yaşarlar, resmen boşanmaz ve başka bir kişiyle de evlenmezler. Kaşkay adetlerinde kadın kocasına bağlıdır. Öldükten sonra dahi bu bağlılığın bir işareti olarak evlenmez (Çelik, 1997:35-36).

Kaşkaylı bir kadın, kocası öldükten sonra başka biriyle evlenmez. Ancak, bu kadının kocasının bekâr kardeşi varsa kadın onunla evlenmelidir. Ailenin mal ve mülkünün bölünmemesi için bunu kocasının bekâr kardeşi de kabul eder (Çelik, 1997:36).

Kaşkaylarda düğün adetleri, aile kurma ve evliliği devam ettirme kuralları birçok Türk halklarından (Azeri, Anadolu vs.) farksızdır. Bazı yönlerden çeşitli farklar göze çarpsa da bu, konar-göçer hayat şartlarının geleneklere olan tesirinden ileri gelmektedir (Çelik, 1997:37).

1.5.2. Kaşkaylarda Din ve Batıl İnançlar

Kaşkay Türkleri Şii müslümandırlar. Kaşkayların hayatında din hakim ve önemli bir yer tutmamaktadır. Yani dini pratikleri zayıftır. Çok zengin dahi olsalar nadiren Mekke, Necef ve Kerbela ziyaretine giderler. Hz. Âli'ye ve Hz. Abbas'a büyük hürmet beslerler (Çelik, 1997:37).

Kaşkaylar göç yolları üzerinde bulunan kentlerdeki hürmetli, nüfuzlu seyyid ailelerini mukaddes sayarlar. Onlara nezir verir, maddi yardımda bulunulur. Bazı seyyidlerin evlerine özel alaka gösterirler. Hasta olan çocukları için seyyidlere muska yazdırırlar (Çelik, 1997:37).

Kaşkaylara ait mescitler yoktur. Göç yolları üstünde eski, yarı harap, yıkılmış, bazan da tamir edilmiş imam zade türbeleri mevcuttur. Bunların bir kısmına daha çok hürmet ve inanç besler, koyun ve kuzu kurban ederler. Kaşkayların en çok inandığı ve hürmet ettiği imam zade Dokkuz şehid ismini taşır. Kaşkaylar, imam zadeleri, özellikle Dokkuz şehit imam zadesinin mukaddes saydıkları için münakaşalı konularda onlar üzerine yemin ederler (Behmenbegi, 1324: 2).

Kaşkaylar yapılan yemine büyük önem verirler. İhtilaflı bir konuda (mesela, borcunu verip vermediği hususunda) en önemli delil yemindir. "Kur'an ve imam zadeler dışında "Hz. Abbas duyunu"; "Hz. Ali duyunu" olarak isimlendirilen yeminler de çok inandırıcıdır. Bu yeminler şöyle yapılır: Yemin içecek kişi küçük taşlardan, çöplerden küçük bir ev yapar, sonra Hz. Abbas ve Hz. Ali'ye hitaben şöyle der: "Eğer benim bu işten haberim varsa veya eğer ben bu işe karışmışsam, evim bu evcik gibi yıkılsın" diyerek yaptığı evi dağıtır (Behmenbegi, 1324: 44).

1.5.3. Kaşkaylarda Cenaze Törenleriyle İlgili Gelenekler

Kaşkay Türkleri düşmanla çarpışırken ölmeyi, hastalanıp yatakta ölmekten daha şerefli ve üstün sayarlar. Kaşkaylarda cami olmadığı gibi onların mezarlıkları da yok denecek kadar azdır. Kaşkaylı bir fakir ölünce, onu göç yolunun kenarına defnedip, göçüp giderler. Zenginler, yakındaki imam zadelerin etrafında, küçük mezarlarda defnolunurlar (Çelik, 1997:40).

Ölen adam genç ve gün yüzü görmemişse, onun cesedi üzerine kara parçası ile beraber kırmızı veya yeşil bir parça bez çekerek cenazeyi yakın akrabalarının, dostlarının omzunda toprağa gömmeye götürürler. Ailenin en güzel atını rengârenk, kıymetli parçalarla süsleyip, cenazenin arkasından götürürler. Tüfeğini de atın eyerine takarlar. Yüzlerce kişi cenazenin etrafında, hareket eder. Matem müziğinin gür sesi, ağıtçıların gamlı manileri ölenin kız kardeşi ve akrabalarının çığlıklarına karışıp, her tarafı hüzne boğar. Özellikle ağıt söyleyen kadınlar oradakileri daha da kederlendirir. Cenaze mezara konulduktan sonra bir molla veya kent hocası vasıtasıyla cenazeye telkin verilir. Telkin Arapça yapılır (İbrahimov, 1988:140).

Ölenin yakınları gömleklerinin yakasını yırtar, erkekler şallarını, kadınlar ise üstten giydikleri elbiseleri veya başörtülerini omuzlarından salıp, sağ kolunun altından bağlarlar ve buna hemayil derler. Bunu yapanların sayısı, ölen kişinin saygınlığına ve nüfuzuna göre değişir. Bir hafta sonra kendi hemayillerini kabilenin hürmetli kişilerinin ricasıyla açarlar. Anne, bacı ve eşinin hemayili ise aylarca açılmaz. Erkekler, hemayillerini açtıktan sonra, sakallarını keser, gömleklerinin yakasını (bir kısmını kırmızı ipekle) dikerler. Ölenin atını bir müddet süsleyerek tutarlar ve hiç kimse onun atına binmez (Çelik, 1997:40).

Kaşkay Türklerinde yas tutmak, umumiyetle bir yıl devam eder. Bu müddet içinde aile mensupları, akrabalar ve yakın dostları siyah elbiseler giyer, düğünlere, eğlence meclislerine katılmazlar (Çelik, 1997:41).

1.5.4. Kaşkay İlinde Giyim-Kuşam

Kaşkay Türkleri, yaşadıkları hayat şartları dolayısıyla sağlıklı, çevik ve iri yapıdırlar. Genellikle ela gözlü, siyah saçlıdırlar. Sarı ve mavi gözlülere az rastlanır. Umumiyetle bıyıklıdırlar ve sakallarını keserler (Çelik, 1997:46).

Kaşkayların esas giyimleri arkalık ve bir tür şalvardır. Erkekler, dizden aşağıya kadar uzanan arkalıkların üstünde bellerine şal bağlarlar. Kaşkaylar uzun şal, arkalık üstüne **çete** denilen kısa, kolsuz bir elbise giyer. Çetenin üstünden mermilik (patron) bağlanır. Papakları keçeden yapılmıştır. Papağın iki tarafında dikine iki ilave parça vardır. Bu ilave kısımlar kulakları kışın soğuktan, yazın ise gözlerini güneşten

korur. Kaşkayların giydikleri ayakkabı umumiyetle kiva'dır. Zenginler, ilim başçıları deriden yapılmış ayakkabıları giyerler (Behmenbegi, 1324:70).

Kaşkay erkeklerinin geleneksel giyimleri umumiyetle böyledir. Ancak günümüzde bu geleneklse giyimler yavaş yavaş unutulmaya yüz tutmuştur. Kaşkay erkekleri de çağdaş giyimleri tercih ederek kendi geleneksel giyim kuşamlarından uzaklaşmaktadır (Çelik, 1997:47).

Kaşkay kadınlarının elbiseleri, birbirinin üstünden giyilen kat kat elbiselerden ibarettir. Kadınların belinden topuklarına kadar bu elbiselerin boyları uzanır. Bunların üstünde giyilen elbiseler, çetken veya gödekçe (vücudu saran ve sıcak tutan kısa elbise) olarak isimlendirilir. Bunun kolları el parmaklarına kadar uzanır. Kaşkay kadınlarının başörtüsü çargat diye adlandırılır. İnce bezden ve saçların bağlanması için kullanılır. Çargatın üstünden renkli büyük bir şal örtülülür. Şalın uçları omuz ve kol üstüne kadar sarkar. Şalın üstünde bir örtü örtülür ve buna başörtüsü denir. Başörtüsü bedenın yarısına kadar iner. Başörtüsünün kumaşı çargat ve şala göre daha kalındır. Bunların ipek, yün, pamuk vs. den olması ailenin maddi durumuna bağılıdır (Behmenbegi, 1324:70).

1.5.5. Kaşkay İlinde El Sanatları

Kaşkaylarda el sanatları ekonomik ve sosyal bakımdan büyük bir önem taşımaktadır. Halen devam ettirdikleri bu el sanatları, atalarından kendilerine kalmış bir mirastır.

Kaşkay halı ve kilimlerinin motifleri tarihi izler taşımaktadır. Orta Asya'nın izlerini taşıyan bu motiflerde Budist düşüncenin izleri de görülmektedir. Ancak bu halıları dokuyanlar bu düşüncenin veya izlerin farkında değillerdi. Bunların dışında Çinlilerin ve Safevilerin izleri de açık ve net olarak görülür.

Kaşkay halı ve kilimlerinin motifleri ilk bakışta karışık gibi görünse de tarihi bilgilerle- bu motifleri çözmek mümkündür. Bu motiflerin tarihi 7. yy.a kadar gitmektedir (Keyanî, 1376: 88).

Halıcılık: Kaşkay halıları geometrik şekillerden arındırılmıştır. Bu şekilleri halılarına pek aksettirmezler. Redif, köşe, zigzag gibi şekillerden pek hoşlanmazlardı. Kaşkaylar, kendi iç dünyalarını yansıtmak ve kahramanlıklarını göz

önüne sermek için her halükarda aslan motifini kendi halılarına yansıtırlar. Ayrıca tabiatta serbest gezen (ceylan gibi) hayvanlardan güzel tablolara da rastlanır. Kaşkay halıları rakipsiz ve eşsizdir. Renk, nakış ve zarafet Kaşkay halılarının en önemli özelliğidir. Diğer aşiretlerin halılarından farklı olarak Kaşkay halıları, tabii boyalar ve renklerle görülür. Kaşkay halıları, İran ihracatında önemli bir yere sahiptir. Halıların bu üstün özellikleri hiçbir zaman değişmemiştir.

Kilim ve Cecim: Kaşkay kadınları halı ve yastıktan başka kilim ve cecim de dokurlar. Kilim ve cecimlerde de halılardaki motifler görülür. Dokunan cecimler deve ve at sırtında kullanılır. Ayrıca göç zamanı kendi çadırlarını süslemek için de bunları kullanırlar. Dereşorlu kabilesinin cecim ve kilimleri en meşhur olanlarıdır. Motif olarak genellikle Safevi döneminin motiflerini yansıtırlar. Bunların dışında Kaşkay kadınları çanta, okluk (ok torbası), tuz torbası, çuval, ip, çubuk (sürüde yeni doğan kuzuları soğuktan korumak için çobanların taşıdığı bir tür torba da dokurlar (Çelik, 1997:48).

Renk ve motif bakımından büyük önem taşıyan Kaşkay dokumaları dünya çapında Bir üne sahiptir.

1.5.6. Kaşkaylarda Mesken (Çadır)

Kaşkay Türkleri keçi kılından imal edilmiş dört köşeli siyah çadırlarda otururlar. Bu çadırların boyutlarının büyüklüğü, küçüklüğü ve sayısı çadırın sahibinin mali gücüne göre değişir. Çadırın tamamı kaç parçadan (her parça yaklaşık 60 cm. enindedir) oluşuyorsa (bu önceden hesaplanır) aynı oranda çadırın uzunluğunu da etkiler. Şöyle ki, eni beş parçadan (bu parçalar birbirine eklenerek çadır oluşur) oluşan bir çadırın uzunluğu veya yedi parçadan oluşan bir çadırın uzunluğu, genelde seçkin bir çadır kabul edilen dokuz parçalı bir çadırın uzunluğundan farklıdır. Her parçanın 60 cm. olarak hesaplanmasıyla, çadırın genişliği 4-5 metre, uzunluğu ise yedi metreden az olmaz. Böylece Kaşkay iline mensup bir ferdin yaşantısı en az üç metre uzunluğunda ve 2-4 metre genişliğinde, en çok yedi metre uzunluğunda, 4-5 metre geniş olan bir çadırdan geçer. Bu çadırların tavanlarının etrafında yelen diye adlandırılan ve bir odanın duvarları konumunda olan çubuklarla çevrilidir. Aynı şekilde yelenlerin altında yaylın ya da alacık

dedikleri çubuklar yer alır. İnce söğüt dallarını biraz aralıklarla, düzenli bir şekilde biçilen beyaz kamışı kıldan iplerle sırayla birbirine eklerler. Bu alacıkların özelliği tozu, toprağı, rüzgarı ve yağmuru engellemektir. Çadırın tavanının uzunluğu ve genişliği boyunca, yaklaşık birer metre aralıklarla demirden veya ağaçtan halkalarla iliştilir. Birçok kalın ipin bir ucu o halkalara ve diğer ucu da çeşitli demir veya ağaç kazıklara bağlanarak o kazıklar zemine çakılır.

Bu durumda ağaçlardan uzun direkler, adı geçen halkalara geçirilerek, çadırı köşeli şekilde ayakta tutar. Yaz mevsiminde genelde çadırın ön tarafı açıktır. Fakat kış olunca ön ve arka direklerin hizasına gelecek şekilde çadırın tavanının orta kısmına üç veya dört direk daha dikilir ki, çadırı huni şekline dönüştürürler. Doğal olarak çadırın ön tarafını da kapatırlar ve çadırın ön tarafından girip çıkarlar. Çadırın ortasındaki direklerin aralığında yaklaşık yirmi cm. genişliğinde ve iki metre uzunluğundaki tahtaları birbirine bitiştirirler.

Çadırın huni şeklinde bir görüntüye sahip olmasının özelliği, yağmur damlacıklarının demirden çatı şeklindeki çadırın iki tarafından önceden çadırın etrafında hazırlanan ve karan diye adlandırılan ince harık şeklindeki yere akması ve suyun çadırın içine sızmasını ve akmasını engellemesidir. Bu tip çadırlardan küçük olanların bazısına kendi kuzularını ve oğlaklarını yağmurdan ve soğuktan korumak amacıyla barındırırlar (Çelik, 1997:50-51).

1.5.7. Kaşkay İlinde Yiyecek ve İçecekler

Kaşkayların yediğı ekmek lavaştır. Lavaş “sacda pişirilen ince yufka ekmek”tir. Lavaş buğday unundan yapılır. Fakir aileler ekmek yapmak için arpa ve mısır unundan da yararlanırlar. Yemek olarak koyun, kuzu ve av hayvanlarının etlerinden çeşitli kebab ve kızartmalar hazırlanır. Etli yemekler genellikle varlıklı ailelere ait yemeklerdir. Fakir aileler daha çok yoğurt, tarhana, çökelek gibi hayvansal ürünlerle yaşadıkları yörelerdeki yaban otlarından yapılmış çorba ve diğer sebzeli yemeklerden yararlanırlar. Sıcak yiyecekler olarak, özellikle fakir ailelerde, pirinç, sütlaç, ayran aşı, kelecoş (kurutma patlıcandan), abkeşek (süzme pilav), kurut patlıcan (bir tür patlıcanlı tahrana), kurut kabak ve çeşitli çorbalar yapılır. Bunun

yanında hurma, soğan, yumurta, bulabildikleri ölçüde et ve pirinç yerler (Keyanî, 1376: 116).

Kaşkay İlinde yapılan meşhur yemekler şunlardır:

Tehçin pilavı: Kuzunun içi boşaltılarak kuru üzüm, çeşitli sebzelerden hazırlanmış pilav malzemesi ile doldurulur. Bu buğulanma ile pişirilen meşhur bir yemektir. Bu yemek için uygun olan kuzuya emlik adı verilir. Yemekte tereyağı kullanılır. Bu yemek lezzetli ve pahalı bir yemektir. İlin varlıklı aileleri bu yemeği yapar.

Şirteh: Süt ve pirinçten yapılan lezzetli bir çorba çeşididir.

Dempoht: Dağ bitkileri, çiçek, tere otu, kurutulmuş mantar, et ve pirinç ile yapılan bir yemek çeşididir. Tereyağı kullanılarak yapılan bu yemeğe et olarak kelle ve paça eti kullanılır (Çelik, 1997:53).

1.5.8. Kaşkaylarda Hayvancılık ve At Kültürü

Kaşkayların geçim kaynağı genellikle iyi cins koyun ve keçilerden oluşan hayvan sürüleridir. Yaşadıkları bölgeye uyum sağlayan, bol süt veren, iyi yünü olan hayvanlardan sürülerini oluşturma gayesi taşırlar. Şimdiki koyun soyunun seçiminde, büyük gayret sarfedilmiş, iyi ürün veren hayvanlara sahip olunmuştur. Böylece öncekilerden daha verimli ve soylu hayvanlar elde edilmiştir. Diğer aşiretlerden (Lor ve Bahtiyari gibi) koyunlar (yarım kazanç adı ile) satın alınmış ve tedricen bu koyunlardan daha verimli bir soy elde edilmiştir. Hayvancılıkla içiçe olan halk, bazen daha iyi koyun sürüleri elde edebilmek için bir şehirden başka bir şehre gidip oradan en iyi koçu veya koyunu alarak iyi sürüler oluşturma yoluna gitmişlerdir. Bu gayretler sonucunda düzgün cüsseli, bol etli, gelişmiş, çok süt veren, iyi ve uzun yünü olan koyunlar üretilmiştir. Bu seçkin koyunlar, çeşitli iklim şartlarına alışarak bol ürün vermektedirler.

Kaşkay Türkleri, koyunun yanı sıra keçi de beslerler. Keçilerin tercih edilmesinin sebeplerini şöylece sıralayabiliriz:

- 1- Keçi zor dağ eteklerinde ve kayalık yerlerde daha rahat hareket eder. Düzgün yerlere fazla rağbet göstermez.
- 2- Keçi yiyeceğini her şartta sağlar. Ağaçların yapraklarını yiyerek dahi karnını doyurur.

- 3- Gerek dağ ve tepelere tırmanabilme gerekse koyunlara nazaran daha çok hastalıklara dayanıklılık özelliğine sahiptir.
- 4- Sıcak ve kuru havalara koyunların aksine daha iyi uyum sağlarlar.
- 5- İlin göçü sırasında keçi kolay kolay yorulmaz, hızlı hareket eder.
- 6- Keçiler genellikle yılda iki kez (çoğunlukla ikiz) doğurur.

Kaşkay ilinde yukarıdaki şartlar da göz önünde tutularak keçi besiciliği daha çok tercih edilmektedir (Çelik, 1997:54-55).

1.5.8.1. Kaşkaylarda Atın Yeri

Kaşkay aşiretinde atın yeri ve önemi çok büyüktür. Ata karşı büyük hürmet ve sevgi beslenir. Onun için de en iyi at cinsine sahip olmaya çalışmışlardır. Kaşkaylar, "at eşittir Kaşkayi, Kaşkayi eşittir at" derler. Şordereli tayfası, dünyada az görülen soylu atları yetiştirmiş ve en iyi atları yetiştirmekle meşhur olmuştur.

M. Behmenbegi, Şordereli tayfasının atlar yetiştirmesi hakkında şunları yazmaktadır: "...Şoldereli atlarının güzelliği, endamlı ve asilliğine tüm tayfalar şahit olmuşlardır. Bu atlar rakipsizdir. Adeta at Şolderelilerin hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Şoldereliler siyah Hişavendi atına sahiptir. Şordereli için yeni millî ve nihai bir manevi değerdi; yeni çocuğun canına, babanın ruhuna, sevgilinin zülfüne yapılır ve bu çok zor değildi ama atının nefesine, yelesine ve tüyüne yemin etmek onlar için kolay değildi..." Yine devamla bayram şenliklerinde; "...Şoldereli atları, değişik renk ve soydan güzel ve görkemli bir şekilde görenleri büyüledi..." der (Keyanî, 1376: 68).

Kaşkay Türkleri, küçük yaşta ata binerler. Yine Kaşkay kadınları da ata iyi binerler. İlde çeşitli törenlerde at yarışları yapılır ve göç sırasında da atlardan büyük ölçüde yararlanılır. Kaşkay ilinde yetiştirilen soylu atlar çeşitli ülkelere de ihraç edilmiştir (Çelik, 1997:57).

2. ATASÖZLERİ

Atasözleri veya atalar sözü olarak bilinen kalıplaşmış, özlü sözlerin en önemli vazifeleri; dildeki anlatım gücünü zenginleştirmek, öğüt vermek ve kültürel mirasın nesilden nesile taşınmasını sağlamaktır.

Kökenleri çok eskilere dayanan Türk atasözleri hakkında ilk denilebilecek tanımı 1863 yılında basılan *Durub-ı Emsal-i Osmaniye* (Osmanlı Atasözleri) adlı kitabının önsözünde İbrahim Şinasi yapmıştır: "Durub-i emsâl ki hikmet-ül-avâmdır, lisanından sâdır olduğu bir milletin mahiyyet-i efkârına delâlet eder" (Acaroğlu, 1993: 7).

Şinasi'nin demek istediği şudur: "Atasözleri ki halk hikmetleridir, halk felsefesidir; dilinden çıktıkları milletin nasıl düşündüğünü, yani fikirlerinin ne mahiyette olduğunu anlatırlar" (Gözler, 1982: 8).

İnsanların uzun gözlem ve tecrübeler sonunda vardıkları yargıları hikmetli düşünce, öğüt ve örneklemeler yolu ile veren; birçoğu mecazî anlam taşıyan; yüzyılların oluşturduğu biçimle kalıplaşmış bulunan; daha çok sözlü gelenek içinde kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan; anonim nitelikte özlü sözlere atasözü denir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, 1977: 214).

Atasözü, Arapça "*nush, nasihat, meviza*", Farsça "*pend*" ve Moğolca "*erdeni üge: cevherli söz*"ün anlattığı düşünceyi zamanımıza kadar getiren sözlerdir; anlamından da anlaşılacağı gibi atalardan geçmiştir. Buna göre tarihî hayatı olan sözlerdir. Zamanın akışı ve toplumsal çevrenin coğrafyası içinde biçim ve içeriğini kazanarak bugüne kadar gelen bu sözlere özellikle Irak Türklerinin "*eskiler sözü*" demeleri bundandır (Elçin, 1998: 625).

Ata-baba sözleri (Tebriz'de), *cümle-i hikemiye, darb-ı kelâm, darb-ı mesel, deme, demece, deyişet, emsal eskiler sözü* (Kerkük ağzı), *eski söz* (Kazan lehçesi), *hikmet, kartlar sözü* (Kırım lehçesi), *kelâm-ı kibar, makal* (Türkistan, İran ve Afganistan Türkmenleri arasında), *mesel, oranlama, samah, büyükler sözü, çomak* (Çuvaşça'da), *sanaka, sınıka* (Güney Anadolu'da), *tapma* (Doğu Türkistan'da), *ulular sözü* (Türkçede) atasözünün eş anlamlısı olarak kullanılan bazı kelime ve deyimlerdir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, 1977: 214).

Atasözü genel bir adlandırmadır. Bunun içersinde *darbimeseller* ve *deyimler* (tâbirler) yer alır. Atasözü çeşitli biçimleriyle her şeyden önce bir yargı içerir. *Darbimesel* tamlamasının eskiliği ve bunun yeni kuşaklar için artık çok yabancı bir "*Fârisî tamlama*" hâline gelmiş olması dolayısıyla yargı içeren sözlere "*Atasözü*" denmesi ve bunların dışında kalanların da deyim adıyla adlandırılması doğru olur. Fakat deyimlerin de atalardan gelen bir miras olduğu unutulmamalıdır (Türk Atasözleri ve Deyimleri, 1992 :V-VI).

Atasözü (*darbimesel*); (çoğulu *Durûb-ı emsal*) bir özlü düşünce taşıyan, vecize (yahut özlü söz) niteliğinde, kalıp (klişe) hâline gelmiş bir sözdür. Bir olay veya meydana gelişin eş veya benzer anlamını içeren bir halk düşüncesini veya felsefesini dile getirir ve mutlaka bir yargı taşır. Bununla bir olayın niteliği de tanımlanır veya bunun benzeri betimlenir. Böylece bu olay veya oluşumun geçmişte aynısının veya benzerinin geliştiği göz önünde tutularak, böyle bir durumun etkisinde veya karşısında kalmış, etkisinde veya karşısında kalma olasılığı bulunan veya etkisinde ya da karşısında kalacak olan insana genellikle öğütte bulunulur; bazen böyle bir insan hemen hemen teselli olur (Türk Atasözleri ve Deyimleri, 1992: VI).

Sözlü Türk edebiyatı dönemi ürünlerinden olan "*savlara*" bazı atasözlerinin asılları, ilk biçimleri gözüyle bakılır. Savlar Kaşgarlı Mahmud'un Divân-ı Lûgat'it Türk'ünde açıklamalar arasında geçmektedir. Sav terimi, sonradan, İslâmiyetin etkisiyle yerini "*mesel*" terimine bırakmıştır. Aslında misal getirme, örnek verme anlamında olan *darb-ı mesel* ve bunun çoğulu *durub-ı emsâl* sözleri, edebiyatımızda *atasözü* ve *atasözleri* anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, 1977: 214).

Bir kurala bağlı olanların dışında, büyük çoğunluğu ile anonim içerik taşıyan yâni ilk defa kimin tarafından ve ne zaman ortaya atıldıkları bilinmeyen atasözleri, halk topluluklarının asırlar boyunca karşılaştıkları olaylardan ve tecrübelerden ilham alarak benimsedikleri ve kendilerinden sonra gelecek kuşaklara aktardıkları öğütler, yol gösterici, toplum ve doğa olaylarının nasıl sona ereceklerini belirten düşüncelerdir. "Böyle yapılırsa veya böyle olursa sonuç şöyle belirir" ögesi atasözlerini karakterize eden işarettir (Türk Atasözleri ve Deyimleri, 1992: VI).

Bir milletin her türlü toplum ve birey sorunlarına bakışı atasözlerinde görülür. Ne var ki, hemen bütün milletlerde benzer anlamlara gelen atasözleri de

vardır. Bu durum kavimler ve soylar arasında eski ve bilinmeyen manevî ilişkileri göstermektedir. Ayrıca hangi milletin olursa olsun insan düşünüşünün çok defa aynı noktalarda birleştiği de şüphesizdir (Kabaklı, 1994: 80).

Türkiye'de ve Türklerin yaşadığı diğer topraklarda, halkın ağzında dolaşan; nesillerden nesillere geçen on bini aşkın atasözü hakkında pek çok yayın yapılmış, birçok kitap ve makale yayımlanmıştır. Türk atasözleri üzerine hazırlanmış ve basılmış kitap, broşür ve makalelerin sayısı yedi yüzü aşmaktadır.

Çok geniş ve çeşitli anlamlarda kullanılan atasözleri, günlük hayatta en çok başvurduğumuz sözlerdendir. Öğüt vermek, örnek göstermek, sözüme güç katmak düşüncelerimize delil bulmak, duygu ve düşüncelerimizi en kısa yoldan belirtmek istediğimiz zaman atasözlerinden yararlanırız (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, 1977: 215).

Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuştur. Ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirtir, bize yol gösterirler. Bir atasözüyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir. Anlaşmazlıklarda bir atasözü en büyük yargıdır (Aksoy, 1988: 15).

2.1. Atasözlerinin Dil ve Anlatım Bakımından Genel Özellikleri

2.1.1. Atasözlerinin Biçim Özellikleri

1. Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir: Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değiştirmeler yapılırsa ortaya çıkan söz, -anlam değişmese dahi- atalar sözü diye anılmaz.

Örneğin:

“Derdini saklayan derman bulamaz.” sözündeki **derman** yerine **ilaç** denilemez.

“Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.” sözü de, sözcüklerin sırası değiştirilerek:

“Elin kapısını çalma, kapını çalarlar” biçiminde söylenemez.

2. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır:

Dikensiz gül olmaz.

Alet işler, el övünür

Taşıma su ile değirmen dönmez... gibi.

3. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır:

Vakit nakittir.

Balık baştan kokar.

Yerin kulağı var.

Ak akçe kara gün içindir.

Deveci ile konuşan kapısını büyük açar.

Görünen köy kılavuz istemez.

Son pişmanlık fayda etmez.

Zaman sana uymazsa sen zamana uy.

Yoldan kal, yoldaştan kalma.

Dost ile ye iç, alışveriş etme.

Ne yavuz ol asıl, ne yavaş ol basıl.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al... gibi.

Bu örneklerde görüldüğü gibi, tümcelerde en çok geniş zaman kipi, kimi vakit (öğüt olan atasözlerinde) emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda da, ya geniş zaman ya emir anlamı gizlidir:

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.

Ana kızına taht kurmuş, baht kurmamış.

Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.

Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.

Anlayama sivrisine saz, anlamayana davul zurna az.

İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklasa koklaşa.

Deve bir akçeye, deve bin akçeye.

Evvel taam, sonra kelam... gibi.

2.1.2. Atasözlerinin Kavram Özellikleri

Her atasözü bir genel kural, bir düstur niteliğindedir. Bu kural ve düsturlar başlıca aşağıdaki kavram bölükleri içinde bulunur. Başka bir deyişle atasözleri, kavram bakımından birkaç çeşittir:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- yansızca bildiren atasözleri vardır:

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

Araba kırılınca yol gösteren çok olur.

Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek içer... gibi.

2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem sonucu olarak- belirten atasözleri vardır:

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.

Zemheride kar yağmadan kan yağması iyi.

Mart yağar nisan övünür, nisan yağar insan övünür... gibi.

3. Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatan atasözleri vardır:

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Öfke ile kalkan ziyan ile oturur.

Mahkeme kadıya mülk değil.

Sona kalan dona kalır... gibi.

Bu sözlerin altında istemelisin ki elde edesin, insan kendisini öfkeye kaptırmamalı dersleri bulunmaktadır.

4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri vardır:

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.

Ayağını yorganına göre uzat.

Bugünkü işini yarına bırakma.

Yoldan kal, yoldaştan kalma... gibi.

5. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır:

Bal bal demekle ağız tatlı olmaz.

Can bostanda bitmez.

Korkunun ecele faydası yoktur.

Taşıma su ile değirmen dönmez ... gibi.

6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır:

Dost başa bakar, düşman ayağa.

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.

Kızını dövmeyen dizini döver.

Kız beşikte, çeyiz sandıkta... gibi.

7. Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır:

Kırk yılda bir ölet olur, eceli gelen olur.

Ananın bahtı kızına.

Akacak kan damarda durmaz.

Baykuşun kısmeti ayağına gelir... gibi (Aksoy, 1988: 15-19).

3. AD AKTARMASI

Ad aktarması, bir kelimenin gerçek manasından uzaklaşarak, aynı anlamı vermek amacıyla bir başka kelimenin yerine kullanılmasına denir.

Bir sözün, arada gerçek manasını düşünmeye bir engel bulunmak şartıyla, benzerlik dışında tam bir ilgi yüzünden, kendi manası dışında kullanılmasına mecaz-ı mürsel derler. İşte bu ilgi yüzündendir ki, lafza âit gerçek mânâdan önce mecâz mânâsı hâtıra gelir: Zîrâ o bağ, hiçbir itibârîliğe yer verecek vaziyette değildir. sâbittir; mânâda fiilen veyâ kuvve hâlinde mevcûttur. Tasavvurun meydâna gelebilmesi için -ister fiil, ister kuvve hâlinde olsun- bu bağın vücûduna lüzum vardır (Bilgegil, 1989: 168-169).

Mecaz-ı mürsel: Mecaz-ı mürsel şu üç şartla gerçekleşir: a) Kelimenin hakikî anlamı dışındaki bir anlam kastedilmeli; b) Hakikî anlamı ile mecazî anlam

arasında -benzerlik dışında- bir ilgi bulunmalı; c) Hakikî anlamın anlaşılmasına bir engel (*karîne-i mânia*) bulunmalıdır (Saraç, 2001:102).

Deyim aktarmaları gibi, yine aktarmaya başvuran ve kimi zaman onunla karışan bu anlatım yolunda bir kavramı doğrudan doğruya değil, onunla ilişkili bulunan ya da onu dolaylı yoldan ortaya koyan, betimleyen kavram ya da kavramlarla anlatmak söz konusudur. Örneğin 'ağlamak' yerine *gözyaşı dökmek*, 'yaşlanmak' anlamında yaşını *başını almak*, hatta nükteli bir aktarma olan *nüfus kâğıdı eskimek* bu türden anlatım biçimleridir. "Hastalanmak" yerine *yatağa düşmek*, 'susamak' yerine *hararet basmak*, acele etmek' yerine *elini çabuk tutmak*, 'dinlemek' yerine *kulak vermek*, büyük bir dikkatle dinlemeyi anlatmak üzere de *kulak kesilmek* yine ad aktarmasından yararlanılmasının tanığıdır (Aksan, 2001: 129-130).

Mecaz-ı mürselde hakikî anlamdan mecazî anlama geçişi sağlayan alâkaları şöyle sıralayabiliriz:

- 1.Bütün-parça ilişkisi (cüz'iyet-külliyet)
- 2.Mahal ilgisi
- 3.Sebeup-sonuç ilişkisi
- 4.Genel anlam-özel anlam (umum-husus) ilişkisi
- 5.Mazhariyet ilişkisi
- 6.Âlet olma ilgisi
- 7.Öncelik-sonralık ilişkisi (Saraç, 2001:102-103).

3.1. Atasözlerinde Ad Aktarmaları

Tıpkı deyim aktarmaları gibi, anlam değişmelerinde en önemli etmenlerden sayılan bir aktarma türü de ad aktarmasıdır. Bununla birlikte, ad aktarmaları, karşılaştırılan iki öge arasında uzak ya da yakın bir ilişkiye dayanmaz; kastedilen kavramın ilgili bir yönünden, bir parçasından söz ederek amaçlanan kavramın tamamına ulaşılmış olur. (1)'de sıralanan örneklerde belirtilen ad aktarmaları, ortak dilde de görülen biçimleri kapsar:

- (1) a.Ağustosta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar
b.Altın leğenin kan kusana ne faydası var ?
c.Allah kardeşi kardeş yaratmış kesesini ayrı yaratmış

(1)'de sıralanan beyni kaynamak “güneşin altında uzun süre kalmak”, kan kusmak “büyük sıkıntılar içinde olmak” ve kese “geçim yolu” ad aktarmaları, atasözünün kapalı anlamına dayanan daha geniş bir kavram içeriğini de yüklenebilir; bir yerde ortak dildeki kullanımından ayrılır. (1)a’da beyni kaynamak, yukarıdaki içeriğinin yanında “tarlada çalışmak” kavramını da kapsamakla bu durumu örneklendirir. Bunun yanında, (2)’de sıralanan örneklerde sofra açmak, biçki biçmek, ayak üstüne kalkmak, arka üstüne yatmak gibi dilde kalıplaşmış anlatımlara da, atasözlerinin kapalı anlamları içinde aktarmalı anlamlar yüklendiği görülür.

(2) Oğlan atadan öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi
Seyrek git sen dostuna kalksın ayak üstüne

Sık gidersen dostuna yatar arka üstüne

(2)’de, sırasıyla, sofra açmak “ misafir ağırlamak”, biçki biçmek “ev işlerini yapmak”, ayak üstüne kalkmak “saygı ve ilgi göstermek” ve “arka üstüne yatmak” “bıkkınlık ve ilgisizlik göstermek” içeriklerine, ancak, örneğin sözlük anlamı ile ulaşılabilmektedir.

Atasözlerindeki ad aktarmalarında göze çarpan en önemli özellik, aktarmaların daha çok insanlarla ilgili organlar yoluyla, belirli nitelikleri olan kişilere ulaşmayı amaçlamalarıdır. (3)’de sıralanan örneklerde, ortak dilde de rastlanabilecek aktarmalar olsa da, bunlar, daha çok atasözlerine özgü aktarmalar olarak görülebilir:

(3) Ağrısız baş mezarda gerek “ dertsiz
kimse” Fazla mal göz çıkarmaz

“ insana zarar vermez”

Gözlüye gizli yoktur

“ görmesini bilen kişi”

Acıklı başta akıl olmaz

“dertli kimse”

Açık ağız aç kalmaz

“ isteklerini iletebilen kimse”

(1)-(3) arası örneklere göz atacak olursak, ad aktarmalarının, tıpkı deyim aktarmalarında olduğu gibi tek tek sözcüklerle kurulduğu görülür. Bunun yanında, tamlama ve eylem öbekleri biçiminde yapılanmalar da söz konusudur. Bu

örneklerde, kese, gözlü sözcükleri ile birlikte ağrısız baş, acıklı baş, açık ağız gibi tamlamalar ile göz çıkarmak, sofra kurmak gibi mastarlı kuruluşlar, ad aktarmalarının sözcüklerden daha büyük yapılar için de söz konusu olabileceğini örneklendirirler.

(4) Sabanın tutağına yapışan el aç kalmaz

Veren eli herkes oper

(4)'te sıralanan örneklerde -AN/-EN ekleriyle sıfatlaştırılan tümcelerin ad aktarmalarını kurması, bizi, tıpkı deyim aktarmalarında olduğu gibi, tümcelerin tamamı için geçerli olabileceği düşüncesine yöneltir. Bu yolda düşünmemize, (4)'te sıralan örneklerde, ad aktarması dışında kalan aç kalmak, öpmek eylemlerinin temel anlamları dışında sözlük anlamlarına katılması da etkili olmaktadır. Böylece, bu eylemlerin, sırasıyla, “geçim sıkıntısı çekmemek”, “saygı göstermek” gibi içeriklere ulaşmasıyla tamamlanan kapalı anlamı, ad aktarmasının etkisiyle oluşmuş kabul edebiliriz. Gerçekten de atasözlerinde, ad aktarmalarıyla benzer yolu izleyerek, yani kastedilen kavramlarla ilgili özellikler dile getirilerek, örneğin tümünün açık anlamdan kapalı anlama geçişi gözlemlenebilir:

5 “Sağ baş yastık istemez” sözlük anlamı: " Sağlam insan durup dururken yatmak istemez."

6 Alna yazılan başa gelir

(6) için sözlük anlamı: “ Kişi kaderi ne ise onu görür.”

Atasözlerinde ad aktarmaları üzerine son olarak, aktarmalardan bazılarının örnek içindeki bir başka yapıyla benzerlik kurmak üzere olduğu söylenebilir:

(7) Kırk gün taban eti bir gün av eti

Gözlüye gizli yoktur

Ağustosta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar

(7)'de, sırasıyla, av eti, gizli ve beyni kaynamak ortak dilde yaygın olarak kullanılan öğeler iken, atasözleri, taban eti “ av için takip”, gözlü “görmesini bilen kişi” ve kazanı kaynamak “rahat etmek, geçim sıkıntısı çekmemek” gibi yeni ad aktarmaları oluşturma yoluna gitmektedir. (8)'de sıralanan örneklerde de aynı eğilim, doğrusu, benzerlik kurma kaygısıyla ad aktarmalarına baş vurma yoluna gidildiğini örneklendirmektedir:

- (8) Söz var iş bitirir söz var baş yitirir
Açın karnı doyar gözü doymaz
Aç gözünü açarlar gözünü
Ummadığın taş baş yarar. (Uzun, 1988:60- 63).

Atasözlerinin en önemli özelliklerinden biri de kısa ve özlü oluşu, az sözle çok şey anlatmasıdır. Ad aktarmaları da atasözlerinin bu yapısına uygun olarak bazen uzun uzadıya ifade edilebilecek bir kavramın ilgili bağıntılı olduğu bir başka kavramı gösteren kelimeyle anlatılmasıdır. Örneğin: Türkiye Cumhuriyeti’nin hükümeti yerine sadece “Ankara” kelimesinin kullanılmasıyla ad aktarması yapmış daha kısa, öz bir anlatım elde etmiş oluruz. Anlamı daha kısa, öz haline getirme özelliğinden dolayı ad aktarmaları atasözlerinde sıkça görülür.

TRANSKRİPSİYONLU METİN
(Türkiye Türkçesi Karşılıklı)

KAŞKAY ATASÖZLERİ

1. Abı donum pırrılar, bağırsağım kırrular. (4-1)
Mavi donum parlar, bağırsağım guruldar.
2. Abırır, sudur, tökülende yıgmek olmaz. (4-2)
Haysiyet, sudur döküldüğünde toplanmaz.
3. Abırırı seyen çoğ dèmez, sağık sèyen çoğ yèmez. (4-3)
Haysiyetini seven çok demez, sağığını seven çok yemez.
4. Abırılı abırısından kırar, abırısız neden kırar? (4-4)
Edesiz edesizlikten korkar, edesiz neden korkar?
5. Aparım at oynatmağı, o gètdi kaşık yonmağı. (4-6)
Onu at eğitimi için götürdüm, o kaşık yıkamaya gitti.
6. Ata ata atıcı, mine mine minici. (4-8)
Ata ata atıcı, bine bine binici olunur.
7. At adamın şerikidir. (4-9)
At yiğidin yoldaşdır.(TDOAS, 103)
8. At arık, menzil uzak. (4-10)
At arık menzil uzak.(TDOAS, 97)
9. At aldım heger yoğ, heger aldım atı yoğ. (4-11)
At aldım eyer yok, eyer aldım atı yok.
10. At almamış ahurasını bağlar. (4-12)
At almamış ahıra bağlar.(TDOAS, 96)

11. Ata oğluna bağ bağısladı,oğlu ataya bir huşe kıymedi. (5-2)
Baba oğluna bir bağ bağıslamış, oğlu babasına bir salkım üzüm vermemiş.(TAS, 89)
12. At olanda mëydan olmaz, mëydan olanda at. (5-3) Bkz. At aldım...
At olur (bulunur) meydan olmaz, meydan olur (bulunur) at olmaz (bulunmaz).(ADSEL, 49)
13. Ata olmayan ata kędrini bilmez. (5-4)
Baba olmayan ata kadrini bilmez.(TDOAS, 122)
14. Atalar sözü, elimiz gözü. (5-6)
Atalar sözü, ülkenin gözü.
15. Atalar sözü, sözlerin gözü. (5-7)
Atalar sözü, sözlerin gözü.
16. At ele düşer, ot ele düşmez. (5-8)
At bulunur, ot bulunmaz.
17. At ele düşer, mëydan ele düşmez. (5-9)
At bulunur meydan bulunmaz, meydan bulunur at bulunmaz.
18. Atam ölümünden kórhmuram, kórhuram ki ölüm kápımı tanıya. (5-11)
Baba ölümünden korkmuyorum, fakat ölümün evimi tanımasından korkuyorum.
19. At ölen de, itin toyudur. (6-1)
Kedinin/eşegin ölmü sıçana/köpeğe düğün.(TDOAS, 336)
20. At ölen de hegeri kalar, adam ölen de adı. (6-2)
At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.(TDOAS, 101)

32. Atlı piyadadan haber yohu, toh acdan. (7-4)
Atlı, yayayla yoldaş olmaz.(TDOAS, 113)
33. At mineniñdir, don geyeniñ. (7-6)
At binenin, kılıç kuşananın.(TDOAS, 97)
34. At meýdanında eşek hanqurmaz. (7-7)
At meydanında eşek anırmaz.
35. Atı atasından tanırlar, katırı anasından. (7-8)
Atı atasıyla, katırı anasıyla.(ADSEL, 49)
36. Atı at dönderir. (7-9)
Atı at döndürür.
37. Atı at yanına bağlayanda hem reng olmaz, hem huy olar. (7-10)
Atı at yanına bağladığında aynı renk olmaz, aynı huy olur.
38. Atı karanıñ kutu karadır. (7-11)
Atı siyah olanın bahtı da kara olur.
39. Atılan daş geri gelmez. (7-13)
Atılan ok geri gelmez. (ATA, 110)
40. Ac ayı oynayabilmez. (8-3)
Aç ayı oynamaz. (TDOAS, 46)
41. At yerine eşek bağlamazlar. (8-5)
At yerine eşek bağlanmaz.
42. Ac adama çörek halvadan şirinterdir. (8-6)
Açlıkta darı ekmeği helvadan tatlı gelir.(TDOAS, 52)

43. Ac adamda and olmaz. (8-7)
Aç insanın yemini olmaz.
44. Ac adamda iman olmaz. (8-8)
Açın imanı olmaz.(ADS, 111)
45. Ac adam daş da yêyer. (8-9)
Aç olan taş bile yer.
46. Ac adamı kurd yêmez. (8-10)
Su içene yılan bile dokunmaz.(TDOAS, 431)
47. Ac aman bilmez, uşak zaman. (8-11)
Aç kusur bilmez, çocuk zaman bilmez.
48. Ac eline geleni yêyer, toğ diline geleni dêyer. (8-12)
Aç ne yemez, tok ne demez. (TDOAS,48)
49. Ac inan toğuş arası bir tikke çörekdir. (8-13)
Açlıkla tokluğun arası bir parça ekmektir.(TDOAS, 53)
50. Ac êvinde ne ot olar ne ocağ. (8-14)
Aç evinde ne ateş olur ne ocak.
51. Ac towuğ yuğuda darı görer. (8-15)
Aç tavuk düşünde kendini darı ambarında görür. (TDOAS, 49)
52. Acda iman olmaz, toğda âman. (8-16)
Açta iman olmaz, toh olanda af olmaz.
53. Ac dêyer: Toğ olmuram: Toğ dêyer: Ac olmuram. (9-1)
Tok acıkmam, aç doymam sanır.(TDOAS, 448)

54. Ac arın adamı aparar dşmen apısına. (9-3)
Aç mide insanı dşman apısına götürür.
55. Ac arında iman olmaz. (9-4)
Açın imanı olmaz.(ADS,111)
56. Ac arın doyar, ac göz doymaz. (9-5)
Açın karnı doyar, gözü doymaz.(ADS, 112)
57. Ac arnım dinc ulağım. (9-6)
Aç başım, dinç ulağım. (TDOAS, 47)
58. Ac urd öz uşagını yeyer. (9-7)
Aç kurt yavrusunu yer.(TAS, 32)
59. Ac uşun darı dişine girer. (9-9) Bkz. Ac tavuk...
Darı aç uşun dişine girer.
60. Ac ulağım, dinc ulağım. (9-10)
Aç ulağım, dinç ulağım.(-Gaz.; -Vn.)(BAAD, 28)
61. Ac köpek özünü aşlana vurur. (9-11)
Aç kurt arslana saldırır.(ADSEL, 43)
62. Ac gözün karnı doymaz. (9-12) Bkz. Ac arın doyar...
Açın karnı doyar, gözü doymaz. (TDOAS, 51)
63. Acıñ andı olmaz. R.C.:Ac adamda and.... (9-19)
Aç insanın yemini olmaz.
64. Acıñ karnı doyar, gözü doymaz. (9-20)
Açın karnı doyar, gözü doymaz. (TDOAS, 51)

65. Açı su şirin olmaz. (10-2)
Acı su tatlı olmaz.
66. Açık ağız ac kalmaz. (10-3)
Açık ağız aç kalmaz. (TDOAS, 50)
67. Açık sözü ya uşakdan eşid, ya deliden. (10-4)
Deliden al uslu haberi.(ADS, 231)
68. Açık ...öte zengûle, el gülmeye kim güle? (10-5)
Açık göte herkes tükürür.(ATA, 55)
69. Açılmamış “söfre”niñ bir ‘aybı olar, açılmış “söfre”niñ miñ ‘aybı . (10-6)
Açılmış sofranın bir ayıbı, açılmamışın bin ayıbı olur.
70. Açılıktan yemek olmaz, şirinlikden demek olmaz. (10-7)
Acı olduğundan yenilmiyor, tatlılığından söylenemiyor.
71. Ahan suya dayanma, her dèyene inanma. (10-8)
Suya dayanma, düşmana inanma.(TDOAS, 433)
72. Ahtaran tapar. (10-9)
Arayan Mevlasının da bulur, belasını da.(ADS, 150)
73. Ahsak geçi oğlağı tege olmaz. (10-11)
Aksayan keçinin oğlağı teke olmaz.
74. Ahırki daş toppuğa dèyer. (11-2)
Son taş topuğa değer.
75. Ahır ki kuzu anasına yèyter düşer. (11-3)
Anasını son bulan kuzu daha iyi emer.

76. Aħirki uzu y yiter s d emer. (11-4)
Anasını son bulan kuzu daha iyi emer.
77. Adam  b dl k s ver, baykuş  arablı . (11-5)
Adam abadlık sever, baykuş haraplık sever.
78. Ad adamı bezemez, adam adı bezeyer. (11-6)
 sim insanı g zelleştirmez, insan ismi g zelleştirir.
79. Adam adama be zer. (11-7)
 nsan insana benzer.
80. Adam adam eti y mez. (11- 8)
 nsanın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden ba ka nesi var?(ADS, 326)
81. Adam adam yanında, adam olar. (11-9)
Bir insan bir insan yanında terbiye olur.
82. Adam a zından s z  ı ar,  azan altından k z. (11-10)
Yi idin s z , demirin kerti i.(ADS, 476)
83. Adam  z ta rifini  dmeyesi. (11-12)
 nsan kendisini  vmemeli.
84. Adam  z  aybını g rmez. (11-14)
Herkes (kimse) kendi ayıbını bilmez (g rmez).(ADS, 311)
85. Adam  z  u k ndundan yu arı usdurası deyil. (11-15)
Aya ını yorganına g re uzat. (ADSTDK)
 nsan kendi kuskundan yukarı gaz  ıkaramaz.

86. Adam özünü bir acıyanda gözleyesi, bir de gicbiyende. (11-16)
İnsan kendisine bir aç olduğunda dikkat etmeli, bir de cinsel temayülü olduğunda.
87. Adam uşağına bir def a dêyerler, miñ def a dêmezler. (12- 1)
Adam olana bir söz yeter.(ADS, 117)
88. Adam oğlu ham süd emmiş. (12-2)
İnsanoğlu çiğ süt emmiş.(TDOAS, 306)
89. Adam olana bir söz besdir. (12-3)
Adam olana bir söz yeter. (ATA, 62)
90. Adam iki def a dünyaya gelmez. (12-4)
İnsan iki defa doğmaz.
91. Adam bir def a allanası. (12-5)
Adam bir defa aldatılır.
92. Adam bir kül başına tökesi. (12-6)
İnsan bir iş yapması lazım.
93. Adam bilmir kimiñ sazı inan oynaya?. (12-7)
İnsan kimin sözüne göre hareket edeceğini bilmiyor.
94. Adam pulu bular, pul adamı bulmaz. (12-8)
İnsan parayı bulur, para insanı bulmaz.
95. Adam tufürdigini yalamaz. (12-9)
İnsan tükürdüğünü yalamaz.

96. Adam ruzısı Allah elinde. (12-10)
Allah kulunu kısmetiyle yaratır.(ATA, 88)
97. Adam kafilere görende sefer edesi gelir. (12-11)
Adam kafilere görünce sefere çıkması gelir.
98. Adam kulağdan çak olar, heyvan yemakdan. (12-12)
İnsan kulağından, hayvan ayağından semirir.(TDOAS, 304)
99. Adam küçüklükden büyük olar. (12-13)
İnsan alçakgönüllülükle büyük olur.
100. Adam gerek burmağını her delige katmaya. (12-14)
Her deliğe (taşın altına) elini sokma, ya yılan çıkar ya çıyan. (ADS, 307)
101. Adamlık bazarda satılmaz. (13-1)
İnsanlık pazarda satılmaz.
102. Adamlığı adamdan, hoş yüy kızıl gülden. (13-2)
İnsanlık dersini insandan, hoş koku da gülden alınır.
103. Adam var başına sepesin güller, adam var gözüne çekesin miller. (13-4)
Adam var başına güller serpilir, öyle adam da var ki gözüne miller çekilir.
104. Adamı başdan tanırlar, ağacı yaşıdan. (13- 5)
Adamı baştan tanırlar, ağacı yaştan.
105. Adamı bulmak olmaz, bulan da tanımak olmaz. (13-6)
İyi insanı bulmak zordur, bulduğunda tanımak daha da zordur.
106. Adamızad ham süd emmiş. (13- 11)
İnsanoğlu çiğ süt emmiş.(ADS, 327)

107. Adamızaddan her ne dëyeň geler. (13- 12)
İnsanoğlundan her şey beklenir.
108. Adamızadıñkini hëç-kes bilmez. (13-13)
İnsanoğlunun nasıl olduğunu hiç kimse bilmez.
109. Adamızadıñ her ne başına geldi çekesi. (13- 14)
Başa gelen çekilir. (ATA, 125)
110. Adamı sözünden tanırlar. (13-15)
İnsanı sözünden tanırlar.
111. Adamıñ adı çıñanançaz canı çıñası. (14-1)
Adamın adı çıkacağına canı çıksın. (TDOAS, 56)
112. Adamıñ öz yuvan çöregi özgenin polovundan yëy terdir. (14-2)
İnsanın kendi yavan ekmeğı başkasının pilavından daha iyidir.
113. Adamıñ şansı yatanda burnu suyu gözüne gëder. (14-5)
İnsanın şansı yatanda burnu suyu gözüne gider.
114. Adamıñ ‘aklı gëriden gelir. (14-6)
İnsanın aklı sonradan gelir.
115. Adamıñ kızusu yaz ötünden bi-neşib olar. (14- 7)
O kadar kibirlidir ki kuzuları yaz otundan bile yemez.
116. Adamıñ gerek dili inen üregi bir ola. (14-8)
İnsan gerek dili ile yüreğı bir olsun.
117. Adamıñ yëre bañanı, suyuñ lim lim añanı. (14-9)
Suyun yavaş akanından kork, adamın yere bakanından. (TDOAS, 434)

118. Adamı nikbet tutanda ağız suyu geder burnuna. (14-10)
İnsanın başına talihsizlik geldiğinde ağzının suyu burnuna gider.
119. Adamı nikbet tutanda, deve üstünde it tutar. (14-11)
İnsanın başına bela geldiğinde deve üstünde köpek tutar.
120. Adamı nikbet tutanda deve üstünde ilan çalar. (r.c.darb u mesel) (14- 12)
Adamı talihsizlik tutanda deve üstünde yılan sokar.
121. Adamı nikbet tutanda, su dişini sindirir. (14-13)
Adamı talihsizlik tutanda, su dişini kırar.
122. Adını eşid, üzünü görme. (15-10)
İsmi işit, yüzünü görme.
123. Ara helfet, tülkü bey (15- 11)
Derede büyük hayvanlar olmayınca tilki bey olur.
124. Arada yeyir, kırağda gezir. (15-12)
Herkesin yanında yer ama tek başına gezer.
125. Ara sözü ev yandırır. (15- 13)
Dedikodu ev yıkar. (TDOAS, 199)
126. Araları ilan inan yarpız tekindir. (15-14)
Araları yılan ile yarpız gibidir.
127. Arançılık daşı yeyen “dilhor”olmayası. (16-3)
Arabuluculuğa giden olumsuzluklardan etkilenmemeli.
128. Ara yerde ev varadır. (16-4)
Bir şey gözünüze gelmiyorsa birgün işe yarar.

129. Arpa eken, buğda biçmez. (16-5)
Arpa eken, buğday biçmez.(TAS, 69)
130. Arpayı evvelinden olar tanıyañ. (16-6)
Arpanın ne olacağı olduğu daha önceden bilinir.
Adam olacak çocuk bokundan belli olur.(ADSTDK)
131. Artık tamah baş yarar. (16-8)
Çok isteyen belasını ister.(TDOAS, 190)
132. Arhali köpek kurd tutar. (16-10)
Arkali köpek kurt tutar.
133. Arzısı varidi bucağa, siyrildi girdi kucağa. (16-13)
Arzusu buydu evin bir köşesine otura gidip ev sahibinin kucağına oturdu.
134. Arzılayan bular, inileyen öler. (16-14)
Arayan bulur, inleyen ölür.(TDOAS, 88)
135. Arvad adamın abırısıdır. (17-2)
Kadın adamın şerefidir.
136. Arvad almak asandır, sahlamağı beladır. (17-3)
Arvad almak kolaydır ama koruması güç iştir.
137. Arvad öz ehtiyarına olanda, çellede geççi kırhar. (17- 4)
Kadını kendi halinde bırakırsan kışın keçi kırkar.
138. Arvad üzlü kişiden, kişi üzlü arvatdan hezer ed. (17-5)
Arvad yüzlü erkekten, erkek yüzlü arvattan kaç / uzak dur.

139. Arvad iki olanda ev süpürülmemiş qalar. (17- 6)
Kadın iki olunca ev süpürülmemiş kalır.
140. Arvadınan kişiniñ torpağını bir yerden götürmüşler. (17-7)
Kadın ile erkeğin toprağını bir yerden götürmüşler.
141. Arvad beladır, hiç ev belasız olmasın. (17-8)
Kadın beladır, ev hiç belasın olmasın.
142. Arvad babası evine yaqın olmasın, odun ocağa, meşk suya. (17- 9)
Kadın babası evine yakın olmasın, odun ocağa, su torbası suya.
143. Arvad pès olanda ev cehennemdir. (17-10)
Kadın pis olunca ev cehennemdir.
144. Arvad tunban bağısını sift bağlasın gèdsin serbaz-ğanaya. (17-11)
Kadın eteğini sağlam bağlasın isterse ordu evine gitsin.
145. Arvad dème, ayıran dè, ayıran dème, deviren dè. (17-12)
Karım deme, ayıran de, ayıran deme, yıkan de.
146. Arvad sözüne bağan arvaddan kemdir. (17- 14)
Kadın sözüne bakan kadından kötüdür.
147. Arvadsız dèyer şayed arvadlı çok çörek yèyir. (18-1)
Bekar sanır evli çok iyi yaşıyor
148. Arvad var ki ev yıgır arvad var ki ev yıhar. (18-3)
Avrat var ev yapar, avrat var ev yıhar.(TAS, 81)
149. Arvadı eri saqladar, peniri deri. (18-4)
Avradı eri saklar, peyniri deri. (ADSTDK)

150. Arvadı pès olanıñ saqqalı tez aǵarar. (18- 5)
Karısı kötü olanın sakalı çabuk aǵarır.
151. Arvadı ki er yoǵu, baǵdır ki divar yoǵu. (18-6)
Kadın ki eşi yok, baǵdır ki duvarı yok.
152. Arvadıñ uşaǵı olar, kişiyi al aparar. (18-7)
Kadın doğum yapar, erkek dert çeker
153. Arvadıñ çımǵıran baǵanı elde yamandır, atıñ toran siçeni malda yamandır.
(18-8)
Kadının karşı gelip baǵıranı ilde kötüdür, atın dört nala koşarken durup siçanı malda kötüdür.
154. Arvadıñ qorǵusu olmasa, çellede geçi kırǵar. Bkz. Arvad öz ihtiyarına...
Arvadı kendi halinde bırakırsan kışın keçi kırkar.
155. Arvardıñı amanat vèr, malını amanat vèrme. (18-10)
Avradını emanet ver ama malını emanet verme.
156. Arıq eşseǵıñ qayım tepigi var. (18- 11)
Zayıf eşseǵın saǵlam tepigi olur.
157. Az aşım, aǵırmaz başım. (19- 1)
Azıcık aşım, dinç başım.(TDOAS, 122)
158. Az acık aşım, aǵırmaz başım. (19-2)
Azıcık aşım, dinç başım.(TDOAS, 122)
159. Azad yère yamaq vurmazlar. (19-4)
Boş yerè yama vurmazlar olacak

160. Azarlık olsun, b zarlık olmasın. (19- 5)
Hastalık huzursuzluktan iyidir.
161. Aza  anah olmayan,  o a y ti mez. (19-6)
Aza kan at etmeyen  o u bulamaz.(TAS, 85)
162. Az olsun, r  betli olsun. (19- 7)
Az olsun uz/ z olsun.(TDOAS, 120)
163. Aza idi arı -orruk, bir de geldi boynu buru . (19-8)
  siz ve fakir azdı, bir de geldi boynu b k k.
164. Az i den  o  i  biter. (19-10)
Az i ten  ok i   ıkar.(Alican *I dır -Kr.) (BAAD, 55)
165. Az-ter y , g nde y . (19- 12)
Az ye her zaman ye
166. Az danı ,  o   ula  v r. (19-13)
Az s yle  ok dinle.(TAS, 84)
167. Az danı , r  betli danı . (19-14)
Az s yle, uz s yle, bir yakı acak s z s yle.(TAS, 84)
168. Az zad, azadlı dır. (19-15)
Az yemek sa lıktır
169. Az gel kızm, naz gel kızm. (20-1)
Kadın baba evine az giderse nazlı olur.
170. Azımsanma az y re, allı  deyer daz y re. (20-2)
Bo  yere  ik yet etme, alının de er sert yere.

171. Azı bilmeyen, çoğu da bilmez. (20- 3)
Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.(ADSTDK)
172. Azırğanma aza yère, allıñ deyer daz yère. (20-4) Bkz. Azımsanma az...
Şükür etmeyi unutma ki felaket gelmesin.
173. Az yéyende küsür, çoğ yéyende kusur. (20-6)
Az yiyende küsür, çok yiyende kusur.
174. Astaca gel, ustaca ged. (20-7)
Yavaşça gel, ustaca git.
175. Asta gèden namerddir. (20-8)
İntikamın peşine yavaş giden namerttir.
176. Asta gèden yorulmaz. (20- 9)
Yavaş giden yorulmaz.
177. Asan kesen özümüzdeendir. (20-11)
Hem asan hem kesen bizdeendir.
178. Aşşagı tñfñrñrem saşşaldır, yuğarı tñfñrñrem sibildir. (20-13)
Aşğayı tñkñrsen sakalım, yukarı tñkñrsen bıyığım. (ATA, 104)
179. Aş bışirem bëleñ içi ki bir qarış yağ üstüne yatmış ola. (20- 14)
Bir yemek pişiriyorum senin için ki üzerinde çok yağ olsun.
180. Aşpalan këylana देंyir, iki delikli. (21-1)
Süzgeç keylana iki delikli diyor.
181. Aşpalan kefgire देंyir, doşşuz delikli. (21-2)
Süzgeç kevgire dokuz delikli diyor.

182. Aşpez iki olanda şurba şur olar. (21-3)
İki aşçı olunca çorba tuzlu olur.
183. Aşına aşına, geldi ocak başına. (21-4)
Kendini tanıttıra tanıttıra ocak başına geldi.
184. Aşık oynayanñ yer süpürenidir. (21-5)
Aşık oynamak istiyorsan yer süpürürsün.
185. Aşın duruluğu, denin yohluğundandır. (21-7)
Aşın duru olması içinde tanenin olmamasıdır.
186. Aş yoldaşı çoğ, baş yoldaşı yoh. (21-8)
Aş yoldaşı çok can yoldaşı yok
187. Ağ ayranı ite tökerler, kara mähreyi ceybe. (21-9)
Ağ ayranı ite dökerler kara üzümü cebe.
188. Ağac atsan yere düşmez. (22- 1)
İğne atsan yere düşmez. (TDOAS, 294)
189. Ağac ber vèrende başı aşağı düşer. (22-2)
Ağaç, meyvası olanda başını aşağı salar. (TAS, 37)
190. Ağac tiker denin ‘ömürü uzun olar. (22- 4)
Ağaç dikenin ömrü uzun olur.
191. Ağaclı kendi sël basmaz. (22-5)
Ağaçlı şehri sel basmaz.
192. Ağacı öz içinden kurd yèyer. (22-7)
Ağacı içinden kurt yer.(TDOAS, 58)

193. Ağacı çoğ olan kendiñ kabri az olar. (22-8)
Ağacı çok olan şehrin mezarı az olur.
194. Ağacı ki istir mene deye, kakama deysin ki ingar saman cıvalına deyir. (22-9)
Sopa bana degeceğine kardeşime değsin ki sanki saman çuvalına değiyor.
195. Ağacı mēvesinden tanırlar. (22-10)
Ağacı meyvesinden tanırlar.
196. Ağacın kurdı öz dibindedir. (22-12)
Ağacın kurdu içinde olur. (TAS, 37)
197. Ağac yeri hıub olar, geb yeri hıub olmaz. (22-13)
Ağacın yarası iyileşir söz yarası iyileşmez.
198. Ağac yeri sowar, gep yeri sowmaz. (22- 14)
Ağac yarası iyileşir ama söz yarası iyileşmez yani kabuk bağlamaz.
199. Ağaran başınan ağlayan göz gizlenmez. (22-15)
Ağaran baş, ağlayan göz gizlenmez. (TAS, 39)
200. Ağası kıl olanın kulu kudurğan olar. (23-1)
Ağası güçlü olanın kulu asi olur. (Ağası yiğit olanın etbaı sarhoş gezer.)
(ADS, 120)
201. Ağam mene kor dēdi, her gelene vur dēdi. (23-2)
Ağam bana gözlerini kapat geleni döv dedi. Gözünü kapat vazifeni yap.
202. Ağanın malı gēder, nökerin canı. (23-4)
Ağanın malı gider, hizmetkârın canı. (*Şavşat -Ar.; Türkgözü *Posof -Kr.; -
Vn.)(BAAD, 32)

203. Ağ üze ara al zinetdir, kara üze ağ hal nikbetdir. (23-5)
Ak yüze kara ben süstür, kara yüze ak ben beladır.
204. Ağ pül ara gün içidir. (23-7)
Ak akçe kara gün içindir.(TDOAS, 67)
205. Ağzı açık uş aç almaz. (23-15)
Ağzı açık uş aç kalmaz.
206. Ağzı aa yêtidi, baı daa yêtidi. (23- 16)
Ağzı yemeğe yetitiğinde baı da tala tanıştı.
207. Ağzı eyri adamı boynu ardından tanırlar. (24-2)
Ağzı eğri, gözü aı ensesinden bellidir. (ADSEL, 45)
208. Ağzıma a koy, arnıma da. (24-8)
Ağzıma yemek, karnıma ta koy.
209. Ağzıminan dèyem, haraminan yèyem? (24-9)
Ağzımla diyeyim, neremle yiyeyim.
210. Ağzımı ulle yandırdı, akı a idi, baımı kullum sindirdi, akı da idi.
(24-13)
Ağzımı pirinç lapası yaktı, keke pilav olsaydı, baımı kesek kırdı, keke ta
olsaydı.
211. Ağzın babıa tikke götür. (24- 19)
Ağzının büyüklüğü kadar lokma götür.
212. Ağzın dolu an olsa da, filanı kes yanında tûfürme. (24-20)
Ağzın dolu kan olsa da, bazı kişiler yanında açıklama yapma.

213. Ağzını açmış, gözünü yummuş. (25-5) Bkz. Ağzı açıktır...
Açtı ağzını yumdu gözünü. (TDOAS, 53)
214. Ağsak geçi oğlağı pazan olmaz. (25-10)
Aksak geçi yavrusu teke olmaz.
215. Ağ köynege kara yama yapışmaz. (25-14)
Beyaz gömleğe kara yama yapışmaz.
216. Ağ ..t inen kara ..t çaya vuranda ma'lum olar. (25-15)
Ak baldır kara baldır, geçitte belli olur. (ATA, 73)
217. Ağ gün adamı ağardar, kara gün kararır. (25-16)
İyi gün insanı iyi yapar, kötü gün insanı kötü yapar.
218. Ağlarsa, anam ağlar, kalanı yalan ağlar. (25-17)
Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar. (TDOAS, 62)
219. Ağlamaz, ağlamaz, ağlayanda da toyda ağlayar. (26-1)
Ağlamaz, ağlamaz, ağlayınca da düğünde ağlar.
220. Ağlamayana süd yoḥ. (26-2)
Ağlamayan çocuğa meme mermezler. (TDOAS, 62)
221. Ağlayardım az yère, allım deydi daz yère. (26-3) Bkz. Azımsanmaz...
Boş yere ağlıyordum, alnım sert yere değdi.
222. Ağlayan gözden olar, vurulan dizden. (26-4)
Ağlayan gözden olur, vurulan dizden.
223. Ağlayanın bir derdi var, gülenin miñ derdi. (26-5)
Ağlayanın bir derdi, gülenin bin derdi var.

224. Ağ malı koymuşlar kara gün içi. (26-6) Bkz. Ağ pül...
Ak akçe kara gün içindir. (ADS, 126)
225. Ağır otur, batman gel. (26-7)
Ağır ve saygılı bir insan ol.
226. Ağır özünü üngül étme. (26-8)
Ağır kişiliğini hafif etme.
227. Ağır kazan géc kaynar. (26-9)
Ağır kazan geç kaynar. (TAS, 40)
228. Ağır kıza ağırıça kızıl vèr. (26-10)
Ağırbaşı kıza, ağırlığınca altın ver.
229. Ağırlığını yèr çeker, ruzisini Allah vèrir. (26-12)
Ağırlığını yer çeker, rızkını Allah verir.
230. Ağırmayan başa sakķız haramdır. (26-14)
Ağrımayan başa yağlık bağlama. (TDOAS, 63)
231. Ağırmayan başa yağlık dolamazlar. (26-15)
Ağrımayan başa yağlık bağlama.(TDOAS, 63)
232. Ağır yük altına girenin béli ağırır. (26-16)
Ağır yükün altına girme, belin incinir.(*Mudurnu –Bo.) (BAAD, 33)
233. Ağın adı olar, karanın dadı. (26-17)
Akın adı var, karanın tadı. (TDOAS, 73)
234. Ağ yère ayran dèyer kıru poħa keşk. (26-18)
Ak yere ayran, kuru boka keşk diyor.

235. Ağıyı utan biler, derdi çeken. (27-1)
Zehiri yutan bilir, derdi çeken.
236. Aftafa görmemiş ...t aftafa görende kırkır edir. (27-2)
İbrik görmemiş ...t ibrik gördüğünde gurulduyor.
237. Açalık vermekdendir, igidlik vurmağdan. (27-4)
Açalık vermeyle, yiğitlik vurmağla olur. (TDOAS, 61)
238. Afanıñ malı geder, nökeriñ canı. Bkz. Ağanıñ malı. (27-5)
Ağanın malı çıkar, uşağın canı. (ADS, 120)
239. Aķaya aķa deşen gılmegi geler, nökere nöker deşen acığı geler. (27-6)
Ağaya ağa deşen gılması gelir, hizmetçiye hizmetçi deşen üzüntüsü gelir.
240. Alacaķ alacağını almasa, verecek olmaz. (27-8)
Alacaklı alacağını almasa, verecek olmaz.
241. Alacaķ şer olar, verici sıçan. (27-9)
Alacağına şahin, vereceğine karga. (TDOAS, 76)
242. Ala ķarga şuķ terlanı beğenmez. (27-10)
Ala karga, şen alımlı doğanı beğenmez.
243. Ala ķarga yumağınan ğaz olmaz. (27-11)
Ala karga, yıkanmakla kaz olmaz.
244. Alan alar, varlanar, satan satar, allanar. (27-13)
Alan alır, varlıklı olur, satan satar aldanır.

245. Alanın gözü satan elinde. (27-15)
Alan satandan umar. (TDOAS, 76)
246. Altdaki daş terpanse idi, ağırlığı çekmezdi. (27-16)
Alttaki taş kımıldasaydı, ağırlığı çekmezdi.
247. Alçağ yère yatma ki sèl aparar, uca yère yatma ki yèl aparar. (28-1)
Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel. (TAS, 53)
248. Al kapıda, sat kapıda. (28-3)
Kapıda al, kapıda sat.
249. Allah açık ağzı ruzısız koymaz. (28-5)
Açık ağız aç kalmaz. (ADS, 111)
250. Allah adama bir dil vèrmiş, iki kulağ. (28-8)
Allah insana iki kulak bir ağız vermiş. (ADS, 139)
251. Allah adamı namerde muhtac èdmesin. (28-9)
Allah namerde muhtaç etmesin. (ADS, 54)
252. Allah ağacınıñ sesi yoğu. (28-10)
Allah tarafından başına gelenler sessizce ortaya çıkar.
253. Allah eşşegi tanımış ki şah vèrmemiş. (28-16)
Allah eşeği tanımış ki boynuz vermemiş.
254. Allah eger derd vèrmiş, darman da vèrmiş. (28-17)
Allah derdin yanında dermanını da verir.
255. Allah istese vère, haber almaz kimiñ oğlu yañ? (28-19)
Allah verince kimin oğlu kimin kızı demez. (ATA, 89)

256. Allah istese vère, yoĥ yèrden vèrir. (28-20)
Allah verirse el getirir, sel getirir, yel getirir.(ATA, 89)
257. Allah bu göze o göze muhtac èdmesin. (29-5)
Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin. (ADS, 140)
258. Allah bir can vèrmiş, miñ derd. (29-6)
Allah bir can vermiş bin dert.
259. Allah bir dil vèrmiş, iki kulaĥ. (29-8)
İki dinle bir söyle. / Çok dinleyip az söylemek gerek.(TDOAS, 298)
260. Allah beş burmaĥı bir bir tekin yaratmamış. (29- 10)
Beş parmak bir deĥil (olmaz). (ADS, 186)
261. Allah peĥile mal vèrmez, vèrse de hèyrini görmez. (29-12)
Allah cimriye mal vermez, verse de hayrını görmez.
262. Allah daĥına baĥar, ĥar vèrer. (29-14)
Allah daĥına göre kar verir. (TDOAS, 78)
263. Allah'dan ĥorĥmayan, bendeden ĥorĥmaz. (29- 15)
Allah'tan korkmayan kuldan da korkmaz.
264. Allah'dan korkmayandan ĥorĥasın. (29-16)
Kork Allah'tan korkmayandan. (TDOAS, 356)
265. Allah derd vèrmiş derman da vèrmiş. (29-17)
Allah dert vermiş derman da vermiş.
266. Allah derdi çekene vèrir. (29-18)
Allah daĥına göre kar verir. (ADS, 138)

267. Allah dokkuzda vèreni sekkizde almaz. (29-19)
Allah dokuzda verdiğini sekizde almaz. (TAS, 55)
268. Allah saḥlayanı, ḳurd yemez. (30-2)
Allah saklayanı kurt yırtmaz.(-Vn) (BAAD, 40)
269. Allah sağ gözü çep göze muhtac édmesin. (30-3) Bkz. Allah bu gözü...
Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin. (TDOAS, 79)
270. Allah seyeni ḳurd yemez. (30-5)
Allah saklayanı kurt yırtmaz.(-Vn) (BAAD, 40)
271. Allah seye vère, ḥaber almaz kimiñ. (30-6)
Allah vermek isterse kimseden sormaz.
272. Allah vèrmeyende, bende nicèdsin. (30-10)
Allah vermeyince kul ne yapsın.
273. Allah vèrende yoḥ yèrden vèrir. (30-12) Bkz. Allah istese vère yoḥ
Allah verirse yok yerden verir.
274. Allah herkesiñ öz ṭakatıça derd verer. (30-13)
Allah dağına göre kar verir. (ATA, 86)
275. Allah hêçkesi namerde muhtac édmesin. (30-14)
Allah namerde muhtaç etmesin. (ADS, 54)
276. Allah yazanı, bende pozamaz. (30-17)
Allah'ın yazdığını kul bozamaz.
277. Allah yanında ne bir azdır, ne miñ çoḥ. (30-18)
Allah yanında ne bir azdır ne bin çok.

278. Allah'ın yarası da var, çarası da var. (31-2)
Allah derdi de verir dermanı da verir.
279. Alma arvadın dulunu, ki yanıça geler kılunu. (31-3)
Kadının dul olanını olma zira dul kadınla birlikte çocuğu da gelir.
280. Alma ağacından alma düşer, hâyva ağacından hâyva. (31-4)
Elma ağacından elma, ayva ağacından ayva düşer.
281. Almanın hubunu kurd yêyesi. (31-5)
Armudun iyisini ayılar yer. (ADS, 332)
282. Alıcı kuşun dimdigi (düdüğü) eyridir. (31-6)
Yırtıcı kuşun gagası eğridir.
283. Alıcı kuşu düdüğünden (dimdiginden) tanırlar. (31-7)
Alıcı kuşun dindiğınden bellidir.(-Vn.) (BAAD, 38)
284. Alıcı verici olmaz, geda da mu' teber olmaz. (31-8)
Alıcı verici olmaz, dilencide saygınlık olmaz.
285. Amana gelen boynu kılıc kesmez. (31-12)
Aman diyene kılıç kalkmaz. (TDOAS, 81)
286. Aman dèyeni öldürmezler. (31-13)
Aman diyene kılıç kalkmaz. (TDOAS, 81)
287. Anasına baḡ kızına baḡ, karasına baḡ, bəzine baḡ. (31-19)
Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (ADS, 147)
288. Anasına baḡ kızını al, kırağına baḡ, bəzini al. (32-1)
Anasına bak, kızını al, kenarına bak bezini al. (TDOAS, 83)

289. Ana kargışı adamı dutmaz. (32-2)
Ana bedduası adamı tutmaz.
290. Anam tekin yar olmaz, ülkem tek diyar olmaz. (32-3)
Ana gibi yâr olmaz. Bağdat gibi diyar olmaz. (TAS, 62)
291. Anam koyun, babam koç, bugün oldum seher köç. (32-4)
Anam koyun, babam koç, bugün dünyaya geldim yarın göçeceğim.
292. Anam geçi, babam pazan, bugün oldum kırk gün uzan. (32-5)
Oğlak anam geçi babam pazan bugün oldum kırk gün yat.
293. Anamı gören babama kız vèrmez. (32-6)
Anamı gören babama kız vermez.
294. Anañ oynaşına gücün çatmadı, dèy nerre baba. (32-7)
Ananın oynaşına gücün yetmediyse, babalık de.
295. Ananın üregi yanar, tayanın etegi. (32-10)
Ananın yüreği yanar, sütannenin etegi yanar.
296. Andın meni inandırır, horus kuyruğu yandırır. (32-11)
Horoz çalmadığın için ettiğin yemine mi inanan yoksa horuzun görünen kuyruğuna mı?
297. Añlayana eşare, añlamayana minare. (32-13)
Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az. (ADS, 148)
298. Añlayan bir def e güler, añlamayan iki def e. (32-14)
Anlayan bir defa güler, anlamayan iki defa.

299. Ayağa düşmeyen, başa çıkmaz. (33-2)
Ayağa düşmeyen, başa çıkmaz.
300. Ayağı yoğ kaç, kanatı yoğ uça. (33-9)
Ayağı yok ki kaçsın, kanadı yok ki uçsun.
301. Ayam geldi aş götürdü, arvad kişiye daş götürdü. (33-12)
Devir para devridir maddiyat devridir kadının erkeği dövme vaktidir.
302. Ay-olduz göye yaraşar. (33-13)
Ay-yıldız gökyüzüne yaraşır.
303. Ay bir geceye me' lum olmadı, iki geceye me' lum olar. (33-14)
Ay bir gecede belli olmadı, iki gecede belli olur.
304. Ay çalar, ' alem görer. (33-15)
Ay çıkar herkes görür.
305. Ayran yoğ içe, atlı gèdir sıça. (34-1)
Ayranı yok içmeğe atla gider sıçmağa. (TDOAS, 119)
306. Aykara gecenin ulduzu çoğdur. (34-3)
Karanlık gecenin yıldızı çoktur.
307. Ay menden sarı olsun, paççam ülger ...üne. (34-4)
Ay benim ile olsun, ben kuzey yıldızına bile giderim.
308. Ay hermişe bulut altında kalmaz. (34-6)
Ay daima bulut altında kalmaz.
309. Ayın on beş günü ayaydındır, on beş günü aykara. (34-7)
Ayın on beşi karanlık on beşi aydınlıktır. (TDOAS, 119)

310. Ayıñ aşharı alıc ağacındadır. (34-8)
Ayı kürkü alıç ağacında kalır.
311. Ayıya dèdiler daniş, dèdi paf. (34-9)
Ayıya dediler konuş yel çıkardı.
312. Eblehi kıoydular palan arasına, dèdi kıçım yazzıdadır.(34-11)
Aptalı palan arasına koymuşlar, ayağım açıkta demiş.
313. Eblehiñ ...üne daş toğurlardı, dèdi tağ tağ sesi gelir. (35-2)
Arzısın yüzüne tükürmüşler, “ yağmur yağıyor” demiş. (ADS, 153)
314. Et olmayanda çoğander üz götürür. (35-3)
Et olmayınca pancar pahalı olur.
315. Et iylenende itiñ toyudur. (35-4)
Etin kokması itin düğünüdür.
316. Etinen dırnağı ayırmağ olmaz. (35-5)
Et tırnaktan ayrılmaz. (TAS, 172)
317. Et tükenen de çoğander başı resuğ götürür. (35-6)
Et tükendiğinde pancar pahalı olur.
318. Et kanlı, igid canlı. (35-7)
Et kanlı, yiğit canlı gerek. (TDOAS, 254)
319. Ete bağma, dona bağ, içindeki cana bağ. (35-9)
Vücuda bakma kıyafetine bak, içindeki, insaniyete, cana bak.
320. Eti özünüñdir, sümüğü benim. (35-11)
Eti senin, kemiği benim. (TDOAS, 254)

321. Eti deveden kesesiñ. (35-12)
Eti deveden kes.
322. Eti dırnağdan ayırmak olmaz. (35-13)
Et tırnaktan ayrılmaz. (TDOAS, 254)
323. Etimi yèse, sümügümü sindirmez. (35-15)
Etimi yese kemiğimi kırmaz.
324. Etimi yemiş sümügüme dayanmış. (35-16)
Etimi yemiş kemiğime dayanmış.
325. Etiñ üstü açık olanda gurbe de haya èdesi. (35-17)
Etin üstü açık unutulmuş ise kedi de haya etmeli.
326. Etine acdır, ғанına suyuz. (36-1)
Etine aç ғанına susamışdır.
327. Et yeyen kuş dimdiginden bellidir. (36-2)
Et yiyen kuş gagasından bellidir.
328. Ecel ғанınan göz arasında. (36-3)
Ecel kaş ile göz arasında.
329. Ecel gelmişdir cana, baş ғанrısı bahana. (36-4)
Ecel geldi cihana, baş ғанrısı bahane. (TDOAS, 229)
330. Ecel gelende aman vèrmez. (36-5)
Ecel geldiğinde aman vermez.
331. Ecel gelende baş ғанrısı bahane olar. (36-6)
Ecel geldi cihâne, baş ғанrısı bahâne. (TAS, 155)

332. Ecel gelende haber  dmez. (36-7)
Ecel geliyorum demez.
333. Ecel g zınan kaş arasında. (36-8)
Ecel kaş ile g z arasındadır.
334. Ecele  are yo dur. (36-10)
Ecele/  l me  are bulunmaz. (TDOAS, 229)
335. Ehtiyatlı koyunu, kurd yemez. (36-13)
 htiyatlı koyunu kurt yemez.
336. Edeb bazarda satılmaz. (36-14)
Akıl pazarda satılmaz. (TDOAS, 68)
337. Er- arvad torpağını bir yerden g t rm şler. (36-16)
Erkekle kadının toprağını bir yerden g t rm şler.
338. Er- arvadın d g ş , yaz g n n n yağışı. (36-17)
Karı-kocanın d g ş , yaz g n n n yağışı. (TDOAS, 328)
339. Ersiz arvaddır, ugensiz atdır. (36-18)
Erkeksiz avrat yularsız at. (TDOAS, 246)
340. Erşininen b z apar, torba-inen  oz apar. (37-1)
 l erek bez g t r, torba ile ceviz g t r.
341. Erli a lar, ersiz a lar, kır  oynaşlı  ere ba lar. (37-2)
Evli a lar, dul a lar, kır  oynaşlı matem tutar.
342. Ez bes gelin  aş nidi,  i ek de t kd . (37-3)
Gelin  ok g zelidi ki  i ek hastalığı da onu buldu.

343. Eşşek az-ter, arpa erzan-ter. (37-6)
Eşğin sayısı azsa arpa o kadar ucuzlar.
344. Eşşek eşşegi görende hanıkurar. (37-7)
Eşek eşği görünce anırır.
345. Eşşek işleyer, at yèyer. (37-8)
Eşek çalışır, at yer.
346. Eşşek başı, ağırlık götürmez. (37-10)
Eşek başı ağırlık götürmez
347. Eşşek bir def a bir yer yerden batar. (37-11)
Eşek bile bir düştüğü yere bir daha düşmez. (ADSTDK)
348. Eşşek peygam inan su içmez. (37-12)
Eşek haber göndermeyle su içmez.
349. Eşşek dağlananda, dèyir, kebab isi gelir. (38-1)
Eşek dağlandığında diyor ki kebab kokusu gelir.
350. Eşşek kâflelikde çağ olmaz. (38-2)
Eşek kervanda şişmanlamaz.
351. Eşşek kaçdı, ip uzandı. (38-3)
Konu ne kadar uzadıysa o kadar zorlaşır.
352. Eşşek kuyruğu tekin ne uzaynır, ne yığılır. (38-5)
Eşğin kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır. (TDOAS, 253)
353. Eşşek kıçı bir def a çamıra batar. (38-6)
Eşek bile bir düştüğü yere bir daha düşmez. (ADSTDK)

354. Eşşek ne bilir hurma dadını. (38-7)
Eşek hoşaftan ne anlar, suyunu içer, dânesini bırakır. (TAS, 171)
355. Eşşege gücü çatmır, palanını döyer. (38-9)
Eşşege gücü yetmeyen semeri döver. (TDOAS, 252)
356. Eşşege minmek bir ‘ayıbdır, eşşekden ênmek iki ‘ayıb. (38-10)
Eşşege binmek bir ayıp eşekten düşmek iki. (TDOAS, 251)
357. Eşşegi olmaz at yêrine bağlayan. (38-13)
Eşşegi at yerine bağlamak olmaz.
358. Eşşegi eyesi dêyen yêre bağla, bir de døy kabırgasına. (38-14)
Eşşegi sahibinin dediği yere bağla, bir de döv kabırgasına ki hareket etmesin.
359. Eşşegi palan sahlar, koşunu yalan. (38-15)
Eşşegi semer saklar, orduyu yalan siyaset
360. Eşşegi toya çağırdılar, dedi: ya su lazımdır, ya odun. (38-17)
Eşşegi düğüne çağırmışlar “ya su eksiktir, ya odun” demiş. (TDOAS, 252)
361. Eşşegim ölme yaz gelir. (39-2)
Ölme eşşeciğim ölme, yaz gelince yonca yersin. (TDOAS, 401)
362. Eşşegin arpası çoğ olanda, eyesine tepik atar. (39-5)
Eşşegin arpası çok olunca sahibine tekme atar.
363. Eşşegin ükü deveniñ derrisidir. (39-6)
Eşşegin yükü devenin derisidir.
364. Eşşegin ölümü arpadan olsun. (39-7)
Atın ölümü arpadan olsun. (TDOAS, 112)

365. Eşşegin ölümü, köpeğin toyu. (39-8)
Eşşegin ölümü köpeğe (ite) düğündür. (TAS, 170)
366. Eşşegi yoldan büker, supanın oynanmışı. (39-9)
Eşşegi yoldan çıkaran sıpanın oynaması.(ADSEL, 64)
367. Eşşegi yılanın yol görsedini çoğ olar. (39-10)
Araba kırılınca yol gösteren çok olur. (TDOAS, 87)
368. Aşıl itmez, yağ iylenmez. (39-12)
Asıl azmaz, bal kokmaz. (TDOAS, 93)
369. Aşlı olmasaydı Kerem dağlarda nêylerdi. (39-14)
Aslı olmasaydı kerem dağlarda ne yapardı.
370. Aşlını itiren haramzadedir. (39-15)
Aslını bilmeyen piçtir. (TDOAS,93)
371. Aşıl almak çetindir, sahlamağı asandır. (39-16)
Asıl kız almak zordur, korumak kolaydır.
372. Aşıl kimse öz aşlını itirmez. (39-17)
Asıl kimse kendi aslını yitirmez.
373. Ekmeyen biçmez. (39-18)
Ne ekersen onu biçersin. (TDOAS, 387)
374. Eken de yoğ, biçen de yoğ, yimek çağı ser ola toğ. (40-1)
Ekende yok, biçende yok, harmanda hazır. (TDOAS, 233)
375. Eken de yoğ, biçen de yoğ, yèyende ortancılık kardaş. (40-2)
Eken de yok, biçen de yok, yiyende ortanca kardaş.

376. Ekine dadanan eşşegin kulak-kuyruğu olmaz. (40-3)
Bostana dadanan eşşegin kuyruğu, kulağı olmaz. (ADS, 203)
377. Eger özün yoğ idiñ, Allah'ın varıdı. (40-4)
Sen yoktun ama Allah'ın vardı.
378. Eger boyunun ardını gördün meni de gördün. (40-5)
Eğer boynunun arkasını görürsen beni de görürsün.
379. Eger böyüğün olmadı, géd bir büyük daşa tekke éd. (40-6)
Eğer büyüğün olmadıysa, git bir büyük taşa yaslan.
380. Eger birdir, tirdir. (40-7)
Tek kurşun olsa da hedefi bulur.
381. Eger bële geçe owkat, daşşakların olar sowgat. (40-8)
Eğer durum bu şekilde ilerler ise hediye olarak taş vereceğiz.
382. Eger dèdiler baş getir, sen börk apar. (40-9)
Senden kelle isteyene sen şapka götür.
383. Eger sen dolañ, men “ bend” dolam. (40-10)
Sen kovaysan ben de ipim.
384. Eger kepek varım, köpek de varım. (40-11)
Eğer kepeğim varsa, köpeğim de vardır.
385. Eger keçel emleyendir, öz başını emlesin. (40-12)
Kelin merhemi olsa başına sürer. (ADSTDK)
386. Eger kesdir, bir söz besdir. (40-13)
Adam olana bir söz yeter. (TDOAS, 56)

387. Eger men deyirmançı oldum, unum érri olmaz. (40-15)
Eğer ben değirmenci olsaydım, unum iri olmazdı.
388. Eger benim içi su yoğu, seniñ içi çörek varı. (41-1)
Benim için su yoksa, senin için ekmek var.
389. Eger nar varım, bimar da varım. (41-2)
Eğer narım varsa hastam da var.
390. Eger hevesdir, bir def e besdir. (41-3)
Canın ne çektiyse bir defa yeterlidir.
391. El el üste çoğ olar. (41-9)
El elden üstündür. (TAS, 159)
392. El eli tanır. (41-10)
El elin aynasıdır. (TAS, 159)
393. El eli yuvar, el döner üzü yuvar. (41-11)
El eli yıkar, iki el de yüzü. (TDOAS, 237)
394. El üstünde el vardır. (41-13)
El elden üstündür. (TDOAS, 236)
395. El iş görer, göz kırđar. (41-15)
Göz korkak el kahraman. (TDOAS, 273)
396. El inen açılan düğünü, dış inan açmazlar. (41-16)
El ile açılan düğüm dış ile açılmaz.
397. El tutanıñ elinden tutarlar. (42-2)
İyilik eden iyilik bulur. (ADS, 336)

398. El tutmak ‘Ali’den kalmış. (42-3)
İnsanlara yardım etmek Hz.Ali’den kalmıştır.
399. El çatmayan aş, ya karın ağıradar ya baş. (42-4)
İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş. (ADS, 329)
400. Elden kalan elli gün kalar. (42-5)
Elden kalan elli gün kalır.(Beyceli *Fatsa-Or.; *Tirebolu-Gr.; Yukarıgerfi
*Terme –Sm.) (BAAD,108)
401. Elden kalan ilden kalar. (42-6)
Elden kaldıysa memlekette kalır.
402. Elden gelmek hünerdir. (42-7)
Elden gelmek hünerdir.
403. Elden geden, ele gelmez. (42-8)
Elden giden bir daha ele geçmez.
404. Eldeki bir sirçe, ağacdaki on sirçeden iyiterdir. (42-9)
Yarınki tavuktan bugünkü yumurta iyidir. (TDOAS, 469)
405. El merd olar, göz namerd. (42-15)
Göz korkak el kahraman. (TDOAS, 273)
406. Eli eyriniñ dili düz olmaz. (43-3)
Eli eğri olanın dili düz olmaz.
407. Eli etirdi aş, başı da yedi daşa. (43-4)
Para kazanmaya başladı hayatın zoruklarını gördü.

408. Eli işde, gözü dervişde. (43-5)
Eli işte gözü oynasta. (TDOAS, 239)
409. Eli ħali olanıñ, üzü ħara olar. (43-6)
Eli boş olanın, yüzü kara olur.
410. Elim aşıa étirdim, burnum ħanadı. (43-13)
Elim yemeğe yetiştı, burnum kanadı.
411. Elim elden üzöldü, gözüm yaşı süzöldü. (43-14)
Arkadaşlarımdan elim uzak kaldı, gözlerimden yaş geldi.
412. Elim hamırlıdır, karnım ac. (43-17)
Elim hamurludur, karnım aç.
413. Elimi bal édsem ħoyam ağzına ondan sonra dişleyesi. (43-18)
Elimi bal içine sokup ağzına soksam yine de ısırır.
414. Elimi ħoydum dizime, indi geldi özöme. (43-19)
Elimi dizime koyduğumda biraz rahatlardım şimdi kendime geldim.
415. Eliñ işine baħam ya gözün yaşına. (44-2)
Elinin işine ne iş yaptığına bakayım ya ağladığına.
416. Elinden iş gelmeyen çoħ danışar. (44-3)
Elinden iş gelmeyen çok danışır.
417. Elinde su varısa, içme ħoy yere gel. (44-5)
Su içiyorsan bile bırak gel.
418. Eliñi ħoy başın üstüne, öz börküngü saħlat. (44-8)
Elini başına koy ve şapkanı sıkı sakla.

419. Elini boynu ardına çeken, gayretli olmaz. (44-11)
Elini boynu arkasına koyan iyi bir adam olmaz.
420. Emam Hüseyin'den köyneg giyse fayda yoðu. (44-16)
İmam Hüseyin'in gömleğini de giyse faydasız.
421. Emanete hıyanet olmaz. (44-18)
Emanete hıyanet olmaz. (TDOAS, 245)
422. Emzik kuzu koçluk olmaz. (45-1)
Emzikteki kuzu koç olmaz.
423. Emek bilmeyene beş burmağını bal éd, koy ağzına gene de bilmez. (45-2)
Emek bilmeyen kişiye beş parmağını bala sok ağzına ver yine de kıymetini bilmez.
424. Emek olmasa, yemek olmaz. (45-3)
Emek olmadan (emeksiz) yemek olmaz. (TAS, 165)
425. Encir yeyen kuşuñ dimdigi eyri olar. (45-5)
İncir yiyen kuşun gagası eğri olur.
426. Ensan hoş günüñ kadrini bilmez. (45-6)
İnsan iyi günün kıymetini bilmez.
427. Enşafı olmayanın imanı olmaz. (45-7)
İnsaf dinin yarısıdır. (TDOAS, 303)
428. Eniğn kulağını kesende, har ter olar. (45-8)
Köpek yavrusunun kulağını kestiğinde daha saldırgan olur.

429. İgid ki ağasını beğenmez, şahdan reķib gelse, boyun ona eymeز. (45-10)
Yiğit ki ağasını beğenmez, şahtan rakip gelse, ona boyun eğmez.
430. Oba durdu göçmege, gelin getdi ...mege. (45-11)
Oba göçmek için harekete geçti gelin sıçmağa gitti.
431. Oba göçdü, yurdu kaldı. (45-12)
Çadır göçtü, yeri kaldı.
432. Utan utanmazdan, korķ korķmazdan. (45-14)
Utan utanmayandan, kork korkmayandan.
433. Ot olsa harayı yandırır? Su olsa harayı söndürer. (45-15)
Ateş olsa nereyi yandırır? Su olsa nereyi söndür?
434. Otdan kül kaķar, külden ot. (45-18)
Ateşten kül kalkar, külden de ateş.
435. Oturmağın gözü göydir, turup gedmek varıdan yeydir. (46-1)
Uzun zaman oturmak tembellik getirir, durarak hareket etmek hepsinsen iyidir.
436. Otu yansın ışığı görünsün. (46-2)
Ateşi yansın ışığı görünsün.
437. Ot yanmasa tüt çıkmaz. (46-3)
Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (TDOAS, 109)
438. Oturmuştum kayğısız, göy eşşek geldi kuduksız. (46-7)
Oturmuştum kayğısız boz eşek geldi yavrusuz.

439. Otuñu görmedim, amma tütüñ gözümü kör etti. (46-9)
Ateşi görmedim ama dumanı gözlerimi kör etti.
440. Ocağdan köz kem olmaz. (46-13)
Ocaktan köz az olmaz.
441. Ucaya yatani yel aparar, dereye yatani sël. (46-14)
Yüceye yatani yel götürür, dereye yatani sel götürür.
442. Üç ocağ daşı da birbire deyer. (46-16)
Üç ocağın taşı da bazen birbirine dokunur.
443. Uç ocağ daşını bir yere koyarlar ki bir işden gele. (46-17)
Üç ocak taşı yan yana geldiyse işe yarar.
444. Od düşende yaş ve kuru bilene yanar. (47-2)
Kurunun yanında yaş da yanar. (TDOAS, 374)
445. Ortada yeyir, kırağda gezir. (47-4)
Ortada yer, kenarda gezer.
446. Örtülü bazar, dostluğu pozar. (47-6)
Hileli pazar, mideyi bozar. (TDOAS, 290)
447. Orda ki at var ot yoğ, orda ki ot var at yoğ. (47-7)
At var ot yok, ot var at yok.
448. Ordan bura gelmişem, yihıla düş gelmişem, bir iş içi gelmişem. (47-8)
Oradan buraya geldim, yıkıla yıkıla geldim bir iş için geldim.
449. Örkek eşsek, kodusğ götürmez. (47-9)
Erkek eşek, yavru götürmez.

450. Erkek eşşegi daşşagından tanirlar. (47-10)
Erkek eşşegi taşşagından tanirlar.
451. Örken doğanağdan geçesi. (47-12)
İp ne kadar uzun olursa olsun doğanağa geçer.
452. Örken her ne uzun ola, gène de doğanağdan geçesi. (47-13)
İp ne kadar uzun olursa olsun doğanağa geçer.
453. Örgenmek bahmağınan olsaydı, köpek kaşşab olardı. (48- 1)
Bakmakla kasap olunsa köpekler kasap olurdu. (TDOAS, 128)
454. Oruc yemeğini görmüşem, namaz edmeğini görmemişem. (48-2)
Orucunu yediğini gördüm, ama namaz kıldığını görmedim.
455. Ürek yanmasa, gözden yaş çılmaz. (48-3)
Yürek yanmazsa, gözden yaş çıkmaz.
456. Öz atına rahm etmeyen, piyada kıalar. (48-16)
Kendi atına merhamet etmeyen yaya kalır.
457. Öz adı öz kıulağına hoş gelir. (48-18)
Kendi adı kendi kıulağına hoş gelir.
458. Öz adını özgeye kıoyma. (48-19)
Kendi adını başkasına kıoyma.
459. Üz ölç, bir biç. (49-2)
Yedi/yüz kere ölç, bir kere kes. (TDOAS, 472)
460. Öz evinde hêçne deyil, toyda gelin çetri vurur. (49-3)
Kendi evinde hiçbir şey yapamıyor ama düğünlerde gelinin saçını yapar.

472. Öz dişi öz yuğuna gir edmiş. (50-1)
Kendi dişi kendi yününe girmiş.
473. Üzerliktir, havadır, varı derde devadır. (50-4)
Üzerliktir, havadır, her derde devadır.
474. Öz sözünü özgeden eşid. (50-6)
Kendi sözünü başkasından işit.
475. Öz ‘ameliñ öz kıçıña papıçtır. (50-7)
Kendi yaptıkların kendi ayağına dolaşır.
476. Öz ‘ameliñ öz kıçına çıdardır. (50-8)
Yaptıkların bir gün gelir seni bulur.
477. Öz qorğusundan ayıya dayı deyir. (50-9)
Köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı derler. (TDOAS, 361)
478. Öz kuşundundan yoğarı osdurur. (50-10)
Kendi kuskundan yukarı osusur.
479. Öz kölgesinden qorğur. (50-12)
Korkak kendi gölgesinden de korkar. (TDOAS, 357)
480. Öz gepini harda eşitdiñ? – ele ordaki halk gepini eşitdim. (50-14)
Sen birileri hakkında konuşursan, başkaları da senin hakkında konuşur.
481. Öz gözünde çöp görmür, özge gözünde kıl görür. (50-16)
Kendi gözündeki çöpü görmüyor başkasının gözündeki kılı görüyor.
482. Özge atına minen tüz piyada olar. (50-18)
Başkasının atına binen çabuk iner. (TDOAS, 137)

483. Özge ağızına bağan, ac kıalar. (50-19)
Başkasının ağızına bakan aç kalır.
484. Özge eşşegine minmek bir sa' atdır. (50-20)
Başkasının eşşegine binmek bir saattir.
485. Özge eşşegine minen tēz ēner. (50-21)
Başkasının eşşegine binen çabuk iner.
486. Özge ipi inen kıoyuya gēdme. (50-22)
Başkasının ipi ile kuyuya inme.
487. Özge daşını dōşüne vurma. (51-1)
Başkasının taşını dōşüne vurma.
488. Özge köpegine çörek atma. (51-3)
Başkasının köpeğine ekmek atma.
489. Özge kēsesinden hatamlık ēdir. (51-4)
Başkasının kesesinden cōmertlik etme.
490. Özge gepini vil ēd, özünden bir danış. (51-5)
Başkalarını çekiştirmeyi bırak kendinden söz et.
491. Özge gözünde kııl görür, öz gözünde çöp görmür. (51-6)
Kendi gözündeki merteği görmez, başkasının gözündeki çöpü görür.
(TDOAS, 340)
492. Özge gününe gülen, öz gününe ağılar. (51-7)
Başkasının gününe gülen, kendi gününe ağılar.

493. Özge malından görüm tutur. (51-8)
Başkasının serveti ile zengin olmak.
494. Özgeye şowr êd, öz bildiğini elden koyma. (51-10)
Başkalarına danış ama kendi bildiğini yap.
495. Özgeye kuyu kazan, özü düşer. (51-11)
Başkasına kuyu kazan kendi düşer. (TDOAS, 136)
496. Üzlü daş yêrde qalmaz. (51-12)
Delikli taş / boncuk yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz. (ATA, 177)
497. Üz mamaça yığılsa, güc doğana düşesi. (51-13)
Yüz ebe toplansa da ağrıyı doğuran çeker.
498. Özü eken, özü biçesi. (51-14)
Herkes ektiğini biçer. (ADS, 309)
499. Özü ölçür, özü biçir. (51-16)
Kendi ölçer, kendi biçer.
500. Özü êtdi özüne, külü gètdi gözüne. (51-17)
Kendi kendine etti, külü de gözüne gitti.
501. Özü biçir, özü tikir. (51-19)
Kendi biçer, kendi diker.
502. Özü pırrılar, içi kırrular. (51-20)
İçi beni yakar, dışı eli (seni) yakar. (ADSTDK)
503. Özü tezek, sözü kotur. (51-21)
Kendisi değersiz bir insandır ancak sözü kaya gibi sert ve kötüdür.

504. Özü “ hur-i peri” dir, içi kıllı deridir. (52- 1)
Kendisi huriler gibi güzeldir ama içinde pislik var.
505. Üzü dönmüş adamın üzünü görme. (52-2)
Yüzü dönmüş adamın yüzünü görme.
506. Üzü karanın üz yoğu, pehil adamın göz yoğu. (52-3)
Yüzü karanın yüzü yoktur, kıskanç adamın gözü yoktur.
507. Özü kesir, özü biçir. (52-4)
Kendi keser, kendi biçer.
508. Özüm özüme etdim, külü gözüme etdim. (52-5)
Kendi kendime ettim, külü gözüme ettim.
509. Özüm eller meligi, evim tülkü deligi. (52-6)
Kendim başka illerin padişahıyım, evim tilki deliği gibi.
510. Özüm gëttim ayran vermediler, kaçıldım gëdmiş kere getire. (52- 7)
Kendim gittim ayran vermediler ama haberci gönderdim gitmiş tereyağı getirmiş.
511. Üzüümü unlu gördün: adım koyduñ deyirmançı. (52-8)
Yüzümü unlu gördüm adımı değirmenci koydun.
512. Özümü seven, itimi daşlamaz. (52-9)
Beni seven, köpeğimi taşlamaz.
513. Üzüümün hubunu çaķķal yiyesi. (52-11)
Ahlatın (armudun) iyisini (dağda) ayılar yer. (ADS, 125)

514. Özümünkü özümün, özgeniñ ki de özümün. (52-12)
Benim ki benim başkasının ki de benim.
515. Özüm yorulam, be' zi budur ki dilim yorula. (52-14)
Kendim yorulurum, dilimin yorulmasından daha iyi.
516. Özüm yedim yoğ oldu, özge yedi çoh oldu. (52-15)
Ben yedim yok oldu başkası yedi çok oldu.
517. Uzun adam aħmak olar, kota adam toħmağ. (52-16)
Uzun adam ahmak olur, kısa adam hızlı olur.
518. Uzun adamın ' aklı parsıñ aparar. (53-1)
Boyu uzun adamın akli kısa olur. (TDOAS, 168)
519. Uzun adamın ' aklı toppuğundadır. (53-2)
Uzun adamın akli topuğundadır. Uzun adamın akli topuğundadır.
520. Özünde inşaf olanıñ, қаdıya yolu düşmez. (53-5)
Kendinde insaf olanın kadiya yolu düşmez.
521. Özün içi dost қazan, düşmen ocağ başında. (53-6)
Dost kazan düşmanı anan da doğurur. (TDOAS, 222)
522. Üzüñden gelmir, қelbir dut üzüñe. (53-8)
Utanıyorsan yüzüne kalbur tut.
523. Üzüñde қardaşdır, dalında һancer. (53-9)
Yüzüne güler arkadan hançerler.
524. Özünü temis saħla ki ölüm gelir, eviñi temis saħla ki қонақ gelir. (53-10)
Kendini temiz koru ki ölüm gelir, evini temiz koru ki misafir gelir.

525. Özünü daşdan daşa vurma. (53-11)
Kendini taştan taşa vurma.
526. Özünü her yerde gördün, halkı da éle orda gör. (53-13)
Kendin için neyi iyi görüyorsan halkın için de onu gör.
527. Özüne bir inge vur, özgeye bir cuvalduz. (53-14)
İğneyi kendine batır, çuvaldızı başkasına. (TDOAS, 295)
528. Özünü eşşek oğrusu édme. (53-15)
Kendini eşek hırsızı etme.
529. Özünü mene yetir de bilmediñ, amma meni özüne yetirtdiñ. (53-16)
Kendini benim gibi yapamadın ama beni kendin gibi yaptın.
530. Özünü tanımayan Allâh'ını tanımaz. (54-2)
Kendini tanımayan Allah'ı da tanımaz.
531. Özünü vurmuş çaķķal ölölüğe. (54-5)
Kendini tuzağa düşmüş çakal gibi ölü gösteriyor.
532. Özüne baħma sözüne baħ. (54-7)
Kendine bakma sözüne bak.
533. Üz vèrseñ astarını da ister. (54-8)
Arsıza yüz versen astar da ister. (TDOAS, 92)
534. Üz vèrme nâdâna, nâdân sene dadana. (54-9)
Ahmağa yüz verme, ahmak seni bırakmaz.
535. Özü yıhılan ağlamaz. (54-11)
Kendi düşen ağlamaz. (TDOAS, 339)

536. Üze kalan ... te qalar. (54-13)
Yüze kalan, ...e kalır. Yumuşak yüzlü zorda kalır.
537. Öz yerini bul otur ki demeyeler tur otur. (54-17)
Kendi yerini bul otur ki demeyeler kalk otur.
538. Üz yeyeniñ olsun, bir deýeniñ olmasın. (54-18)
Yüz yiyen olsun ama bir dedekodu edenin olmasın.
539. Ussa gelir sazı inan, gelin gelir nazı inan. (54-20)
Zurnacı zurnası ile, gelin nazı ile gelir.
540. Üstü bezek altı tezek. (55-1)
Üstü güzel ve bezenmiş altı kötü ve çirkindir.
541. Üstü pırrılar, içi kırrular. (55-2)
Üstü parıldar içi kuruldar.
542. Üstü vurulu tas idim. (55-3)
Kapalı tenceredir.
543. Osdururlar özleri, yumuruqlarlar bizleri. (55-4)
Kendileri yel çıkarırlar, bizi suçlar döverler.
544. Usduraqlı ... te arpa çöregi mâhândır. (55-5)
Osrusaklı ...te arpa çöreği bahanedir.
545. Osdurağından ma^c lumdır ki poğu durudur. (55-6)
Yellendiğinden ishal olduğu anlaşılıyor.
546. Osduraniñ deminden osdurmasañ, deýer şayed ...t yoğuñ. (55-8)
Yelleneden önce yellenmesen sende ... yok sanırlar.

547. Osdurğan at kılun sahlamaz. (55-9)
Tembel at tay doğuramaz.
548. Uşak atadan yetim olmaz, anadan yetim olar. (55-10)
Baba öksüzü öksüz değil, ana öksüzü öksüz. (TDOAS, 123)
549. Uşağım uşaktır, böyüğüm ondan uşaktır. (55-11)
Ufaklıklar ufaktır, büyükler de ondan ufaktır.
550. Uşağı yolla iş dallıça, özünde fevrî düş dallıça. (55-12)
Ufaklığı bir iş için gönder, anında kendin arkasından git.
551. Uşağınan yol gétme, eşşegi yıhıldı ağlayar, eşşegin yıhıldı güler. (55-13)
Çocukla çıkma yola, gelir başına bin türlü bela. (TDOAS, 186)
552. Uşak hükmi şah hükmidir. (55-14)
Çocuk sözü şah sözü gibidir.
553. Uşak ‘azizdir, terbit ondan ‘aziztir. (55-15)
Çocuk değerlidir, ancak terbiyesi ondan daha değerlidir.
554. Uşaklı ev bâzârdır, uşaksız ev mezârdır. (55-16)
Çocuklu ev Pazar, çocuksuz ev mezar. (TDOAS, 186)
555. Uşak var-yoğ bilmez. (55-17)
Çocuk var yok bilmez.
556. Uşağın bir anası bölemekdir.(55-18)
Çocuğun bir anası da kundaktır.
557. Uşdum-uşdum yèrime düşdüm. (56-1)
Uçdum- uçdum yerime düştüm.

558. Oğrı âdâm oğrıyı têt bular. (56-2)
Hırsız hırsızı çabuk bulur.
559. Oğrı âdâm kempâşna olar. (56-3)
Hırsız adam ürkek, korkak olur.
560. Oğrı bir bir cânına düşende mal eyesi malını bular. (56-4)
Hırsızlar birbirine düştüğünde mal sahibi malını bulur.
561. Oğrıdan oğrıya hâlâldir. (56-5)
Hırsızdan hırsıza helaldir.
562. Oğrıdan kalanı falgir apardı. (56-6)
Hırsızdan kalanı falcı aldı. (TDOAS, 290)
563. Oğrı dêyer, yâ Allâh, mal eyesi de dêyer yâ Allâh. (56-7)
Hırsız ya Allah der, mal sahibi de ya Allah der.
564. Oğrı gelende, vay onadır ki bir varı. (56-8)
Hırsız hayvan sürüsüne geldiğinde yazık ona ki sürüde bir hayvan var.
565. Oğruluk (uğrılık) mâlında bereket olmaz. (56-9)
Hırsızlık malında bereket olmaz.
566. Oğruluk (uğrılık) yoğlukdandır, towba toğlukdandır. (56-10)
Hırsızlık yokluktandır, tövbe tokluktan.
567. Oğruluk malı ağza şirin gelir. (56-11)
Hırsızlık malı ağza tatlı gelir.
568. Oğrıya fend olsun murğa yatmasın. (56-12)
Hırsıza ders olsun, çölde yatmasın.

569. Oğrının arzısı nedir?- Karangı gece. (56-14)
Hırsızın aruzusu nedir? Karanlık gece.
570. Oğrının anası ya döş yéyesi, ya döşüne vurası. (56-15)
Hırsızın anası ya döş yer, ya döşüne vurur.
571. Oğrının yadına daş salma. (56-16)
Hırsıza taş fırlatmayı hatırlatma.
572. Oğlana uşaklıkda kız vèren çoğdır. (56-17)
Oğlana çocuklukta kız veren çoktur.
573. Oğlanı ki ağasını beğenmez, şâhdan rakib gele boynunu eymez.(56-18) Bkz.
O igid ki...
Kendi ağasını beğenmeyen oğlan, eğer bu oğlana şah tarafından pehlivan
gönderilse ona bile boyun eğmez.
574. Oğul bâdâmdır, oğluñ oğlu bâdâmın mağzı. (56-19)
Çocuktan torun tatlı. (TDOAS, 188)
575. Oğul bâdâm sındırır, kız da âdâm sındırır. (57-1)
Oğul badem kırdırır, kız adam kırdırır.
576. Oğul bulunar, kardeş bulunmaz. (57-2)
Oğul bulunur, kardeş bulunmaz.
577. Oğul dayıya çeker, kız bibiye. (57-3)
Oğlan dayıya kız halaya çeker. (TDOAS, 394)
578. Oğul dayıya çeker, kız dazzaya. (57-4)
Oğul dayıya çeker, kız teyzeye.

579. Oğul doğdum mülk oldu, kalı tohudum külek oldu. (57-5)
Oğlan doğurdum sermaye oldu, halı dokudum ip oldu.
580. Oğul diñ – bârit қоһası. (57-6)
Oğuldan barut kokusu gelmesi gerek.
581. Oğulsuzuñ oğlı oldu, çekdi ... kazdı. (57-7)
Oğlu olmayanın oğlu oldu, mutluluktan oğlunun ... kazdı.
582. Oğul kemal, kız cernal. (57-8)
Oğul erdemli, bilgili; kız güzel olmalı.
583. Oğul göreke arvat ala bir ala. (57-9) Bkz. İgid odur avrad
Erkek evlenmeli ve tek eşli olmalı.
584. Oğlum kende geden oldu, tatı doyardı, kızım çörek yapan oldu iti doyardı.
(57-10)
Oğulum şehrin yolunu öğrendi, paraları Farıslara yedirdi; kızım ekmek yapan oldu köpekleri doyuran oldu.
585. Kuşı ki sen tutmuşañ, kanatını men yusmuşam. (57-11)
Kuşu ki sen avladın, kanatlarını ben yolmuşum.
586. Ük eyilende daş ğariblige düşer. (57-12)
Dürüst olmayan sürgüne gider.
587. O kes ğuşşe yeyesi ki arvadı ölen de baldızı olmaya. (57-13)
Eşi öldüğünde baldızı olmayan adam çok üzölür.
588. Ük ğedmedi eşşek yanına, eşşek apararlar ük yanına. (57-14)
Yük eşeğin yanına gitmez eşek yükün yanına gider.

589. Üklü eşşek békâr begden yahşidir. (57-15)
Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir. (TDOAS, 164)
590. Öküz ölmez acından, sahtlik çeker derrisi. (58-1)
Öküz açlıktan ölmez derisi zorluk çeker.
591. Ökküzün taydır, işin zây (zar) dir. (58-2)
Öküzün bir tane ise, işin de zor olur.
592. Ökküze oha dèyende, götürlener. (58-3)
Öküze oha dediğinde inatçı olur.
593. Ükün nedir? – Kâbâ– ya bugündür ya şâbâ. (58-4)
Öbür tarafa götüreceğin yükün nedir? Kötü. Ya bugün gideceksin ya sabaha.
594. O ki adamda var, ‘ alemde var. (58-5)
O ki birinde var, herkeste var.
595. O ki seniñ kıçın biler, benim başım bilmez. (58-6)
Senin(bir alimin) ayağın bildiğini ben bilmem.
596. O ki konak nazarında, ev eyesiniñ bir il harcıdır. (58-7)
Misafirin umduğu ev sahibine iki öğün olur. (ADSTDK)
597. O gèdmiş haq dünyâya, biz bu nâ- haq dünyâdayağ. (58-8)
O ölmüş ve biz hala bu dünyadayız.
598. Evvel aparan, haber aparar. (58-9)
Önce kazanan, sadece kötü haber götürür.
Kumarda ilk kazanan, sonunda kayıp haberi aileye götürür.

599. Olacağa çara yoğdır. (58-10)
Ecele/ ölüme çare bulunmaz. (TDOAS, 229)
600. Olan olmuş geçen de geçmiş. (58-12)
Geçmişte olanlar geçmişte kalmış.
601. Ulduz yala penah edir. (59-3)
Yıldızı tepeye gizliyor.
602. Evvel döyek, onda yéyek. (59-4)
Önce harmanı dövelim ondan sonra hep birlikte yiyelim.
603. Evvel kakalığını sâbit éd, ondan sora irş iddi‘ası éd. (59-7)
Önce kardeş olduğumuzu ispat et sonra miras iste.
604. Evvel ki uşağım kız oldu varı işim düz oldu. (59-8)
İlk çocuğum kız oldu var olan işlerim düz oldu.
605. Olmaz alaň her buluntu kaçengi. (59-9) Bkz. Gül odur ki...
Her bulduğun güzel ile evlenilmez.
606. Olmazki bir biti halkı dişleye. (59-10)
Bir biti halkı dişlemez.
607. Ölmek de, dönmeç yoğ. (59-11)
Ölmek var dönmeç yok. (TDOAS, 401)
608. Olmur dèyeň gözün üstünde kaçın var. (59-12)
Gözün üstünde kaçın var demez. (TDOAS, 275)
609. Ölmüş adam dirilmez. (59-17) Bkz. Ölmekte...
Ölen dirilmez. (TDOAS, 400)

610. Ölen öldü, râhat oldu, vâý kalanlar halına. (59-18)
Ölen öldü rahatladı, vay kalanların haline.
611. Ölen ölesi, kalan da dirilik edesi. (59-19)
Ölen ölür kalanlar da dirlik içinde olsun.
612. Ölen inen ölmek olmaz. (59-20)
Ölenle ölünmez. (TDOAS, 400)
613. Ölü ölmüş gédmiş, vay bizedir, vay bizlere. (60- 2)
Ölen ölür gider kalanlara sıkıntılar var.
614. Ölü eyesi çoğ olar. (60-3)
Ölünün sahibi çok olur.
615. Ölü bir gün şivanda bir gün. (60-4)
Ölü bir gün, yas da bir gün.
616. Ölü torpağı serddir. (60-6)
Ölü toprağı soğuktur.
617. Ölü dâğını çekmek, diri dâğından âsân terdir.(60-8)
Ölünün yası yaşayan yasından kolaydır.
618. Ölü dalından yalan dèmezler. (60-9)
Ölünün arkasından yalan söylenmez.
619. Ölür öküz koy ta çeke derrisi. (60-11) Bkz. Öküz ölmez...
Öküzün kendisi ölür asıl zorluğu acıyı derisi çeker.
620. Ölü kıluncundan danışmazlar. (60-13) Bkz. Ölü dalından...
Ölü arkasından konuşulmaz.

621. Ölü kefensiz olmaz. (60-14)
Ölü kefensiz olmaz.
622. Ölülere be-ḥayâl ki diriler ḥâlva çörek yeyir. (60-15)
Ölüler sanar ki diriler her gün helva yer.
623. Ölüm atı üdürüg (yügürük) gèder. (60-16)
Kara (kötü) haber tez duyulur. (ADS, 343)
624. Ölüm bir devedir ki varı kesîñ ḳapısı demine yatası. (60-17)
Ölüm devesi herkesin ḳapısına yatar.
625. Ölüm câhâl – ḳoca tanımaz. (60-18)
Ölüm genç-yaşlı tanımaz.
626. Ölüm ḥaḳdır. (60-19)
Ölüm hak, miras helâl. (TDOAS, 402)
627. Ölümünden ḳorḥmuram, ḳorḥuram ki ölüm ḳapımı tanıya. (60-20)
Ölümünden korkmuyorum, fakat ölümün evimi tanımasından korkuyorum.
628. Ölümünden yapışmış ta ısıtmeye râzı ola. (60-21)
Ölümü gören sıtmaya razı olur. (TDOAS, 403)
629. Ölüm ḳaşınan göz arasında. (60-22)
Ecel ḳaş ile göz arasındadır.
630. Ölüm gelende ḥaber vèrmez. (61-1)
Ecel geliyorum demez.
631. Ölüme çara yoḥ. (61-2)
Ecele/ ölüme çare bulunmaz. (TDOAS, 229)

632. Ölüm yalan olmaz. (61-3)
Ölüm yalan olmaz.
633. Ölüye kalan ya rahmettdir, ya la' net. (61-4)
Ölüye ya Allah rahmet eylesin ya da Allah belasını versin kalır.
634. Ölüyü heyre dadandırma. (61-5)
Ölüyü, ölü sonrası törenlere alıştırma.
635. Evvel yemek, sora demek. (61-9)
Önce yemek ye sonra sohbet et.
636. Ümüd yuğu idi bucağa, sıyrıldı gètdi kucağa. (61-11)
Ümidi yoktu evin bir köşesine otura gidip ev sahibinin kucağına oturdu.
637. On iki imâmı çağırancaz, bir def' a Allâh'ı çağır. (61-12)
On iki imamı çağırana kadar bir defa Allah'a seslen.
638. Onda ki âğça kız idim nâzca kız idim, indi ki sarı tikenem, ...te batanam.(61-13)
Ağcakız iken nazlı kızı idim, sarı diken olduğumda ... batan oldum.
639. Ondaki diş varım idi, çörek yoğ idi, indiki çörek çoğ olmuş diş yohumdur.
(61-15)
Dişim olduğunda ekmeğim yoktu, şimdi ekmeğim çok dişim yok.
640. Onda ki yèyerdin dadlı dadlı, bilmezdin ki geler keher atlı. (61-16)
Bir zamanlar ki halk malını yiyordum bilmezdim hesap günü gelecek.
641. On def' a ölç bir def' a biç. (62-2)
Bin ölçüp bir biçmeli. (ADS, 191)

642. On dörd yaşar gelin alsañ kız olmaz. (62-3)
Dört yaşında dul alsan kız olmaz.
643. Unsuzuñ onu tükendi, onlunuñ ıutu ıurrudu. (62-4)
Fakirin unu bitti, zengin sıkıntıdan boğazı kurudu.
644. Üñül el hêç kese vurma. (62-5)
Hafif el ile kimseye vurma.
645. On gün ıow, bir gün ow. (62-6)
On gün takip et, bir gün avla.
646. Unumu elemişem, ıalburumı asmışam. (62-7)
Unumu elemiş, eleğini asmış. (TDOAS, 453)
647. Onuñ polowu yağlı terdir. (62-10)
Onun pilavı daha yağlıdır.
648. Onuñ tütü gèder seniñ gözüñe. (62-11)
Onun dumanı gider senin gözüne.
649. Onuñ ııçı bileni bizim başımız bilmez. (63-3)
Ayağının bildiğini bizim başımız da bilmez.
650. Onuñ nabzı benim elimdedir. (63-7)
Onun nabzı benim elimdedir.
651. Owuc içinde kıl olmaz. (63-8)
Avuç içinde kıl olmaz.

652. Ovlad bâdâmdır, owladı owladı badamıñ içi. (63-14) Bkz. Oğul badamdır...
Çocuktan torun tatlı. (TDOAS, 188)
653. Oynaş ümüdüne kalan, ersiz kılar. (63-15)
Oynaşına inanan kız, kocasız kalır. (TDOAS, 398)
654. Oynağan yorulmaz, yorulanda oturmaz. (63-16)
İyi dansçı yorulmaz, yorulduğunda da (iyi dansçı değil) oturmaz.
655. Eyri ağac düz olmaz. (63-18)
Eğri ağaç düz olmaz.
656. Eyri otur, düz danış. (63-19)
Eğri otur doğru konuş. (TDOAS, 233)
657. Eyri yük menzil çatmaz. (64-1)
Eğri yük hedefine ulaşmaz.
658. Eyri yerde ot kılar. (64-2)
Eğri yerde ot kalır.
659. Eyilen baş kesilmez. (64-3)
Eğilen baş kesilmez. (TDOAS, 231)
660. İp inçelen yerden üzzüler. (64-4)
İp inceldiği yerden kopar. (TDOAS, 306)
661. İpek o kadar hâr oldu ki eşşeğe owsar oldu? (64-5)
İpek o kadar değersiz oldu ki eşşeğe bağıyorlar

662. İpi kutaydı, sene  tişmedi. (64-7)
İpi kısaydı, sana yetişmedi.
663. İt o urar, deve g der. (64-11)
İt  r r, kervan y r r. (TDOAS, 311)
664. İt eyesi  apısında ş rdir. (64-12)
K pek sahibinin  apısında aslandır.
665. İt eyesini tanımaz. (64-13)
K pek sahibini tanımaz.
666. İt  z eyesine o urmaz. (64-14)
K pek sahibini ısırmaz. (ADS, 372)
667. İt ol amma  vi  k   k uşağı olma. (64-15)
K pek ol ama evin k   k  ocuğı olma.
668. İt it eti y mez. (64-16)
İt itin etini yemez.(Salman *Akkuş –Or. ;Zefre *Esbiye –Gr.; -Bt.;
*Karako an –El.)(BAAD, 146)
669. İt  le y digini sı ar. (64-17)
İt ne yediyse onu sı ar.
670. İt inen yoldaş ol amma  omağı elden y re  oyma. (64-19)
Kurda konuk giden k peğini yanında g t r r. (TDOAS, 365)
671. İt b f sı  d m b f sından artı dır. (65-2)
K peğin vefası insanın vefasından fazladır.

672. İt pès olanda, kaç başına kurd enikler. (65-3)
Köpeğin kötü ise, sınırın yanına kurt yavrular.
673. İt kaç olanda ki olmaz etini yeyeñ. (65-7)
Köpek şişman olsa da eti yenmez.
674. İt du‘ası inan yağış yağmaz. (65-8)
İtin (köpeğin) duası kabul (makbul) olsa(-ydı) gökten kemik yağar(-dı).
(ADS, 333)
675. İt de gètdi, ip de gètdi. (65-9)
Köpek gitti ipi de gitti.
676. İt karşısından beg tekin gèd, beg karşısından it tekin. (65-10)
İt karşısında bey gibi git, bey karşısında it gibi.
677. İt ... uma vurur, çıh dèyebilmirem. (65-11)
Kadar yorgunum ki çıh sesi bile ağzımdan çıkmıyor.
678. İtin kaçku polad olar. (65-13)
Kayıp olan bıçak çelik olur.
679. İt nedir ki kılı ne ola? Kösala nedir ki cülü ne ola? (65-14)
İt nedir ki kılı ne ola, dana nedir ki derisi ne ola.
680. İte çörek atarlar, eyesi hatırasına. (65-17)
Sahibinin hatırına ite kemik ver. (TDOAS, 414)
681. İte dèdiler sümügü at, dèdi sümügü atam ne götürem? (66- 1)
Köpeğe dediler kemiği at, kemiği atayım ne götüreyim dedi.

682. İte d diler neye how urura ? D di canavar  or uduram. D diler ne ye
 uyruk bulara ? dedi canavardan  or uram. (66-2)
K pe e neden havlıyorsun diye sordular? Canavar korksun diye dedi. Neden
kuyru unu salıyorsun diye sordular? Canavardan korkuyorum dedi
683. İt yalayan ayrıanı,  le ite v rirler. (66-3)
İtin yaladı ı ayrıanı yine ite verirler.
684. İti  eblehi tazıdan artı   a ar. (66-5)
K pe in aptalı tazıdan fazla  a ar.
685. İti    hidi  uyru ıdır. (66-6)
K pe in  ahidi kuyru udur.
686. İti  ya  y megi adamı yandırmır  uyru ını ‘alem  tmegi yandırır. (66-7)
Adamı k pe in ya ı  alıp yemesi kızdırmıyor, kuyru unu dikle tirmesi
kızdırıyor.
687. İt y digini  usmaz. (66-8)
K pek yedi ini kusmaz (inkar etmez)
K pek ekmek veren (yedi i) kapıyı tanır.(ADSTDK)
688. İ im    m  yandırır, yazzım  zgeyi. (66-11)
i i beni yakar, dı ı eli (seni) yakar. (ADSTDK)
689. İra ından ba dım boyu bulandı, ya ınınına g tdim  reyim bulandı. (66-14)
Uzaktan baktım servi boylu, yakına gittim  ok  irkindi.
690. İra dan gurumbunga  urban. (66- 15)
Davulun sesi uzaktan ho  gelir. (ADSTDK)

691. İstedi kaçını düzede, gözünü de çıkardı. (67-1)
Kaş yaparken göz çıkarır. (TDOAS, 328)
692. İsti yeriñ var, kar yèyesin gelir? (67-5)
Sıcak yerin var ki kar yiyesin gelir.
693. İş adamın cevheridir. (67-6)
İş insanın ziynetidir.
694. İşaran gelen yağışdan kırk, mirrişen gelen kónakdan. (67-7)
Yıldırım ile gelen yağmurdan, gülümseyerek (saygısızca) gelen misafirden.
695. İş elden, söz dilden, oğul belden, arvat elden yahşıdır. (67-8)
İşi yapabilmek, güzel konuşmak, babanın oğlu olmak, kadını iyi bir aşiretten almak doğrudur.
696. İş iş getirir. (67-10)
Çalışmak iş getirir.
697. İş başına getirem ki it elinden çörek almaya. (67-13)
Bir iş yapacağım ki, köpek elinden ekmek almasın
698. İş başına getirem ki ‘gürbe’’ye dèyeng ‘Ebu’l-Kasım’’ . (67-14)
Bir iş yapacağım ki kediye ebu’l kasım deyeceğin.
699. İş terse gelende, fâlıda diş sındırır. (67-16)
İş yanlış giderse, kadayıf diş kırar
700. İşlemeyen dişlemez, işle, dişle. (67-18)
Çalışan kişi aç kalmaz./ İşlemeyen dişlemez. (TDOAS, 178)

701. İşleyeninen işlemeyeni bir gözde görme. (67-19)
Çalışan ile çalışmayanı bir gözle görme.
702. İşli eşşek bekâr begden yaşıdır. (68- 1) Bkz. Üklü eşşek
Çalışan eşek, işsiz beyden iyidir.
703. İş vahtinde çolağam, yéyende kol çomağam. (68-2)
İş zamanı çolaktır, yemek zamanı zorbadır.
704. İş vahtinde süt ü most, yèyen vèkti tendorost. (68-3)
İş zamanı hasta ve halsız, yemek zamanı sağlıklı.
705. İşe gètmez oğluñ olsun, hêşe(saban) gèdmez öküzüñ. (68-5)
Çifte gelmeyen öküz olsun, işe gitmeyen oğlun. (ADSTDK)
706. İşi gep inen olmaz tamam édeng. (68-8)
Lafla (lakırdı ile) peynir gemisi yürümez. (ATA, 383)
707. İşsileyen gelen yağışdan korh, mirrişen gelen konağdan: (68-9)
Yıldırım ile gelen yağmurdan, gülümseyerek (saygısızca) gelen misafirden korkmalısın.
708. İşimiz düşdü kaza, kaz özünü koydu nâza. (68-10)
İşimiz düştü kaza, kaz kendini koydu naza.
709. İşin düşdü arvada, ölen günüñü sal yada. (68-12)
İşin düştü kadına öleceğın günüñü anımsa.
710. İşing düşse görmemişe, başıñ deyer daşdan daşa. (68-13)
Görmemişe işin düşerse başın taştan taş a değer.

711. İşin nedir Bahtiyar? Her işin bir vahtı var. (68-14)
Ne iş yapıyorsun Bahtiyar? Her çalışmanın bir zamanı var.
712. İş yohuñ, gèd tombanın koy dübege döy. (68-15)
İşin yoksa, git şalvarını dibeğe koy ve döv.
713. İşi vèr iş görene. (68- 16)
İşi bilene ver.
714. İki atı bir bir yanına bağlayanda, hem reñ olmaz hem huy olar. (69-1)
Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.(ADSTDK)
İki atı yan yana bağlasan, renkleri benzemez huyları benzer.
715. İki âdâm imândan olanda, bir âdâm cândan olar. (69- 2)
İki kişi dinden olursa bir kişi candan olur. (ADS, 323)
716. İki arvadlı ev bereketsiz olar. (69- 3)
İki kadın olan evde düzen olmaz. (TDOAS, 299)
717. İki ayak bir başmağa yerleşmez. (69-4)
İki ayak bir pabuca girmez. (TDOAS, 297)
718. İki eşek bir ahıradan arpa yemez. (69-5)
İki eşek bir ahırdan arpa yemez.
719. İki üzlü âdâmın üzünü görme. (69-7)
İki yüzlü adamın yüzünü görme.
720. İki it bir şeri yemiş. (69-8)
İki köpek bir aslanı yemiş.

721. İki eviñ urvasından bir çörek çıñar. (69-9)
İki evin urvasından bir ekmek olur.
722. İki baş bir kazanda kaynamaz. (69-10)
İki koç başı bir kazanda kaynamaz. (TDOAS, 300)
723. İki başlı bir kıowm olmaz. (69-11)
İki taraflı akraba olmaz.
724. İki paşa bir ölkeye yerleşmez. (69-12)
İki paşa bir ülkeye yerleşmez.
725. İki tülkü bir şeri yemiş. (69-13)
İki tilki bir aslanı yemiş.
726. İki toydan kalmış çengi gününe düşmüş. (69-14)
İki düğünden geri kalmış çengi gibidir.
727. İki çaşt bir karnı yırtamaz. (69-15)
İki kahvaltı bir karnı yırtamaz.
728. İki çay arasında susuz kalmış. (69-16)
İki çay arasında susuz kalmış.
729. İki sâñ arasında, suyuzdan ölür. (70-3)
İki yaz yağmuru arasında kaldı, susuzluktan ölüyor.
730. İkisi bire deymez biri de hêçe. (70-5)
İkisini toplasan bir etmez o birinden de bir şey olmaz.
731. İkisini de bir ilan çalmış. (70-6)
İkisini de aynı yılan sokmuş.

732. İkisini de bir azanda aynatsa belene aynamaz. (70-7)
İkisini de bir kazanda kaynatsan beraber kaynamazlar.
733. İki arpız bir oltua yerleşmez. (70-8)
Bir koltua iki karpuz sığmaz. (TDOAS, 155)
734. İki kelle patıda aynamaz. (70-10) Bkz. Ortalık azanı...
İki baş bir kazanda kaynamaz. (ADS, 321)
735. İki havu ratı bir bocaya gèder, amma iki kayın arvadı raatı gèdmez. (70-16)
İki kuma kıyafetleri bir valize girer, iki kayının kıyafetleri bir valize girer.
736. İki yatan üç olar. (70-17)
Beraber yatan iki kişi (eşler) üç olur.
737. İki yaşlı supa, özü gèder suya. (70-18)
İki yaşında eşek yavrusu su içmeye kendi gider.
738. İgid emek itirmez. (70-19)
Yiğit olan iyiliğın karşılığın unutmaz.
739. İgid oğlan kelâmından bellidir. (71-1)
Yiğit adam sözünden bellidir.
740. İgid ondır, douzu dondır. (71-2)
Yiğidilik on olsa dokuzu kıyafetidir.
741. İgid cânlı, kebâb anlı. (71-3)
Et kanlı gerek, yiğit canlı. (ADSEL, 64)

742. İğidin yoğsuluna deli dèyeler, koyunuñ arrıgına kıarrî dèyerler. (71-4)
Yiğidin fakirine deli, koyunun zayıfına yaşlı derler.
743. İğidin başı kıalma kıala düşer. (71-5)
Yiğidin dünyayı görmesi lazım.
744. İğidin hubuna ecel dolanar, koyunuñ çağına kaşşab dolanar. (71-6)
Yiğidin iyisini ecel alır, koyunun şişmanını kasap alır.
745. Èl atan daş ırak gèder. (71-7)
Elin attığı taş uzak gider. (TDOAS, 240)
746. Èl atanı haķ atar. (71-8)
Halkın attığını Allah'da atar.
747. Èl ağzı cawal ağzı. (71-9)
Elin ağzı torba değıl ki büzesin. (TAS, 164)
748. Èl ağzını bağlamak olmaz. (71-10)
Elin ağzı torba değıl ki büzesin. (TAS, 164)
749. İlan ilanı yemez. (71-11)
Yılan yılanı yemez.
750. İlan ilanı yèyende ejdehâ olar. (71-12)
Yılan yılanı yerse ejderha olur.
751. İlan ta düz olmaya deligine gèdmez. (71-14)
Yılan düz olmasa deliğine giremez.
752. İlan çalan, ala çatıdan kıorķar. (71-16)
Yılan sokan ipten de korkar. (TDOAS, 479)

753. İlan çalan yatar, aç âdâm yatmaz. (72-1)
Yılan sokan uyumuş, aç kalan uyumamış. (ADS, 475)
754. İlan - çıyan el ayağına tökmüşler. (72-2)
Yılan – çıyan el ayağına dökülmüş.
755. İlandada isin olsun. (72-3)
Yılan ile dostluğun olsun.
756. İlan deligine ağac edme. (72- 4)
Yılan deliğine çomak sokma.
757. İlandır, çalandır, bër- bèzèki yalandır. (72-5)
Yılandır, çiyandır, bezenmesi yalandır.
758. İlan kabığını deyişir, hayşıyyetini deyişmez. (72-6)
Yılan kabuğunu deyişir, itibarını deyişmez.
759. İlan her yere eyri gède, yuvasına düz gèdesi. (72-7)
Yılan ne kadar eğri yürüse de inine gelince düzelir girer. (TDOAS, 478)
760. İlan yarpızdan yamanı gelir, yarpız burnu deminden göyerir. (72-8)
Yılanın sevmediği ot yuvasının önünde biter. (TDOAS, 479)
761. İlanın ağına la' net, karasına da la' net. (72-9)
Yılanın akına da lanet karasına da. (TDOAS, 478)
762. İlanın eceli gelende, gèder yol içine yatar. (72-10)
Eceli gelen yılan gider yol içine yatar.
763. İlanın başı ağıranda gèder yatar yol içine. (72-11)
Başı ağrıyan yılan gidip yol içine yatar.

764. İlanın ta başını ayaklamasang kuyruğunu kımmılatmaz. (72-12)
Yılanın başına basmasan kuyruğunu kımıldatmaz.
765. İlanın ta kuyruğunu basmayañ, çalmaz. (72-13)
Uyuyan yılanın kuyruğuna basma. (ADS, 454)
766. Êl öz delisini yazziya atmaz. (72-14)
El delisini yazziya atmaz. (TDOAS, 237)
767. Êl içi ağlayan gözsüz alar. (72-16)
El için ağlayan gözsüz kalır. (TDOAS, 238)
768. Êl igidsiz olmaz. (72-17)
Halk varsa yiğit var, yiğit olan yerde halk var. (TDOAS, 281)
769. Êl inen çayılan toy inan bayramdır. (72-18)
El ile gelen düğün bayram. (TDOAS, 239)
770. Êlçiye zeval yo. (72-19)
Elçiye zeval olmaz. (TDOAS, 235)
771. İlde gelen gül üste, günde gelen kül üste. (73-3)
Yılda bir kere gelen misafir çiçek ile ve günde bir kere gelen misafir kül ile karşılanır.
772. İlgin ağacınınñ olmaz semeri. (73-6)
Ilgın ağacından semer olmaz.
773. Êl ayıranı sël devirmez. (73-7)
Elle korunan sel ile devrilmez.

774. Êl gücü, sël gücü, yël gücü. (73-8)
El gücü, sel gücü, yel gücü.
775. Êllere gülen özüm, êl mene gülen oldı. (73-9)
Bir gün ben halka güldün, şimdi halk bana gülüyor
776. Êl malını öz malıñ bil. (73-10)
Başkasının malını kendi malın bil.
777. İl var ki bir güne deymez, gün var ki miñ ile deyer. (73-11)
Ay olur yılı besler, gün olur ayı besler. (TDOAS, 114)
778. Êl hara? Sen de ora. (73-13)
Aşiret nereye sen de oraya.
779. Êle bu ki doğmuş böyük êdsin ta dahısına etişe. (74-3)
Doğduğunu büyütsün sıra başkasına gelsin.
780. Êle vârisi sêr-batman ola, hiç birisi nimen olmur. (74-19)
Her kes istiyor hokka ola, hiç kimse yarım hokka olmıyor.
781. Êl yaḥşidir biz yaman, êl buḡdadır biz saman. (75-1)
Herkes iyi ben yaman, herkes buḡday ben saman. (TDOAS, 289)
782. Êli olmayanıñ dili de olmaz. (75-2)
Eli olmayanın dili de olmaz.
783. İmân ki şovdar da bil. (75-3)
İman ki ilk bahar çiçeği gibi değil.
784. İndi geldim özüme ki elimi koydum dizime. (75-7)
Şimdi kendime geldim ve elimi dizime köydüm ve kalktım.

785. İnek durabilmirdi, öküz de düştü üstüne. (78-13)
İnek ayakta duramıyordu, öküz de üzerine atladı.
786. İnge işini calduz göremez. (78-15)
İğnenin işini çuvaldız göremez.
787. İngeyi bulan buldu, vurdu börkü içine. (78-17)
İğneyi bulan buldu, şapkası içine taktı.
788. İneğin özüne baħ, südünü sağ. (78-18)
İneğin kendine bak, sütünü sağ.
789. Év sözsüz olmaz, gor ‘ azabsız. (79-1)
Ev muhabbetsiz, mezar azapsız olmaz.
790. Év oğrısı ya arvaddır ya da kız. (79-2)
Hırsız evden olursa tutulmaz. (TDOAS, 290)
791. Évlenmiş kaka dêyer şayed évlenmemiş kakanın... yoħu. (79-3)
Evlenmiş kardeş der ki sanır ki evlenmemiş kardeşin şeyi yoktur.
792. Évi abad éden arvaddır. (79-4)
Yuvayı yapan dişi kuştur. (TDOAS, 487)
793. Év yaraşığı uşakdır, sorfa yaraşığı konaħ. (79-5)
Eve yakışan çocuktur, sofraya yakışan misafirdir.
794. Évim eyesi kız oldu, évim cız-vız oldu. (79-6)
Kız ev sahibi oldu evin düzeni bozuldu.
795. Éviñ iti ol amma aħirki uşagı olma. (79-9) Bkz. İt ol...
Evin köpeğı ol ama son çocuğı olma.

796. Êving sözü évde alar. (79-10)
Evin sözü evde kalır.
797. Êvii temis sala ki onak geler, özüü temis sala ki ölüm geler. (79-12)
Evini temiz tut ki misafir gelir, kendini temiz tut ki ölüm gelir.
798. Êvin yar ara sözü. (79-13)
Dedikodu ev yıkar. (TDOAS, 200)
799. Babbılı bâbını bular, mûr arlık abını. (79-15)
Mûnasip mûnasibini bulur, muralık kabını.
800. Babbılı bâbını bulmasa günü yamanlıa geçer. (79-16)
Herkes kendisine uygun arkadaşını bulmasa yaşamı zor geçer.
801. Bar olanaa yar ol. (80-4)
Yük olmak yerine arkadaş ol, yardımcı ol.
802. Barlı aaca da atarlar. (80-5)
Meyveli aacı taşlarlar. (ADS, 390)
803. Bazar bakalsız olmaz, yazzı aalsız olmaz. (80-6)
İl uğrusuz, da kurtsuz olmaz. (TDOAS, 301)
804. Bâzârdan et tükendi, oander baha götürdü. (80-8) Bkz. Et olmayanda...
Pazarda et tükendi, pancar deer kazandı.
805. Bâzârdan and tükendi, aandar öz götürdü. (80-9)
eker olmayınca pancar pahalı olur.
806. Bâzâr şeytân yuvasıdır. (80-10)
Pazar şeytan yuvasıdır.

807. Başarana baş kurban. (80-14)
Doğru söze can kurban. (TDOAS, 219)
808. Baş olsun börk eysik değil. (80-16)
Baş sağ oldukça börk/külâh eksik değil. (TDOAS, 133)
809. Baş büyükden bağlanır. (80- 19)
Saygı büyüklerden başlanır.
810. Baş büyüklüğü ni‘metdir, kıç büyüklüğü nikbet. (80-20)
Başın büyük olması nimet, kıçın büyük olması beladır.
811. Başdan oturan beg olmaz. (81-1)
Baştan oturan bey olmaz.
812. Başdan vuran aşağı düşer. (81-2)
Yüksekten uçan çabuk düşer.
813. Başdan vuran altından içer. (81-3)
Yüksekten uçan çabuk düşer.
814. Baş sağ olsun börk bulunar. (81-4) Bkz. Baş olsun...
Baş sağ oldukça börk/külâh eksik değil. (TDOAS, 134)
815. Başladığın işi yarımçılık koyma. (81-9)
Başladığın işi yarıda bırakma.
816. Başı daşdan daşa deyenden sora ‘aqla gelir. (81-14)
Tecrübeli olduktan sonra aklı başına gelir.
817. Başıma bela yoh dilimden ayrı. (81-19)
Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.(ATA, 188)

818. Başımlı unlu gördüğ, adımı koydun deyrmançı. (82-1)
Başımlı unlu gördün, adımı değirmenci koydun.
819. Başın düşdü darlığa, özünü vur bi' ârlığa. (82-10)
Başın düştü darlığa, kendini vur arsızlığa.
820. Başına geleni çekesiñ. (82-12)
Başa gelen çekilir. (ADS, 180)
821. Başını aç bahtını sına. (82-13)
Başını aç şansını dene.
822. Başını pambık inen kes. (82-16)
Başını pamuk ile kes.
823. Başını yarmış, etegine koz tökür. (82-17) Bkz. Başını sındırır...
Başını kırmış eteğine ceviz döker.
824. Baş yoldaşı az olar, aş yoldaşı çoğ. (82-18)
Can yoldaşı az olur, yemek yoldaşı çok olur.
825. Bâğâ bâğbân, koyuna çobân. (82-20)
Bağcıya koyundan, çobana üzümünden söz etme. (TAS, 91)
826. Bâğâ bahsang bâğ olar, bahmayanda dağ olar. (83-1)
Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur. (TDOAS, 127)
827. Bâğda erik var idi selâm-‘aleyk var idi, bâğdan erik tükendi selâm-‘aleyk tükendi. (83-2)
Bağda erik vardı selam da vardı, bağda erik bitti selamlaşma da bitti.

828. Bâğlı şere tülküler de şer olar. (83-3)
Bağlı aslana tilkiler de aslan olur.
829. Bala baldan şirinterdir. (83-11)
Çocuk baldan tatlıdır.
830. Balta ağac kesmez idi, sapı ağac olmasaydı. (83-14)
Ağaca balta vurdular sapı benden dedi. (TDOAS, 58)
831. Balçının bal tāsı var, oduncunun baltası. (83-16)
Balcının var bal tası, oduncunun var baltası. (TDOAS, 130)
832. Bal demekinen ağız şirin olmaz. (84-1)
Bal bal demekle ağız tatlı olmaz. (TDOAS, 128)
833. Balık bilmedi, halık bilir. (84-2)
İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir. (ADS, 336)
834. Balık semirin kuyruğundan tut. (84-3)
Balık istemiyorsan kuyruğundan tut.
835. Balığı her vaht sudan tutañ tâzzadır. (84-4)
Balığı her zaman suda tutarsan taze kalır.
836. Bal yıgen burmağ yalar. (84-5)
Bal tutan parmağını yalar. (TDOAS, 129)
837. Beterden beter oldu. (84-6)
Beterin beteri var. (TDOAS, 143)
838. Beht dönende, burun suyu, göze gèdir. (84-7)
İnsanın şansı döndüğünde burnu suyu gözüne gider.

839. Beht yatanda, caşir dibinden ayı çıhar (84-8)
Şansın olmayınca otun arkasından ayı çıkabilir.
840. Beht yatanda, deve üstünde âdâmı it orrar. (84-9) Bkz. Adamı nikbet
tutanda, d
Şansın olmayınca, deve üstünde adamı köpek parçalar.
841. Bedbahtlıkda bereket olmaz. (84-10)
Talihsizlikte bereket olmaz.
842. Bereket ondur, onu da düzlük. (85-1)
Bereket ondur, onu da dürüstlüktür.
843. Bereket ondur, doḡkuzu dondur. (85-2)
Bereket ondur, dokuzu güzel kıyafettir.
844. Bes ki dedim, dilim ağac oldu. (85-3)
Kadar söyledim ki dilim ağaç oldu.
845. Beske dedim dilimden tük çıḡdı. (85-4)
Diye diye dilimde tüy bitti. (TDOAS, 217)
846. Beg ardından çomaḡ çalan çoḡ olar. (85-6)
Büyüklerin arkasında hizmet eden çok olur.
847. Beg oḡlunung kelâmından bellidir. (85-7) Bkz. İgid oḡlan...
Bey oḡlu sözünden bellidir.
848. Beg karşıısından it tekin gèd, it karşıısından beg tekin. (85-8) Bkz. İt karşı...
Bey karşıısında it gibi git, it karşıısında bey gibi.

849. Belâdan kaçan belâya düşer. (85-9)
Beladan kaçan belaya düşer.
850. Bêlêdçisi karga olanın rozisi poĥ olar. (85-12)
Kılavuzu karga olanın burnu boktan kalkmaz (kurtulmaz, çıkmaz). (ADS, 359)
851. Belkeyi ekdiler göyermeydi. (85-14)
Eğer'i meğer ile evlendirmişler keşki doğmuş. (TDOAS, 231)
852. Beli dedim belaya düşdüm. (85-16)
Evet dedim, belaya düştüm.
853. Bendeden gizlediñ, Allâh'dan ki gizleyebilmeñ. (85-17)
Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz. (ATA, 87)
854. Bende bendeye nice baĥar, Allah da bendesine éle bele baĥar. (86-1)
İnsanlar birbirlerine nasıl bakarsa Allah da insanlara aynı gözle bakar.
855. Bu eyyâmın kızları kebin kesen özleri. (86-3)
Bu zamananın kızları kendi nikahlarını kıyalar.
856. Bu il ki kuş (sirçe) bildirkinde cik cik örgedir. (86-6)
Bu yıl ki kuş (serçe) geçen senekine cik cik öğretir.
857. Bu behişt, bu serzenişte deymez. (86-7)
Bu cennet, bu yakınmaya değmez.
858. Butta dibi yerim olsun, ağzım içi şirin olsun. (86-8)
Evin çalının dibi gibi de olsa ağzımın içi şirin olsun.

859. Bu toy başımdan ola, başına tutam oyun. (86-9)
Yaptığım düğün bitsin sonra ben seni ne yapacağımı biliyorum.
860. Bucakdan bağan, tüz basılar. (86-11)
Bucaktan bakan kız çabuk hamile olur.
861. Bu da fend (pend) olsun oğrıya ki dağa(bağa)yatmaya. (86-13)
Bu da hırsıza ders olsun dağa yatmasın
862. Bu dünyâ beşdir, âhîri hêçdir. (86-13)
Dünya ölümlü, gün akşamlı. (ADSTDK)
863. Bu dünyada bir hubluk alar, bir de p elik. (86-14)
Bu dünyada bir iyilik kalır, bir de k  l  k.
864. Bu dünya d rd g ndir. (86-15)
D nya    ml  , g n ak amlı. (ADSTDK)
865. Bu dünya h    k-p    kdir, d nya kurulalı bu da  bura d    bdir. (87-1)
Bu dünya hi tir bo tur, d nya kurulalı bu ta  da buraya d      t r.
866. Burda e  ek da lırlar, d yiri    yed keb b isi gelir. (87-3)
Burada e ek damgalıyorlar ba kaları sanıyor ki kebab kokusu geliyor.
867. Burda menem Ba dad'da k r  alife. (87-4)
Burada ben hakimim ama ba datta k r halifeyim
868. Burda vurar  ılını, orda oynayar ucu. (87-6)
Burada kılıcı vursa orada ucu  ıkar.
869. Burma ımı bal  dem,  oyam a zına ondan sora elimi di ler. (87-11)
Parma ımı bala sokup, a zına koysam parma ımı ısırır.

870. Burnum elhad daşına deyse de, yâddan çıhartmam. (87-17)
Öyle bir yanlış yapmışsın bana ki hatta ölenden sonrada unutamam
871. Buğda eken arpa biçmez. (88-13) Bkz. Arpa eken...
Arpa eken buğday biçmez. (ADS, 153)
872. Buğda çöregi yoğun, buğda dili varın olsun. (88-14)
Sıcak aşın olmasa da ılık sözün olsun. (TDOAS, 422)
873. Buğda çöregi yemedik, halk elinde de görmedik. (88-15)
Buğday ekmeği yemedik, halk elinde gördük.
874. Bu kulağdan alır, o kulağdan verir. (88-16)
Bir kulağından girdi ikincisinden çıktı. (TDOAS, 158)
875. Bu göz o göze muhtâç olmasın. (88-19) Bkz. Allah bu gözü...
Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin. (TDOAS, 79)
876. Bu gözünü bağlasaın, o gözüne heç faydası olmaz. (89-1)
Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin. (TDOAS, 79)
877. Bu gün dalaşar, şaba barışar. (89-2)
Bugün kavga eder, yarın barışır.
878. Bu güncü işi sehere koyma. (89-3)
Bugünün işini yarına bırakma. (TDOAS, 170)
879. Bu günün cerri seheriñ şulhından yeyterdir. (89-4)
Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir (yeğdir). (ADSTDK)
880. Bulak başdan bulanar. (89-5)
Su baştan bulanır. (ATA, 494)

881. Bulanmasa durrulmaz. (89-7)
Bulanmazsa durulmaz.
882. B lb l y tdi yumurta  oyur, birisi b lb l olur. (89-8)
B lb l yedi yumurta do urur, birisi b lb l olur.
883. Bulut altının g n , yama ak altının dili. (89-9)
Bulut altındaki g ne ten, pe e altındaki dilden kork.
884. Bulut altından  ı an g n, yama ak altından  ı an dil. (89-10)
Bulut altındaki g ne ten, pe e altındaki dilden kork.
885. Bu mezar ki sen  st nde a lıra   inde  l  yo . (89-12)
 zerinde a ladığın mezarın  inde  l  yok.
886. Bu benim  z m  ara, bu seni   z   a . (89-13)
Benim y z m kara, seninki ak.
887. Bu  v ren towu un boynunu vurarlar. (89-14)
Vakitsiz  ten horozun ba ını keserler. (ADS, 458)
888. Buva (baba) o luna b   ba ı ladı, o ul bir h  e  ıymadı. (89-16)
Baba o luna bir ba  ba ı lamı , o ul babaya bir salkım  z m vermemi .
(ADS, 174)
889. Buva (baba) olmayan, buva  adrini bilmez. (89-17)
Baba olmayan baba kıymetini bilmez.
890. Buva b rk n  ana ba ına  oyma. (89-18)
Baba b rk n ana ba ına koyma.

891. Buvasını görmeseydi, şahlık iddi'a ederdi. (89-19)
Babasını görmeseydi, şahlık iddia ederdi.
892. Buvam ölümünden korhmuram, korçuram ki ecel evimi tanıya. (90-1) Bkz.
Ölümden...
Baba ölümünden korkmuyorum, fakat ölümün evimi tanımasından korkuyorum.
893. Boynu ingar poğ yemiş horos boynudur. (90-4)
Boynu sanki bok yemiş horoz boynu gibidir.
894. Boyun yuhaya vèrmir. (90-8)
Boynunu sabana vermiyor. O işi yapmak istemiyor
895. Böyük ağacın kölgesi de böyük olar. (90-10)
Böyük başın derdi böyük olur. (ADS, 209)
896. Böyük eşşek, kummuca cul. (90-11)
Böyük eşek, küçük palan.
897. Böyük baş hoşbahtlıkdır, böyük kış bedbahtlık. (90-12)
Böyük baş hoş talih, böyük ayak kötü talihtir.
898. Böyük başing, böyük belâsı vardır. (90-13)
Böyük başın böyük derdi olur. (TDOAS, 173)
899. Böyük tikke boğazda gir edir. (90-14)
Böyük lokma boğazda takılır.
900. Böyük daşın gölgesi de böyük olar. (90-15)
Böyük dağın dumanı böyük olur. (TAS, 117)

901. Böyükden üzzülen böyük olmaz. (90-16)
Büyükklere kırılan büyük olmaz.
902. Böyüksüz eviñ heyır ü bereketi olmaz. (90-17)
Böyüksüz evin hayır ve bereketi olmaz.
903. Böyük sözüne baħmayan peşman olar. (90-18)
Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır. (ADS, 453)
904. Böyükklere böyük ol küçüklere görsed yol. (90-19)
Büyükklere karşı saygılı ol, küçüklere yol göster.
905. Böyükleriñ düşküñü, ağ geyerler kış günü. (90-20)
İhtiyarın düşküñü, beyaz giyer kış günü. (ADS, 320)
906. Böyüklikde güc olar, yalan olmaz. (90-22)
Büyükklükte güç vardır, yalan yoktur.
907. Böyügüñ ...t vèrmegi fakiriñ çörek vèrmegi ma' lum olmaz. (91-1)
Fakirlerin ekmek verdiğı belli olmaz
908. Böyügünü tanımayan, Allah'ını tanımaz. (91-2)
Atasını tanımayan Allah'ını tanımaz. (ADS, 159)
909. Böyük yoħuñ, gèd bir böyük daş tekke èd. (91-3)
Böyügün yoksa git bir büyük taş yaslan.
910. Bi buttaya i' tiķâdıñ olmasın. (91-8)
Kökü olmayan insana inancın, itimatın olmasın.
911. Bitmemiş yowşan dibinde, doğulmamış dowşan gezir. (91-9)
Güvermemiş yovşan dibinde, doğmamış tavşan gezer.

912. Bêçara adam çay üstüne gède, çay kurruyar. (91-10)
Zavallı adam çaya gitse çay kurur.
913. Bêçaradan çi bir çörek alaň, çi bir çörek vèreň. (91-13)
Fakirden ya bir ekmek alsan, ya bir ekmek versen fark etmez.
914. Bêçaranıň ...i yatmaz, devletliniň iti. (91-14)
Fakirin ...i yatmaz, zenginin köpeği.
915. Bıçağ öz destesini kesmez. (92-2)
Bıçak/kılıç sapını/kınını kesmez. (TDOAS, 143)
916. Bir acıyanda özüňü gözle, bir de gicbiyende. (92-5)
İnsan iki zaman kendisine dikkat etmeli; çok aç olduğunda ve çok cinsel temayülü olduğunda.
917. Bir adama kırk gün deli dèseň, deli olar. (92-6)
Bir adama kırk gün deli dersen deli olur. (TAS, 103)
918. Bir âdâm içi yan ki seniň, içi istide. (92-7)
Bir adam için yan ki hiç olmazsa senin için ateşlensin.
919. Bir âdâm yoğdur, ki, başını tutaň ağlayang. (92-8)
Boynuna sarılıp ağlayacağın bir adam yok.
920. Bir arvad var, arpa unun âş éyler, bir arvad var, dokkuz deste nuş éyler, bir arvad var kişi göynü hoş éyler. (92-9)
Kadın var, arpa ununu aş eder; kadın var, buğday ununu taş eder. (TDOAS, 320)
921. Bir âş bişirem bèleng içi ki üstüne bir karış yağ yatmış ola. (92-11)
Bir yemek pişiriyorum senin için ki üzerinde çok yağ olsun.

922. Bir ağacın bir eşek sürerler, miñ eşek sürmezler. (92-12)
Bir sopa ile bir eşek sürerler, bin eşek sürmezler.
923. Bir ağac gölgesine yüz koyun yatar. (92-13)
Bir ağacın gölgesinde bir sürü yatar. (ADS, 191)
924. Bir allanan iki örgerir. (92-15)
Bir defa aldanar iki şey öğrenir.
925. Bir aydan dèyir, bir çaydan. (93-1)
Gah aydan bahs ediyor , gah çaydan.
926. Bir ayrılık vardır, ölümün beter. (93-2)
Ayrılık ölümden beter. (TDOAS, 120)
927. Bir el inen iki karpız götürmezler. (93-3)
İki karpuz bir koltuğa sığmaz. (TAS, 213)
928. Bir el inen düğün açılmaz. (93-4)
Bir el ile düğüm açılmaz.
929. Bir elden şap çılmaz. (93-7)
Bir elin nesi var iki elin sesi var. (TDOAS, 152)
930. Bir eliñde ot olsa, bir eliñde su olsun. (93-8)
Bir elinde ateş varsa, bir elinde de su olsun.
931. Bir eli yağdadır, bir eli balda. (93-9)
Bir eli yağda, bir eli balda. (TDOAS, 151)
932. Bir obaynar göç, miñ obaynar kalma. (93-10)
Sevdiklerinle göç et rahatını boz ama sevmediklerinle bir yerde kalma.

933. Bir üz var ki göçten beterdir. (93-11)
Bir istek var ki göç etmekten daha beterdir.
934. Bir it var deyirman yalayır, bir it gene onun ...tünü yalayır. (93-15)
Biri kötü bir iş yapıyor, başka biri de gelip ona yardım ediyor onu destekliyor.
935. Bir iş var ki her kişinin işidir, bir iş var ki ner kişinin işidir. (94-2)
Bir iş var ki herkes yapabilir, bir iş var ki yiğit kişiler onu yapabilir.
936. Bir il oğrılık eden, miñ il kaçılık eder. (94-3)
Bir yıl hırsızlık yapan, bin yıl kadılık eder.
937. Bir inge özünge vur, bir çaldûz hâlka. (94-4)
İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır. (ADSTDK)
938. Bir baş soğan bir kazanı koğudar. (94-6)
Bir baş soğan bir kazanı kokutur. (TAS, 104)
939. Bir baş varı, miñ söwda. (94-7)
Bir başta bin dert var
940. Bir beli dememiş, miñ belâ gördüm. (94-8)
Bir evet dememiş, bin bela görmüş.
941. Bir birinen et-dırnağdirler. (94-11) Bkz. Et inen dırnağı...
Birbirleriyle et ile tırnak gibidirler ayrılmazlar.
942. Bir bir sakkalına soğan doğrırlar. (94-14)
Birbirlerini seviyorlar birbirlerine yalakalık yapıyorlar.

943. Bir tirinen iki nişan vurur. (95-1)
Bir ok ile iki hedef vurur.
944. Bir tikke çörek daşdan çıkar. (95-2)
Er olan ekmeğini taştan çıkarır. (ADS, 270)
945. Bir ce dè, terce dè. (95-4)
Bir söz söyle ancak yeni bir söz söyle.
946. Bir çaķķu buldum onu da itirdim. (95-5)
Bir bıçak buldum onu da kaybettim.
947. Bir چراغ ışığına yüz adam oturur. (95-6)
Bir lamba ışığında yüz adam oturur.
948. Bir çörek yè, bir de vèr Āllāh yoluna. (95-8)
Bir ekmek ye, bir de Allah yoluna ekmek ver.
949. Bir hûbluķ ķalar, bir de pèslik. (95-10) Bkz. Dünyada bir yaķşılık...
Bir güzellik kalır, bir de kötölük. İnsan ölümünden sonra bir iyiliķi , bir de kötölüķü kalır.
950. Bir daş inan iki kuş vurulmaz. (95-11)
Bir taşla iki kuş vurulmaz.
951. Bir dānada darmān içi gire gelmez. (95-13)
Bir tane bile ilaç için istiyoruz onu da bulamıyoruz
952. Bir dandır, amma danı da dandır. (95-14)
Bir tanedir ama iyi bir tanedir.

953. Bir deli bir daşa atar kuyuya ki yüz ‘âkıl çahardamaz. (96-1)
Bir deli bir kuyuya bir taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış. (TDOAS, 151)
954. Bir düz bağırsak karnında bulunmaz. (96-2)
Karnında bir tane düz bağırsak bulunmaz.
955. Bir dê, iki eşid. (96-3)
İki dinle bir söyle. / Çok dinleyip az söylemek gerek. (TDOAS, 298)
956. Bir dir, amma tirdir. (96-4)
Bir tanedir ama tam doğrudur.
957. Bir sâ‘ atîñ taqeti, miñ ilîñ çöregidir. (96-9)
Bir saat beklesen sabretsen bin yıl ekmeğini yersin.
958. Bir söz var, iş bitirir, bir söz var baş itirir. (96-10)
Söz var iş bitirir; söz var, baş yitirir. (TAS, 281)
959. Bir şehre gitdiñ, gördüñ varısı kordur, sen de eliñi koy gözün üstüne. (96-12)
Bir şehre gittin, baktın hepsi kördür, sen de elini koy gözün üstüne.
960. Bir zarar var peş-vazına gedesîñ, bir fâyda var belesinden kaçasîñ. (96-14)
Bir zarar var peşinden gidesin, bir fayda var böylesinden kaçasın.
961. Bir ‘Abbasi’yi beyenmeyen, beş şahı çahardası. (97-1)
Bir kuruşu beğenmeyen beş lira çıkartması gerekir.
962. Bir kurru kelledir düşmüş su üstüne. (97-2)
Bir kuru kafadır su üstüne düşmüş.
963. Bir kıl inen sinen miñ kıl inen bağlanmaz. (97-7)
Bir kıl ile kırılan, bin kıl ile bağlanmaz.

964. Bir kusala sıçar, miñ kahdanı bular. (97-14)
Bir dana sıçar, bin tane samanlığı kirletir.
965. Bir gep var âdâmı dağdan endirir, bir gep var dağa mindirir. (97-17)
Söz var dağa çıkarır, söz var dağdan indirir. (ATA, 493)
966. Bir gülünen yaz olmaz, deli kırkı baz olmaz . (98-2) Bkz. Deli kırkı baz...
Bir çiçekle yaz gelmez. (TDOAS, 150)
967. Bir gün olan, bir gün ölür. (98-3)
Bir gün doğan bir gün ölür.
968. Bir günde kalmış ola, kış kışlığını eder. (98-4)
Bir gün de kalmış olsa, kış kışlığını eder.
969. Bir gün gördüng şer tülküye nökerdir. (98-5)
Bir gün görürsünkü aslan tilkinin sözünü dinler.
970. Bir gèdirem - gèdiremden kırk, bir yèmirem - yèmiremden. (98-6)
Bir gideceğim gideceğim diyenden bir de yemeyeceğim yemeyeceğim
diyenden kork.
971. Birlik olmasa dirlik olmaz. (98-7)
Nerede birlik, orada dirlik. (TDOAS, 391)
972. Birlik harda, dirlik orda. (98-8)
Nerede birlik, orada dirlik. (TDOAS, 391)
973. Bir mişkâl et yüz ‘ayıbı örter. (98-9)
Bir dirhem et bin ayıp örter. (TAS, 105)

974. Bir mēḥ bir nalı, bir nal bir atı, bir at bir kiṣiyi, bir kiṣi bir ēli kurtarar. (98-10)
Bir mih bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, bir at bir kiṣi kurtarır, bir kiṣi
bir ūlkeyi kurtarır.(TDOAS, 159)
975. Bir nâdan bir daṣ atar, yüz dâna çılharamaz. (98-12)
Bir deli bir kuyuya bir taṣ atar, kırk akıllı çıkaramazmış. (ATA, 138)
976. Biri aḡlasın ki arvadı ölen de, baldızı olmaya. (98-13)
Avradı öldüğünde baldızı olmayan biri aḡlasın.
977. Bir yalvarmak, miñ ölümden beterdir. (98-15)
Bir kere yalvarmak, bin kere ölmekten beterdir.
978. Biri için yan ki bêleñ içi istide. (99-2)
Biri için yan ki senin için ateşlere düşe.
979. Birisi yeyer ölür, birisi deyer ölür. (99-4)
Birisi yemekten ölür birisi de dili yüzünden yani çok konuşmaktan ölür.
980. Birine baḡ fikir éd, birine baḡ şükür éd. (99-6)
Birine bak tefekkür et, birine bak şükret.
981. Birine dēdiler: ‘ ‘Babañ acından öldü.’’ Dēdi:varı idi yēmedi? (99-7)
Birine dediler: ‘‘Baban acından öldü.’’ Var mıydı ki yemedi?
982. Biriniñ adı var, biriniñ dadı. (99-9)
Birin in adı var, birinin tadı.
983. Biriniñ gel- gelişi, biriniñ gēd- gēdişi. (99-10)
Birin in mutlu günü, birinin kötü günü şanssızlığı.

984. Birini yandırır , birini kandırır. (99-11)
Birini yanıltır, birini kandırır.
985. Bir yow dè, yüz vay dème. (99-12)
Bir hayır de, yüz vay deme.
986. Biri yazar, biri pozar. (100-1)
Biri yazar biri bozar. (TDOAS, 161)
987. Bir yère yatmaz ki su ayağı altına gède. (100-3)
Bir yerde oturmaz ki su altından gide.
988. Biz oğrı olduk, gèce ayaydın. (100-4)
Ben hırsız olduğumda, gece ayaydın oldu. (TDOAS, 140)
989. Biz ümûd olduk daza, daz da özünü koydu nâza. (100-5)
Biz ümidimizi bağladık kele kel de nazlanıyor.
990. Bize sarı gelmez yeksere, ya delidir, ya kordur, ya mashara. (100-9)
Bize dürüst bir insan gelmez ya delidir ya kördür ya maskaradır
991. Bizim eşşegimiz kuduğlundan kıyruğ yohu idi. (100-10)
Bizim eşşegimizin çocukluğundan kıyruğu yok idi.
992. Bèş burmağ bir bir tekin olmaz. (100-15)
Beş parmak bir değil(olmaz). (TAS, 99)
993. Bèş kırranı vèr eline vur başı sine. (100-16)
Beş kuruşu ver eline vur başı kırılısın.
994. Bi'âr kèrrimez çümen çürrümez. (101-1)
Arsız adam yaşlanmaz çimen de çürümez.

995. Bi‘ arıñ çi başına, çi...ne. (101-2)
Arsızın ne başına ne götüne
Arsızın yüzüne tükürmüşler “yağmur yağıyor” demiş. (ADSTDK)
996. Bêkâr âdâm tombanını atar dübege döyer. (101-3)
İşsiz insan kendi şalvarını atar dübekte döver.
997. Bêkar gezmesen bêçara olmañ. (101-4)
İşsiz gezmezsen fakir de olmazsın.
998. Bêkârlık, bêmârlık getirir. (101-5)
İşsizlik hastalık getirir.
999. Bêy günah baş darıñ ayağına gèdir, amma başına gèdmez. (101-7)
Günahsız dar ağacının ayağına gider ama dar ağacının başına gitmez.
1000. Bilmeyen adamı , çi dalıña alañ, çi yère vurañ. (101-9)
Bilmeyen adamı, ne sırtına alasın, ne yere vurasın.
1001. Bilen Âllâh’dan görür, bilmeyen yoldaşından. (101-10)
Akıllı insan başına gelenleri Allah’tan bilir akılsız da arkadaşından bilir.
1002. Bilen bilir , bilmeyen de başını bular. (101-11)
Akıllı insan bilir akılsız da kafasını sallar.
1003. Bilen bilir , bilmeyen güler. (101-12)
Anlayan anlıyor anlamayan da gülüyor.
1004. Bilene aşara, bilmeyene degenek. (101-13)
Akıllı olana bir işaret yeterlidir, bilmeyene sopayla da vursan fayda vermez.

1005. Bilene bir aşara, bilmeyene ming minâre. (101-14)
Anlayana sivrisinek saz anlamayana davul zurna az.(ADSTDK)
Bilene bir işaret yeter bilmeyene de bin ezan okusan da fark etmez.
1006. Bilene bir tikke, bilmeyene miñ tikke. (101-15)
Bilene bir parça ekmek de versen değerini bilir bilmeyene de bin parça da ekmek versen kıymetini bilmez.
1007. Bilene bir söz, bilmeyene ming söz. (101-16)
Bilene bir söylesen yeter, bilmeze bin söylesen yetmez. (TDOAS, 146)
1008. Bêlemizi kıymuş ker daş ardına. (102-5)
Bizi kocaman bir taş arkasına koymuş.
1009. Bimâr âdâm ölmez, eceli gelen âdâm ölür. (102-6)
Kırk yıl kıran olmuş, eceli gelen ölmüş. (ADS, 360)
1010. Bi- vaht bung vëren ħorusung başını keserler. (102-8)
Erken öten horozun başını keserler. (TDOAS, 247)
1011. Parrowamal inçeler, amma üzülmez. (103-11)
Dört ayaklı hayvanlar aç olur ama yok olmaz.
1012. Parslı demirden kıılnc düzelmez. (103-12)
Paslı demirden kılıç yapılmaz.
1013. Pazan geçi suya vuranda dovar varı geçesi. (103-14)
Önde giden keçi sudan giderse diğer sürü de peşinden gider.
1014. Palasa burrun el inen sürün. (103-15)
Palasa bürün el ile sürün.

1015. Pay bulana, pay kalmaz. (103-19)
Pay bulana pay kalmaz.
1016. Payız günü penir çörek karpızınan yaz günü katık çörek yarpızınan . (104-1)
Bkz. Fayız günü...
Sonbahar günü peynir ekmek karpuz ile, yaz günü yoğurt ekmek, yarpız ile.
1017. Pağşe ağızından diri çıkar. (104-2) Bkz.Ağızında poğşe...
Sinek ağızından diri çıkar.
1018. Pağşe konar yağlı ele. (104-4)
Yağlı ele sinek konar.
1019. Peğila tarı vermez verse de karnı doymaz. (104-5)
Kıskanç olana tanrı vermez verse de karnı doymaz.
1020. Penâhda basılan aşkârda doğar. (104-8)
Gizli boğaya gelen aşikâre buzağılar. (TDOAS, 267)
1021. Peniri deri sahladar, arvadı eri. (104-9)
Avradı eri saklar, peyniri deri. (ADS, 165)
1022. Poğa bağıban usdurağ. (104-11)
Boka bakarsak osuruk ondan daha iyidir.
1023. Poğa bağıban gène de tezek. (104-12)
Boka bakıldığında, tezek daha iyi görünür.
1024. Poğlu karna her ne kıoyañ götürür. (104-14)
Bok dolu karın için ne yedin önemli değil.

1025. Poḥu her ne birbire vurañ isi artık ter çıḥar. (104-15)
Boku nekadar karıştırdın ise o kadar kokusu daha yükselir.
1026. Poḥ yèyende de “polu ḥur” poḥunu yèyesin. (104-16)
Bok yesende zengin pokunu yemek dada iyidir.
1027. Poh yèyen iti ki öldürmezler. (104-17)
Bok yeyen köpeḡi öldürmezler.
1028. Poḥ yèyeniñ kaşşlığı bêlinde olası. (105-1)
Pilav yiyen kaşıḡını yanında (belinde) taşır.(ADSTDK)
1029. Pül atlı olmuş biz piyâde. (105-2)
Para atlı olmuş biz yaya.
1030. Pül, pül getirir. (105-3)
Para parayı bulur. (TDOAS, 407)
1031. Pül püle ḡurban olmaz. (105-4)
Para paraya feda olmaz.
1032. Pül ḥarc êdmek asandır, ḡazanmaḡı çetindir. (105-6)
Parayı harcamak kolaydır, kazanmak zordur.
1033. Pülde bafâ olsaydı elden ele gèdmezdi. (105-7)
Parada vefa olsaydı elden ele gitmezdi.
1034. Pül az olanıñ, derdi az olar. (105-8)
Parası az olanın derdi az olur.
1035. Pülun cèbimde, ‘aqlım başımda. (105-9)
Param cebimde aklım başımda.

1036. Pülüş oldi elli, adın oldi belli. (105-10)
Paran elli oldu adın belli oldu.
1037. Pülüş gëtdigine baħma, işin bitdigine baħ. (105-14)
Paranın gittiğine bakma işin bittiğine bak. (TDOAS, 407)
1038. Pulluye beli dëyerler pulsüze deli. (106-1)
Zengine evet derler fakire deli.
1039. Pohl çaydan, otayadır. (106-3)
Köprü nehrin diğëer tarafında.
1040. Pënahda basılan, aşikar da doğar. (106-4) Bkz.gizlinde basılan...
Gizli boğaya gelen aşikâre buzağılar. (TDOAS, 267)
1041. Pës işin aħır yoħu. (106-6)
Kötü işin sonu yok.
1042. Pës pësi bular, su çukķkuru. (106-8)
Kötü kötüyü, su çukuru bulur.
1043. Pës heber tës ëtişir. (106-9)
Kara/kötü haber tez yayılır. (TDOAS, 323)
1044. Pës sözden müslüman dinden çıħar, ħub sözden ılan yowadan. (106-10)
Kötü söz insanı dininden çıkarır (tatlı söz yılanı ininden çıkarır). (ADS, 375)
1045. Pës kimseyi dalıña alaň ya dalıña mineň fark ëdmez. (106-11) (Bkz.bilmeyen adamı...)
Kötü insanı sırtlasan veya sırtına binsen fark etmez.

1046. Pès gününñ ‘ömrü az olar. (106-12)
Kötü günün ömrü az olur.
1047. Pèslük edene hıbluk ed. (106-13)
Kötülük edene iyilik et.
1048. Pèsiñi vèrme ki ‘ayıbdır, hıbıñı vèrme ki hëyfdır. (106-15)
Kötünü verme ki ayıptır, iyini verme ki yazıktır.
1049. Pèşkeş atñ dişini saymazlar. (106-16)
Bahşış atın dişine bakılmaz. (TDOAS, 127)
1050. Pèşmanlıkda fayda yoğ. (106-17)
Son pişmanlık fayda vermez (etmez). (ADS, 430)
1051. Piş namaz usduranda, pes namaz... çesi. (106-18)
İmam osurursa, cemaat sıçar. (ADSTDK)
1052. Piyade atlıya ètişmez. (107-3)
Yaya atlıya yetişemez.
1053. Tâ özünñ özünë edmesin, el yığılısa edebilmez. (107-7)
Kendin kendine zarar vermeden, tüm halk toplansa sana zarar veremezler.
1054. Tâ oğlu gele mu‘amele ger ola, tat duyası, tâ kız gele çörek yapıñ ola, it
doyası. (107-8) (Bkz.oğlum kanda...)
Oğlan ticareti öğreneceğe kadar yabancılar zengin olur, kız ekmek yapmayı
öğrenene kadar köpekler ziyafet çeker.
1055. Ta baba olmasañ baba kadrini bilmeñ. (107-9)
Baba olmayan bana kadrini bilmez.

1056. Tappala alışmaz kaykanak bişmez. (107-10)
Gübre yanmasa, yumurta pişmez.
1057. Tat inan iti vurdugünçe aşnater olar. (107-11)
Tatı ve köpeği ne kadar döversen o kadar söz dinler.
1058. Tat deli olanda malını vèrer Türk èline, Türk deli olanda, bağını vèrer tat eline. (107-12)
Tat deli olduğu zaman parasını Türk’e verir. Türk deli olanda, bağçesini verir tat eline.
1059. Tat geçisinden kırhımçılık örgenir. (107-14)
Yabancınn keçisini kırkarak bu işi öğreniyor.
1060. Tatın gelişi, Türkün gèdişi. (108-1)
Tatın gelmesi, Türk’ün gitmesi.
1061. Ta çörek vèrmeseñ, çörege çatmañ. (108-2)
Ekmek vermesen, ekmek bulamazsın.
1062. Târazı götü yère vurur. (108-4)
Tartının altı yere dokundurur.
1063. Tarı eşşegi tanımışın ki şağ vèrmemiş. (108-5)
Allah eşği tanımış ki boynuz vermemiş.
1064. Târı bu eli o ele muhtac ètmesin. (108-6)
Allah sağ eli sol èlè muhtaç ètmèsin. (ADS, 140)
1065. Târıdan gelmese, bendeden gelmez. (108-7)
Tanrıdan gelmezse, kuldan gelmez.

1066. Tarı sèveni kurd yemez. (108-10) Bkz.Allah seyeni...
Allah saklayanı kurt yırtmaz.(-Vn) (BAAD, 40)
1067. Tarı vèren çöregi bende alamaz. (108-13)
Tanrının verdiği ekmeği kul alamaz.
1068. Târı vèrib Zèyni'ye, dişi yoğdur çèyniye. (108-14) Bkz. Allah vèrmiř...
Tanrı Zeyni'ye mal vermiş dişi yoktur ki çiğneye.
1069. Tarı yazanı bende pozmaz. (108-15) Bkz.Allah yazanı...
Allah'ın yazdığını kul bozamaz.
1070. Târı yandıran çırağı söndürmek olmaz. (108-16) Bkz.Târı vèren...
Allahın yaktığı çırayı kimse söndüremez.
1071. Tazze geldi bazara, köhne güzün buzara. (108-17)
Yeni pazara geldi, eski gözlerde kötü oldu.
1072. Tazze geldi bazadan, köhne düşdü nazardan. (108-18)
Taze geldi pazardan, eski gözden düştü.
1073. Tazze gören daylaklar, çölüne bağar oynaklar. (108-19)
Görmemişin oğlu olmuş (çekmiş, çükünü koparmış). (ADSTDK)
Sonradan görmüş daylaklar, çuluna bakar sevinirler.
1074. Taze yurda gèdende köhne yurduñ kadrini bildiñ. (109-1)
Göçülen yurdun kadri yerleştiğinde belli olur. (TDOAS, 268)
1075. Tazınıñ ağa varı dowřanıñ Allah. (109-4)
Tazının sahibi var tavşanın Allah'ı.

1076. Tazıya dèyir tut, dovşana dèyer kaç. (109-5)
Tavşana “kaç” tazıya “tut” diyor. (TDOAS, 442)
1077. Tas hubdur ki mas hubdur. (109-6)
Tas iyidir ki yoğurt iyidir.
1078. Tâ sen gèdeñ mal bulañ, koca kızını satıbdır. (109-7)
Sen gidip mal bulana kadar, aksakallı kızını evlendirmiş.
1079. Tâ “sahil” çıhmaya, hurma kesilmez. (109-8)
Sahil yıldızı çıkmadan hurma toplanmaz.
1080. Tâ ‘aqqıl saygı saya, deli oğlunu evlendirmemiş. (109-9)
Akıllı saygısını göstermeye çalışırken deli oğulunu evlendirir.
1081. Tâfağ bir yola düşer. (109-10)
Kaza bir kere olur.
1082. Tâ kız çörek eden ola, it doyası, tâ oğul mu‘amile-ger ola tat doyası. (109-12)
Bkz.oğlum...
Kız ekmek yapmayı öğrenense köpek doyar oğul tacir olana kadar yabancı doyar.
1083. Talâ iranır, ebleh inanır. (109-14)
Dal titrer, ahmak inanır.
1084. Talaş edki dost bulañ düşmen ocağ başında. (109-15) Bkz.özün içi...
Dost kazan düşmanı anan da doğurur. (TDOAS, 222)
1085. Tamah adamı cehenneme aparar. (109-17)
Açgözlülük insanı cehenneme götürür.

1086. Tamah dişini çekmişem. (110-1)
Açgözlülük dişini çekmişem.
1087. Tâ yalamadım doymadım, ta yamamadım gèymedim. (110-2)
Yiyip doymadan yalayıp doymaz. (TDOAS, 482)
1088. Taylı tayını tapmasa, günü yamanlığa geçer. (110-3)
Tek tekini bulmasa (çift olmasa) günü zor geçer.
1089. Ta yoğun incele, inçe üzülmuş. (110-4)
Kalın incelmeye çalışırken, ince yok olmuş.
1090. Tepik yâyende de at tepîği yêyesin, ne eşşek tepîği. (110-5)
Birinden tekme yiyeceksen bu at olsun eşşek değil.
1091. Tahta bahta bahta ba. (110-6)
Ananın bahtı kızına. (TDOAS, 82)
1092. Tecrübeli şeytan, tercübesiz şahdan yêyter dir. (110-7)
Tecrübeli şeytan, tecrübesiz padişaktan daha iyidir.
1093. Terlân yerini sar tutamaz. (110-9)
Terlanın yerini sar tutamaz.
1094. Ta‘rif başı ağır olar. (110-10)
Fazla ikramda bulunmak samimiyeti yok eder.
1095. Taqdir inan yazılan tedbir inen pozulmaz. (110-11)
Kaderle yazılan, tedbir ile değişmez. (TDOAS, 319)
1096. Taklid adamı cehenneme aparar. (110-12)
Taklit insanı cehenneme götürür.

1097. Tek atlının gerdi çılmaz. (110-13)
Tek atlının tozu çıkmaz.
1098. Tek elden şap çılmaz. (110-14)
Tek elden şap çıkmaz.
1099. Teklik Allah'ın özüne yaraşar. (111-2)
Yalnızlık, Allah'a mahsustur (yaraşır). (ADS, 465)
1100. Tegeye dediler: Daşakların arası açıktır? Dedi arasında hesap – kitab vardır (111-3)
Tekeye dediler taşaklarının arası neden açıktır? Dedi arasında hesap kitap vardır.
1101. Telesen adam iki yere siçer. (111-4)
Ecelecı iki yere sıçar.
1102. Telesen terse tiker. (111-5)
Ecelecı terzi ters dıker.
1103. Telesen terse siçer. (111-6)
Ecelecı ters siçer.
1104. Telesen teleye düşer. (111-7)
Ecelecı tuzağa düşer.
1105. Tenbel adam fikirli olar. (111-9)
Tembel adam düşünce sahibi olur.
1106. Tenbele dediler: iş gör, dedi: gep başınıza kehmenmiş? (111-10)
Nasihat istersen tembele iş buyur. (ADS, 395)

1107. Tenbele d diler: G d batman daş getir, d di: başı m batmandır. (111-11)
Tembele dediler git batman taş getir, dedi başı m batmandır.
1108. T nd  aydan vur ge , lim  aydan  or  ge . (111-12)
Hızlı akan sudan korkmadan ge , durmuş sudan kork.
1109. Tenglik h   ke e  almaz. (111-13)
K t  g n kimseye kalmaz.
1110. Tengli g der, tengsiz de g der. (111-14)
Fakiri de  l r zengini de  l r.
1111. To  d yer: Ac olmuram a  to  olmuram. (112-2)
A  doymam, tok acıkmam sanır. (ADS, 110)
1112. To u  acdan  aberi olmaz. (112-3)
Tok a ın halinden bilmez. (TDOAS, 447)
1113. Turan turmuş, g deni tut. (112-3)
Duran durmuş, gideni tut.
1114. Torpa  d yer: sen mene ter v r men sene zer. (112-7)
Toprak der ki sen bana ter ver ben sana altın vereyim.
1115. T rk adamı p s olmaz, p s olanda da kafar g rmesin. (112-8)
T rk insanı k t  olmaz, k t  olduysa kafir bile y z n  g rmesin.
1116. T rk  at yı ar tatı et. (112-10)
T rk  yıkan(d ş ren) at olur. Tatı (t rk olmayanı) et yeme i (midesi).
1117. T fe i  (T fe i ) dolusundan bir nefer  or ar   lisinden iki nefer. (112-14)
Boş t fekten iki kişı korkar, doludan bir. (TDOAS, 167)

1118. Tüfür üstüne de bir daş koy. (113-1)
Tükür üstüne de bir taş koy.
1119. Tökülen su yığılmaz. (113-2)
Dökülen su toplanmaz.
1120. Tükenmemiş torba cerri, geldi buldu ğora cerri. (113-3)
Küçük savaş bitmeden, büyük savaş başımıza geldi.
1121. Tökülen yağı nezir edmezler. (113-5)
Dökülen yağı bağışlamazlar.
1122. Tülkü öz deligi deminde vak vak eder. (113-6)
Tilki yuvasının önünde ses eder.
1123. Tülkü öz deligine gède bilmirdi kıyruğına da carrı bağladı. (113-7)
Tilki deliğe sığmaz kabak bağlar kıcına. (TDOAS, 446)
1124. Tülkü iki def a tora düşmez. (113-8)
Tilki iki defa tuzağa düşmez.
1125. Tülkü bazara gédirdi nede ki kıyruğunu kazallar? (113-9)
Tilki pazara gidiyordu orda kuruğunu keseler diye.
1126. Tülkü bazarda nê gezer. (113-10)
Tilki pazarda ne gezer
1127. Tülkü poĝu dermana geldi, sıçdı üstünü örtti. (113-11)
Tilki boku ilaç oldu, sıçtı üzerini örttü (bulunmadı).
1128. Tülkü tülküye buyurdı tülküde kıyruğına. (113-12)
İt ite, it de kıyruğına buyurmuş. (TDOAS, 309)

1129. Tlk o bildiginden teleye dşer. (113-13)
Tilki çok bildiği için tuzağa dşer.
1130. Tlk ğow-ğowı inen yağış yağmaz. (113-15)
Tilki sesi ile yağış yağmaz.
1131. Tlk var ki sr dađıdar, řurduń adı bed-nâmdır. (114-1)
Kurdun adı yaman ık mış, tilki vardır baş keser. (ADS, 378)
1132. Tlk var ki bař řazar, řurduń adı bed-nâmdır. (114-2) Bkz.Tlk var ki sr...
Kurdun adı yaman ık mış, tilki vardır baş keser. (ADS, 378)
1133. Tlkye ddiler: şahidin kimdir? ddi kıyırđım. (114-4)
Tilkiye şahidin kim dediler, kıyruğunu ğsterdi. (TDOAS, 446)
1134. Tikke-inen dost olan, hemişe ksl olar. (114-6)
Mal ile dost olan her zaman ks kalır.
1135. Towbe tolukdan olar, da‘ va yohlukdan. (114-7)
Tvbe tokluktan olur, dava yokluktan.
1136. Towuk lse, bir eng tkdir, deve lse, derisi byĞ bir ykdr. (114-9)
Tavuk lse bir avu tydr, deve lse derisi byk bir yktr.
1137. Towuķ, towuķ...tne koyur, dyer şayed adamızad kordur. (114-10)
Tavuk tavuk ğtne koyar sanar insanlar ğrmyorlar.
1138. Tavuķ ağ olduķa ..t dar-ter olur. (114-11)
Tavuk şişman olduķa ğt daha dar olur.

1139. Tavuk doğar özi içi, gözünü kızıl-kızıl eder ĥoros içi. (114-13)
Tavuk doğar kendi için; gözünü sinirli sinirli bakar, suçu horozda bulur.
1140. Tavuk dêyer: eyem bir olaydı, onun da bir gözü kör olaydı. (114-14)
Tavuk der sahibim bir olaydı onun da bir gözü kör olaydı.
1141. Tavuğun hem toyda başı kesilir, hem ‘azada. (115-1)
Tavuğun hem düğünde başı kesilir hem de yasta.
1142. Tavuk yumurta koyur, özi içi gözünü kızıl-kızıl edir benim içi. (115-2)
Bkz.Tavuk doğar...
Tavuk doğar kendi için; gözünü sinirli sinirli bakar, suçu horozda bulur.
1143. Toyda ağlayar yasda oynayar. (115-3)
Ölüye ağlamaz, diriye gülmez. (TDOAS, 403)
1144. Toyda ki kız beğenmezler. (115-6)
Düğünde kız beğenmezler.
1145. Toyda sora nağara, hoş geldiñ Bayram ağa. (115-8)
Bayram/toy geçtikten sonra kınayı başına çal. (TDOAS, 139)
1146. Toy gècesi gèlin evde kalmaz, yas geçe ölü yerde. (115-10) Bkz.Ne toy gècesi...
Düğün gècesi gelin evde kalmaz, yas gècesi ölü yerde.
1147. Tèz alışan, tèt de söner. (115-12)
Çabuk alevlenen çabuk söner.
1148. Tèt ele gelen, tèt elden gèder. (115-13)
Çabuk ele geçen, çabuk elden gider.

1149. Tèz èvlenen, pèşman olar. (115-14)
Erken evlenen pişman olur.
Sabahtan karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış. (ADSTDK)
1150. Tèz terpenen kız alar, gèç terpenen dul alar. (115-15)
Erken hareket eden kız alır geç hareket eden dul alır.
1151. Tèz ter çatan, tèz ter çatar. (115-16)
Kim eşyasını çabuk topladıysa o çabuk varır.
1152. Tèz ‘ amale gelen, tèz ayakdan düşer. (115-17)
Çabuk büyüyen çabuk ayağa düşer.
1153. Tikan eken gül götürmez. (115-19)
Diken eken gül toplamaz.
1154. Tikandan gül biter, gülden de tikan. (116-1)
Dikenden gül biter, gülden de diken.
1155. Tikanı batan yerden çıkardasañ (116-2)
Diken battığı yerden çıkartılır.
1156. Tikke dostu dost olmaz. (116-3)
Lokma dostu dost olmaz.
1157. Tikke götür ağzıñ babıça. (116-4)
Ağzına, ağzının büyüklüğünce lokma götür.
1158. Tikkeyi başı dowruna towlandırır. (116-5)
Lokmayı başının etrafında çevirip sonra ağzına sokar.

1159. Şemerli ağacın başı aşağıda olar. (116-6)
Meyveli ağacın başı eğik olur. (TDOAS, 379)
1160. Carrı yere çekeñ hêç ne bulaşmaz. (116-7)
Süpürge yere sürsen hiçbirşey çıkmaz içinden.
1161. Cavanlıkda yığ kocalıkda yê. (116-13)
Gençlikte çalışırsan, yaşlılıkta rahat edersin. (TDOAS, 264)
1162. Cavahiriñ kıymet varı, amma sözde kıymet yoñ. (116-14)
Mücevherin değeri var ama sözün bir değeri yok.
1163. Canan sêven candan geçer. (116-17)
İçten seven birisi canından vazgeçebilir.
1164. Can dêyen çoñ olar, can vêren az. (116-19)
Can diyen çok olur, can veren az.
1165. Can şirin olar. (116-20)
Önce can sonra canan. (TDOAS, 404)
1166. Canım gêtsin amma, malım gêdmesin. (117-2)
Canım gitsin ama malım gitmesin.
1167. Cahal mest olur, koca sust olar. (117-4)
Genç kudurur, ihtiyarın da bir şey elinden gelmez.
1168. Cerr içinde helva pay êdmezler. (117-6)
Kavgada helva dağıtmazlar.
1169. Cefa çekmeyen sefa görmez. (117-8)
Cefa çeken sefasını sürer. (TDOAS, 175)

1170. Cengi cengahda edesin. (117-10)
Savaşı savaş meydanında edesin.
1171. Cowalı dolıdır, karnı hâlî. (117-15)
Çuvalı doludur, karnı boş.
1172. Cehenneme geden özüne yoldâş bular. (118-1)
Cehenneme giden kendine yoldaş bulur.
1173. Çarvadar rahdar olmaz. (118-6)=(233-17)
Arabacı yol koruyucusu olmaz.
1174. Çağırdım yığıldınız osdurdum dağıldınız. (118-7)
Çağırdım herkes geldi kötü bir şey yaptım herkes dağıldı.
1175. Çağrılan yere ‘âr edme, çağrılmayan yeri dar edme. (118-9)
Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yerde görünme. (TDOAS, 177)
1176. Çakçal var ki baş yeyir, kurduñ adı bed-nâmdır. (118-10) Bkz.Tülkü varki sürü...
Kurdun adı kötü, arada tilki var baş keser. (TDOAS, 366)
1177. Çakku öz sapını kesmez. (118-11)
Bıçak/kılıç sapını/kınını kesmez. (TDOAS, 143)
1178. Çalân çağıran özümüzdeñdir. (118-14)
Kendi işimizi kendimiz görüyoruz kimseye muhtaç değiliz.
1179. Çalan yoğdur, oynayan çoğdur. (118-15)
Çalan yoktur, oynayan çoktur.

1180. Çalan çoğdur, oynayan yoğdur. (118-16)
Çalan çoktur, oynayan yoktur.
1181. Çalhanar, çalhanar ber-çarar olar. (118-17)
Çırpınır çırpınır rahatlar.
1182. Çamırdan toz çığmaz. (118-19)
Çamurdan toz çıkmaz.
1183. Çamırdan çığdı, çahmıra düşdü. (119-1) Bkz.Çaladan çığdım...
Çamurdan çıktı bataklığa düştü.
1184. Çah kazan hemişe çahın tehinde. (119-2)
Kuyuyu kazan her zaman kuyunun dibinde.
1185. Çaya susuz aparıp, susuz getirir. (119-4)
Suya götürür, susuz getirir. (TDOAS, 434)
1186. Çaya vuranda ağ inen kara ma^c lum olar. (119-5) Bkz.Çaydan geçende ağ...
Çaya girince ak ile kara belli olur.
1187. Çay çağkılısız olmaz, el kağbesiz. (119-6) Bkz.Çöl çağkalsız...
Çay çakalsız olmaz, şehir kahpesiz.
1188. Çaydan geçende, ağt inen, kara.....t ma^c lum olar. (119-8)
Çaydan geçerken ak göt kara göt belli olur.
1189. Çırâğ öz ayağı altına ışık vèrmez. (119-9)
Mum ışığı dibine düşmez. (TDOAS, 385)

1190. ırağı yansın, ışığı görünsün. (119-10)
Mumu yansın, ışığı görünsün. ırağı yansın sağlıklı olsun mutlu olsun
kimsenin ondan bir beklentisi yoktur.
1191. em akalsız olmaz. (119-12) Bkz.öl akalsız...
Çöl akalsız olmaz.
1192. oban adam fakat tappıya biş demiş, geçiye kuş. (119-14)
oban adam fakat bir ekmek yapar bir de sürüyü otlatır.
1193. oban dayağınan, gelin dowağınan. (119-15)
oban dayağı ile, gelin ayağı ile.(TDOAS, 183)
1194. obansız koyunu kurd yeyer. (119-16)
obansız koyunu kurt kapar. (TAS, 127)
1195. oban geler gelgi inen, gelin geler kèdemi-inen. (119-17) oban dayağı...
oban gelir gelgi ile, gelin gelir kısmeti ile.
1196. Çobanı özünden olanın koyunu dişi doğar. (119-17)
oban kendimizden olanın koyunları dişi doğar.
1197. Çobanın sowđatı dağ yarpızıdır. (120-1)
Çobanın hediyesi dağ yarpuzudur.
1198. Çobanın sowđatı soğanağ olar. (120-2) Bkz.obanın sowđatı dağ...
Çobanın hediyesi dağ soğanı olur.
1199. Çobanın sowđatı muralığ olar. (120-3) Bkz.obanın sowđatı dağ...
obanın hediyesi yaban mersini olur.

1200. obanın m yli olsa tekeden s d sağar. (120-4)
obanın g nl  olunca tekeden s t ıkarır. (TDOAS, 184)
1201. oğ bilen, az danışar. (120-8)
ok bilen, az danışır.
1202. oğ bilen, tez ęocalar. (120-9)
ok bilen abuk yaşlanır.
1203. oğ bilen ęuř teleye d şer. (120-10)
ok bilen ok yanılır. (ADS, 222)
1204. oę hırř vurma s d ň ęeer. (120-14)
ok sinirlenme s t n kurur.
1205. oğ gezen, oğ bilir. (120-20)
ok gezen ok bilir. (TAS, 129)
1206. oğ g len oğ da ağlar. (121-1)
ok g len, ok ağlar. (TDOAS, 190)
1207. oğluk poğluktur. (121-2)
Nerde okluk, orada bokluk. (ADS, 396)
1208. oğ naşihat  dende adam  ng l olar. (121-4)
ok  ğ t veren başkalarının g z nden d şer, değeri azalır.
1209. uğurdan ığdım ęuyuya d şd m. (121-6)
ukurdan çıktım ęuyuya d şt m.
1210. oğ yatmağının nigbet varı. (121-7)
Çok yatmak k t l kt r.

1211. Çoĥ yaşayan çoĥ bilmez, çoĥ gezen çoĥ bilir. (121-8)
Çok yaşayan çok bilmez çok gezen bilir. (TDOAS, 191)
1212. Çoĥ y mek adamı az y mekden  der. (121-9)
Az yemek saĥlıktan eder.
1213. Ç rek atlıdır, biz piyade. (121-10)
Ekmek atlıdır biz yaya.
1214. Ç rek Allah ni‘ metidir. (121-11)
Ekmek Allah nimetidir.
1215. Ç rek daşdan  ıĥır. (121-13)
Er olan ekmeĥini taştan  ıkarır. (ADS, 270)
1216. Ç reksiz  alar, amma  reksiz  almaz. (121-15)
Ekmeksiz kalır, ama y reksiz kalmaz.
1217. Ç rek v rmez  vine,  onak s vmez  vine. (121-17)
Ekmek vermez evine, evine de misaf r de sevmez.
1218. Ç rek v rmeyen   rege  atmaz. (121-18)
Ekmek vermeyen ekmek bulmaz.
1219. Ç regi  urrudur, ayrıanı durrudur. (121-20)
Ekmeĥi kurudur ayrıanı duru.
1220. Ç regini k pege v r namerde v rme. (121-21)
Ekmeĥi k peĥe bile ver ama namert olana verme.
1221. Ç regini it y yir, y  esini bit. (122-1)
Ekmeĥini k pek yer yakasını bit.

1222. Çöl çaķķalsız olmaz el ķehbesiz. (122-3)
Çöl çakalsız olmaz, il kahpesiz olmaz.
1223. Çomaķ çorluya deyer. (122-4)
Değnek hastalıklı olana değer.
1224. Çomaķ deyer kor göze. (122-5)
Kör göze değnek değer.
1225. Çi alań dalińa, çi vurań yere. (122-6)
Ne sırtına alasın, ne yere vurasın.
1226. Çi bir elli iki def a vurań baş içine, çi iki elli bir def e. (122-7)
Ya bir defa iki elini başın için veya iki elini bir defa vuracaksın fark etmez.
1227. Çıķmamıř cāna ümud var. (122-8)
Çıkmadık canda umut var(-dır). (ADS, 218)
1228. Haca geden geldi, saca geden gelmedi. (122-11)
Hacca giden geldi saca giden gelmedi.
1229. Hâram hor adamıń ruzısı götten geler. (122-12)
Haram yiyen adamın rızkđ götünden gelir.
1230. Hâramzāde hâlal çörek yeyemez. (122-13)
Haram yiyen helal ekmek yiyemez.
1231. Hâram mal ağza şirin geler. (122-14)
Haram mal ağza tatlı gelir.

1232. H̄aram mal h̄arama gèder. (122-15)
Haram mal harama gider.
Haydan gelen huya gider. (ADSTDK)
1233. H̄aşa dağdan ucadır. (122-16)
İnkâr dağdan güçlüdür.
1234. H̄ala-zada öz gepi üstüne gelir. (123-1)
İyi insan sözünün üstüne gelir. (ADS, 336)
1235. H̄alal-zada oğul dayıya çeker. (123-2)
Oğlan dayıya kız halaya çeker. (ADS, 398)
1236. H̄âlal-zada barışdırar, h̄âram-zada karışdırar. (123-3)
İyi insan barıştırır, kötü insan karıştırır.
1237. H̄âlal-zada yazar, h̄âram-zada pozar. (123-4)
Helal yiyen yazar, haram yiyen bozar.
1238. H̄alal malın ‘ömürü kırk gündür. (123-6)
Helal malın ömrü kırk gün olur.
1239. H̄alva-h̄alva demeginen ağız şirin olmaz. (123-7)
Bal bal demekle ağız tatlanmaz (tatlı olmaz). (ADS, 177)
1240. H̄amama gèden terler çıhar. (123-9)
Hamama giren terler. (TDOAS, 281)
1241. H̄areket senden, bereket Allah’dan. (123-11)
Hareket senden bereket Allah’tan.

1242. Hareket menden, bereket senden. (123-12)
Nerede hareket orada bereket. (TDOAS, 391)
1243. Hesab hesabdır, kaka berader. (123-13)
Dostluk başka alışveriş başka. (TDOAS, 223)
1244. Hesab gepde cavab yoḥ. (123-14)
Doḡru söze diyecek yok.
Doḡru söz yemin istemez. (ADSTDK)
1245. Hesab gep kaḍı diş çeker. (123-15)
Doḡru söz kaḍı dişini çeker.
1246. Hesabgerinen hesabıñ düşsün ming tümen bedehiñ olsun. (123-16)
Hesabını bilen ile alışverişin olsun ona bin tümen de borcun olsun.
1247. Hesabı arrı olanıñ, üzü aḡ olar. (123-17)
Hesabı temiz olanın yüzü aḡ olur.
1248. Hêḡ eli bêt-kâr kıalmaz geḡ keser kari keser. (123-19) Bkz. Erêsın sitem...
Hak eli kesinlikle bir şey yapar geḡ olabilir ama kestiye de dipten keser.
1249. Hêḡ üstüne diş basma. (123-20)
Hakikati bastırma. Hakikatin üzerini kapatma.
1250. Hêḡ üstüne ayak kıoyma. (124-1) Bkz. Haḡ üstüne diş...
Hakikati bastırma. Hakikatin üzerini kapatma.
1251. Hêḡ inḡeler, amma üzölmez. (124-2)
Hak olan incelir ama kopmaz.

1252. Hêk inen bâtıl arası dörd burmağdır. (124-3)
Hak ile batıl arası dört parmağıdır.
1253. Hêk söz aççı olar. (124-4) .
Doğru söz acıdır. (TDOAS, 219)
1254. Hêk hêkdara yêtişer. (124-5)
Hak sahibi olan hakkını alır.
1255. Hêk dê hêk êşid. (124-6)
Hak de hak işit.
1256. Hêk müstehakê yêtişer. (124-7) Bkz.Hak hak-dara...
Hak sahibi olan hakkını alır.
1257. Hêkîkati şuhluğ içinde bul. (124-8)
Gerçeği şaka içinde bul.
1258. Hêkim dava vêrer falçı du' â. (124-10)
Doktor ilaç verir falcı muska verir.
1259. Hîmayet ' Aliden kalmış. (124-11)
İnsanlara yardım etmek Hz.Ali'den kalmıştır.
1260. Hêyâ pulden kıymetlidir. (124-12)
Utanma duygusu paradan kıymetlidir.
1261. Hêyâsı olmayanıñ, imanı olmaz. (124-13)
Utanma duygusu olmayanın imanı da olmaz.
1262. Hêyalı kız arar, hayasız bozarar. (124-14)
Utanma duygusu olan kızarır utanma duygusu olmayan da bozarır.

1263. H yvan arn kl ktan  z l r, adam yo unluk dan. (124-16)
Hayvan zayıflıktan kırılır, insan yorgunluktan.
1264. H yvan ile e – ile e, adam dille e – dille e. (124-17)
İnsan s yle e s yle e (konu a konu a) hayvan kokla a kokla a. (ADS, 327)
1265. H ali t fengden iki adam  or ar. (124-21) (Bkz.T fengin...)
Bo  t fekten iki ki i korkar, doludan bir. (TDOAS, 167)
1266. H ali cuval ayak  st nde dayanmaz. (125-1)
Bo   uval dik durmaz.(TDOAS, 163)
1267. H ali  oranın  demine do  otur, dolı  oranın  demine a . (125-2)
Zengin insanın evine tok git, fakir insanın evine a  git.
1268. H an ba ı lar,  an  eli  an ba ı lamaz. (125-7)
Sultan ba ı lar, vezirler ba ı lamaz.
1269. H an  eli  urma satan oldu, u a lar ele ba an. (125-8)
Haneli hurma satmaya ba ladı  ocukları a  kaldı.
1270. H anlar sava ar  alk  yaralanar. (125-11)
Hanlar sava ır halk yaralanır.
1271. H anın arvad s rem  an o lan do a, made  r s rem ki ner a lan do a. (125-12)
A a gibi avrat istiyorum a a do sun, di i aslan istiyorum ki erkek aslan do a.
1272. H aber almak   ayıb de il, bilmezlik   ayıbdır. (125-14)
Bilmemek ayıp de il,   renmemek ayıp. (TDOAS, 147)
1273. H aberi ya deliden al ya u a dan. (125-15) Bkz. A ık s z ...
 ocuktan al haberi. (TDOAS, 188)

1274. Һуда истесе вѐре, haber almaz kimeñ. (125-20)
Allah verince kimin oğlu kimin kızı demez. (ATA, 89)
1275. Һудadan қорһmayan bendeden қорһmaz. (126-1) Bkz. Allahdan қорһmayan...
Allah'tan korkmayan kuldан da korkmaz.
1276. Һarabe divar dibine yatma. (126-5)
Harabe duvar dibine yatma.
1277. Һurmadan oldım, burmadan da oldım. (126-6)
Hem hurmayı yiyemedi hem de burmayı yiyemedim.
1278. Һorosuñ қуруғı görünүр, andı meni inandırır. (126-10) Bkz. Andıñ meni...
Horozu çalmadığın için ettiğin yemine mi inanayım yoksa horozun görünen
kuyruғuna mı?
1279. Һorosuñ қуруғuna inanam түлкүniñ andına. (126-11)
Horozun kuyruғuna mı inanayım tilkinin yeminine mi?
1280. Һoros yoһ idi, seher açılmadı. (126-12)
Horoz yoktu sanki sabah olmadı.
1281. Һerre sudan balıқ tutar. (126-13)
Bulanık suda balık avlar. (TDOAS, 171)
1282. Һaridar görmeseñ açma sözüñi. (126-14)
Alıcıyı görmedinse konuşmaya başlama. Seni dinleyen yoksa konuşmaya
başlama
1283. Һағасız adam olmaz, ʻéғасız Allah. (126-15)
Hatasız kul olmaz. (TDOAS, 282)

1284. Hata menden, 'eta senden. (126-16)
Hata benden, bağıslamak senden.
1285. Halacing 'aklı geriden geler. (126-18)
Halaç'ın aklı geriden gelir.
1286. Halk ağzını bağlamak olmaz. (126-19)
Âlemin ağzı torba değil ki büzesin. (ADSTDK)
1287. Halk deli olanda geder, molla yanına, molla deli olanda hara geder. (127-2)
İnsanlar deli olduğunda molla yanına gider, molla deli olduğunda nere gider?
1288. Halka it hoðurur bize de çaķķal. (127-3)
Halka köpek havlar bize de çakal.
1289. Halka geler şâlan dâlan, bize geler yurdda ķalan. (127-4)
Başkalarında olan(köpek) çabuk ve iş bilen, biz de olan tembel ve iş bilmeyen.
1290. Halk gèdir kuş getirir, hanè'li baykuş getirir. (127-5)
Halk gider atmaca getirir Haneli gider baykuş getirir.
1291. Hالفet de basılan Aşkâr da doğar. (127-7) Bkz.Gizlinde basılan...
Gizlide basılan açıkta doğar.
1292. Hüb arvad derdi az èder, pès arvad 'ömrü. (127-8)
İyi kadın dertleri azaltır, kötü kadın ömrü.
1293. Hüb ilin yazında bellidir. (127-9)
İyi bir yılın ilkbaharından belli olur.

1294. Һub ҡонһı kakadan ileridir. (127-10)
İyi komşu kardeşten ileridir.
1295. Һub sözden ilan yuvadan җıһar, pès sözden müslüman dinden. (127-13) Bkz.
Pès sözden ...
Tatlı dil yılanı ininden, acı söz insanı dininden җıkarır. (ATA, 509)
1296. Һub “ҡowm-һıһ” ҡıyamet җöregidi”dir. (127-14)
İyi akraba kıyamette de insanı kurtarır.
1297. Һub kaka ҡıyamet җöregidir. (127-15)
İyi kardeş de insanı kıyametten kurtarır.
1298. Һub göye aparır; pès yère vurur. (127-16)
İyi gök yüzüne җıkarır; kötü yerin dibine sokar.
1299. Һubluҡ èden, yaman görmez. (128-1)
İyilik eden, kötülük görmez.
1300. Һublut èd tâ Һubluҡ gele yoluña. (128-2)
İyilik eden iyilik bulur.(ADSTDK)
1301. Һubluҡ èd at deryâha balıķ bilmeһe Һalıķ bilir. (128-3)
İyilik et denize at, balık bilmezse Halık bilir. (ADS, 336)
1302. Һubuһı vèrme һèyfdır, pèsiһı vèrme ‘ayıbdır. (128-4) Bkz.Pèsiһı vèrme...
İyini verme yazıktır, kötünü verme ayıptır.
1303. Һub yoldaһ kakadan ileridir. (128-5)
İyi yoldaһ kardeşten ileridir.

1304. Hora doydı, torba doymadı. (128-6)
Byk heybe doydı, kk heybe doymadı.
1305. Hoş hesâb adam kağı kapısına gdmez. (128-7)
Hesabı doğru olan insan kadı kapısına gitmez.
1306. Hoş dilinen ilan z yuvasından çıhar. (128-8)
Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (ADS, 444)
1307. Hune hor sığırın kusalası da huna hor olar. (128-12) Bkz.Khne yyen...
p yiyen ineğin buzağısı da p yer.
1308. Heşe gdmez kzn olsun, işe gdmez oğluğ olsun. (128-14)
apaya gitmez kzn olsun işe de gitmez oğlun olsun.
1309. Hınâ oğ olandate koyarlar. (128-15)
Kına ok olduğunda kıça da srerler.
1310. Hyri olmayanın adını Hyrullah koyarlar. (128-17)
Hayrı olmayanın adını Heyrllah koyarlar.
1311. Hyir inen şer yoldaşdır. (128-19)
Hayır ile şer yoldaştır.
1312. Heyri babasına tişmeyenin, syreñ kime tişe. (129-1)
Babasına bile iyilik yapmayan kişi başka kime iyilik yapsın ki.
1313. Hyriñden gedim şer dzetme. (129-2)
İyiliğinden vazgetim ktlk yapma.
1314. Hyriñden gedim kassamı kırma. (129-3)
İyiliğinden vazgetim ktlk yapma.

1315. H yri nden ge dim gorruma...ma. (129-4) Bkz. H yri ndan ge dim  er...
 yili inden vazge tim mezarıma sı ma.
1316. Dabba   z s vdi i deriyi g yden  alar y re vurur. (129-6)
Tabak sevdi i deriyi yerden yere  arpar. (TDOAS, 438)
1317. Dadandı tappıya, geldi  apıya. (129-8)
Dadanmı  ekme e, geldi kapıya.
1318. Dadanmı  duza, geliyor bize. (129-9)
Dadanmı  tuza, geliyor bize.
1319. Dad felek, fery d felek, i irtedi in  erbetden,     nde bir dad felek. (129-10)
Felek kimine kavun yedirir kimine kelek. (TDOAS, 259)
1320. Dadlı s z can arzısı, dadsız ba  a rısı. (129-11)
Tatlı s z can arzusu, tatsız s z ba  a rısı.
1321. Dara g den gorra g der. (129-15)
Dar a acına giden mezara gider.
1322. Darca patılım, dadlıca a ım. (130-1) Bkz.Az a ım...
Kazanım k   k ama yeme im tatlı.
Azıcık a ım, a rısız (kaygısız) ba ım. (ADSTDK)
1323. Darga bilir ki deveyi hara yatırda. (130-2)
Deve  obanı deveyi nereye yatıraca ını bilir.
1324. Dar g n g der,   z   aralık namerde  alar. (130-3)
K t  g n ge er, y z  karalık namerde kalır.

1325. Dar gün h c kese  almaz. (130-4)
K t  g n kimseye kalmaz.
1326. Deri pırrılar i i  urrular. (130-5) Bkz.  z  pırrılar...
Dı ı parlar, i i bo tur.
1327. Da  tutmu a  batman  erek, vuru durma kem getirde . (130-9)
Tartı ta ını fazlasıyla bıraktım sen karı tırma zarar edersin.
1328. Da  da a, demir da a, olar cerr  de biz tama a. (130-11)
Ta  ile demir birbirileriyle kavga ediyorlar biz de bakıyoruz.
1329. Da  da a filanı-inen filanı cerle e. (130-12)
Ta  ta a de er gibi kavga ediyorlar biz de seyrediyoruz.
1330. Da dan  opar, yo dan  opmaz. (130-14)
Da tan bir par a  ıkar ama fakirden hi bir ey  ıkmaz.
1331. Da dan gerd  opmaz. (130-15)
Ta tan toz  ıkmaz.
1332. Da  d  d    y rde a ır olar. (130-17)
Ta  yerinde a ırdır. (TDOAS, 439)
1333. Da -difari   ula ı var. (131-2)
Yerin kula ı var. (TDOAS, 475)
1334. Da .....t ne to urlar, d yer ta  ta  sesi gelir. (131-3)
Da ı g t ne  akarlar tak tak ses geliyor der.
1335. Da  mene deymesin, deysin kakama ki i ar saman cowa ına deyir. (131-4)
Ta  bana de mesin karde ime de sin sanki saman  uvalına de er.

1336. Daş yèrden  owzananda, y r temutmağı heyh tdır. (131-6)
Bir taş dağdan d şt yse onun yerleşmesi zordur.
1337. Dağ ırak olanda  ar   aziz olar. (131-7)
Dağ ne kadar uzak olursa  ar o kadar değerli olur.
1338. Dağ dağa y tişmez, adam adama y tişer. (131-10)
Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (TDOAS, 194)
1339. Dağdaki bağdakini yowutmaz. (131-11)
Dağdan gelmiş bağdakini kovar.
1340. Dağdaki gelmiş, bağdakini  owdurur. (131-12) Bkz. Dağda ki bağda...
Dağdan gelir badakini kovar. (TDOAS, 195)
1341. Dağ  omurulmasa, dere dolmaz. (131-13)
Dağ yıkılmasa dere dolmaz.
1342. Dağ başına kış gelir, kişi başına iş. (131-14)
Dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir. (ADS, 226)
1343. Dağın ayağına g dende, başı havası eli e gelir. (131-16)
Dağın ayağına gittinse yukarısının havasını anlarsın.
1344. Daldan atılan daş topuğa değer. (132-1) Bkz. G riden atılan...
Sırtından attığın taş topuğuna değer.
1345. Dalını deliye v rme. (132-5)
Arkanı deliye d nme.

1346. Dama-dama göl olar amma dada –dada hêç olmaz. (132-7)
Damlaya damlaya göl olur. (TDOAS, 196)
Damlaya damlaya göl olur tatmakla yok olmaz.
1347. Dandan kaçan koyun südlü olar. (132-9)
Ölen sığır sütlü olur. (TDOAS, 401)
1348. Danê-dirrili aş dadlı olar. (132-10)
Tanesi bol olan yemek tatlı olur.
1349. Danışmayan tanılmaz. (132-11)
Konuşmayı tanımazsın.
1350. Danışıklı aş dadlı olar. (132-12) Bkz. Danê-dirrili...
Geniş elbise yıpranmaz, danışıklı bilgi bozulmaz. (TDOAS, 265)
1351. Danışıklı söz dağlardan aşar. (132-13)
Danışan dağı aşar, danışmayan düz yolda şaşar. (TDOAS, 197)
1352. Dahı gep başına kehetmiş idi. (133-3)
Başka söz yokmuydu bu sözü söyledin.
1353. Dayninen dağa gèd ‘emmiñinen bağa gèd. (133-6)
Dayın ile dağlara git amcan ile bağa git.
1354. Dedem mene kor dèdi, her gelene vur dèdi. (133-7) Bkz. Ağam mene...
Dedem bana kör dedi her gelene vur dedi.
1355. Derd batman-batman geler mişkal-mişkal gèder. (133-8)
Dert büyük büyük gelir ufak ufak gider.

1356. Derd dağı eridir. (133-9)
Dert dağı eritir.
1357. Derd vardır gelir geçer, derd vardır deler geçer. (133-11)
Derd var, gelir geçer; derd var, deler geçer. (*Karakoçan –El.) (BAAD, 92)
1358. Derdi olan derman gezer. (133-12)
Derdini saklayan derman bulmaz. (TDOAS, 206)
1359. Derdi çeken bilir, ağıyı utan. (133-13)
Hekimden sorma, çekenden sor. (ADS, 305)
1360. Derdiği derd bilene söyle. (133-15)
Derdini dert bilene söyle.
1361. Dere biyabandır, tülkü beg. (133-16)
Dere içerisinde kimse olmadığı için tilki orada kendini ağa sanır.
1362. Dere ıalfet, tülkü beg. (133-17) Bkz. Dere bi-yaban...
Boş derede tilki ağa olur.
1363. Deryaha daş atmağınan deryah domaz. (134-1)
Denize taş atmakla deniz dolmaz.
1364. Deri bağladın dervazeyi nice dereğ. (134-3)
Ev kapısını bağladın sur kapısını ne yaparsın.
1365. Da‘ va da aranılık deniğ gözü ıhar. (134-8)
Kavgada arabuluculuk yapanın gözü çıkar.
1366. Delle bağlanmışlar kıyruğına. (134-12)
Demir kutu bağlamış kıyruğuna.

1367. Deli özü dèyer özü güler. (134-13)
Deli kendi söyler kendi güler. (TDOAS, 201)
1368. Deliyen gèdme yola ki başına gelir bela. (134-14)
Deli ile çıkma yola, başına getirir belâ. (TAS, 138)
1369. Deli deliden hoşı geler. (134-16)
Deli deliden hoşlanır, imam ölüden. (ADSTDK)
1370. Deli deliye penah tarıya. (134-17)
Delilerle uğraşımtansa Allah’a sığınırım
1371. Deli deliyi bular, su çukçu. (134-18)
Deli deliyi bulur, su çukuru.
1372. Deli deliyi görende çomağını yan tutar. (134-19)
Deli deliyi görünce değneğini (çomağını) saklar (gizler). (ADS, 231)
1373. Deliden doğru haber. (134-20)
Deliden al uslu haberi. (TAS, 138)
1374. Deli dèyer ebleh inanar. (134-22)
Deli söyler aptal inanır.
1375. Deli divanının hergün toyudur. (135-1) Bkz. İgid odur arvad...
Deliye (göre) her gün bayram. (ADS, 232)
1376. Deli kız varı kesden yèyter ere gèder. (135-4)
Deli kız herkesten daha iyi evlenir.

1377. Deli kırk baz olmaz, bir gül inen yaz olmaz. (135-5)
Deli atmaca oynamaz, bir çiçekle bahar olmaz.
Bir çiçekle bahar (yaz) olmaz. (ADSTDK)
1378. Delik daş yerde kalmaz. (135-7) Bkz.özlü daş..
Delikli taş/boncuk yerde kalmaz. (TDOAS, 201)
1379. Delik muncuk yerde kalmaz. (135-8) Bkz.özlü daş..
Delikli taş/boncuk yerde kalmaz. (TDOAS, 201)
1380. Deliniñ üreği ağzındadır, dolunuñ ağzı üregindedir. (135-9)
Delinin yüreği ağzındandır akıllının ağzı yüregindedir.
1381. Deliniñ özü hêne bilmir, eyesi otanar. (135-10)
Delinin kendisi hiçbirşey bilmez sahibi utanır.
1382. Deliniñ bir bağlayanı da olası. (135-11) Bkz.Deliniñ bir dolısı..
Deliyi kontrol eden biri olmalı.
1383. Deliniñ bir dolosı da olası. (135-12)
Delinin bir de akıllısı olsa.
1384. Deliniñ gücü çoğ olar. (135-13)
Delinin gücü çok olur.
1385. Deliniñ dilini eyesi yeyter bilir. (135-14)
Delinin dilini sahibi daha iyi bilir.
1386. Deliye hergün bayramdır. (135-15)
Deliye hergün bayram. (TDOAS, 203)

1387. Deliye h l v r, eline b l v r. (135-16)
Deliye gaz ver istediğini yaptır.
1388. Deliye yer v r eline b l ver. (135-17) Bkz. Deliye h l...
Deliye yer ver eline bel ver.
1389. Dem demi getirir,  am  amı. (135-19)
Mutluluk mutluluk getirir  z nt  de  z nt  getirir.
1390. Demir demiri koradan  ı hardar. (136-1)
Fırından demir demiri  ıkartır.
1391. Demir nemden  urruyar, adam  amdan. (136-2)
Duvarı nem insanı gam yıkar. (TDOAS, 225)
1392. Demiri dem yandırar,  idi  am yandırar. (136-3)
Demir nemden, insan gamdan   r r. (ADS, 233)
1393. Demiri demir keser. (136-4)
Demiri demir keser.(Carnik *Pertek –Tn.) (BAAD, 90)
1394. D nya bir penceredir, her gelen ba ar  eder. (136-7)
D nya bir pencere gibidir gelen bakar gider.
1395. D nya be  g nd r, be ide he  g nd r. (136-8)
D nya be  g nd r be i de bo  g nd r.
1396. D nyada bir  ublu   alar, bir de p slik. (136-9)
D nyada bir iyilik kalır, bir de k t l k.
1397. D nyada bir ya şılık  alar bir yamanlık (136-10)
D nyada bir iyilik kalır, bir de k t l k.

1398. Dünyadır gelir, geçer, biri konar, biri göçer. (136-12)
Konan göçer devran geçer. (TDOAS, 355)
1399. Dünya görmek b' azı dünya yemektir. (136-14)
Dünyayı gezip dolaşmak görmek, bir yerde kalıp çok güzel şeyler yemekten daha güzeldir.
1400. Dünyanın işi budur, birini endirer, birini mindirer. (137-1)
Bu dünya bir merdivendir, biri iner, biri biner. (TDOAS, 168)
1401. Dünyanın işi hiç vaht tamam olmaz. (137-2)
Dünyanın işi hiçbir zaman bitmez.
1402. Dünyanın dad-tamı düzdür, garibeyi kowim eden kızdır. (137-3)
Dünyanın en lezzetli şeyi tuzdur, yabancıyı da akraba eden kızdır.
1403. Dünyanın kuyruğı uzundur. (137-5)
Dünyanın ucu uzun (-dur). (ADS, 252)
1404. Dünya varı ilan olsa hökm olmasa, çalabilmez. (137-6)
Eğer dünyanın her yerinde yılan olsa emir gelmeden hiç kimseyi sokmaz.
1405. Dünyaya bel bağlama. (137-7)
Dünyaya bel bağlama. Dünyaya güvenme gönül verme.
1406. Dünyaya dayanma, varına inanma. (137-8)
Güvenme varlığa, düşersin darlığa.(Varlığa güvenilmez.) (ADS, 297)
1407. Dünyaya göwenen eblehdir. (137-9)
Dünyaya güvenen ahmaktır.

1408. Dünyayı su dutsa, bizim toppuğumuza gelmez. (137-12)
Dünyayı su bassa, ördeğe ne gam. (TDOAS, 227)
1409. Dünyayı iki elli tutma. (137-13)
Dünyaya iki elinle sarılma.
1410. Dudurğa at öz eyesini tepikler. (137-15)
Kötü at kendi sahibine çifte atar.
1411. Düde eşşek, sakķķı kara, gele ģarda yaban olar. (136-16) Bkz. Sakķķı ģare
düde...
Dudağının çevresi kararmış eşek, eşek sürüsü içinde uğursuzdur.
1412. Düz ağacı yandırmazlar. (136-17)
Düz ağaçları yakmazlar.
1413. Duza ģedene, ģele, bēle geler. (136-18)
Tuza ģiden işte böyle gelir.
1414. Düzetmişin her yarağı, ki ģalmış sakķķal darağı. (138-1)
Herşeyi tam yaptın da bir sakal taramak mı kaldı?
1415. Dost atan daş baş yarmaz. (138-2)
Dostun attığı taş baş yarmaz. (ADS, 248)
1416. Dost odur ki üze dēye sözünü. (138-3)
Dost dostun ayıbını yüzüne söyler. (ADS, 247)
1417. Dost üzden bellidir, düşmen gözden. (138-4)
Dost yüzünden bellidir, düşman gözünden.

1418. Dost olan düşmenden gafil olma. (138-5)
Düşman ki arkadaş olmak istiyor ondan gafil olma.
1419. Dost dutmak asandır, sahlatağı çetindir. (138-6)
Dost tutmak kolaylık, saklamak zordur.
1420. Dost dèyer, koy görmemiş dèyem, düşmen dèyer, koy göre dèyem. (138-7)
Dost ağlatıp düşman güldürüp söyler. (TDOAS, 221)
1421. Dost gelişi bayramdır. (138-8)
Dostun gelişi bayramdır.
1422. Dost meni yad èdsin, bir koz vèrsin, oda içi pük olsun. (138-9)
Dost beni bilsin de bir çürük elmayla bilsin. (TDOAS, 222)
1423. Dost ming olar, can yandıran bir olar. (138-10)
Dost bin tane olur ama canını yakan bir tanesidir.
1424. Dost ming olsa azdır, düşmen bir olsa çoğ. (138-11)
Dostun bin tane olsa da az, düşmanın bir tane de olsa çok. (TDOAS, 223)
1425. Dostun evinde saqqalıñı kırğ, düşmen evinde dırnağın. (138-12)
Dostun evinde sakalını kes, düşman evinde tırnağın.
1426. Dostuñ gelişi, düşmeniñ gèdişi. (138-13)
Arkadaşın gelmesi düşmanların gitmesine sebep olur.
1427. Dostuña pül kèrz vèrme, hem pülün gèder, hem dostluğun. (138-14)
Dostuna borç para verme çünkü hem paran gider hem de dostluğun gider.
1428. Düşmen eşşegini sudan èdmek genimetdir. (138-17)
Düşmanın eşşeginin bile su içmekten alıkoysan bu senin için kârdır.

1429. Düşmen bir olsa çoğdur, dost miñ olsa az. (138-18) Bkz. Dost miñ olsa...
Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur. (ADS, 247)
1430. Düşmen çoğ olanda kaçmağ merdlikdir (139-1)
Vurmak da yiğitlik, kaçmak da. (ADS, 462)
1431. Düşmen düşmenliğini eder. (139-2)
Kış kışlığını, puşt puştluğunu gösterir. (ADSTDK)
1432. Düşmen seni daşınan, sen düşmeni aşınan. (139-3)
Sana taş atana aş at. (TDOAS, 417)
1433. Düşmen zê' yif olsa da ihtiyatı elden koyma. (139-4)
Düşmanın karınca olsa da, sen onu fil (gibi) gör. (TDOAS, 228)
1434. Düşmen gele-gele kowem odlı, dost gelmeye-gelmeye düşmen. (139-5)
Düşman gele gele akraba oldu, dost gelmeye gelmeye düşman oldu.
1435. Düşmeniñ düşmeni seniñ dostuñdur. (139-6)
Düşmanın düşmanı senin dostundur. (TDOAS, 225)
1436. Düşmeniñ dostunu sen de düşmen bil. (139-7)
Düşmanın dostunu sen de düşman bil.
1437. Doğduğıñı koy büyük ola. (139-10)
Bekle doğan büyüsün sonra görelim.
1438. Doğrı danışanıñ borkü yan olar. (139-11)
Eğri oturup doğru konuşalım. (ADSTDK)
1439. Doğ adam doğkuz tike zad yeyer. (139-13)
Tok adam dokuz lokma yer.

1440. Dügünü ki el inen açılar, diş inene açmazlar. (140-1)
Düğümü el ile açarlar, diş ile açmazlar.
1441. Dul arvadı kız adına almazlar. (140-3)
Dul kadını kız olarak almazlar.
1442. Dolı tüfengden bir adam qorqar, hali tüfenden iki adam. (140-6) Bkz. Tüfengin...
Dolu silahtan bir kişi korkar, boş tüfekten iki kişi.
1443. Dolıñ ağızı ürengindedir, deliniñ üregi ağızında. (140-7) Bkz. Deliniñ üregi...
Akıllı adamın ağızı yüreğindedir, delinin yüregi ağızındadır.
1444. Dömbek görer oynayar, minber görer ağlayar. (140-9)
Darbuka görür başlar oynamaya, mimber görür gider ayağına ağlar.
1445. Donguz ekinden hürkende (qorqanda), ekin eyesi nef inedir. (140-10)
Domuz ekinden korktuysa ekinin sahibinin yararınadır.
1446. Donguzdan kıl kızmaq ğanimetdir. (140-11)
Domuzdan bir kıl çekmek de fayda. (TDOAS, 220)
1447. Donguz qararır geder, pëyini sürer geder. (140-12)
Domuz gece olduğunda yola çıkar, birbirlerinin izini sürüp giderler.
1448. Donguzuñ poğu özüne hoş geler. (140-13)
Domuzun pisliğı kendine hoş gelir.
1449. Dowar inçe bağırsağıdır. (140-15)
Davar ince bağırsak gibidir.

1450. Dowar gèri bükülende, ağsaķ gèçi ileri düşer. (140-16)
Sürüler ters dönünce uyuz geçi baş olur.
1451. Dowşana kaç dèyir, tazıya tut. (141-1)
Tavşana “kaç” tazıya “tut” diyor. (TDOAS, 442)
1452. Dowşan dağda, suyu ocağda. (141-2)
Tavşan dağda, suyu ateşte. (ADS, 444)
1453. Dowşan dağdan güsmüş, dağın haberi olmamış. (141-3)
Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (TDOAS, 441)
1454. Dowşan her ne arıķ ola derrisi çarık olar. (141-4)
Tavşan zayıf olduysa da derisinden çarık olur.
1455. Dowşan yatdıgıça kèçesi. (141-5)
Tavşan ne kadar yatarsa o kadar kaçır.
1456. Dowşanı öz yatağında tutarlar. (141-6)
Tavşanı kendi yuvasında tutarlar.
1457. Dowşanın kaçdığını ki gördüm etinden doydum. (141-7)
Tavşanın kaçışını gördüm etinden iğrendim. (TDOAS, 442)
1458. Döwletliniñ iti yatmaz bè-çareniñ...i. (141-8)
Zenginin iti yatmaz biçarenin ..i.
1459. Döwlete etişdiñ, mest olmadıñ, merdiñ, döwletden düşende pest olmadıñ
merdiñ. (141-9)
Zengin olduğunda zenginliğin sarhoşu olmadıysan mertsin, fakir oldun ve
orada kötü olmadınsa yine mertsin.

1460. Döwlete teleseň, gedaylığa düşer. (141-10)
Eğer zenginlik için acele ettiysen fakir olursun.
1461. Deve eger kenger istedi boynunu uzadar. (141-11)
Deveye burç gerek olursa boynunu uzatır. (TDOAS, 210)
1462. Deve bu böyüklükde ot yéyer, kırkı bu küçüklükde et. (141-12)
Deve çok büyüktür ot yiyor, atmaca çok küçüktür ama et yer.
1463. Deveçıynen dost olanıñ, dervâzesi gëñ olar. (141-14)
Deveciyle dost olan kapısını büyük yapar. (TDOAS, 208)
1464. Deveden böyük Allah'dır. (141-16)
Deveden büyük fil var. (TDOAS, 209)
1465. Deveden böyük fildir. (142-1)
Deveden büyük fil var. (TDOAS, 209)
1466. Deve dëdi hamamdan gelirem, dëdiler: gül paçañdan ma' lumdur. (142-2)
Deve demiş ki hamamdan geliyorum dedi ayaklarının temizliğinden bellidir.
1467. Devedir ki varı kesin kapısına yatası. (142-3) Bkz. Ölüm bir...
Deve (ölüm) her kesin kapısına yatacak.
1468. Deve kıyruğı yere gelesi tâ-yérinden tura. (142-5)
Deve kuyruğu yere gelecek ki ayağa kalsın.
1469. Deve gëder it oğurar. (142-6)
İt ürür, kervan yürür. (ADS, 335)
1470. Develiye it oğurur. (142-7) Bkz. Deve gëder...
İt ürür, kervan yürür. (ADS, 335)

1471. Deve mekkeye g dmeginen hacı olmaz. (142-8)
Deve K be'ye gitmekle hacı olmaz. (TDOAS, 207)
1472. Deveni n  z  b y ktir, y k  de b y ktir. (142-9)
Devenin kendisi b y kt r, y k  de b y kt r.
1473. Deveni n derrisi, e  eki n  k d r. (142-10)
Deve silkinse e  e y k  ıkar. (TDOAS, 208)
1474. Deveni n harası d zd r, ki boynu eyridir. (142-11)
Deveye, "ni in boynun e ri" diye sormu lar, "nerem do ru" demi . (TDOAS, 210)
1475. Deve hem  k (y k), aparar hem  arrılar. (142-12)
Deve hem y k ta ır hem de ses  ıkarır.
1476. Deve yu uda pambık g rer. (142-13)
Deve uykusunda pamuk g r r.
1477. Deveye d diler: o lu n oldu d di: y kum  le dalımda. (142-14)
Deveye s ylediler o lun oldu o da dedi y k m hala sırtımda.
1478. Deveye d diler: Boynu n eyridir? Dedi haram d zd r? (142-15)
Deveye, "ni in boynun e ri" diye sormu lar, "nerem do ru" demi . (TDOAS, 210)
1479. Deveye minmegi n kov-kov g demek y  udur. (142-17)
 ki b kl m gidersen deveye binemezsin.
1480. Deveye minen dereye gizlenmez. (143-1)
Deveye binip koyun arasına saklanılmaz. (TDOAS, 209)

1491. D yirim h ceyem, d yir n   e o ul varı . (144-3)
Diyorum ki hadım ki iyim , diyorum ki ka  tane o lun var.
1492. D ri   ayed et issi gelir, amma e  ek da lanır. (144-5) Bkz. E  ek
da lananda...
Sanıyor ki et kokusu gelir, fakat e ek da lanıyor.
1493. Dirri adam i i a lamazlar. (144-6)
Ya ayan insan i in a lamazlar. Can  ıkmadan Allahtan umut kesilmez.
 ıkmadık candan umut kesilmez. (ADSTDK)
1494. Dirri adam   rek ister. (144-7)
Ya ayan insan ekmek ister.
1495. Dirri adam dirrilik  desi. (144-8)
Canlı insan canlılık g stermeli.
1496. Dirri adamı  dalından yalan  ı artmazlar. (144-9)
Ya ayan insanın arkasından yalan s ylenmez.
1497. Dirri cana  m d  o dur. (144-10)
 ıkmadık canda umut var. (ADSTDK)
1498. Dirri can dirrilik  desi. (144-11) Bkz. Dirri adam dirrilik...
Ya ayan insan ya ayacaktır.
1499. Dirriye hay v rmez,  l ye pay. (144-12)
Ya ayana ses vermez,  lene pay vermez.
1500. Di   irki  arın doyzarmaz. (144-14)
Di e yapı an taneler karın doyurmaz.

1501. Dişsiz ağız daşsız değirman. (144-15)
Dişsiz ağız taşsız değirmen gibidir.
1502. Dişsiz ilan kutu torpağıdır. (144-16)
Dişi olmayan yılanın yemeği topraktır.
1503. Diş vèren tarı, çörek de vèrer. (144-17)
Dişi veren Tanrı, ekmek de verir.
1504. Dişi düşmüş boz öküz, koşulmuş çönelere. (144-20)
Dişleri dökülmüş yaşlanmış öküz, gençlerle birlikte.
1505. Dişi vèren tarı tappı da vèrer. (144-22)
Dişi veren tanrı ekmeği de verir.
1506. Dil başa beladır. (145-4)
Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim. (ADS, 242)
1507. Dilden gelen, elden gelse her kimse padişah olar. (145-6)
Dilden gelen elden gelse herkes padişah olur. (TDOAS, 214)
1508. Dilden gelen elden gelmez. (145-7)
Dille söylenenin hepsi elle yapılmaz.
1509. Dil diline yetirtmeli dèyil. (145-8)
Diline dil yetmiyor.
1510. Dilenciñ üzü kara olar, torbası dolı. (145-9)
Dilencinin yüzü kara olur ama torbası da dolu olur.
1511. Dil var ki bal getirir dil var ki bela getirir. (145-10)
Dil var ki bal getirir dil var ki bela getirir.

1512. Dilim elinden belaya düşdüm. (145-17)
Dilim elinden belaya düştüm.
1513. Diliň dèmesin tâ dalıñ yémeye. (146-2)
Konuşma sus ki sırtında dayak görmesin.
1514. Dili her yana toplayan gezer. (146-4)
Dili her ne yana çevirsen o tarafa döner.
1515. Dili her çür bükeñ döner. (146-9) Bkz. Dili her yana...
Dilini her nereye istersen o tarafa bükebilirsin.
1516. Dilini sağılayan başını da sağıladar. (146-10)
Dilini koruyan başını korur. (TDOAS, 215)
1517. Dili yağlıdır, eli bağılı. (146-11)
Çok güzel konuşur ama elinden bir iş gelmez.
1518. Dème tâ dèmeyem. (146-13)
Söyleme ki söylemeyeyim.
1519. Dèmeseng babamı, tâ dèmeyem beg babañı. (146-14)
Söğme benim kul atama, söğirim senin bey atana. (TDOAS, 426)
1520. Dèmesin diliñ tâ yémeye dalıñ. (146-15) Bkz. Diliñ dèmesin...
Eğer konuşmadıysan dayak da yemezsin.
1521. Dinsiz ‘uhdesinden, imansız gelir. (146-16)
Dinsizin hakkından imansız gelir. (TDOAS, 216)
1522. Diñiler-diñiler öz yèrine oturur. (146-17)
Zıplar zıplar kendi yerini bulur.

1523. Diniñden çııdñ, eliñden çııma. (146-18)
Dininden çıktıñ, ilinden çıkma.
1524. Diniñi dünyaya satma. (146-19)
Dinini dünyaya satma.
1525. Deyeniñ eşideni olası. (147-2)
Söyleyenin dinleyeni olması gerek.
1526. Rahatlığı çekmişler kuzu kuyruğı inan karşı çıımış. (147-4)
Rahatlığı tartmışlar kuzu kuyruğı ile aynı çıkmış.
1527. Rakip rakiplik edse kırdinan kıyun bilene yayılar. (147-5) Bkz. Raķib...
Rakip rakiplik etse kurt ile kıyun birlikte yayılır.
1528. Raysız ere geden...tsiz oğıul doğıar. (147-7)
Razı olmadan evlense götsüz oğıul doğıar.
1529. Raķm edme ki raķme kıaldañ. (147-9)
Acıma acınacak duruma düşersin.
1530. Raķib (rağıb) raķiblik edse, kırdinan kıyun bilene yayılar. (147-10)
Rakip rakiplik etse kurt ile kıyun birlikte yayılır.
1531. Rüzgar adamı tenbeh eder. (147-14)
Günler, zaman insanı tenbih eder.
1532. Rozısını Allah verir, ağırlığını yer çekir. (147-15) Bkz. Ağırlığını yer...
Rızkını Allah verir ağırlığını da yer çeker.
1533. Zamana kıara başı ağıardar, ağı dişleri kıararıdır. (148-3)
Zaman kara başı ağıardır, ak dişleri kıartır.

1534. Zahmet çekmeyen ni' met görmez. (148-4)
Zahmetsiz rahmet olmaz. (ADS, 482)
1535. Zahmete düşmeyen rahatlık kadrini bilmez. (148-5)
Cefasının çekmeyen safanın kadrini bilmez. (ADS, 213)
1536. Zahmeti çekdi cankulu girdege gëtdi hankulu. (148-6)
Asıl zahmeti çeken cankulu gerdeğe de giren hankulu.
1537. Zer kadrini zerger bilir. (148-9)
Altının kıymetini sarraf bilir. (TDOAS, 80)
1538. Zeri zerger tanıyar, nokreyi şarraf. (148-13) Bkz. Zer kadrini...
Altını altınustası bilir gümüşü sarraf.
1539. Zemistan görmemiş bülbül baharın kadrini bilmez. (148-15)
Kış görmemiş bülbül baharın kıymetini bilmez.
1540. Zoruñ zoğalı çıhar. (148-16)
Yalancının foyası çıkar.
1541. Zehir karışan bala tikke batırma. (148-17)
Zehir karışan bala tike batırma.
1542. Zirek kuş dimdiginden teleye düşer. (149-1)
Hileci kuş gagası yüzünden tuzağa düşer.
1543. Ziyatı (ziyadı) tikkeyi atarlar ite. (149-3)
Fazla tikeyi köpeğe atarlar.
1544. Zıyan zehirden aççıdır. (149-4)
Zarar zehirden acıdır.

1545. Satan satar, allanar, alan alar varlanar. (149-5)
Satan satar, aldanır, alan alır, varlanır.
1546. Sacıñ canı kızmese çörek bişirmez. (149-6)
Sacın canı kızmazsa, ekmek pişirmez.
1547. Saḡlat samanı geler zamanı. (149-7)
Sakla samanı gelir zamanı. (TDOAS, 415)
1548. Saḡladım yetimi, dişledim etimi. (149-8)
Besle kargayı, oysun gözünü. (ADSTDK)
1549. Sada adam varı kesi özüne dost biler. (149-9)
Saf insan herkesi kendine dost bilir.
1550. Sarı rengime baḡ, ḡalimi bil. (149-10)
Sarı rengime bak, hâlimi bil (anla).
1551. Sarı solmaz, odun olmaz. (149-11)
Sarı solmaz, odun olmaz.
1552. Sarı sığır tekin süd vèrir, ondan sora vurur tökür. (149-13)
Sarı sığır (inek) gibi süt verir, ondan sonra vurup döker.
1553. Saḡ el, çep ele muḡtaç olmasın. (149-14)
Allah saḡ gözü (eli) sol göze (ele) muhtaç etmesin. (ADSTDK)
1554. Saḡ eliñ emegi sola haramdır. (149-16)
Saḡ elin emeḡi sola haramdır.
1555. Saḡ baş gorra aparmaz. (149-18)
Aklı olan kafa insanı mezara götürmez.

1556. Sağ baş baleşt götürmez. (149-19)
Sağ (sağlam) baş yastık istemez. (ADS, 419)
1557. Sağ gözü bağlayan, çep göz ona hêç fayda yoğu. (149-20)
Sağ gözü bağladığında diğêr gözün işine yaramaz.
1558. Sağlık sêven çoğ yêmez. (150-1) Bkz. Abbiri seyen ...
Sağlığını düşünen çok yemez.
1559. Sağ yêre saqqız basma. (150-2)
Sağlam yere sakız basma.
1560. Saqqı kara düde eşşek gelle harde yamandır. (150-4)
Dudağının çevresi kararmış eşek, eşek sürüsü içinde uğursuzdur.
1561. Saket olan salim olar. (150-5)
Söz gümüşse sükut altındır. (TDOAS, 428)
1562. Sallaqqhana köpegi ‘arsız olar. (150-6)
Mezbane köpeği arsız olur.
1563. Saman altınıñ sarı ilanıdır. (150-12)
Saman altının sarı yılanıdır.
1564. Saman altınıñ sarı suyudur. (150-13)
Saman altının sarı suyudur.
1565. Sayılan pülün bereketi olmaz. (150-15)
Sayılı akçede bereket olmaz. (ATA, 482)

1566. Seher dowşan pesin tülkü işiñ fethidir, yakın bil ki. (150-17)
Sabah vakti tavşan görsen akşam vakti tilki görsen işin doğru gider bunu kesin bil.
1567. Seher de Allah günüdür. (150-18)
Yarın da Allah günüdür. Bugün olmadıysa yarın.
1568. Sahtelik çekmeyen hoşluk kadrini bilmez. (150-20) Bkz. Rahmete düşmeyen...
Cefayı çekmeyen safanın kadrini bilmez. (ADS, 213)
1569. Seher şerri pesin hêyrinden yêyterdir. (151-1)
Sabahın şerri, akşamın hayrından yeğdir.(ATA, 473)
1570. Sırr açandan, el kaçır. (151-4)
Sır açıklayandan halk nefret eder.
1571. Sesli su daşdan çıkar. (151-7)
Sesli su taştan çıkar.
1572. Sefâreş inen hac kabul olmaz. (151-10)
İsmarlama hac, hac olmaz / kabul olunmaz. (ATA, 305)
1573. Seft yerè işsememiştir. (151-11)
Sert yere işsememiştir.
1574. Seferde eliñi sahlâ, meclisde diliñi. (151-12)
Yolculukta elini koru, mecliste dilini.
1575. Saqqal inen kâmil olsa her kişi, öz geçiñe meşveret ed her işi. (151-15)
Sakalla olaydı kişi, keçiye danıştırlardı her işi. (ADSTDK)

1576. Saqqalda feyê olsaydı, geççi piş namaz olardı. (151-16)
Sakalda keramet olsaydı, keçi namaz kıldırırdı.
1577. Saqqalım yoñ sözüm geçmir. (151-19)
Sakalım yok ki sözüm dinlensin. (TDOAS, 415)
1578. Saqqalıñ özge eline vërme. (151-21)
Sakalını başkasının eline verme.
1579. Sekiz geçi, doqquz tege? (152-5)
Altı keçiye yedi teke. (TDOAS, 79)
1580. Sen ağa, men ağa, sığırları kim sağa? (152-6)
Sen ağa ben ağa inekleri kim sağa. (TDOAS, 419)
1581. Sen almañı at göye, yâ naşib yâ kısmet. (152-7)
Sen bu iş için bir hareket et ya olur ya olmaz.
1582. Sennar alır, it ahteleyr, bir kıran vërir, elini yuyur. (152-8)
Yüz dinar alır köpek hadım eder, bin dinar verir elini yıkar.
1583. Sen özüñe dost qazan, düşmen ocaq başında. (152-10) Bkz. Özüñ içi...
Dost kazan düşmanı anan da doğurur. (TDOAS, 222)
1584. Sen uşağıñ adını qoy tâ biz de çağırağ. (152-12)
Sen çocuğın adını koy ki biz de çağıralım.
1585. Sen hubluğ éd, tök deryaya, balıq bilmedi, halıq bilir. (152-15) Bkz. Hubluğ
éd at...
İyilik et suya at balık bilmezse Halık bilir. (TDOAS, 315)

1586. Sen daş kıoyan yere, men baş kıoyaram. (152-16)
Senin taş kıoyduğıun yere ben baş kıoyarım.
1587. Senden hareket, Allah'dan bereket. (152-17)
Nerde hareket, orda bereket. (ADS, 396)
1588. Sen razı, mende razı, bu arada ne deýir kaadı. (153-4)
Sen razı, ben razı, bu arada ne diyor kaadı?
1589. Sen saydığıını say, felek de ayrı sayar. (153-6)
Sen saydığıını say, felek de ayrı sayar.
1590. Sen ki öz hâliñi bilireñ, neye kelle-paça suyu içireñ. (153-7)
Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu! (ADSTDK)
1591. Sen mene bağı, men sene, acından ölsün nene. (153-12)
Sen bana bak, ben sana, acından ölsün ana.
1592. Sene dediler börk getir ne ki baş. (153-14)
Bağıla desen baş keser, yakala desen kan döker. (TDOAS, 126)
1593. Sene muhtâç olanı, ayrı kağıya yollama. (153-16)
Sana muhtâç olanı başka kağıya yollama.
1594. Seniñ andıñ oynandırır, horus kıuyruğı yandırır. (154-2) Bkz.Andıñ meni...
Senin andın (yeminin) inandırır, horoz kıuyruğı yandırır.
1595. Seniñ de bir bitiñ halkı dışlesin. (154-4)
Senin de bir bitin halkı dışlesin.
1596. Seniñ ki gücüñ çoğıdur, sözüñ üste söz yoğıdur. (154-5)
Gücü olanın sözünün üstüne söz söylenmez.

1597. Su ahar, çukçu tapar. (154-6)
Su yatağını bulur. (ADSTDK)
1598. Su özü içi yol bolar. (154-8)
Su aka aka yolunu bulur. (TDOAS, 428)
1599. Su olan yerde teyemmüm batıldır. (154-9)
Su bulunmayan yerde teyemmüm caizdir. (ATA, 494)
1600. Subba adamın yakkasını bit yeyer, çöregini it. (154-12)
Bekârın boynunu bit yer, malını it yer. (TDOAS, 140)
1601. Su başdan herredir. (154-13)
Su başından bulanır. (TDOAS, 429)
1602. Su başdan daşanda, ha bir kelle, ha miñ kelle. (154-15)
Su baştan taşınca ha bir can bin ha can gitmiş farketmez
1603. Sobba gözü inen kız alma, gelin gözü inen böz alma. (154-16)
Ulu gözüyle kız al, ergen gözüyle at al. (TDOAS, 451)
1604. Su bir yerde kalanda, koçar. (154-17)
Su bir yerde beklediğinde kokar.
1605. Su turdığı yerde teyemmüm batıldır. (154-18) Bkz. Su olan yerde...
Su bulunmayan yerde teyemmüm caizdir. (ATA, 494)
1606. Süd ağzını yandırmış katıķı üfürür. (155-2)
Sütten ağzı yanan, ayrıñı üfleyerek içer (yoğurdu üfleyerek yer.) (ADS, 435)
1607. Suda boğulan, saman çöpüne el atar. (155-3)
Suya düşen yılana sarılır. (ATA, 496)

1608. Suda kuvvet olsaydı kurbağa zencir kırardı. (155-4)
Suda kuvvet olsaydı kurbağa zincir kırardı.
1609. Südde götüren torpağda itirir. (155-6)
Menfaatinden fazla götüren, toprakta kaybeder.
1610. Südlü koyun öz sürüsünden çıkmaz. (155-8)
Sütlü koyun kendi sürüsünden ayrılmaz.
1611. Südlü koyun sürüden ayrıdır. (155-9)
Süt veren koyun sürü içerisinde bellidir.
1612. Sürüden ayrılan kuzuyu, kurd yèyer. (155-13)
Sürüden ayrılanı kurt kapar. (TDOAS, 435)
1613. Soruşmak ‘ ayıp deyil, bilmezlik ‘ ayıptır. (155-14)
Bilmemek ayıp değil, sormamak (öğrenmemek) ayıp. (ADS, 189)
1614. Sürü koyun sizde, satılık yağı bizde. (155-15)
Koyun sürüsü sizde satılık yağı bizde mi?
1615. Söz öz vaktinde gelir. (155-16)
Söz kendi vaktinde gelir.
1616. Sözden söz çıkar. (155-17)
Laf lafı açar. (TDOAS, 376)
1617. Söz, söz açar, söz owc açar. (155-18)
Söz, söz açar, söz sırları açığa çıkarır.
1618. Söz, söz açar, söz göz açar. (155-19)
Söz sözü açar. (TDOAS, 376)

1619. Sözsüz adam, soysuz alar. (155-20)
Sözsüz adam, soysuz kalır.
1620. Söz gezdiren adamdan or. (155-21)
Söz gezdiren adamdan kork.
1621. Sözü de söz bilene. (156-1)
Sözü söyle söz bilene.
1622. Sözüñ dorısı, demirden geçer. (156-2)
Sözün dorusu, demirden geçer.
1623. Sözüñ açığıñı yâ deliden añla ya uşaqdan. (156-3) Bkz. Açık sözü...
Deliden al uslu haberi. (ADS, 231)
1624. Sözüñü deme yârına, yârının da, yârı var. (156-4)
Açma sırrını(sırrını açma) dostuna, (dostunun dostu vardır) o da söyler
dostuna. (ADS, 113)
1625. Sözü alan, söz vèrenden yèyter añlar. (156-5)
Dinleyen söyleyenden sözü daha çok anlar.
1626. Soğan yèmemiş, sowcılık èdme. (156-8)
Oturup soğan yemediysen, kız istemeye de gitme.
1627. Soğan yèmir, görende de abığıñı oymur. (156-9)
Sofu soğan yemez, bulursa kabuunu koymaz. (TDOAS, 423)
1628. Soul gözlerim soul, özge doan olmaz oul. (156-10)
Ala gözlerim ala, başkasından doan oul olmaz.

1629. Su kel yèrden daşar. (156-11)
Su çatlağından taşar.
1630. Su küçüğündir, çahı büyüğü. (156-12)
Su küçüğün, sofr/sofra büyüğü. (TDOAS, 432)
1631. Su küçüğündir, söz büyüğü. (156-13)
Su küçüğün, sofr/sofra büyüğü. (TDOAS, 432)
1632. Su küzesi su yolunda sınaşı. (156-14)
Su testisi su yolunda kırılır. (TDOAS, 432)
1633. Sögüd ağacında, hëyva-nar olmaz. (156-15)
Söğüt ağacından, ayva-nar olmaz.
1634. Su gèder çukkkuru bolar. (156-17) Bkz. Su ahar...
Su yatağını bulur. (ADS, 434)
1635. Su gèden ahardan, gène de su gèder. (156-18)
Su aktığı yere akar. (ATA, 494)
1636. Sulu dere, hëç vahtit korrumaz. (156-20) Bkz. Su gèden...
Sulu dere, hiç (bir) vakit kurumaz.
1637. Suya...mek kurbaga işidir. (157-5)
Suya .. mek kurbağının işidir.
1638. Suya garķ olan adam, kurbaga poħuya da el atar. (157-6)
Suya düşen, yılana sarılır. (ATA, 496)
1639. Suya gèden tat eşşegi, oduna gèden tat eşşegi. (157-7)
Suya giden başkasının eşşegi, oduna giden başkasının eşşegi.

1640. Suya yatan at, k lun sa lamaz. (157-8)
Suyun i ine yatan at, yavru do urmaz.
1641. Suya yatan atı  k lunuda suya yatan olar. (157-9)
Suda yatan atın yavrusu da suya yatan olur.
1642. Soy soya  ekmese soy bur  alar. (157-10)
Soy soya  ekmezse soy t kenir.
1643. S yleyene ba ma, s ze ba . (157-11)
S yleyene bakma, s ylenene bak.
1644. Suyu gudarla, onda ge . (157-16)
Suyun sı  yerini bul sonra ge .
1645. Soyulandan sora yolu  boynu  az. (157-17)
Soyulduktan sonra emin olmayan yerlerden gidebilirsin.
1646. Suyu  lim lim a anı, adamı  y re ba anı. (157-18)
Suyun yava  akanından kork, adamın yere bakanından. (TDOAS, 434)
1647. Se (S v) meni t  seyem (S vem) seni. (157-20)
Sev seni seveni yer ile yeksan olsa, sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan olsa.
(TDOAS, 421)
1648. Sı an  z deligine gidebilmirdi,  arru da  uyru una ba ladı. (158-4)
Sı an deli e sı mamı , bir de  uyru una kabak ba lamı . (ATA, 487)
1649. Sır a andan  l  a ar. (158-9) Bkz.Sır a andan...
Sır s yleyenden herkes  a ar.

1650. Sırçeden qorğan darı ekmez. (158-10)
Serçeden korkan darı ekmez. (TDOAS, 420)
1651. Sırçeye dèdiler: ...tüñe ağaç èderem, dèdi: Bir zâd dèye ki yèrleşe. (158-11)
Serçeye dediler götüne ağaç ederim, dedi: Olacak bir şeyi söyle.
1652. Sèrdi (istirdi) ğaz yolu ğede qarganıñkini de itirdi. (158-12)
Karga istiyordu kaz gibi yürüye kendi yürümesini de unuttu.
1653. Sèrdim alam kakam içi, öldüm tâ aldım özüm içi. (158-14)
Kardeşim için almak istiyordum kendim için aldım
1654. Sirke tünd olanda öz qabını çatladar. (158-16)
Keskin sirke küpüne zarar. (TDOAS, 343)
1655. Sırrıñı dème yarıña, yarınıñda, yârı var. (159-1)
Açma sırrını dostuna, dostunun dostu vardır, o da söyler dostuna. (TDOAS, 51)
1656. Siz daş koyan yèrè , men baş koyaram. (159-2)
Sizin taş koyduğunuz yere, ben baş koyarım.
1657. Sizġiye piy çekme. (159-3)
Deriye yağ çekme. Boş yere konuşma
1658. Siziñ deveñiz bizim kunardan reddir. (159-4)
Sizin deveniz bizim kunardan yaprak yiyemez.
1659. Sıġır ġèdmeyende, ciyini ġötür. (159-9)
Sıġır ġitmezse, boyunduruġunu ġötür.

1660. Sel inen gelen yel inen gider. (159-12)
Sel ile gelen, yel ile gider. (ATA, 483)
1661. Seli başdan bağlayasın. (159-14)
Seli baştan bağlayasın.
1662. Sêlinti odun olmaz, gelinçek, gelin. (159-15)
Sel ile gelen odun olmaz, oyuncak bebek gelin olmaz.
1663. Simâsı hoş olanın sözü de hoş geler. (159-16)
Yüzü güzel olanın sözü de güzel gelir (olur).
1664. Sınık el boyna düşer. (160-2)
Kırık el boyna düşer.
1665. Sınık baş, şahid sevmeyiz. (160-2)
Kırık baş, şahit istemeyiz.
1666. Sınık kol boyna yükür. (160-4) (Bkz.Sınık el...)
Kırık kol boyna yükür.
1667. Şağa iranır, eblehe inanır. (160-7) Bkz.Tala iranır...
Dal hareket eder, aptal da inanır.
1668. Şa'irde çörek olmaz. (160-11)
Şairde ekmek olmaz.
1669. Şaf-şaf edme, de şaftali. (160-12)
Şaf-şaf etme (geveleme) , şeftali de.
1670. Şamdan sora gelen konanın şamı özündendir. (160-14)
Geç gelen misafirin masrafı kendinden. (TDOAS, 261)

1671. Şam gepinde ayak yoĥ. (160-15)
Akşam sözünde ayak olmaz.
1672. Şamı olmayanın çaştı olmaz. (160-16)
Akşamı yemeĝi olmayanın sabah kahvaltısı da olmaz.
1673. Şâh belitden yaĝ çıĥmaz. (161-2)
Kestaneden yaĝ çıkmaz.
1674. Şerikli kazan kaynamaz. (161-14) Bkz.Ortalık kazanı...
Ortak kazan kaynamaz. (Zevker *Refahiye –Ezc) (BAAD, 176)
1675. Şeriklik ĥub olsaydı, tarı özüne kazanardı. (161-15)
Ortaklık iyi olsaydı, Allah kendisine kazandırırđı.
1676. Şerikli malın ĥeyri olmaz. (161-17)
Ortaklı malın hayrı olmaz.
1677. Şimşir yarası ĥub olar, dil yarası ĥub olmaz. (162-2)
Bıçak yarası geçer / onulur, dil yarası geçmez /onulmaz. (ATA, 135)
1678. Şuĥluĝın aĥırđ da‘vaya çıkar. (162-8)
Şakalaşmanın sonu kavga olur.
1679. Şorak yerdên, gül bitmêz. (162-11)
Tuzlu yerden gül bitmez.
1680. Şor çayda ...t...te deymiş. (162-10)
Tuzlu çaydan göt göte deymiş.
1681. Şor çaydan geçende, aĝ...tinen ĥare ...t ma‘lum olar. (162-12)
Tuzlu çaydan geçerken, aĝ .. t ile kara .. t belli olur.

1682. Şer olsañ gurbetde tülkü dëyerler. (162-14)
Arslan olsan, gurbette “tilki” derler.
1683. Şer ki bësheden çıhđı, erkek-dişi yoñudur. (162-16)
Aslan ininden çıktıktan sonra erkek mi dişi olduğu fark etmez.
1684. Şirin dil inen ilan delikden çıhar. (162-17)
Tatlı söz yılanı ininden çıkarır. (TDOAS, 440)
1685. Şirre rehtinñ biti, pësh adamınñ gepi. (163-4)
Yırtık,eski elbisenin biti, kötü adamın sözü.
1686. Şivekeşinñ ayağı yalıdır. (163-7)
Terzi kendi söküğünü dikemez. (ADSTDK)
Ayakkabıcının ayağı yalıdır.
1687. Şeytân Allah dergahından nâ-ümüd deyil. (163-8)
Şeytan (bile) Allah’ın dergâhından ümitsiz değildir.
1688. Şabır aççıdır, meyvesi dadlı. (164-1)
Sabır acıdır meyvesi tatlıdır. (TDOAS, 412)
1689. Sağır malı it poñundan haramdır. (164-3)
Yetim malı it pisliğinden daha kötüdür.
1690. Şalavat inan donkuz (doñuz) bësheden çıhmaz. (164-4)
Salavat çekerek domuzu tarladan çıkartamazsın.
1691. Żërër aççıdır. (164-6)
Zarar acıdır.

1692. Żèrèr ba‘ zı rüsvahlıqdır. (164-7)
Zarar, halk diline düşmekten daha iyidir.
1693. Żèrèr candan olmaya. (164-8)
Cana gelecek mala gelsin. (ADSTDK)
1694. Żèrèr çeken, menfa‘ at yolunu bilir. (164-9)
Zarar gören, menfaat (kazanç) yolunu bilir (öğrenir).
1695. Żèrèrden korĥan menfa‘ at èdmez. (164-10)
Korkak bezirgan ne kâr eder ne zarar. (TDOAS, 357)
1696. Żèrèr zehirden aççıdır. (164-11)
Zarar zehirden acıdır.
1697. Żarırın her yerinden döneñ, menfa‘ atdır. (164-12)
Zararın neresinden dönersen kârdır. (TDOAS, 489)
1698. Ŧala yere düşmeginen, kıymetden düşmez. (164-14)
Altın çamura düşmekle kıymetten düşmez. (ATA, 91)
1699. Ŧaleb çoĥ qalanda, yaddan çıĥar. (164-15)
Borç çok kalınca unutulur.
1700. Ŧalebkârın dili uzun olar. (164-18)
Borç verenin dili uzun olur.
1701. Ŧam‘ ahkâr adam tèz allanar. (165-3)
Açgözlü insan çabuk aldanır.
1702. Żulmınan abad olan, aĥiri berbad olar. (165-9)
Zorla yapılan çabuk yıkılır. (TDOAS, 493)

1703. ‘Aciz adamın dili uzun olar. (165-12)
Dilenci adamın dili uzun olur.
1704. ‘Arsız adam kıocalmaz. (165-13)
Arsız adam yaşlanmaz.
1705. ‘Aşık olan kor olar. (165-14)
Âşık olan kördür. (TDOAS, 94)
1706. ‘Aşık toyda, molla vayda. (165-15)
Aşıklar düğünde, mollalar cenaze evinde.
1707. ‘Aşık hayda olar, molla vayda. (165-16) Bkz. Aşık toyda...
Aşıklar düğünde, mollalar cenaze evinde olurlar.
1708. ‘Aşıklık pülü kèseye gédmez. (165-17)
Aşıklık parası keseye gitmez.
1709. ‘Âkıl adam sözü yerinde déyer. (166-1)
Akıllı adam sözü yerinde söyler.
1710. ‘Âkıl işine bañar, deli dişine. (166-2)
Akıllı işine bakar, deli dişine.
1711. ‘Âkılınan gèden kıuyruk yèyer, cahil inen gèden yumruk. (166-3)
Akıllı ile giden kuyruk yer, cahil ile giden yumruk...
1712. ‘Âkıl bildiğini démez, deli dediğini bilmez. (166-4)
Akıllı, söylemeden düşünür, akılsız düşünmeden söyler. (ADS, 130)
1713. ‘Âkıl kemâl gezer, câhil mal. (166-7)
Akıllı bilgi ve erdem arar, cahil mal.

1714. ‘Acele şeytan işidir. (166-8)
Acele işe şeytan karışır. (TDOAS, 46)
1715. ‘Aceleli işden iş biter. (166-9)
Acele işe şeytan karışır. (ADS, 107)
1716. ‘Özür üz ağartmaz. (166-10)
Özür dilemek insanı küçük düşürmez.
1717. ‘Arabi at özüne kemçi yowutmaz. (167-1)
Arap atı kendine kamçı vurdurmaz.
1718. ‘Aziz-mürde gètdi yurda, mal-mürde gèdmedi. (167-5)
Yiğidi ölen göç eder ama hayvanı ölen göç edemez.
1719. ‘Azizim ‘azizdir, terbiyet ondan ‘èzizter. (167-6)
Azizim azizdir, terbiye (ahlak) ondan (da) azizdir.
1720. ‘Aķrebiñ zehri özünü öldürmez. (167-7)
Akrebin zehri kendini öldürmez.
1721. ‘Aķıl, başda olar, ne yaşda. (167-9)
Akıl yaşta değil, baştadır. (TAS, 47)
1722. ‘Aķıl büyük – kűęe baķmir. (167-10)
Akıl yaşta değil, baştadır. (TAS, 47)
1723. ‘Aķıl yaşda deyil, baştadır. (167-11) Bkz. ‘Aķıl başda...
Akıl yaşta değil başta. (TDOAS, 72)
1724. ‘Aķlı olmayanıñ, canı ‘azabdadır. (167-14)
Akılsız başın cezasını ayaklar çeker. (TDOAS, 71)

1725. ‘Aqlıñı özge eline vërme. (167-16)
Aklını başkasının eline verme.
1726. ‘Aqlıñı özge ‘aqlına vërme. (167-17)
Aklını başkasının aklına verme.
1727. ‘Aqqıl durdu saygış saya, deli öz oğlunu evlendirdi. (167-18) Bkz.Tâ ‘aqqıl..
Akıllı düşününceye kadar deli çaydan geçer. (TDOAS, 70)
1728. ‘İlmi çoğ olan ‘alim olar, gücü çoğ olan zâlim. (167-20)
İlmi çok olan âlim olur, gücü çok olan zalim.
1729. ‘Ali han hurma satan oldu, uşaklar ële bağan. (168-2)
Ali han hurma satan oldu, çocuklar ele bakan (oldu)
1730. ‘Alisi deli, Velisi, deli bu kırılmışıñ hamısı deli. (168-4)
Ali’si deli, Veli’si deli, kırılanın hepsi deli.
1731. ‘Ameliñdir, papuçuñdur. (168-5)
Kendi yaptığın ayağına bağlanır.
1732. ‘Emi oğlu ‘emi kıızı, ne şeyğ istir ne de қаdı. (168-6)
Amca oğlu, amca kıızı, ne hoca ister ne de kadı.
1733. ‘Èveze gilëylik yoğ. (168-7)
Bedel vermede şikayet olmaz.
1734. ‘Èveziñ bedel âdlı oğlu vardır. (168-8)
Karşılığın bedel adında bir oğlu vardır.

1735. Ğâfil olma haķ işinden geç keser, karrı keser. (168-11) Bkz. Erresin...
Haktan uzak olma hak kendisi cezalandırır geç cezalandırsa da tam cezalandırır.
1736. Ğarib adamıñ boynu uzun olar, dili kıssa. (168-12)
Garip yiğidin dili kısa, boynu eğri olur.
1737. Ğarib itin kıyruğı paçası arasında olar. (168-15)
Yabancı itin kıyruğı kısık olur. (TDOAS, 463)
1738. Ğarib kıuşuñ yuvasını Allah düzedir. (168-16)
Garip kıuşun yuvasını Allah yapar. (TDOAS, 261)
1739. Ğaribe kıowm olmaz. (168-17)
Yabancı akraba olmaz.
1740. Ğaribi kıowm eden kıızdır. (169-1)
Yabancıyı akraba eden kıızdır.
1741. Ğam ğamı getirer, dem demi. (169-2) Bkz. Dem demi...
Gam gamı getirir, mutluluk mutluluğı.
1742. Ğam hara ğeder? Gam yanına – dem hara ğeder? Dem yanına. (169-3) Bkz.
Dem demi...
Gam nereye gider?-Gam yanına.- Dem nereye gider?-Dem yanına.
1743. Ğam yeme deli ğöñlüm, metleb veren tarıdır. (169-4)
Üzülme deli ğönlüm, muradı veren Allah'tır.
1744. Fala inanma falsız da kıalma. (169-7)
Fala inanma falsız kalma. (TDOAS, 258)

1745. Fayız günü penir-çörek karpızınan, yaz günü katık çörek yarpızınan. (169-9)
Sonbahar günü peynir ekmek karpuz ile, yaz günü yoğurt ekmek, yarpız ile.
1746. Fitne günü canını saħla, selâmetlikde, malını. (169-10)
Kötü günde canını koru, iyi günde malını.
1747. Fırşatı elden vërme. (170-1)
Fırsat her zaman ele geçmez. (TDOAS, 259)
1748. Ferhli cüce yumurtadan bellidir. (170-2)
Civ civ çıkacak yumurta dışından bellidir.
1749. Feķet geçiye koş dëmiş, tappıya biş. (170-4)
Fakat keçiye koş demiş, ekmeğe piş.
1750. Faķiriñ ağızı aşıa yëtişdi, başı da daşıa yëtişdi. (170-5) Bkz. Ağızı aşıa...
Fakirin ağızı aşıa yetiştı, başı taşıa yetiştı.
1751. Faķir adamıñ ahı tahtından atar şâhı. (170-6)
Fakir adamın ahı, tahtından atar şahı.
1752. Fużulu apardılar cehenneme, dëdi odunu yaşdır. (170-8)
Boşboğazı cehenneme atmışlar, odun yaş diye bağırmiş. (ADS, 204)
1753. Ƙapağan it dişini görsedmez. (170-14)
Isıracak it dişini göstermez. (TDOAS, 293)
1754. Ƙapılan Ƙapanıñdır, tapılan tapanıñ. (170-15)
Kapılan kapanındır, bulunan bulanındır.
1755. Ƙapıñda al, Ƙapında sat. (170-16)
Kapında al, kapında sat.

1756. aanı owma, yıhılanı vurma. (170-17)
Yıhılana/düşene vurulmaz. (TDOAS, 477)
1757. ardaş ardaş bıçaklar, ondan sora ucaklar. (170-19)
Kardeş kardeşı bıcaqlar, ondan sonra kucaklar.
1758. ardaş ardaş yerine öldürmezler. (171-1)
Kardeşı kardeş yerine öldürmezler.
1759. ar dağa çıhanda, dadlanar. (171-2) Bkz. Dağ ırak...
Kar dağa çıktığında tatlanır.
1760. ar, susuzu andırtmaz, owurga arın doyurtmaz. (171-3)
Kar susuzu kandırmaz, kavurga karın doyurmaz.
1761. arğa inan yoldaş olanıñ, ruzısı poğ olar. (171-4)
Karga ile gezen boka konar. (ADS, 345)
1762. arğa sêrdi gaz yolu gêde öz yolunu da itirdi. (171-7)
Kaza ôzenen karganın ayağı kırıldı. (TDOAS, 332)
1763. argaya dêdiler danış, dêdi gı gı. (171-8)
Kargaya konuş dediler, dedi ‘Gı gı!’
1764. arnı aç doyar, gözü aç doymaz. (171-12)
Açın karnı doyar, gözü doymaz. (ADS, 112)
1765. arım içün dêmirem, adrim içün dêyirem. (171-16)
Karnım için demiyorum, kadrim için diyorum.
1766. arnımdan çıhan ada, kime gêdem senden dada. (171-17)
Karnımdan çıkan kaza, senin yüzünden kime şikayet edeyim.

1767. arnına ahır eden...er tumbanına. (172-1)
Karnına k sen tumanına sar.
1768. arışıklıklı patıl aynamaz. (172-2) Bkz. Ortalık...
Ortak kazan kaynamaz.
1769. arın adamı aparar, d şmen apısına. (172-3)
Karın (alık), adamı d şman apısına g t r r.
1770. arın toşa, g z tamaşa g t rmez. (172-4)
Ne karın azıcık yemek ile doyar, ne g z izlemekten doyar.
1771. arın doyardan tikkeyi g z tanır. (172-6)
G z, karnı doyuracak lokmayı tanır.
1772. arın kinesi l k kinesidir. (172-8)
Karın d şmanlığı erkek deve husumetinden k t d r.
1773. azan dolu olanda, başına gelen oğ olar. (172-9)
Kazan dolu olduğunda, başına gelen ok olur.
1774. azan aresi g der, namus yarası g dmez. (172-11)
Kazan karası gider y z karası gitmez. (TDOAS, 333)
1775. aşa bağma g ze bağ, ağızdan ığan s ze bağ (172-13)
Ağzın yakışığı diş, g z n yakışığı kaş. (TDOAS, 65)
1776. aşığ inan deve doymaz. (172-15)
Kaşığ ile deve doymaz.
1777. aşımız başına urd eniklemiş ? K peğin p sligindendir. (172-17)
K pek k t  olduğu iin ahırımızın başına (yanına) kurt yavrulamış.

1778. Kağı evinde koz çoğdur. (172-18)
Kadı evinde ceviz çoktur.
1779. Kafile ki döndü geri, ağısak eşekli düşdü ileri. (173-3) Bkz.Dowar geri...
Sürü geri döndüğünde, topal eşekli önde olur.
1780. Kafileniñ evveli her yere gètdi, ahırını da èle ora gèder. (173-4)
Sürünün önü nereye giderse, sonu da oraya gider.
1781. Kanı kanınan yumazlar. (173-9)
Kanı kan ile yumazlar. (TDOAS, 322)
1782. Kayın arvadı, kayın arvadıya bağar, koçak olar, howu, howuya bağar göyçek
olar (173-12)
Kardaşların eşleri birbirine bakar, çabuk ve iş öğrenir; kumalar birbirine
bakar makyaj öğrenir.
1783. Katır kuyruğı tekin ne uzanır, ne üzülür. (173-13)
Katır kuyruğı gibi ne uzar, ne kısılır.
1784. Katıra dediler babañ kimdir? Dedi: Anam atdır. (173-14)
Katıra “atan kim” dediler, “at dayımdır” dedi. (TDOAS, 329)
1785. Kadirim içün deyirem, karnım içün demirem. (174-3) Bkz. Karnım içün...
Kıymetim için diyorum, karnım (nefsim) için demiyorum.
1786. Kardeş kardeşi bıcağlar, ondan sora kucağlar (174-4)
Kardeş kardeşi bıcağlamış, dönmüş yine kucaklamış. (ADS, 344)
1787. Karangı geceniñ olduzu çoğdur. (174-6)
Karanlık gecenin yıldızı çoktur.

1788. ara eűek yűgűn inen at olmaz. (174- 11)
Kara eűek at eyeri ile at olmaz
1789. ara bele geűilerin eyri űaűı, eyri gűtű dűz eder. (174- 12)
Kara geűilerin eűri boynuzu, eűri gűtűnű dűz eder.
1790. arece tavuű, gène geldin kende yovuű. (174-13)
Kara tavuk, yine űehre yakın geldin.
1791. ara daűdan űaber al ki űekmiű ar derdi. (175- 2)
Kara daűdan űaber al ki, kar derdi űekmiű.
1792. ara devedir ki varı kesin apısına yatası. (175- 4) Bkz. lűm bir ...
lűmdűr ki herkesin kapısına yatası.
1793. ara arga űuű terlanı beűenmez. (175- 6)
Kara karga gűzel terlanı beűenmez.
1794. ara geűűinin űaűı, eyri gűtű dűz eder. (175- 10) Bkz. ara bela geűlering...
Kara keűinin boynuzu eűri gűtű dűz eder.
1795. Kara germen yumaűınan aűarmaz. (175- 11)
Kara űadır yıkasın da beyazlaűmaz.
1796. ara gűn heű kese almaz. (175- 13)
Kara gűn kararıp kalmaz. (TDOAS, 323)
1797. ara gűnűn ' műrű azdır. (175- 14)
Kűtű gűnűn mrű azdır (kısadır).
1798. ara mal doyanda samanı gűya savurar. (175- 15)
Kűtű mal doyunca samanı havaya savurur.

1799. ara mehreyi c be t kerler, ağ ayanı y re. (176- 1)
Kuru kara  z m  cebe koyarlar, ak ayanı yere d kerler.
1800. arrı urdu, it g rende, g lmegi tutar. (176- 5) Bkz. urd arrı inde...
Yaşlı kurdu it g rd ğ nde g lmesi gelir.
1801. arrı ız girdekden or maz. (176- 8)
Yaşlı kız gerdekten korkmaz.
1802. arrı ızın nengi dayısının dır. (176-9)
Evlenmemiş yaşlı kızın ayıbı dayısına aittir.
1803. arrı k pek gelayi (geleyi) olmaz. (176-10)
Yaşlı k pek s r  k peği olamaz.
1804. arım anın eceli gelende, bal-per  ı ardar. (176-12)
Karıncaın zevali gelince kanatlanır. (TDOAS, 327)
1805. arım anın ovmı  ı dı, cızzıladı yağı  ı dı. (176-13)
Karınca akrabası bulundu, ağladı, sızladı bir Şey almak istedi.
1806. arım anın himmeti var kadri ez. (176-14)
Karınca değeri kadar yardım eder.
1807. arım a ya Őownem (Őebnem) tıfandır. (176-15)
Karıncaya Őebnem, tufan gibi gelir.
1808. arının ın pir igi ağ olar  regi are, civanın ın  regi ağ olar pir igi are. (176-16)
Yaşlının ın p r eği ağ olur y reği kara, gencin y reği ak olur sa ı kara.
1809. ısmet olsa, gelir yemenden, olmasa d şer, dehenden. (176-17)
Kısmetse gelir Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden. (TDOAS, 346)

1810. Kısmetden artık y mek olmaz. (176-19)
Kısmetinde ne varsa kaşığında o  ıkar. (ADS, 361)
1811. Kısmetde olsa,  z  g ler. (176-20)
Kısmette varsa kendisi gelir.
1812. Kaşşab ana k peği  a  olar, amma  abık olmaz. (177-2)
Mezbahane k peği şişman olur ama  evik olmaz
1813. Kışaş kıyamata  almaz. (177-3)
Kısas, kıyamete kalmaz. (-Gaz.) (BAAD, 158)
1814.  alem ucu, kılıc g c . (177-5)
Kalem kılı tan keskindir. (TDOAS, 324)
1815.  oca  vinig  m d d r. (177-7)
Yaşlı evin umududur.
1816.  ocadan d mek g ler, civandan k mek. (177-8)
Yaşlılardan  ğ t gelir, gen lerden yardım.
1817.  oca kişi, dul arvad, bir birine yaraşar. (177-9)
Yaşlı kişi, dul kadın, birbirine yakışır.
1818.  ocalık geldi, g dmez, cıvanlık g tdi, gelmez. (177-10)
Yaşlılık geldi (gelirse), gitmez, gen lik gitti (giderse) gelmez.
1819.  ocaya g den kuyruk y yer, civana g den yumuruk. (177-11)
Yaşlıya giden kuyruk yer, gence giden yumruk.
1820.  o  igid dayısına  eker. (177-13)
Oğlan dayıya, kız halaya  eker. (ADS, 398)

1821. o igid dayıya baımaz. (177-14)
Çok yiğit dayıya bakmaz.
1822. o igidden hem korıasıñ, hem tevėko e'desiñ. (177-15)
o yiğitlerden hem korkasın hem beklentin olsun.
1823. oluk ıuzu, evvel z anasına attılar. (177-17)
oluk kuzu, önce kendi anasına saldırır.
1824. urbağa z içi orrular, gözünü benim içi elerdir. (178-1)
Kurbağa kendisi için ses eder gözünü açar benim gözlerim içine bakar.
1825. urban olam tesbih sene, he kim güman ödemez mene. (178-4)
Kurban olam tesbih sana çünkü seni gören bende suç bulmaz.
1826. urbansız bayram olmaz. (178-5)
Kurbansız bayram olmaz.
1827. orı, Allah'dan orımayandan. (178-6)
Kork, Allah'tan korkmayandan. (ADS, 369)
1828. orıan reksiz ıalar. (178-8)
Korkan ekmeksiz kalır.
1829. orıan göze çöp düşer. (178-9)
Sakınan göze çöp düşer. (TDOAS, 415)
1830. orı kormazdan utan utanmazdan. (178-10)
Kork korkmazdan utan utanmazdan.
1831. orıma yazı ilanından, orı alına yazılardan. (178-11)
Dışardaki yılandan korkma, alına yazılardan kork.

1832. Ȳorđu cana beladır. (178-12)
Korku başa belâdır.
1833. Ȳorđusuz yêrde nêzm olmaz. (178-12)
Korkusuz yerde düzen olmaz.
1834. Ȳorđulu göze çöp düşer. (178-13) Bkz. Ȳorđulu göze...
Sakınılan göze çöp batar. (ATA, 478)
1835. Ȳurd aparar dowarı, vay ona ki bir varı. (178-14) Bkz. Uğrı gelende...
Kurt koyun öldürür vay onun haline ki bir koyunu vardır.
1836. Ȳurd, ağacı içinden yêyer. (178-16)
Ağacın kurdu içinde olur. (ADS, 118)
1837. Ȳurd ağzından olmaz, sümük çıhardañ. (178-17)
Kurt/it ağzından kuzu/kemik alınır mı? (TDOAS, 367)
1838. Ȳurda raĥm êylemek, kıoyuna zülümdür. (178-18)
Kurda merhamet etmek, koyuna zulümdür.
1839. Ȳurd öz konşısını yemez. (178-19)
Kurt komşusunu yemez. (TDOAS, 371)
1840. Ȳurd özü için işler, it çoban için. (178-20)
Kurt kendi için çalışır, köpek çoban için.
1841. Ȳurd uşağı kurd olar. (179-1)
Kurt eniğı yine kurt olur. (TDOAS, 369)
1842. Ȳurd idi, kıoyun idi, o da bêle oyun idi. (179-2)
Kurt idi, koyun idi, o da böyle bir oyun idi.

1843. urd inan oyun b lene yayılır. (179-3)
Kurd ile koyun birlikte yayılır.
1844. urd t k n  deyişir, uyunu deyişmez. (179-4)
Kurt t y n  değiştirir, huyunu değiştirmez. (TDOAS, 372)
1845. urddan kalanı k ft r aparar. (179-6)
Kurttan kalanı sırtlan alır.
1846. urddan oran, oyun saqlamaz. (179-7)
Kurttan korkan, koyun saklamaz.
1847. urd dumanlı g n  se er. (179-9)
Kurt dumanlı havayı sever. (TDOAS, 368)
1848. urd arriyanda, it g lesi gelir. (179-11)
Kurt kocayınca ite maskara olur. (TDOAS, 369)
1849. urdlu baqlan  kor aridar varı. (179-12)
Bitli (kurtlu,  r k) baklanın k r alıcısı olur. (ADS, 200)
1850. urdu  dmişler oyuna şovpa. (179-15)
Kurdu koyuna oban (beki) etmişler.
1851. urdunan oyunun  ne aşnalığı var. (179-16)
Kurtla koyun dost olmaz. (TDOAS, 370)
1852. urdu   z  ağ olsaydı, g n z abadlığa gelerdi. (179-17)
Kurt k t  bir iş yapmasaydı y z  ağ olsaydı g nd z k ye gelirdi.
1853. urdu  g z  a olar. (179-19)
Kurdun g z  atır.

1854. Kurd vurmuşdur dovara, bed-baht o ki bir varı. (179-20) Bkz. Kurd aparar...
Kurt koyun öldürür vay onun haline ki bir koyunu vardır.
1855. Kurd hürküder dovarı, vay ona ki bir varı. (179-21) Bkz. Kurd aparar...
Kurt koyun ürkütür vay onun haline ki bir koyunu vardır.
1856. Kurru kurruya bulaşmaz. (180-1)
Kuru kuruya bulaşmaz.
1857. Kurruya kurd düşmez. (180-4)
Kuruya kurt düşmez.
1858. Kurru yanar yaş iniler, gözlü gezer, kör diñiler. (180-5)
Kuru yanar, yaş inler, gözlü gezer, kör dinlenir.
1859. Koz ağacı, kız ağacı, sindirseñde yoñ ‘ ilacı. (180-6)
Ceviz ağacı, kız ağacı, kırarsan da yok ilacı.
1860. Koza çıhene éle bële geler. (180-7)
Ceviz ağacına çıkana aşağıdakiler ufak görünür.
1861. Kuşdan korhan darı ekmez. (180-12) Bkz. Sirçeden korhan...
Kuştan korkan darı ekmez. (ADS, 380)
1862. Kuş dimdiginden (düñdügünden) teleye düşer, adam dilinden. (180-15)
Kuş gagasından tuzağa düşer, insan dilinden.
1863. Kuş kanatınan, adam atınan. (180-16)
At yiğidin kanadıdır. (TDOAS, 102)
1864. Kuş gelir kanat tökür, katır gelir dırnak tökür. (180-18)
Kuş gelir kanat döker, katır gelir tırnak döker.

1865. Kuş var ki etini yeyerler, kuş var ki et yedirdiler. (180-19)
Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir.(ATA, 415)
1866. Kuşu ki encir yeye, dündüğünden (dimdiginden) ma' lumdır. (180-20)
İncir yiyen kuş, gagasından bellidir.
1867. Kol atıram, kolum gèdir, kıç atıram kıçım. (181-1)
El atarım elim gider, ayak atarım ayağım.
1868. Kulağın ardını görende meni de görereñ. (181-11)
Kulagının arkasını gördüğünde beni de görürsün.
1869. Kulağın birini der ed birini dervaze. (181-12)
Kulagının birini küçük kapı yap birini büyük kapı.
1870. Kulağ başa şadağa. (181-15)
Kulak başın sadakasıdır. (Söz dinlesen başın gitmez.)
1871. Kulağ dil günahkâridir. (181-16)
Kulak dilin söylediği şeyleri duyar o halde suç kulakta değil dildedir.
1872. Kulağ günde bir gep eşidmese, kerr olar. (181-18)
Kulak her gün bir lâf işitmese sağır olur.
1873. Kolum köhnedir, sözüm geçmir. (182-4)
Kıyafetim eskidir o yüzden sözüm geçmiyor.
1874. Koluñ sınığı boyna yükür. (182-5)
Kol kırılır, boyna yük olur.
1875. Kolu yırtığıñ gözü yamada. (182-6)
(Elbisesinin) kolu yırtık olanın gözü yamada olur.

1876. Konağa hörmət  d, d şmeni n olsa. (182-8)
Misafire h rmet et, d şmanın olsa.
1877. Konağı sevmeyende, ayağı altına su v rerler. (182-9)
Misafir sevilmeince ayağı altına su bağlanır.
1878. Konağın ruzısı  z nden ileri g ler. (182-10)
Misafir g lse uğur/k smetiyle g lir. (TDOAS, 382)
1879. Konağın ruzısını Allah v rer. (182-11)
Misafir k smetiyle g lir. (ADS, 391)
1880. Konağın g lmegi  z  inendir, g ri g dmegi  v eyesi inen. (182-12)
G lmek iradeyle, g tmek icazetledir. (TDOAS, 264)
1881. Konağ  v eyesine taruf  dende, ş y tan g lmegi tutar. (182-13)
şaşkın misafir, ev sahibini ağırlar.(ADSTDK)
1882. Konağ  v eyesine g   der. (182-14)
Misafir ev sahibine s z n  ge irir.
1883. Konağ  v eyesini n eşsegidir. (182-15)
Misafir ev sahibinin (bağlı) kuzusudur. (ADS, 391)
1884. Konağ  v eyesini n devesidir, her y re yı  d di yatası. (182-16)
Misafir ev sahibinin kuzusudur. (TDOAS, 382)
1885. Konağ  vning h yir –bereketidir. (182-17)
Misafir evin k smetidir evin bereketidir.
1886. Konağ bir g n konağdır. (182-18)
Misafir    g n misafirdir.(ADSTDK)

1887.  onaksız, evi  bereketi olmaz. (182-19)
Misafirsiz evin bereketi olmaz.
1888.  onak  onağı se mez,  v eyesi h   birini. (182-20)
Misafir misafiri sevmey ev sahibi her ikisini. (TDOAS, 383)
1889.  onak  onakdan yamanı gelir,  v eyesi ikisinden de. (182-21)
Misafir misafiri sevmey ev sahibi her ikisini. (TDOAS, 383)
1890.  onak geli i, tarı v ri i. (183-1)
Misafir geli i tanrı l tfudur.
1891.  onaklı  v bereketli olar. (183-2)
Misafir on k smetle gelir; birini yer, dokuzunu (evde) bırakır. (ADS, 392)
1892.  on ı a ı dadlı olar. (183-3)
Kom u yemeği tatlıdır.
1893.  on ı  m d ne oturan  amsız  alar, oynan   m d ne oturan ersiz  alar.
(183-4)
Kom u umuduna oturan yemeksiz kalır, oynan  umuduna kalan ersiz kalır.
1894.  on ı iti  on ıya ho urmaz (183-5)
Kom u iti kom uya  r mez.(//) 367
1895.  on ı payı v rdi, derdinden  ld . (183-6)
Kom u payı verdi, derdinden  ld .
1896.  on ı payı ya  amdan ileridir, ya  amdan geri. (183-7)
Kom u payı ya ak am yemeğinden  ncedir, ya ak am yemeğinden sonra.

1897. onşı tavuğı ęaz g r ner. (183-8)
Komşunun tavuğı, komşuya kaz g r n r (karısı kız g r n r).(ADS, 368)
1898. onşıda pişir, bize de  tişer. (183-9)
Komşuda pişer bize de d şer. (TDOAS, 354)
1899. onşı onşı eşşegini yırlaya-yırlaya gezer. (183-10)
El elin eşeğini yırlaya yırlaya, kendi eşeğini terleye terleye arar. (ADSTDK)
1900. onşı onşı olsa, kor kıızı da ere g der. (183-11)
Komşu komşu olsa, k r kıızı da ere gider.
1901. onşı onşıya baħar,  z n  ota atar. (183-12)
Komşu komşuya bakar kendini ateş  atar.
1902. onşı onşıya dayakdır, biri yatanda biri ayakdır. (183-13)
Komşu komşuya destek verir biri yattıysa diğeri ayakta kalır.
1903. onşı owumdan ileridir. (183-14)
Yakın dost/komşu hayırsız hısımdan yeğdir. (TDOAS, 465)
1904. onşı kıızı osurgançı olar. (183-16) Bkz. onşu kızının...
Komşu kıızı osuruk u olur.
1905. onşı kızının baldırı (toppuğı) kıllı olar. (183-17)
Komşu kızının, bacağı gevilcenli olur. (G zelyurt *Hekimhan –Ml.) (BAAD, 163)
1906. onşım eşşeginin daşığı şişdi, kayğısı mene d şd . (183-18)
Komşunun taşığı şişmiş, tasası bana mı d şt ?

1907. ȶonşı da özüm tekin olsaydı, evim yanmış idi. (184-1)
“Komşuda benim gibi olsaydı, evim yanmıştı.”
1908. ȶonşım şâd, özüm de şâd. (184-2)
Komşum mutlu olduğunda ben de mutlu mutlu olurum.
1909. ȶonşımıñ dul arvadı kişim gözüne kıız gelir. (184-3)
Komşunun tavuğu komşuya kaz, karısı da kıız görünür. (TDOAS, 355)
1910. ȶonşıñ pès olanda, kaç ȶurtul (ȶortar), dişiñ ağırında çek ȶurtul. (184-3)
Komşun kötüyse göç kurtul, dişin ağırsa çek kurtul. (TDOAS, 354)
1911. ȶonşıñ sakkalını kırhanda, sende ısla. (184-5)
Komşu sakalını tıraş ettiğinde sen de ısla.
1912. ȶonşıña şowr éd, öz bildiğini, elden ȶoyma. (184-6)
Komşuna danış, kendi bildiğini yap.
1913. ȶonşıñ yaman oldı, köç âyrıl, hıyuñ yaman oldı, nêylereñ. (184-7)
Komşun kötü olduysa göçüp ayrıl, huyun kötü olduysa, ne edersin?
1914. ȶonşıya daşağıñı görsedmeseñ, dèyer şayed hıceyeñ. (184-8)
Komşuya daşağını göstermezsen, seni hadım sanır.
1915. ȶowm atan daş, baş yarmaz. (184-9)
Dostun attığı taş baş yarmaz. (ADSTDK)
1916. ȶowm –hêş etiñi yèse, sümügünü sindirmez. (184-10)
Dost ve akrabın etini yese, kemiğini sindirmez.
1917. ȶowm-hêş pèsligi namus yarasıdır. (184-11)
Dost ve akrabının kötülüğü namus yarasıdır.

1918. Kowm gelmedi-gelmedi düşmen oldu, düşmen gele gele kowm oldu. (184-15)
“Akraba gelmeye gelmeye düşman oldu, düşman gele gele akraba oldu.”
1919. Kowmlı, kowun yèyer, kowmsız kabık. (184-14)
“Akrabası (olan) kovun yer, akrabası olmayan kabuğunu yer.
1920. Kowmlık eden gènimlik èdmez. (185-1)
Akrabalık eden düşmanlık etmez.
1921. Kowmiñ pèsine de kurban, hubu ki hub dur. (185-2)
“Akrabanın kötüsüne de kurban, iyisi de iyidir.”
1922. Kowmiñ kimdir? yañın konşı. (185-3)
“Akraban kimdir?-Yakın komşu.”
1923. Kowurğa çaşt olmaz, küreken puşt olmaz. (185-4)
Kavurğa bir öğünlük yemek olmaz, damat akra çıkan olmaz.
1924. Koyun kaşını bulur, kahbe yoldaşını. (185-16)
“Koyun ağılını bulur, kahpe yoldaşını.”
1925. Koyun kuzusunu, isindan tanıyor. (185-19)
“Koyun kuzusunu kokusundan tanır..”
1926. Koyun kıçı inçeler, kuzu kıçı dirçeler. (186-1)
Koyunun ayakları yavaş yavaş güçsüzleşir, kuzu ayakları canlanır.
1927. Koyunu öz kıçından dara vururlar, geççiye de öz kıçından. (186-2)
Her koyun kendi bacağından asılır. (ADS, 312)
1928. Koyunuñ arrığına qarrı dèyerler. (186-4)
“Koyunun zayıfına ‘yaşlı’ derler.”

1929. Kırık büyüklüğü nigbetlikdir, baş büyüklüğü hoşbahçlık. (186-9)=(80-20)
Kırıkın büyük olması kötülüktür, başın büyük olması iyiliktir.
1930. Kırıkını uzad, öz gilimiñ babıça. (186-16)
Ayağını yorganına göre uzat.(ADSTDK)
1931. Kırık yoğu kaçça, bal yoğu uça. (187-1)
“Ayağı yok kaçmaya, kanadı yok uçmaya.”
1932. Kırığına bah, bözini al, anasına bah kızını al. (187-2)
Anasına bak kızını al, kenarına (kıyısına, tarağına) bak bezini al. (ADS, 147)
1933. Kırık danışan çatlayar. (187-3)
Kırık defa danışan çatlar.
1934. Kırmızı börk deyilim, başdan başa koyulam. (187-4)
Kırmızı şapka değilim ki baştan başa koyulam.
1935. Kırıldı dağıñ şeri pelengi, indi tülkü hay edir. (187-6)
Dağların aslanı ve kaplanı kırıldıktan sonra şimdi tilki ses çıkarmaya başlar.
1936. Kız arpadır, oğul buğda. (187-9)
“Kız arpadır, oğul buğday.”
1937. Kız ağacı koz ağacıdır, her gelen bir daş atar. (187-10)
Kız ağacı ceviz ağacıdır, her gelen bir taş atar.
1938. Kız ağacı, koz ağacı, sindersen de yoğ ‘ilacı. (187-11) Bkz. Koz ağacı...
“Kız ağacı kuz ağacı, kırsan da yok ilacı.”
1939. Kız obası naz obası. (187-13)
Kız evi naz evi. (TDOAS, 348)

1940. Kız obasında toydur, oğul obasında haber yoh. (187-14)
Kız evinde düğün olur, oğlan evinin haberi yok. (TDOAS, 348)
1941. Kız öz ihtiyarına olanda çillede geçi kır har. (188-1)=(17-4)
Arvadı kendi halinde bırakırsan kışın keçi kırkar.
1942. Kız unlu, oğul donlu. (183-3)
“Kız unlu, oğul elbiseli.
1943. Kız eyesi, naz eyesi. (188-4)
Kız evi naz evi. (TDOAS, 348)
1944. Kız pohl (körpü) dır, oğul rah-güzâr. (188-5)
Kız köprüdür oğul üzerinden geçen yaya.
1945. Kızgın başda ‘ağıl olmaz. (188-8)
“Öfkeli başta akıl olmaz.”
1946. Kız karrıyanda, kağı olar, it karrıyanda tazı. (188-9)
“Kız yaşlandığında kadı olur, it kocadığında tazı.”
1947. Kız kıl köprüsüdür. (188-10)
“Kız kıl köprüsüdür.”Görülmeyen ince bir köprüdür.Kıl gibi ince bir köprüdür.
1948. Kız-gelin körpe kerez. (188-12)
Kız veya gelini çocukken eğitmek gerek.
1949. Kız neneye yakın olmasın, meşk suya. (188-13)
Kız anaya yakın olmasın, su torbası suya.

1950. Kızı evde sına, ondan sonra yolla oduna. (188-14)
Kızı evde sına, ondan sonra yolla oduna.
1951. Kızı toyda beğenme. (188-15)
“Kızı düğünde beğenme.”
1952. Kızı ki anası ta‘rifî ede ocağ başında alar. (188-16)
Kızı ki anası överse o kız evde kalır.
1953. Kızı ki anası ta‘rifini ede, daza-oğlusı içi hubdur. (188-17)
Kızı eğer anası överse teyze oğlu için iyidir.
1954. Kızıl arvadındır, kılıç kişiniñ. (188-18)
Altın kadınıdır, kılıç erkeğın.
1955. Kızıl arı (kızralı) deligine ağağ (el) atma. (189-1)
Arı deliğine el sokma.
1956. Kızım çörek eden oldu itler toğ oldu, oğlum kende geden oldu tatlar toğ oldu.
(189-3) Bkz. Oğlum kende...
“Kızım ekmek yapan (pişiren) olunca itler tok oldu, oğlum şehre gidince yabancılar tok oldu.”
1957. Kızım sene dèyirem, gelinim sen eşid. (189-4)
Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla. (TDOAS, 349)
1958. Kızınñ öz leççegi özüne düşmendir. (189-5)
Kızın baş örtüsü kendine düşmandır.
1959. Kızını yâ mala vèr, yâ cemâla ya kemâla. (189-6)
“Kızını ya mala (zengin olana) ver, ya yakışıklı olna ver, ya (da) kâmil olana.”

1960. Kızını vurmayan, dizini vurar. (189-7)
Kızını dövmeyen dizini döver. (TDOAS, 350)
1961. Kız yükü, duz yüküdür. (189-8)
Kız yükü, tuz yükü.
1962. Kızı vurmasañ, çellede geççi kırhar. (189-9) Bkz. Kız öz...
“Kızın dövmezsen, kış günü keçi kırkar.”
1963. Kış, gèder, üzü kèrèlik kòmüre kılar. (189-10)
“Kış gider, yüz karalığı kòmüre kalır.”
1964. Kış yorgansızdır, yaz ayransız. (189-11)
Yazın ayransız, kışın yorgansız olmaz.(*Suşehri –Sv.; -Vn.; -Isp.) (BAAD, 203)
1965. Kifiñ geñ başından giren, dar yerinden çıhar. (189-18)
Huni geniş başından giren, dar yerinden çıkar.
1966. Kınama konşını, geler başına. (189-19)
Gülme komşuna gelir başına.(ADS, 295)
1967. Kıyamət orda kopar, biri yèyer bir bañar. (190-1)
Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar. (TDOAS, 160)
1968. Kıyamatı gözümînen görmüşem. (190-2)
Kötü bir dönem geçiren biri söyler. Kıyameti gözüm ile gördüm.
1969. Kıymetli mal elden ele gezer, kıymetli söz dilden dile. (190-3)
“Kıymetli mal elden ele gezer, kıymetli söz dilden dile.”

1970. Kasıblık ‘ëyb deyil, oğoruluğ ‘ëyibdir. (190-12)
Ticaret ayıp değıl, hırsızlık ayıptır.
1971. Kafar çöregi yëyen, kafar olar. (190-14)
Kafir ekmeğı yiyen, kafir olur.
1972. Kafar çöregi yëyen, kafar kılıcı çalar. (190-15)
Kafir ekmeğı yiyen, kafir kılıcı çalar.
1973. Kaka ëvlenende ‘emi oğlu hesabdır. (190-17)
Kardeş evlendikten sonra amcaoğlu gibi sayılır.
1974. Kaka kıhtlık çöregidir. (191-2)
Kardeş kara günün yoldaşıdır.
1975. Kaka kıyamet çöregidir. (191-3)
Kaka kıyamet yoldaşıdır.
1976. Kaka kakadan korğmaz. (191-4)
Kardeş kardeşten korkmaz.
1977. Kaka kakanın etin yëse, sümügünü sindirmez. (191-5)
Kardeş kardeşin etini yer, kemiğini sindirmez.
1978. Kaka kakayı bıçaqlar, ondan sora kucaqlar. (191-6) Bkz. Kardaş kardaşı...
[Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış. (ADS, 344)]
1979. Kaka kaka yerine öldürmezler. (191-7)
“Kardeşi kardeş yerine öldürmezler.”
1980. Kamil adam kemaliinden belldir. (191-8)
“Kâmil adam kemalinden bellidir.”

1981. Kebabı köz yandırar, igidi kız yandırar. (191-10)
“Kebabı köz yakar, yiğidi kız yakar.”
1982. Keççel derman bilse idi, öz başına em ederdi. (191-12)
Kelin ilacı olsa başına çalar. (TDOAS, 342)
1983. Keççeli kınayanın kara top sakçalı olsası. (191-13)
“Keli kınayanın simsiyah kıllı sakalı olası.
1984. Ker adam, iki def a güler. (191-17)
Ağır işiten adam iki defa güler.
1985. Ker içi de kor içi oyna. (191-18)
Sağır için konuş kör için de oyna.
1986. Kere atan, çangal utar. (192-2)
Tereyağı yiyen helva yutar. Biri zahmet çektiyse sonra karşılığını görür.
1987. Kere kereye menneti dereye. (192-3)
Tereyağı tereyağı yerine verdiysen başka bir sıkıntı çekme.
1988. Kisillik nikbetlik getirêr. (192-5)
Hastalık kötülük getirir.
1989. Kesilsin iki el ki bir başı sahladamaya. (192-8)
Bir başı tutamayan iki el kesilsin.
1990. Keliş tayısı yurdda kalmış. (192-15)
Ayakkabısının bir teki yurtta kalmış.

1991. Keliş tikenin ayağı yalındır. (192-16)
Ayakkabıcının kendi ayağı çıplaktır.
Terzi kendi söküğünü dikemez.(ADSTDK)
1992. Kelle de bir göz varı idi, oda, çıldı. (193-2)
Kelle üzeride bir tane gözü vardı o da çıktı.Bir adamın tek oğlu var oğlu
öldükten sonra söylenir.
1993. Kem talahlık, asan işi saht eder. (193-8) Bkz. İş möhkem...
Titiz insanlar kolay işi zor ederler.
1994. Kem huşele adam iki yere.....r. (193-9)
Sabırsız insan iki yere sıçar.
1995. Kendden gelen men, haber vèren sen. (193-10)
Hacdan gelen ben, haber veren sen? (TDOAS, 281)
1996. Köpek eyesini tanımır. (193-13)
“Köpek, sahibini tanımıyor.”
1997. Köpek çağrılan yere gèder. (193-16)
Köpek çağrılan yere gider.
1998. Köpek du‘ ası kabal olsaydı, gökden sümüg gelerdi. (193-17)
İtin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı. (TDOAS, 310)
1999. Köpek develiye oğurur. (193-18)
“Köpek develiye havlar.”
2000. Köpekden sümük geri kalmaz. (193-19)
Köpekten geriye kemik kalmaz.

2001. Köpek kargışınan yağış yağmaz. (193-20)
İtin (köpeğin) duası kabul (makbul) olsa (-ydı) gökten kemik yağar(-dı).
(ADS, 333)
2002. Köpek köpegi yemez. (194-1)
Kurt kurdu, it iti yemez. (TDOAS, 371)
2003. Köpege daş atanda, ağzını açar. (194-3)
“Köpeğe taş atınca ağzını açar.”
2004. Köpegi enik kerz kulağını kesesiñ. (194-6)
“Köpeğin kulağını enik iken kesmeli.”
2005. Köpegimiñ bi-‘ürzeliginden kaçım başına kurd eniklemiş. (194-7)
“Köpeğimin tembelliğinden ağılımın yanına kurt yavrulamış.”
2006. Köpeğin ağ-sarı yoğudur. (194-8)
Köpeğin beyazı sarısı fark etmez hepsinin huyu aynıdır.
2007. Köpeğin eblehi tazıdan artık kaçır. (194-9)
“Köpeğin aptalı tazıdan çok koşar.
2008. Köpeğin yükü yağ olsa da, burnu yêrdedir. (194-10)
“Köpeğin yükü yağ olsa da burnu yêrdedir.”
2009. Köteliñ ayağına gèdende dağ havası eliñe geler. (194-11) Bkz. Dağıñ
ayağına...
Tepenin ayağına giden dağ havasını hisseder.
2010. Köteliñ ayağına gèdende dağ havası eliñe geler. (194-11)
Zor işe başladığında bu işin ne olduğunu anlar.

2011. Küçük işden büyük iş biter. (194-12)
“Küçük işten büyük iş çıkar.”
2012. Küçük haşa eder büyük ‘eşa. (194-13)
Küçükler suç işler büyükler bağışlar. (TDOAS, 375)
2013. Küçük gelin, büyük gelin, derdê-serê bir gelin. (194-14)
Küçük gelin, büyük gelin hepsinin derdi birdir.
2014. Köçün evveli her yere gètdi, ahırda èle ora gèder. (194-15)
Göçün başı nereye gittiyse sonu da oraya gider.
2015. Kor atın kor nalbadı olar. (194-16)
Kurtlu baklanın kör alıcısı olur. (ADS, 379)
2016. Kor Allah’dan ne ister? İki göz biri eyri biri düz. (194-18)
Kör Allah’tan ne ister? İki göz biri eğri biri düz.
2017. Kore bir vèrme ki iki ser, oturanda sekku ser. (195-1)
Köre bir verme iki ister, oturduğunda da tabure ister.
2018. Kore bir vèrme ki iki ser, yatmağa da yèr ister. (195-2)
Köre bir verme iki ister, yatmaya yer ister.
2019. Kordan çılanda, korluğa düşün. (195-3)
Öfkeyle kalkan zararlar / ziyanla oturur. (ATA,452)
2020. Kora gece inen günüz fark édmez. (195-4)
Köre “şimdi gece” demişler; “ne zaman gündüzdü” demiş. (ADS, 373)
2021. Koroğlu mindi, kır ata, bugünkü işini koymadı şabaya. (195-5)
Köroğlu bindi kır ata bugünkü işini koymadı sabaha.

2022. Korınan doğaramac yèyinde, Allah'ı arada gör. (195-9)
Kör inen doğramaç yiyende Allah'ı arada gör.
2023. Kor da bilir balık şordur. (195-12)
Kör de bilir balık tuzludur.
2024. Kor kuşun darrısını Allah öz eli inen eker. (195-14)
Kör kuşun yuvasını Allah yapar. (ADS, 373)
2025. Kor kuşuñ yowasını Allah düzedir. (195-15)
Kör kuşun yuvasını Allah yapar. (TDOAS, 362)
2026. Kor kora dèyir, cürt gözüñe oñluvu götür dürt gözüñe. (195-16)
Kör köre der parmağını sok gözüne veya oklava götür sok götüne...
2027. Kor kora nice bañar? Allah da ona èle bèle bañar. (196-1)
Kör köre nasıl bakarsa Allah da köre öyle bakar.
2028. Kor koru bular şu çukķuru. (196-2)
“Kör körü bulur, su çukuru.”
2029. Kor gözden yaş çılmaz. (196-5)
“Kör gözden yaş çıkmaz.”
2030. Kor gözünden korķar, keçel başından. (196-6)
Kör gözünden korkar, kel başından korkar.
2031. Kor göze çomak deyer. (196-7)
Kör göze çomak değer.
2032. Kor ne ister? İki göz biri eyri bir düz. (196-8)
“Kör ne ister? İki göz: Biri eğri, biri düz.”

2033. Korun gözü ‘aşasıdır. (196-10)
“Körün gözü asasıdır.”
2034. Küreken puşt olmaz, kavurğa çaşt. (196-12)
Damat arka çıkan olmaz, kavurga da yemek olmaz.
2035. Kurra ..t yêr tutmaz. (196-13)
Yuvarlak göt yer tutmaz.
2036. Kossa gètdi saqqal getire, sibili de koydı geldi. (196-15)
Köse gitti sakal getire kendisine bıyığı da bıraktı geldi.
2037. Kossaya riş-hend êdeniñ top qara saqqalı olası. (196-19)
Köseyle alay edenin kara sakalı olması gerekir.
2038. Külde ot qalqar, otdan kül. (197-5) Bkz. Otdan kül...
Külde ateş çıkar, ateşten de kül.
2039. Küllüm qalmış daş hayına. (197-10)
Kesek taş için üzülüyor.
2040. Künde yanar tüt olar, çile yanar kül olar. (197-13)
Kütük yanar duman çıkar, tiken yanar kül olur.
2041. Köhne çapıda ot düşmez. (197-19)
Eski beze ateş düşmez.
2042. Köhne düşmen dost olmaz. (197-21)
Eski düşman dost, eski dost düşman olmaz. (TDOAS, 249)
2043. Köhne rêhtiñ biti, pês adamıñ gepi. (198-1)
Eski elbisenin biti, pis adamın sözü.

2044. Köhne yurda gèdende taza yurduñ qadrini bildiñ. (198-5)
Eski yurda gidince yeni yurdun kıymetini bildin.
2045. Köhne yèyen sığırñ kosalası da köhne yèyer. (198-6)
Çöp yiyen sığının yavrusu da çöp yer.
2046. Kişi o dur ki döwlete étişdi, mest olmaya, döwletden düşende pest olmaya.
(198-9)
İnsan o dur ki güçlü paralı olduğunda kendini kaybetmeye, güçsüz olduğunda
parasız olduğunda da kötü olmaya.
2047. Kişi öz gepini yemez. (198-10)
“İnsan sözünü yemez.”
2048. Kişi üzlü arvaddan arvad üzlü kişiden hezer éd. (198-11)
“Erkek yüzöl kadından, kadın yüzöl erkekten kork.”
2049. Kişi öler, adı qalar, at öler hegri qalar. (198-12)
At ölür meydan (nalı) kalır, yiğit ölür (namı) kalır. (ADS,163)
2050. Kişi öler, adı qalar, öküz öler heşi qalar. (198-13)
İnsan ölür adı kalır öküz ölür sabanı kalır.
At ölür meydan (nalı) kalır, yiğit ölür şan (namı) kalır. (ADSTDK)
2051. Kişi élinen gezer, deyirmen yélinen. (198-14)
Erkek akrabasıyla, çevresiyle gezer, değirmen de yel ile.
2052. Kişinen arvad torpağı bir yerden götürölmüş. (198-15)
Erkek ile kadın toprağı bir yerden götürölmüşdür.
2053. Kişi tüfürdüğünü yalamaz. (198-16)
Kişi tükürdüğünü yalamaz. (TDOAS, 352)

2054. Kişiden hem qorhasıñ hem teveqıç‘ o edesiñ. (198-17)
Erkek hem korkasın hem de beklentin olsun.
2055. Kişi sël dir arvad göl. (198-18)
Erkek seldir kadın göl.
2056. Kişi qapısı açıl olar. (199-1)
İnsanın kapısı açık olur.
Yardım isteyene yarım eder.
2057. Kişi gepi bir olar. (199-3)
“İnsanın sözü bir olur.”
2058. Kişiniñ özüne baqma, sözüne baq. (199-4)
Kişinin dış görünüşüne bakma sözüne bak.
2059. Kişiniñ bir daqıka şebri ming iliniñ çöregidir. (199-5)
“Adamın bir dakikalık sabrı bin yılın ekmeğidir.”
2060. Kişiniñ sözü çıqanaqaz canı çıqaydı. (199-6)
Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın. (TAS, 103)
2061. Kişi himmet inen qalqar, quş kanat inan. (199-7)
“İnsan himmet ile kalkar, kuş kanat ile.”
2062. Kişiyi tarazinan çekmemişler. (199-8)
“İnsan terazi ile tartılmaz.”
2063. Kişiyi seferde tanırlar. (199-9)
“Kişi yolculukta tanınır.”

2064. Kişiyi kişi eden arvaddır. (199-10)
“Erkeği erkek eden, kadındır.”
2065. Kim kimi inendir, deli de ...i inendir. (199-17)
Kim kiminle birliktedir, deli de ..i iledir.
2066. Kindi böyüğün yeri olar üregi böyüğün yeri olmaz. (199-18)
Götü büyük olanın yeri olur, yüreği büyük olanın yeri olmaz.”
2067. Gep ağızdan çıhar, ne ...den. (200- 6)
Söz ağızdan çıkar, ne götten
Söz verdiysen arkasında duracaksın çünkü söz ağızdan çıkar.
2068. Gep ağızdan çıhanda geri gelmez. (200-7)
Söylenen söz atılan ok. (TDOAS, 426)
2069. Gep alan gep vèrenden bilenterdir. (200-8) Bkz. Söz alan...
Söz dinleyen konuşandan daha fazla bilendir.
2070. Gep öz vaktinde geler. (200-9)
Söz kendi vaktinde gelir.
2071. Gep, gep açar, gep ..öt açar. (200-13)
Söz sözü açar. (ADSTDK)
2072. Gepi uzadanda tadı kaçır. (200-14)
Sözü uzattığında tadı kaçır.
2073. Gepin açığını ya deliden eşid ya uşakdan. (200-16) Bkz. Açık sözü...
Déliden al uslu habéri. (ADS, 231)

2074. Getirende èl getirer yèl getirer, sèl getirer, aparanda èl aparar yèl aparar sèl parar. (200-17)
Gelince el getirir, yel getirir sel getirir, gidince el götürür yel götürür sel götürür.
2075. Geçme namerd sözünden koy aparsın sèl seni. (201-2)
Geçme namert köprüsünden, ko götürsün sel seni. (TDOAS, 262)
2076. Geçme namerd körpüsünden koy kınasın èl seni. (201-3)
Geçme namert köprüsünden, ko götürsün sel seni. (TDOAS, 262)
2077. Geçiniñ eceli gelende çoban çomağına sürünür. (201-4)
Eceli gelen keçi çobanın dayağına sürünür. (TDOAS, 230)
2078. Geçiniñ ‘émeli azmasa ne işi var çobanıñ çaştında. (201-5)
Keçi azmasa ne işi var çobanın yemeğinde.
2079. Geççiyi öz kıçından dâra vururlar, koyunu da öz kıçından. (201-6)
Her koyun kendi bacağından asılır. (ADS, 312)
2080. Gedanıñ torbası doludur, üzü kıara. (201-7)
Dilencinin torbası doludur yüzü kara.
2081. Gedaya çi bir çörek vèreñ, çi bir çörek alañ. (201-8)
Dilenciye ya bir ekmek veren ya bir ekmek alan fark etmez.
2082. Gürbe dalı yère gelmez. (201-11)
Kedinin sırtı yere gelmez.
2083. Gürbeniñ eli ete yetişmeyende, dèyer et koñmuş. (201-13)
Kedi yetişemediği (uzanamadığı) ciğere pis (murdar) dermiş.(ADSTDK)

2084. Gürbenin özü nedir ki zadı ne ola. (201-14)
Kedinin kendi nedir ki şeyi ne ola.
2085. Gürbeniñ poğu darmana geldi, gètdi sıçdı, üstünü örttü. (201-15)
Kedinin pisliği işe yaradı geldi sıçtı üstünü örttü.
2086. Ger geççi çeşmenin başından su içer. (202-1)
Keçinin uyuzu, çeşmenin (pınarın) gözünden su içer (içer suyunu). (ADS, 354)
2087. Gör geççi ; ne südüne , ne kılıña, ne daniña. (202-2)
Uyuz geçinin ne sütünü iste ne kılını iste ne de ahırına bırak.
2088. Ger geççinin hisâbı âgıl deminde çekilir. (202-3)
Uyuz geçinin hesabını âgıl önünde kes.
2089. Germene burrun, élinen sürün. (202-5) Bkz. Palasa burrun...
Kimsenin minnetini çekme germene bürün elinle de sürün.
2090. Gezen kıça daş deyer. (202-6)
Gezen kıça taş değer.
2091. Gezen iş görür , yatan diş. (202-7) Bkz. Yatan diş...
Gezen iş görür, yatan rüya görür.
2092. Geziniñ dermanı guzudur. (202-8)
Dinsizin hakkından imansız gelir. (ADSTDK)
2093. Gel kurd şikal éder. (202-13)
Kurtlar toplu halde ava gider.

2094. Geleninen yoldaş ol gèdeninen kardaş. (202-15)
Gelen ile yoldaş ol, giden ile kardeş.
2095. Gelen gün gèden günden artık terdir. (202-16)
Gelecek günler arkada bıraktığımız günlerden daha fazladır.
2096. Gelen gèdenem çoğdur, çörek vèrenim yoğdur. (202-17)
Gelen gidenim çoktur, ekmek verenim yoktur.
2097. Gelen gèdenem yoğdur, haber vèrenim çoğdur. (203-1)
Gelen gidenim yoktur, haber verenim çoktur.
2098. Gel hay gel olanda, bir “mû”ya bendedir, gèd hay gèd olanda zencirinen dar olmaz. (203-2)
Şans sana güldüyse bir kıla bağlıdır, şans sana yüz çevirdiyse zincirle de bağlanmaz.
2099. Gelin ...dı toy bağıl oldu. (203- 5)
Gelin osurdu düğün iptal oldu.
2100. Gelin erkek oldu toy bağıl. (203-6)
Gelin erkek çıktı düğün iptal oldu.
2101. Gelin gelin deyil, yèri gelindir. (203-7)
Gelin iyi bir gelin değil ama gittiği aile iyi bir ailedir.
2102. Gelini evde sına, yolla dağa oduna. (203-9)
Gelini evde sına, dağa oduna daha sonra gönder.
2103. Gelinim sene dèyirem kızım sen eşid. (203-10)
Kızım sana söylüyorum (dedim) gelinim sen anla (işit).(ADSTDK)

2104. Gümâna gelmeyen başa gelir. (203-15)
Akla gelmeyen başa gelir. (ADSTDK)
2105. Günahkar özünü günahkar bilmez. (203-16)
Günahkar kendini günahkar bilmez.
2106. Genç vëranada tapılar. (204-1)
Hazine harabede bulunur.
2107. Güç tarının böyük kardaşdır. (204-10)
Güç tanrının böyük kardeşidir.
2108. Güç gelende kanun kaçar. (204-11)
Zulüm kapıdan girerse insaf delikten çıkar. (TDOAS, 493)
2109. Güçlü yanında güçsüz günahkar olar. (204-12)
Güçlü yanında güçsüz günahkar olur.
2110. Gücü eşsege yetişmir, palanını vurur. (204-13)
Gücü eşeğine yetişmiyor palanını vurur.
2111. Gücü eşsege çatmır koduğun kıçını kırır. (204-14)
Gücü eşeğe yetmiyor sıpanın ayağını kırar.
2112. Gücün anañ oynasına çatmayanda dëy nerre baba. (204-15)
Gücün anan oynasına yetmedi ona nerre baba de ona cici baba de.
2113. Gücünün olmayanda gëdesiñ bir böyük daşa tekke ëdeñ. (205-1)
Gücün olmadığında gidip bir böyük taşa dayanasın.
2114. Gücünü iltimasa vërme. (205-2)
Gücün varsa kendin yap yalvarma yoluna gitme

2115. Gor elinden kaçırđım, gor yoluma kazıldı. (205-3)
Mezar elinden kaçtım, mezar yoluma kazıldı.
2116. Gördüğümden korhıram. (205-4)
Gördüğümden korkarım.
2117. Gördüğün nedir? Haber aldığınıñ nedir. (205-6)
Görünen köy kılavuz istemez. (TDOAS, 272)
2118. Gördün bir şehir varı kördür sende elini koy gözünün üstüne. (205- 7)
Gittiğin yerdekiler körse bir gözünü yum. (TDOAS, 266)
2119. Gördün yarın yar deyil, terk etmeki ‘ar deyil. (205-8)
Yarın düzgün değilse onu terk etmek ayıp değil.
2120. Göregi ekdiler güyermedi. (205-12)
Gereki ektiler göğhermedi.
2121. Görmemiş görmemiş edir. (205-14)
Görmemiş görmemişlik eder.
2122. Gor varı ki kefen varı ola? (205-15)
Mezarı var mı ki kefeni ola?
2123. Görmemişin oğlu oldu çekdi daşğını ordı. (205-16) Bkz. Oğulsuzun...
Görmemişin oğlu olmuş çekmiş çükünü koparmış. (TDOAS, 271)
2124. Gör nice bahtım yatdı ki...ötuma şelgem batdı. (205-17)
Gör nasıl şansım döndü ki götüme şelgem battı.
2125. Göreceğ göz yoğu ki birini göre. (205- 20) Bkz. Görür göz...
Kadar bencildir ki kimseyi görmez.

2126. Görene gündüzdür, görmeyene gece. (206-1)
Görene gündüzdür, görmeyene gece.
2127. Göz bağı, su ağı. (206-2)
Gözler bakacak da su da akacak.
2128. Göz gördüğünü inanır. (206-4)
Göz gördüğüne inanır.
2129. Göz görer, el ögener. (206-5)
Göz görür, el öğrenir.
2130. Göz görür, ürek yanar. (206-6)
Göz görür, gönül ister (çeker). (ADS, 293)
2131. Göz görür, gönül sever. (206-7)
Göz görür gönül sever. (TDOAS, 273)
2132. Göz görmekten doymaz, adam bilmekten. (206-8)
Göz görmeğe, adam bilmeğe doymaz. (TDOAS, 272)
2133. Gözellerde i' tibar olmaz. (206-15)
Güzellerde itibar olmaz.
2134. Göz neden kırılır ? – Gördüğünden. (206-16)
Göz gördüğünden korkar.
2135. Gözü acın karnı doymaz. (206-19)
Açın karnı doyar, gözü doymaz. (ADS, 112)
2136. Gözümden yamanlık görmüşem amma ondan görmemişem. (207-7)
Gözümden kötülük gördüm ama ondan görmedim.

2137. Gözün öz kasaında olsun. (207-12)
Gözün kendi tabağında olsun.
2138. Gözünün yaşına baħam ya eliñiñ işine? (207-14) Bkz. Eliñ işine...
Ne gözünün yaşına bakarım ne yaptığına.
2139. Gözelik ondur, doħuzu dondur. (207-21)
Güzellik ondur, dokuzu dondur. (ADSEL, 68)
2140. Güzellik vardan olar, olmasa, hardan olar. (208-1)
Güzellik kendiliğinden olur, olmazsa nerden olur.
2141. Gül tikansız olmaz, çöl ilansız. (208-3)
Dikensiz gül olmaz. (TDOAS, 211)
2142. Gülден arrı terdir, sudan durru ter. (208-4)
Gülден daha temizdir, sudan daha duru.
2143. Gülüş gülüş getirir, gülüş öpüş getirir, öpüş ... tuş getirir. (208-6)
Gülüş gülüş getirir, gülüş öpüş getirir, öpüş
2144. Gül kadrini bülbül bilir. (208- 7)
Altının kıymetini (kadrini) sarraf bilir. (ADS, 143)
2145. Gülmek gülmek getirir, ağlamak ağlamak. (208-8)
Gülmek gülmek getirir, ağlamak ağlamak getirir.
2146. Gülme kоnşıña, gelir başıña. (208-9)
Gülme komşuna gelir başına. (TDOAS, 276)
2147. Gülme gülünç olana, düğüsü liç olana. (208-10)
Komik duruma düşüne gülme, pirinçi ezilmiş lapa olmuş olana gülünmez.

2148. Gün doğar, ‘ alem görür. (208- 12)
Gün doğar, alem görür.
2149. Gün görmeyen adamı el tanımaz. (208-14)
Dışarı çıkmayanı kimseyi halk tanımaz.
2150. Gönül evi hoş olmasa, dudakların gülebilmez. (208-16)
Gönül evi hoş olmazsa, dudakların gülemez.
2151. Gönülsüz namaz, göye çıhamaz. (209-1)
Gönülsüz namaz göğe (göklere) ağmaz. (ADSEL, 67)
2152. Gönül seven göyçektir. (209-2)
Gönül kimi severse güzel odur. (ADSTDK)
2153. Gönül gözden su içer. (209-3)
Gönül gözden su içer.
2154. Günü z gedir, yar yar edir, gece gelir yer dar edir. (209-4)
Gündüz gider yar yar eder, gece gelir yer dar eder.
2155. Günü z kurd ağızlı, gece karga gözlü. (209-5)
Gündüz kurt ağızlı, gece karga gözlü.
2156. Günü günden beterdir. (209-7)
Her günün bir önceki günden daha kötüdür.
2157. Gwendigim kara dağ, sene de kar yağdı. (209-11)
Güvendiğin dağlara kar yağar. (TDOAS, 279)
2158. Göwenme arhañ donuna, bir gün arhañ yere gelir. (209-12)
Güvenme varlığa, düşersin darlığa. (ADS, 297)

2159. Göwenme arhañ donuna, yırtılır don, yanar çiniñ. (209-13)
Güvenme arkan donuna, yırtılır don, yanar omuzun.
2160. Göwenme varlığa, düşereñ darlığa. (209-14)
Güvenme varlığa, düşersin darlığa. (ADS, 297)
2161. Gowheriñi vil daşa vurma. (209-15)
Cevherini boşuna taşa vurma.
2162. Gowher yere düşmeginen kıymetden düşmez. (209-16)
Altın yere düşmekle kıymetten düşmez. (TDOAS, 80)
2163. Göyde gezirdim, yerde bulmuşam. (210-4)
Gökte aradığını yerde buldu. (TDOAS, 269)
2164. Göyn isteyen, göyçek olar. (210- 7) Bkz. Gönül seven...
Gönül kimi severse güzel odur. (ADSTDK)
2165. Göynü sevmez biriniñ, dırnağı olar dalını kaşşıya. (210-11)
Gönlü istemez ki kimsenin tırnağı olsun ki arkasını kaşıya.
2166. Gic adam ne doydum biler ne yoruldum. (210-18)
Ahmak adam ne doyduğunu bilir ne yorulduğunu
2167. Géc keser, karı keser, mazlumiñ ahı keser. (210-19) Bkz. Eresin sitem...
Alma mazlumun ahını çıkar, aheste aheste. (ADSTDK)
2168. Géc gelen konağın herci özündendir. (211-1)
Geç gelen misafir yemeği kendindendir.
2169. Gèce uzak, Ferhad bekar. (211-2)
Gece uzundur Ferhat da işsizdir.

2170. Gèce filinen paḥşe beraberdir. (211-4)
Gece fil ile sinek aynı görünür.
2171. Gèce gedaylık èdir, günüz yèyir. (211-5)
Gece dilencilik eder, gündüz yer.
2172. Gèce-günüz kor içi birdir. (211-6)
Gece gündüz kör için birdir.
2173. Gèd özüne dost kıazan, düşmen ocaḳ başında. (211-9)
Dost kıazan düşmanı anan da doğurur.(TDOAS, 222)
2174. Gèder bağlar kıorası, kıalar üzler kıarası. (211-10)
Bağın koruğu biter yüz kıarası sahibine kıalır.
2175. Gèdeninen yoldaş ol, geleninen kıardaş ol. (212-3) Bkz. Gelen inen...
Giden kışi ile yoldaş ol, gelen kışi ile kıardeş ol.
2176. Gèden gün gèri gelmez. (212-5)
Giden gün geri gelmez.
2177. Girreñi götürsem cüceñ dağılar. (212-6)
Eğger sepetini götürürsem civcivlerin dağıılır.
2178. Gèriden atılan daş topuğa deyer. (212-7)
Arkandan attığın taş topuğuna değger.
2179. Gèriden anasına düşen kıuzu yèy-ter emer. (212-8)
Anasını son bulan kıuzu daha iyi emer.
2180. Gèriden gelen dönecek olar. (212-10)
Sonradan gelen çabuk vazgeçer.

2181. Gèriden geleniñ iki daş elinde. (212-11)
Geriden gelenin iki taş elinde.
2182. Gizlide basılan, aşkarda doğar. (212-12)
Gizliden basılan açıkta doğar.
2183. Gilëylık arvad işidir. (212-13)
Şikayet etmek kadın işidir.
2184. Gèñ yèrde dar otur, ta dar yèrde oturabileñ. (212-14)
Geniş yerde dar oturursan, dar yerde geniş oturursun. (TDOAS, 265)
2185. Gèyerem bëzi, gezerem düzü. (212-15)
Giyerim bezi, gezerim düzü.
2186. Laliñ dilini nenesi bilir. (213-2)
Dilsizin dilini anası anlar. (TDOAS, 216)
2187. Lay lay bilireñ niye yatmırañ? (213-3)
Ninni biliyorsun neden yatmıyorsun?
2188. Layıklı layığını bular, kurbaga kabığını. (213-4) Bkz. Bablı babını...
Kim neye layık ise onu bulur, kurbağa kabuğunu bulur.
2189. Lecene daş atma ki sıçırar öz üstüne. (213- 5)
Çirkefe taş atma üstüne sıçrar. (TDOAS, 182)
2190. Lekke ħor sığırıñ kusalası da lekke ħor olar. (213-8) Bkz. Köhne yèyen...
Çöp yiyen ineğin yavrusu da çöp yer.
2191. Lüt gelmişek, lüt gèdecek. (213- 10)
Çıplak gelmişiz, çıplak gideceğiz.

2192. Lim çaydan qorq, tund çaydan g  ç. (213-12)
Sakin nehirden kork, hızlı nehirden g  ç.
2193. Mal eyesine be  zer. (214-1)
Mal sahibine benzer.
2194. Mal bir y  re g  der, iman mi  n y  re. (214-3)
Hırsız bir ki  i    pheli bin ki  i.
2195. Mal kimi  ndir ? Mollanı  . O  aqlar y  yi  n sallanı  . (214-5)
Mal kimindir Hocanın U  aklar yeyin, oynayın.
Devletin malı deniz, yemeyen domuz.(ADSTDK)
2196. Mallı adamı  n malı   ler. (214-6)
Hayvanı olan adamı hayvanı   l  r.
2197. Mal mala be  zer. (214-7)
Hayvan hayvana benzer.
2198. Mal g  der bir y  re , iman g  der mi  n y  re. (214-8) Bkz. Mal bir y  re...
Hırsız bir ki  i    pheli bir ki  i.
2199. Malı   apı  nda alası  n,   apı  nda satası  n. (214-12)
Alı  veri   evin dı  şında olması lazım.
2200. Malı  n eli  nde,    aqlı  n ba  şında. (214-13)
Malın elinde, aqlın ba  şında.
2201. Malı  nı g  zle,   un  şını o  urı   dme. (214-14)
Kendin ihtiyatlı ol, kom  şunu hırsız tutma. (TDOAS, 341)

2202. Malını it yèyer, canını bit. (214-15)
Bekarın parasını it yer, yakasını bit. (ADS, 184)
2203. Mamaçası iki olanın, uşağı terse olar. (214-16)
Ebesi iki olanın çocuğu ters gelir.
2204. Meççid düzelmemiş, kor ‘ aşşası inan geldi. (214-20)
Hala işim bitmemiş biri gelmiş yardım istiyor.
Cami yapılmadı ama kör asası ile geldi.
2205. Meççide haramdır, her ne ki ève halaldır. (214-22)
Eve gereken camiye haramdır. (TDOAS, 257)
2206. Merd gözünü okalar, namerd dizini. (215-1)
Merd adam gözünü ovar namerd adam dizini.
2207. Muhabbet göz demindedir. (215-2)
Gözden irak olan gönülden de irak olur. (ADSTDK)
Sevgi göz önündedir.
2208. Merd Allah’dan görür, namerd yoldaşından. (215-3)
Mert adama Allah yardım eder namerd adama yoldaşı yardım eder.
2209. Merd özünden görür, namerd özgeden. (215-4)
Mert insan elde ettiklerini kendisi elde eder, namert başkasından elde eder.
2210. Merd kişi çöregi daşdan çıkardar. (215-5)
Ekmeğini taştan çıkarır. (TDOAS, 234)
2211. Merdi kowa –kowa namerd édme. (215-8)
Merdi kowa kowa namerd etme.

2212. Merdinen ülfet kılan, ahir bir gün merd olar, namerdinen ülfet kılan, ahir biyaban gerd olar. (215-9)
Merd ile oturan kalkan sonunda bir gün merd olur, namerd ile oturup kalksan sonunda çöllere düşersin. Çöllerin avaresi olursun.
2213. Meriz olmasañ, sağlık kèdrini bilmeñ. (215-10)
Hasta olmayan, sağlığın kadrini bilmez. (ADS, 303)
2214. Mezarı mezar yanına koyarlar abadanlık için. (215-11)
Kabirleri yan yana dizerler ki yalnız kalmasın.
2215. Meşkiñ büyük ağzını açmış, küçük ağzını bağlar. (215- 12)
Su torbasının büyük ağzını açmış, küçük ağzını bağlıyor.
2216. Mazlum ahı tèt tutar. (215-13)
Mazlumun ahı yerde kalmaz. (ADSTDK)
2217. Müft ola, koft ola. (216-2)
Bedava sirke baldan tatlıdır.(ADSTDK)
2218. Mullaniñ öz du‘ası özüne kar edmez. (216-6)
Mollanın kendi duası kendine kar etmez.
2219. Melemeze süd yoħ. (216-7)
Ağlamayana meme yok.
2220. Men ağa, sen ağa ,sığırları kim sağa? (216-8)
Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa. (ADS, 423)
2221. Men oğrı oldım , gece ay aydın. (216-10)
Ben hırsız oldum gece aydınlık oldu.

2222. Men ölü, siz dirri. (216-11)
Ben ölürüm siz kalırsınız.
2223. Men isterem, onu yetirdem atınan dona , o ister ki gède aşık yonmaa.
(216-12)
Ben onu at ile kıyafete ulaştırayım istiyorum, o gidiyor aık yontuyor.
Ben istiyorum ki onu büyük bir adam yapam o ufak tefek şeylerle uğraşıyor.
2224. Men bi-keslikden sene sarı sıırlıram, sen dêri ayed men bed-‘emelem.
(216-15)
Ben kimsem olmadıı için senin yanına sıındım sen sanıyorsun ben kötü niyetliyim.
2225. Minnet altında alan bêl têt siner. (216-16)
Minnet altında kalan beli abuk kırılır.
2226. Men tappala yıan oldım, sıır suya sıan oldu. (216-17)
Ben sıır gübresi toplamaya başladım sıırlar suya sıan oldu.
2227. Men deyirmandan gelirem, seni başı unludur? (216-18)
Ben değirmenden geliyorum ama senin yüzün unludur.
2228. Men dêdim eşidi, dêmedim örgeni. (217-2) Bkz. Dêdim eşidi...
Ben sadece duyun dedim öğrenin demedim.
2229. Men dêyirem “hace” yem, dêyir: nêççe oul varı?. (217-4)
Ben diyorum ki hadımım o diyor ki kaç olun var.
2230. Men sene dêdim “an kulu kia” ta sen de mene dêye “Mirza Beg” (217-5)
Ben sana aa diyeyim sen bana bey de.

2231. Men seni apararam atınan dona , sen özün gèdereñ kaşık yonmağa. (217-6)
Bkz. Men istirem...
Ben onu at ile kıyafete ulaştırayım istiyorum, o gidiyor kaşık yontuyor.
Ben istiyorum ki onu büyük bir adam yapam o ufak tefek şeylerle uğraşiyor.
2232. Men seniñ içi (içün), sen kimiñ içi? (217-7)
Ben seninle arkadaşlık yapıyorum sen kiminle arkadaşlık yaptığın belli değil.
2233. Men sowuqdan sene sarı gelirem, dèyiriñ şayed bed ‘emelim? (217-8) Bkz.
Men bi-keslikden...
Ben soğuktan sana doğru geliyorum sen sanıyorsun ben kötü niyetliyim.
2234. Men ki gèdirem Lara, koy tufengini kondağı kırık ola. (217-11)
Ben ki şehre gidiyorum bırak da silahın kundağı kırık ola.
2235. Mene bağ ne gündeyim? Yara bağ ne sallanır. (217-13)
Bana bak kötü gündeyim yara bak dans eder.
2236. Mene deymesin, kakama deysin ki iñar saman cuvalına deyir. (217-14)
Bkz. Daş mene...
Bana değmesin kardeşime deysin sanki saman çuvalına değiyor.
2237. Meni ilan yèye idi, kàdrimi bilen yèye idi. (217-16)
Beni yılan yiyeydi, kıymetimi bilen yiyeydi.
2238. Meni sèven meler gelir, dağı-daşı deler gelir. (217-17)
Beni seven varsa ağlayarak gelir dağı taşı taşı deler gelir.
2239. Meni gör ne haldayam, yarı gör ne sallanır. (218-1) Bkz. Mene bağ...
Bana bak kötü gündeyim yara bak dans eder.

2240. Menim eşşegim idmiş, seniñ hınkını tutmuş? (218-3)
Benim eşğim kaybolmuş senin şaka yapacağın tutmuş.
2241. Menim içi su yoğu, seniñ içi ki çörek varı. (218-6)
Benim için suyu yok ama senin için ekmek var.
2242. Menim könegim yamalı idi? (218-8)
Benim gömleğimde yama mı vardı?
2243. Menimki mene etişsin, ölü behişte gèder ħub, cehenneme de gèder ħub.
(218-9)
Benim kismetim bana gelsin, ben kismetimi elde edeyim ölü cennete mi
gidiyor cehenneme mi gidiyor fark etmez.
2244. Mehriza (Mehmed Rıza) gètdi merende tamaşa varı gelende. (218-15)
Mehmet Rıza Merende gidiyor dönüşünde onu görmek lazım.
2245. Mehveşin ħalı kıara, felfeling danı kıara, bu hara? O hara? (218-17)
Mehveşin beni karadır, biberin tanesi siyahtır.Bu nere o nere çok farklı iki
siyah.
2246. Miñ yeyeniñ olsun, bir deyeniñ olmasın. (219-2)
Bin yiyeenin olsun bir dedikodu yapanın olmasın.
2247. Mèveli ağaca daş atarlar. (219-3)
Meyveli ağacı taşlarlar. (TDOAS, 380)
2248. Mèveniñ ħubu çaķķal girine gelir. (219-4) Bkz. Hèyvaniñ...
Armudun iyisini (dağda) ayılar yer. (ADSTDK)
2249. Mèhrebanlık , iki yanlık. (219-5)
Dostluk karşılıklıdır.

2250. Méhr göz demindedir. (219-6)
Sevgi göz önündedir.
2251. Na-beled adam kor tekindir. (219-8)
Hiçbir yeri bilmeyen bir adam kör adama benzer. Adresi bilmeyen adam kör adama benzer.
2252. Na-tanış yère kıçıñı koyma. (219-9)
Bilmediğin yere ayağını koyma. Bilmediğin yere ayak basma.
2253. Na hak kan yerde kalmaz. (219-10)
Haksız yere dökülen kan yerde kalmaz.
2254. Nadaninan suya vurma. 219-13)
Cahil ile denize gitme.
2255. Nadaninan gèdme yola, başña gelir, yüz miñ bela. (219-14)
Cahil ile gitme yola, başına gelir, yüz bin bela.
2256. Nağaraçı az idi , birde Mèymend'den geldi. (220-1)
Davulcu az mıydı ki bir tane de Meymend'den geldi
2257. Nâkesden qarż èdme, qarż ètdiñ harc èdme. (220-3)
Cimriden borç alma, borç aldın harcama.
2258. Namaz ètdigini görmemişim amma oruc yèdigini görmüşem. (220-4) Bkz.
Oruc yèdigini...
Namaz kıldığın görmemişim ama oruç yediğini gördüm.

2259. Namaz eden Allah’a bendedir, edmeyen şermendedir, kah eden, kah edmeyen, cehennemdedir. (220-5)
Namaz kılan Allah’ın kuludur, namaz kılmayan utanır, bazen kılan, bazen kılmayan da cehennemdedir.
2260. Namerdi kowa- kowa merd edme. (220-6)
Korkağı çok kovalarsan kahraman olur. (TDOAS, 356)
2261. Namus gèdse, gèri gelmez. (220-7)
Namus giderse, geri gelmez.
2262. Nüzul pülünde heyır olmaz. (220-9)
Tefeci parasında hayrolmaz.
2263. Nèsi vèren baqqal, bir ilde olar çaqqal. (220-11)
Veresiye veren bakkal bir yılda fakir olur.
2264. Naqdingi nesiyyeye vèrme. (220-17)
Peşin alışverişi vadeye verme.
2265. Nemek yèding nemekdana hürmet ed. (220-19)
Tuz yedin ise tuzluğa hürmet et.
2266. Neneden mèhriban-ter daya hatun. (221-2)
Anadan daha seveceni süt annedir.
2267. Nenesini gören, kızını almaz. (221-3)
Anasını gören, kızını almaz.
2268. Nenem bana kör dèdi, her gelene vur dèdi. (221-4)
Nenem bana kör dedi, her gelene vur dedi.

2269. Noba bize gelende, ırağıñ yağı urudu. (221-5)
Sıra bize geldiğinde çırağın yağı bitti.
2270. Nöker tekin işle, aa tekin dişle (yèy). (221-6)
Hizmetçi gibi alış, aa gibi ye.
2271. Nokèseden arż èdme arż èdende arc èdme. (221-7) Bkz. Nakesden...
Sonradan görmeden borç alma borç aldıysan da harcama.
2272. Ne ata bilirem , ne uta bilirem. (221-8)
Ne atabiliyorum ne yutabiliyorum.
2273. Ne ağız yandıran aşdır, ne baş sındıran daş. (221-10)
Ne ağız yakan yemektir, ne baş kıran taş.
2274. Ne eşşekde yüküm vardır, ne yıhılanda, bâkım. (221-11)
Ne eşekte yüküm vardır, ne yıkılacak diye bir derdim.
2275. Ne üçde alacağım , ne beşde vèrececek. (221-13)
Alacağı olana altı az, verecek olana beş çoktur. (TDOAS, 76)
2276. Ne özü yèyir ne üzgeye vèrir. (221-13)
Ne kendisi yer, ne başkasına verir.
2277. Ne ölüye hay vèrendir , ne diriye pay vèren. (221-14)
Ne ölü için ağlayan biridir ne de yaşayana yardım eden biridir.
2278. Ne ümüd varıñ baciñdan? Ki baciñ ölür acından. (221-15)
Ne umuyorsun bacından, bacın ölüyor acından.
2279. Ne o yanıñ unudur, ne bu yanıñ danı. (221-16)
Ne değirmen taşının altındaki undur ne de üstündeki tane.

2280. Ne işle, ne dişle. (221-17)
Ne işle, ne dişle.
2281. Ne imanım var ki şeytan apara, ne malım var ki divan apara. (222-1)
Ne imanım var ki şeytan götüre, ne de malım var ki hükümet götüre.
2282. Ne böyüğün karşısından redd ol, ne kêtiriñ kuluncundan. (222-2)
Ne büyüğün önünden geç ne de katırın arkasından.
2283. Ne bilsin ki eşek... ötü harda kıçlar. (222-3)
Eşek ne bilsin ki ayakları nereden çıkar.
2284. Ne bilsin ki... ötü kıblesi haradır. (222-4)
Ne bilsin ki kıçının kıblesi nerededir.
2285. Ne tüfe deyir, ne la' nete. (222-5)
Değeri yok ki ne yüzüne tüküren ne de lanet edesin.
2286. Ne towuğuña kış demişem, ne eşşegiñe hoş. (222-6)
Kimin tavuğuna kış demişiz. (ADSTDK)
2287. Ne toyda oynar, ne 'azada ağlar. (222-7)
Ne düğünde oynar, ne yasta ağlar.
2288. Ne toy gècesi gelin evde kalar, ne yas gècesi ölü yerde. (222-8)
Ne düğün gècesi gelin evde kalır, ne yas gècesi ölü yerde.
2289. Ne teher oynaya ki zadı oynamaya. (222-9) Bkz. Adam bilmir...
Ne tür oynayacak ki şeyi oynamaya.
2290. Ne dinden geçir, ne dinardan. (222-10)
Ne yârden geçilir ne serden.(ADSTDK)

2291. Ne şahınan şulle yeyir, ne itinen poḥ. (222-11)
Ne şah ile yemek yer, ne köpek ile bok.
2292. Ne ğam varım ne ğuşşa şapalak vuraram ağ (222-12)
Ne üzgünüm ne derdim var tokat vuram ak popoya.
2293. Ne fala inan , ne falsız otur. (222-13)
Fala inanma, falsız kalma. (ADS, 280)
2294. Ne ıarın toşa götürer, ne göz tamaşa. (222-14)
Ne karnın yemekten doyar ne de gözün bakmaktan.
2295. Ne kafilede yüküm var, ne soyulmakdan bâkım. (222-15)
Ne dağda bağım var, ne akaldan davam.(ADSTDK)
Ne kafilede yüküm var ne de soyulmaktan korkum.
2296. Ne oca yedigine deyer, ne uşak ğeydigine. (222-16)
Kadar değersizdir ki ne yaşlının yediğı ne çocuğun giydiğı.
2297. Ne kız owladdır, ne geçi döwlet. (222-17)
Ne kız evlattır ne de keçi sermayedir.
2298. Ne kız babası evine yaḥın olsun, ne odun ocağı, ne meşk suya. (223-1)
Ne kız babası evine yakın olsun, ne odun ocağı, ne su torbası suya.
2299. Ne köen eldendir, ne konan obadan. (223-2)
Ne göçen aşirettendir, ne konan ailedendir.
2300. Ne ğün mundan kızzı olar, ne kaka siyah mundan ara. (223-3)
Ne ğün bundan sıcak olur, ne de zenci bundan daha kara.

2301. Ne gèden obadandır, ne kıonan èlden. (223-4) Bkz. Ne köçen...
Ne giden ailedendir, ne konan aşirettendir.
2302. Ne meşk suya yakın olsun, ne kız anaya. (223-6) Bkz. Ne kız babası...
Ne su torbası suya yakın olsun, ne kız anaya
2303. Ne menden selam ne senden 'elik, sen yoluñ boynuça, mende altıça. (223-7)
Ne ben sana selam vereyim ne de sen bana cevap ver.
2304. Ne varlıdan kıarż èd, ne yoıhsula kıarż vèr. (223-10)
Ne zenginden borç al, ne yoksula borç ver.
2305. Ne vèr, ne de dalıça kaç. (223-11)
Ne ver ne de peşinden koş.
2306. Ne yoıhsuldan alacak ol, ne varlıya vèrecek. (223-12) Bkz. Ne varlıdan...
Ne yoksuldan alacaklı ol, ne zengine verecekli.
2307. Ne yèl aparan samanım var, ne sèl aparan danım. (223-15)
Ne rüzgarın götüreceğı samanım var ne de selin götüreceğı buğdayım.
2308. Varlığa ne darlık. (224-2)
Varlığa darlık dayanmaz. (TDOAS, 460)
2309. Varlığa göwenen, yoıhsulluğa tèz düşer. (224-3)
Güvenme varlığa, düşersin darlığa. (ADSTDK)
2310. Varlı gününde dostuñ çoı olar. (224-4)
Varlıklı gününde dostun çok olur.
2311. Varlı varından pay vèrse, yoıhsulluk aradan gèdir. (224-5)
Varlıklı malından pay verse, yoksulluk da yok olur.

2312. Vay o sürünüň halina ki çobanı canavarınan dost ola. (224-8)
Vay o sürünün haline ki çobanı kurt ile dost ola.
2313. Vay haberi tüz geler. (224-12)
Kötü haber tez duyulur. (ADSTDK)
2314. Vay mene dir, vaylar da mene. (224-13)
Kötü banadır, kötüler de bana.
2315. Virrac köpek eyesine kónağ bular. (224-16)
Çok havlayan köpek sahibine misafir bulur.
2316. Vakti ki dediler börk getir, baş aparma. (225-2)
Şapka getir dediler baş götürme.
2317. Vur oğul dayıya baňmaz. (225-5)
Cesur oğlan dayısına bakmaz.
2318. Vur igidiň başı kowgaly olar. (225-6)
Cesur yiğitin aklı karışık olur.
2319. Vurucu kuş, döndüğünden (dimdiginden) bellidir. (225-11) Bkz. Alıcı kuşuň...
Yırtıcı kuş gagasından bellidir.
2320. Vurulu kafileye şerik olma. (225-12)
Hırsızlık yapılmış, soyulmuş kafileye ortak olma.
2321. Vèrdi özünen, vèrmedi gücünen. (225-13)
Kendi verdiyse verdi vermediyse zorla al.

2322. Vêrdigîñ bir yumurta, onu da yırtı yırtı? (225-14)
Verdiğın bir yumurta, onu da yırtı yırtı.
2323. Vêrem yêyeñ, gözleyim ölmeyeñ? (225-16)
Vereyim yiyesin, bakayım çok yiyip de ölmeyesin.
2324. Vêren ... ôtde, towba yoğ. (225-17)
Veren götte tövbe olmaz.
2325. Vil mal ya oğurınıñdır, ya kurdun. (226-2)
Başıboş gezen hayvan ya hırsızındır ya da kurdur.
2326. Hardan gelirseñ? Bülbul kalasından. - niye başın kanlıdır? Dilim belasından.
(226-7)
Nereden geliyorsun? Bülbul kalesinden niye başın kanlıdır? Dilim
belasından.
Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim. (ADSTDK)
2327. Hardan geliriñ? Çin ü Mâçin'den ma' lumdır per ü paçandan. (226-8)
Nereden geliyorsun? Çin ve Maçinden. Belli ayağından ve paçandan bellidir.
2328. Hamı ya it oğurur, bize çağkal. (226-11)
Herkes köpek havlar bize çakal.
2329. Hanğuran eşşek, öz tayını bular. (226-12)
Anıran eşek kendi eşini bulur.
2330. Hanğuran eşşek özünü belaya salar. (226-13)
Anıran eşek kendini belaya sokar.
2331. Hayınan gelen, huyınan gèder. (226-17)
Haydan gelen huya gider. (TDOAS, 283)

2332. Hay peri; hay peri; yazın ‘alemi yandırdı, için de meni. (226-18)
Hay peri, hay peri; dışın bütün alemi yandırdı, için de beni.
İçi beni yakar, dışı eli (seni) yakar.(ADSTDK)
2333. Haydan gelen, hoya gèder, sèlden gelen, suya gèder. (227-1)
Haydan gelen huya gider (selden gelen suya gider). (ADS, 304)
2334. Hay- hoy èdenden korhıma, dinmeyen vurandan korhı. (227-4)
Çok bağıran çağırandan korkma, sessiz vurandan kork.
2335. Her atın öz soyunu sal kıluncuna. (227-5)
Her atı kendi soyundan olanlarla kulvara sok.
2336. Her ağacın kılurdu özünden biter. (227-7)
Ağacın kılurdu içinde olur. (ADS, 118)
2337. Her ağaran kar olmaz. (227-8)
Her beyaz görünen kar olmaz.
2338. Her aykaranın bir ayaydın varı. (227-11)
Her zifiri karanlık gecenin bir dolunayı vardır.
2339. Her üzü kılurdu bir baş yuğarı varı. (227- 12)
Her inişin bir çıkışı vardır.
Her yokuşun bir inişi, her inişin bir yokuşu vardır. (ADSTDK)
2340. Her işin evveli saht dır. (227-14)
“Her işin başlangıcı zordur.”
2341. Her işin bir vahtı var. (227-15)
Her vaktin bir padişahı var. (ADS, 313)

2342. Her igide don g ydirse , bey olmaz. (227-16)
Her erke e kıyafet giydirden bey olmaz.
2343. Her igidi   z  ameli  z kı ına  ıdardır. (227-17) Bkz.   Ameli dir...
Kendi yaptığın kendi ayağına dolanır.
2344. Her igidi  d rd g n dowranı varıdır. (227-18)
Her aşığın be  g nl k devranı var. (TDOAS, 285)
2345. Her ba da bir  akıl var. (227-19)
Her ba ta bir akıl vardır.
2346. Her ba  yo arıda, bir  z  owlı var. (227-20) Bkz. Her  z ...
Her yoku un bir ini i, her ini in bir yoku u vardır. (ADSTDK)
2347. Her baharın bir  ezanı var. (227-21)
Her ilkbaharın bir sonbaharı vardır.
2348. Her baharın bir kı ı, y z kı ın bir yazı var. (228-1)
Her ilkbaharın bir kı ı, y z kı ın bir yazı vardır.
2349. Her bela ki ba ına gele,  ekesi . (228-2)
Ba a gelen  ekilir. (TDOAS, 134)
2350. Her towu  encir y yen olsaydı, encir da da  almazdı. (228-4)
Her ku  incir yeseydi, da da incir kalmazdı.
2351. Her derdi  bir dermanı var. (228-6)
Her derdin bir dev sı vardır. (TAS, 202)
2352. Her delige ba  katma. (228-7) Bkz. Her i e...
Her deli  elini sokma, ya yılan  ıkar ya  ıyan. (ADSTDK)

2353. Her dörd gün birine çarğab dolandır. (228-9) Bkz. Her igidin dörd...
Her aşığın beş günlük devranı var. (TDOAS, 285)
2354. Her dōwreniñ bir “hüsñ ü cernal” varıdır. (228-10)
Her devrin kendisine has güzellikleri vardır.
2355. Her dündüğü (dimdigi) eyri olmaz kara kuş. (228-11)
Her gagası eğri olan yırtıcı kuş değildir.
2356. Her zadıñ tazası, dostuñ köhnesi. (228-12)
Herşeyin tazesı iyidir, dostun da eskisi.
2357. Her sözüñ bir yeri varı. (228-13)
Her sözün bir yeri var.
2358. Her şehriñ bir resmi var. (228-14)
Her şehrin bir kültürü vardır.
2359. Her ‘ aşıkıñ dörd gün dowran varıdır. (228-15) Bkz. Her igidin dörd...
Her aşığın beş günlük devranı var. (TDOAS, 285)
2360. Her kapıdan bir söz, her ocağdan bir köz. (228-16)
Her kapıdan bir söz öğren her ocaktan da bir köz al.
2361. Herkes öz şanına konağdır. (228-18)
Herkes kendi şerefine, onuruna misafirdir.
2362. Herkes şehrinde, şehriyardır. (228-19)
Her horoz kendi çöplüğünde öter. (ADSTDK)

2363. Herkes öz niyeti çöregini yèyir. (228-20)
Herkes niyetinin ekmeğini yer.
Herkes kendi niyetinin karşılığını alır.
2364. Herkes külü çekir, öz kümmeci üstüne. (229-1) Bkz. Gülü çekir...
Herkes külü çeker kendi kömbesi üstüne.
2365. Herkes gül tikirtti, öz başına tikir tedi. (229-2)
Herkes bir iyilik yaptıysa kendine yaptı.
2366. Herkes gèdir kuş getirir, han'ali baykuş getirir. (229-3)
Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine. (ADSTDK)
2367. Herkese bir zad yaraşar. (229-5)
Herkese bir şey yakışır. Herkese yakışan bir şey vardır.
2368. Herkese derdiñi dème. (229-6)
Herkese derdini söyleme.
2369. Herkese güldüñ başña geler. (229-8)
Gülme komşuna gelir başına. (ADS, 295)
2370. Herkesi istediñ tanıyañ, ya kónşı olasıñ ya hem sefer. (229-9)
Birini tanımak istiyorsan ya komşu olasıñ, ya birlikte yolculuk edesin.
2371. Herkesi kınadım, başıma geldi. (229-12)
Gülme komşuna, gelir başına.(ADSTDK)
2372. Herkesiñ allına her ne yazılmış èle odur. (229-13)
Alında yazılı olan (alna yazılan) başa gelir. (ADS, 136)

2373. Herkesiñ öz t f rcegi  z ağızına şirin geler. (229-14)
Herkesin kendi t k r ğ  kendi ağızına tatlı gelir.
2374. Herkesiñ  z derdi  z  arnında. (229-15)
Herkesin kendi derdi kendi kalbindedir.
2375. Herkesiñ  z  emeli  z  ıçına  idardır. (229-16) Bkz. Ameli ndir...
Herkesin kendi yaptıkları kendi ayağına bağlıdır. Yaptıkların birg n ayağına bağ olur.
2376. Herkesiñ   regi   z nden dir, mergi de Allah'ından. (229-18)
Herkesin ekmeğ  kendindendir ama  l m  Allah'tandır.
2377. Herkesiñ daşını  z d ş ne vurma. (230-1) Bkz.  zge daşını...
Herkesin taşını kendi d ş ne vurma.
2378. Herkesiñ rozısı Allah elindedir. (230-2)
Herkesin rızk  Allah'tandır.
2379. Herkesiñ  aklı başında, a mağ n ki g z nde. (230-3)
Herkesin aklı başında, a mağ n ki g z ndedir.
2380. Her k r  z ayağ  ucunu y yter g r r. (230-4)
Her k r kendi ayağ n n ucunu daha iyi g r r.
2381. Her kim  z  viniñ padişah . (230-6)
Herkes kendi evinin padişahıdır.
2382. Her kim  le  vden g dir, ma' zun  le  lden g dir. (230-7)
Herkes  l r evden gider mazun  l r ilden gider.

2383. Her kim deli ola, gèdir molla yanına, molla deli olanda, hara gèdir? (230-8)
Biri deli olduysa cinci hoca yanına gider cinci hoca deli olduğunda nere
gider?
2384. Her kimde bağ var, üreginde dağ var. (230-9)
Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var. (ADS, 226)
2385. Her kim her ne ède, özüne èdir. (230-11)
Herkes ne ederse kendine eder. (ADS, 311)
2386. Her kim yetdi babasını tanıya, behiştidir. (230-12)
Her kim ki yedi atasını tanısa cennetlidir.
2387. Her geran bi-hikmet deyil, her erzan bi-illet. (230-13)
Her pahalı şey hikmetsiz değil, her ucuz şey sebepsiz değil.
2388. Her ...ötünü bulayan қалайгер olmaz. (230-14)
Her götünü bulayan kalaycı olmaz.
2389. Her güldüğün , bir ağlamak varıdır. (230-16)
Son gülen iyi güler. (TDOAS, 425)
2390. Her gülün bir isi var. (230-17)
Her çiçeğin bir kokusu var
2391. Her gülün bir Һarı var. (230-18)
Her gülün bir dikenі var.
2392. Her gün bir gündir. (231-1)
Her gün bir olmaz. (ADS, 307)

2393. Her meççid de bir “kenar –ab” olar. (231-2)
Her caminin de bir tuvaleti olur.
2394. “Hirr-nirr” bilmir. (231-3)
İyiye kötüyü ayırt edemiyor.
2395. Her ne adamın başına gèle, özündendir. (231-4)
Kişi ne yaparsa kendine yapar. (ADS, 365)
2396. Her ne ekdiñ, èle onu biçeriñ. (231-5)
Ne ekersen onu biçersin. (ADS, 395)
2397. Her ne o yèmedi, sen yeyeñ. (231-8)
Yemeyenin malını yerler (demine hu çekerler) (üstüne bir bardak su içerler).(ADSTDK)
2398. Her ne işden gelmir, bir gün işden gelir. (231-9)
Sakla samanı, gelir zamanı.(ADSTDK)
2399. Her ne incelikden kırılır, adamızad yoğunluğdan. (231-10)
Her şey ince olduğu için kırılır insan yoğun olduğu için kırılır.
2400. Her ne tökdüñ aşına, o gelir kaşığına. (231-11)
Ne doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına. (ADSTDK)
2401. Her ne kısmetdir, gire geler. (231-12)
Kısmetin neyse onu alırsın.
2402. Her ne getirirem atınan dona, ahırda gèdir ki doğanağ yona. (231-13) Bkz.
Men istirem...
Ben istiyorum iyi iş öğrensın o basit işlerle uğraşıyor.

2403. Her ne gördüñ öz gözünden gör. (231-14)
Her ne gördüysen kendi gözünden gör.
2404. Her neniñ bafası adamızad dan artıqdır. (231-15)
Her şeyin vefası insandan daha fazladır.
2405. Her neniñ bir herkeni var, oduna gedeniñ örkeni var. (231-16)
Her işin bir usulü var, oduna gidenin ipi ihtiyacı var.
Oduna giden ipe ihtiyacı olduğı gibi her işin bir yöntemi bir usulü vardır.
2406. Her ne yediñ maldır, her ne kaldı pamaldır. (231-17)
Her yedinse senin malındır her ne kaldıysa mirasındır.
2407. Her yarıñ bir cemali var. (231-19) Bkz. Her güzeliñ...
Her güzelin bir yüzgüzelliğı var.
2408. Her yediğıñ bir siçdik de varıdır. (231-21)
Her yediğini bir gün çıkartırsın.
2409. Her yèrden aş var orda baş var. (232-4)
Nerede yemek var orada da insanlar var.
2410. Her yèrden hareket orda bereket. (232-5)
Nerde hareket, orda bereket. (ADS, 396)
2411. Her yèrde dayıñ var orda payıñ var. (232-6)
Nerede dayın varsa orada payın var.
2412. Her yère gèdem hanan ve begem èle bura gelende, peder-segem. (232-7)
Nereye gitsem ağayım beyim ama buraya geldiğimde it oğluyum..

2413. Hem atıma baş örgederem hem dâyıma görmeklik. (232-10)
Hem atımayürümesini öğertiyorum hem de dayıma ziyarete gidiyorum.
2414. Hem aşağısını görmüşem, hem yuğarısını. (232-11)
Hem iyi günü gördüm hem kötü günü
2415. Hemi ğudayı istir, hemi ğurmayı. (232-14)
Hem Allah'ı istiyor hem de yasak meyveyi istiyor.
2416. Hemişe tarazınıñ ağır tayında. (232-16)
Her zaman tartının ağır kefesinde. Fırsatçı insanı anlatır yani
2417. Hemişe heder éd, ğûrbânda etten, derrende itden, herze arvaddan. (232-18)
Daima uzak dur, kurbanda etten, parçalayan köpekten, kötü kadından.
2418. Hevesdir, besdir. (233-5)
Heves ise bir defa yeterlidir.
2419. Hüneriñ var, yeriñ var. (233-6)
Hünerliysen yerin var.
2420. Hèç erzan bi-‘ illet deyil, hèç giran bi-hikmet. (233-10) Bkz. Her giran...
Her ucuz şey sebepsiz değıl, her pahalı şey sebepsiz değıl.
2421. Hèç birisi “nimen” olmur, èle varisi istir batman ola. (233-12)
Hiç kimse kendisi eksik görmüyor herkes kendini tam görüyor.
2422. Hèç bilmireñ hardan eyirir, hardan serir. (233-16)
Hiç bilmiyorum nerden eyiriyor nerden kelepe sarıyor.
2423. Hèç çarvadar rahdar olmasın. (233-17)
Arabacı yol koruyucusu olmaz.

2424. Hêçden yêyterdir. (233-18)
Hiç yoktan iyidir .(ADSTDK)
2425. Hêç kes acından ölmemiş. (234-2)
Acından kimse ölmemiş (Acından ölmüş yok). (ADS, 108)
2426. Hêç kes adını öz kulağına işitmesin. (234-3)
Hiç kimse övüldüğünü duymasın.
2427. Hêç kes anası karnında örgenmemiş. (234-4)
Hiç kimse anasını karnında öğrenmemiştir.
2428. Hêç kes öz ayranına turuş demez. (234-5)
Yoğurdum ekşidir diyen olmaz. (TDOAS, 483)
2429. Hêç kes öz ‘êyibini bilmez. (234-6)
Herkes (kimse) kendi ayıbını bilmez (görmez). (ADS, 311)
2430. Hêç kes butta dibinde bulunmamış. (234-8)
Herkesin bir anababası vardır.
Kimse ağaç kovuğunda doğmamış.
2431. Hêç kes biriniñ ruzısını yêmemiş. (234-9)
Kimse kimsenin kısmetini / rızkını yemez. (ATA, 397)
2432. Hêç kes delisini yazzıya atmaz. (234-10)
Hiç kimse delisini dışarı etmez.
2433. Hêç kesin üzü içine vurma. (234-12)
Kimsenin kötülüğünü yüzüne vurma.

2434. Hêç kesîñ üzüne çekme. (234-13)
Yaptığın iyi bir işi başkalarına göstermeye çalışma.
2435. Hêç kesîñ çerağı seherençez yanmaz. (234-14)
Hiç kimsenin çırası sabaha kadar yanmaz.
2436. Hêç kesîñ hêyr- şerinde deyil. (234-15)
Hiç kimsenin tatlısına tuzlusuna karışmıyor.
2437. Hêç kek bêlesini dişlemir. (234-16)
Pire onu dişlemiyor. Çok cimridir.
2438. Hêç kim seheri görmemiş. (234-18)
Kimse yarını görmemiş.
2439. Hêç kimse öz payından artık yemez. (234-18)
Hiç kimse kimsenin kısmetini (rızkını) yemez. (ADS, 364)
2440. Hêç vaht su baş yuħarı gêdmez. (235-1)
Hiçbir zaman su yukarı akmaz.
2441. Heyvanıñ ħubu, çaķķal girine geler. (235-4)
Ayvanın iyisini çakal yer.
2442. Ya öler öküz ya çıħar çoğander. (235-6)
Ya öküz ölür ya pancar çıkar.
2443. Ya bu gelen delidir, ya bu yatan ölüdür. (235-8)
Ya bu gelen delidir, ya bu yatan ölüdür.
2444. Yatan ölmez, yeten ölür. (235-9)
Yatan (hasta yatan) ölmez, eceli yeten ölür. (ADS, 469)

2445. Yatan dış görür, gezen iş görür. (235-10)
Yatan düş görür, gezen iş görür.
2446. Ya horos ol bung vèr, ya towuk ol yumurta koy. (235-11)
Ya horoz ol ses ver, ya tavuk ol yumurta ver.
2447. Yaşşı oldı aqayınan, yaman oldı kul-inan. (235-12)
İyi oldu ağa ile, kötü oldu kul ile.
2448. Yaşşı eden , yaman görmez. (235-13)
İyilik eden kemlik bulmaz. (ATA, 346)
2449. Yaşşı sözünen ilan yowadan çıhar, yaman sözünen Müselman dinden. (235-14)
Acı (kötü) söz insanı(adamı) dininden çıkarır (tatlı söz yılanı ininden çıkarır),
(Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır). (ADS, 109)
2450. Yaşşı sözü aňlamaza dèmezler. (235-15)
İyi sözü anlamayana demezler.
2451. Yaşşı kónşı , Allah vèrişi. (235-16)
İyi komşu Allah vergisi.
2452. Yaşşılık éd, at deryaha, balık bilmese, halık biler. (235-17)
İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir. (ADS, 336)
2453. Yaşşılıkdan yaşşılık gelir, yamanlıkdan yamanlık. (235-18)
İyilik eden iyilik bulur. (ATA, 346)
2454. Yaşşılığa yaşşılık her kişiniñ işidir, yamanlığa yaşşılık ner kişiniñ işidir.
(236-1)
İyiliğe iyilik her kişinin işi, kötülüğe iyilik er kişinin işidir. (TDOAS, 314)

2455. Yaşılığa yamanlık, kor eşşege samanlık. (236-2)
İyiliği kötülükle karışılık veren kişi kör eşek gibidir
2456. Yad gèder, yadigar alar. (236-3)
Su gider taş kalır yad gider kardaş kalır. (TDOAS, 430)
2457. Yaram üstüne duz sepme. (236-7)
Yarama tuz basma. (TDOAS, 468)
2458. Yar olmurañ, bar olma. (236-8)
Arkadaş olmuyorsan da bana yük olma.
2459. Yarı buluram, yalı bulmuram, yalı bulanda, yarı bulmuram. (236-12)
Sevgiliyi buluyorum yer bulmuyorum yeri bulduğumda sevgili bulamıyorum.
2460. Yaz ayran yoğudur, kış yorğın. (236-14) Bkz. Kış yorgansız
Yazın ayransız, kışın yorgansız olmaz.(*Suşehri –Sv.; -Vn.; -Isp.) (BAAD, 203)
2461. Yazğı yazanı bende pozamaz. (236-16)
Allah'ın yazdığını kul bozamaz.
2462. Yaz kışdan bellener, ız ardaşdan. (236-17)
Yaz kıştan bellidir, kız kardeşten.
2463. Yaz geler, üzü aralık alar ışa. (236-18)
Yaz gelir yüzü karalık kışa kalır.
2464. Yazzı aalsız olmaz, bazar baalsız. (237-1) Bkz. Bazar baalsız...
Yazı akalsız olmaz pazar bakkalsız olmaz.

2465. Yazılan pozulmaz. (237-2) Bkz. Yazğı yazanı
Alın yazısı değışmez. (ADS, 136)
2466. Yazzım özgeyi yandırır, içerim özümü. (237-3)
Dışı eli yakar, içi beni yakar.(ADSTDK)
2467. Yazzı yaman olmaz, çoban adam olmaz. (237-4)
Çöl kötü olmaz ama çoban da zengin olmaz.
2468. Yaşa baħma, başa baħ. (237-5)
Akıl yaşta değil, baştadır. (ADS, 131)
2469. Yaşınan kırru, bir bir ayağında yanar. (237-7)
Kurunun (arasında) yanında yaş da yanar.(Yaşın yanında kuru da yanar.)
(ADS, 379)
2470. Yağ iylenmez soy itmez. (237-12)
Yağ kokmaz soy da kaybolmaz.
2471. Yağınan karpız, ilaninan yarpız. (237-13)
Yağ ile karpuz, yılanla yarpuz uyuşmaz.
2472. Yağlı yere paħşe konar. (237-20)
Yağlı yere sinek konar.
2473. Yağışdan kalanı, yağmır apardı. (238-1)
Yağmurdan kalanı sel götürdü.
2474. Yağışdan kırtulduk, damçıya düştük. (238-2)
Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. (TDOAS, 464)

2475. Yağışda ya gelin olasıñ ya kónaķ. (238-3)
Yağmurda ya gelin olasıñ ya misafir.
2476. Yağış harda? Çörek orda. (238-4)
Yağış nerede ekmek orada.
2477. Yağış yağdı, yarıklar bitdi. (238-5)
Yağmur yağdı delikler doldu.
2478. Yağış yağır, damçı damır, arvad doğur, kónaķ gelir. (238-6)
Yağmur yağdı dam aktı, avrat doğurdu, misafir geldi.
2479. Yağ yoğurtdan ‘êmele gelir. (238-7) Bkz. Bilesiñ ki...
Yağ yoğurttan meydana gelir.
2480. Ya kónşılık édesiñ ta birini tanıyañ, ya yoldaşlık. (238-8) Bkz. Herkesi
istediñ...
Bir insanı tanımağa birlik sefer gerek. (BAAD, 66)
2481. Ya kişi ol, ya kişi inen ol. (238-10)
Ya adam ol, ya iyi insanlarla birlikte ol.
2482. Yala çıhana, éle bële geler. (238-12)
Tepeye çıktığında her şey farklı gelir insana, farklı düşünür.
2483. Yalan adamıñ çöregini keser. (238-14)
Yalan insanın ekmeğini keser.
2484. Yalan tüz ayak tutar, amma yërimez. (238-15)
Yalan hemen ayak tutar ama yürümez.

2485. Yalançı adam, and içen olar. (238-16)
Yalancı kişi yemin eden olur.
2486. Yalançı adam “kem hafıza” olar. (238-17)
Yalancı adam kötü hafızalı olur.
2487. Yalançı dèdi, èvim yandı, hêç kes dadına gelmedi. (238-18)
Yalancının evi yanmış kimse inanmamış. (TDOAS, 466)
2488. Yalançının üzû kıara. (238-19)
Yalancının yüzü karadır.
2489. Yalançının sözü yadından çıhar. (238-20)
Yalancının sözü aklından çıkar.
2490. Yalançının şahidi yanında olar. (239-1)
Yalancının şahidi yanında olur.
2491. Yalançıyı bir def a başdan oturdarlar. (239-3)
Yalançıyı bir defaya mahsus baş köşeye oturturlar.
2492. Yalan kişiye yaraşmaz. (239-4)
Yalan erkeğe yakışmaz.
2493. Yalanı benim inendir, gerçegi özge inen. (239-5)
Yalanı benim iledir, gerçegi başkası ile.
2494. Yalanın aիր yohu. (239-6)
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. (ADS, 465)
2495. Yalan yurdu itirir. (239-8)
Yalan yurdu kaybettirir.

2496. Yal başına çıhana, éle bële gelir. (239-9) Bkz. Yala çıhana...
Tepebaşına çıkana her şey farklı görünür.
2497. Yalı buluram, yarı bulmuram, yarı bulanda yalı bulmuram. (239-10) Bkz.
Yarı buluram...
Yemeği bulurum, sevgiliyi bulamam, sevgiliyi bulunca da yemeği
bulamıyorum.
2498. Yalığın ne varı, vëre yoluğa. (239-11)
Çıplağın neyi var ki dilençiye versin.
2499. Yalınkız atlınıñ gerdi çıhmaz. (239-12)
Yalınız atlının tozu çıkmaz.
2500. Yalınkız daş difar olmaz. (239-13)
Yalınız taş, duvar olmaz.(ATA, 543)
2501. Yalınkız kuş yowa salmaz. (239-15)
Yalınız kuş yuva yapmaz. (ATA, 543)
2502. Yalınkızlık Allah'ın özüne yaraşar. (239-16)
Yalnızlık, Allah'a mahsustur (yaraşır.) (ADS, 465)
2503. Yaman arvad, tüz kişiyi kocaldar, aşıl arvad derdlerini azaldar. (239-17)
Kötü avrat kişiyi erken yaşlandırır, asil avrat kişinin dertlerini azaltır.
2504. Yaman haber tüz etişir. (239-18)
Kara/kötü haber tez yayılır. (TDOAS, 323)

2505. Yaman k on u, yaman arvad, yaman at, birinden k   birin    art, biri  sat.
(239-19)
Yaman kom u, yaman avrat, yaman at. Birinden g  , birini bo a, birini sat.
(ADS, 466)
2506. Yaman g rd m dilim d nd  yamana. (239-20)
K t l k g rd   m i in dilim de k t ye d nd , dilim de k t  s ylemeye
ba ladı.
2507. Yaman g n h   kes kalmaz. (239-21)
K t  g nde  evrende kimse kalmaz.
2508. Yaman g n  ,   m r  az olar. (239-22) Bkz. Yaman g n...
K t  g n n  mr  az olur.
2509. Yamanlı a ya sılı  ner ki ini  i i dir, ya sılı a, ya sılı  her ki ini  i idir.
(240-1) Bkz. Ya sılı a ya sılı ...
 yili e iyilik her ki inin k arı, k t l  e / kemli e iyilik er ki inin k arı.(ATA,
346)
2510. Yaman y eyeni  olsun, yaman d eyeni  olmasın. (240-3) Bkz. Mi 
y eyeni ...
 ok yiyenin olsun, k t  diyenin olmasın.
2511. Yanan i i yanası . (240-6)
Biri senin i in yandıysa onun i in yanasın.
2512. Yanan y erden ya     ar, kesilen y erden  an    ar,  azılan y erden su    ar.
(240-8)
Yangın yerinden bitki   kar yaradan kan   kar, kazılan yerden de su   kar.

2513. Yan mene, ta titrayam sene. (240-9)
Bana üzöl, ta titreyeyim sana.
2514. Yetim adamıñ eli uzun olar. (240-13)
Yetim adamın avucu açık olur.
2515. Yetim ahı adamı tutar. (240-14)
Yetim ahı adamı tutar. Yetim hakkı adamı tutar.
2516. Yetim kuzu iki anadañ emer. (240-16)
Yetim kuzu iki anadan emer.
2517. Yetime can –can deyen, çoğ olar, çörek veren az. (240-17)
Yetimi seven çok olur ama ekmek veren az olur.
2518. Yetim yaşı, şahı tahtdan atar. (240-18) Bkz. Yetimiñ ahı...
Yetimin göz yaşı şahı bile tahttan indirir.
2519. Yetimi huda isteseydi, babası ölmezdi. (240-19)
Yetimi Allah isteseydi, babası ölmezdi.
2520. Yetimiñ ahı atar tahtdan şahı. (240-20)
Yetimin ahı şahı bile tahttan indirir.
2521. Yetimiñ ta vayası çığa, canı çıhası. (240-21)
Yetimin rüyası gerçekleşene kadar canı çıkar.
2522. Yuğarı tñfñrñrem, sibildir, aşığı tñfñrñrem saķķaldır. (241-7) Bkz. Aşığı
tñfñrñrem...
Aşığı tñkñrsen sakal yukarı tñkñrsen bıyık. (TDOAS, 94)

2523. Yuĥarıdaki yer yoĥ, ařaĥıda oturmur. (241-9)
Ařaĥıda oturmazsan yukarıda da yerin yoktur.
2524. Yuĥarıdan vuran, ařaĥıdan içer. (241-11)
Kendini çok yukarılarda gören ařaĥılarda sürünür.
2525. Yoĥsulluĥa düşmeyen varlık ķadrini bilmez. (241-13)
Yoksulluk görmeyen varlık kıymetini bilmez.
2526. Yuĥu lmn küçük kakasıdır. (241-15)
Uyku küçük ölümdür. (TDOAS, 454)
2527. Yuĥulamak adamı hem işden ķoyar, hem aşdan. (241-17)
Uyuklamak insanı hem işten alıkoymaz, hem aştan.
2528. Yurnuķ (yorgun) eřseĥe hoş mahanadır. (241-20)
Yorgun eřseĥe hoş kelimesi müzik gibidir
2529. Yüz l, bir b. (241-22)
Bin ölüp bir bimeli. (ADS, 191)
2530. Yüz aķu dzetse, birinde sap olamaz. (242-1)
Yüz tane bıçak yapsa bir tanesinde bile sap olmaz.
2531. Yüz kişi-inen cehenneme gdiņ, bir arvadınan behişte gdmeyiņ. (242-3)
Yüz erkekle cehenneme gidin, bir kadın ile cennete gitmeyin.
2532. Yüz mamaa yıĥılsa, gc doĥana düşesi. (242-4)
Yüz ebe de bir araya gelse zorluk doĥurana kalır.
2533. Yüz yyeniņ olsun, bir dyeniņ olmasın. (242-5) Bkz. Miņ yyeniņ...
Yüz yiyeenin olsun, bir dedikodu yapanın olmasın.

2534. Yoğun inçelende, inçe üzölür. (242-7) Bkz. Ta yoğun...
Kalın incelenene kadar ince olan kopar.
2535. Yüksüz eşşek yorğa gèder. (242-9)
Boş eşşek yorga gider. (ADS, 204)
2536. Yükünü yala yığma. (242-11)
Yükünü tepenin başına yığma.
2537. Yol uzak, eşşek çolak. (242-14)
Yol uzak eşşek çolak.
2538. Yoldaş karga olanın yèdigi poğ olar. (242-15)
Kılavuzu karga olanın burnu b.ktan kurtulmaz.(TDOAS, 343)
2539. Yolunan gèden azmaz. (242-17)
Belli bir yol ile giden kaybolmaz.
2540. Yol vèrmirlerdir bucağa, sıyrıldı geldi kucaga. (242-18) Bkz. Ümüd yoğu...
Bucağa girmeye izin vermiyorlardı, sıyrıldı geldi kucaga.
2541. Yuv, heyeden ileridir. (243-1)
Hayır, evetten ileridir.
2542. Yowutmazdım bucağa, sıyrıldı geldi kucaga. (243-2) Bkz. Ümüd yoğu...
İşi olmaz görünüyordu ama her işe dört dörtlük oldu.
2543. Yıhılanı vurmazlar. (243-4)
Kaçanı kovmazlar(kovalamazlar), yıkılanı vurmazlar. (ADS, 339)
2544. Yètdide örgenmeyen yètmişde örgenemez. (243-8)
İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur. (ADS, 328)

2545. Yètdide bulmayan yètmışde bulmaz. (243-9) Bkz. Yètdide örgermeyen...
Yedisinde neyse yetmişinde de odur. (TDOAS, 473)
2546. Yètdi sekizden başdır. (243-10)
Yedi sekizden büyüktür.
2547. Yètdi konşı bir ızazana muhtacdır. (243-12)
Komşu komşunun külüne (tütününe) muhtaçtır. (ADS, 368)
2548. Yètdi yaşar gelin alsañ, kız olmaz. (243-16)
Yedi yaşında gelin alsan, kız olmaz.
2549. Yèdigiñ zad, yerden çıtır. (243-20)
Yediğın şeyler topraktan çıkar.
2550. Yèrde ızulağ var. (244-2)
Yerin kulağı var. (TDOAS, 475)
2551. Yèr seft olanda, öküz öküzden görür. (244-3)
Tarla yeri sert olduğunda çüt süren öküzler birbirini suçlar.
2552. Yère bağan adamıñ üzünü görme. (244-5)
Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork (sakın). (ADS, 434)
2553. Yère bağan adamıñ dost- düşmenligi bilinmez. (244-6)
Adamın yere bakanından, suyun sessiz (yavaş) akanından kork.(Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork.) (ADS, 117)
2554. Yèri ki özü içi ot çıhartmaya, benim içi ekin édmez. (244-10)
Tarla ki kendi için yaban otu yoksa, benim için ekin olmaz.

2555. Yèriñi deyişdiñ , sansıñı nice èdereñ? (244-11)
Yerini değıştin, şansını nasıl değıştireceksin?
2556. Yèl ağzını bağlamak olar, èl ağzına bağlamak olmaz. (244-15)
Elin ağzı torba değıl ki büzesin. (TDOAS, 240)
2557. Yèl esmese, epelek oynamaz. (244-16)
Yel esmezse yaprak kımıldamaz. (TDOAS, 474)
2558. Yèl esmese, çöp kımmılamaz. (245-1) Bkz. Yèl esmese, epelek...
Yel esmezse yaprak kımıldamaz. (TDOAS, 474)
2559. Yèl getireni yèl aparar, sèl getireni sèl. (245-2)
Sel ile gelen yel ile gider. (Yel gibi gelen sel gibi gider). (ADS, 423)
2560. Yèmeyeniñ malı yèyeniñdir. (245-6)
Yemeyenin malını yerler. (ADSEL, 100)
2561. Yèmirem –yèmirmeden qorq ve gèdirem- gèdiremden. (245-7)
Bir yemem diyenden kork, bir oturmam diyenden. (ADS, 200)
2562. Yèñi –köhne èdme. (245-10) Bkz. Qolu köhne...
Yeni ve eski yapma. Yeni mi eski mi ona bakma.
2563. Yèñi geldi bazara, köhne, gözün bozara. (245-11)
Yeni geldi pazara geldi eskiler göze kötü görünüyor eskiler göze batıyor.
2564. Yèñi yurda gèdende köhne yurduñ qadrini bildiñ. (245-12)
Yeni yurda gidince eski yurdun kıymetini bilirsin.

KAŞKAY ATASÖZLERİNDE AD AKTARMALARI

1. Bütün-parça ilişkisi (cüz'iyet-külliyet): Bir lafzın hakikî anlamı ile mecazî anlamından birisinin diğzerinin cüz'ü olması. Yani bütünü zikrederek o bütüne dâhil olan cüz'ü veya aksine cüz'ü söyleyerek dâhil olduğı bütünü kastetmektir. "Saçımı kestirdim." cümlesinde kastedilen saçın bütünün kestirildiğı değil bir kısmının kestirildiğidir. "Alnı secdeye varmadan göçtü." cümlesinde de secde ile namazın bir cüzü zikredilmiş, ama bütünü kastedilmiştir.

1. Atam ölümünden **qorqmuram**, **qorquram** ki ölüm **qapımı** tanıya. (5-11)
Baba ölümünden korkmuyorum, fakat ölümün evimi tanımasından korkuyorum.
2. Ac **qarın** adamı aparar düşmen **qapısına**. (9-3)
Aç mide insanı düşman kapısına götürür.
3. Ac **qarında** iman olmaz. (9-4)
Açın imanı olmaz.(ADS,111
4. Ac **qarın** doyar, ac **göz** doymaz. (9-5)
Açın karnı doyar, gözü doymaz.(ADS, 112)
5. Ac **qarnım** dinc **qulağım**. (9-6)
Aç başım, dinç kulağım. (TDOAS, 47)
6. Ac **qulağım**, dinc **qulağım**. (9-10)
Aç kulağım, dinç kulağım.(-Gaz.; -Vn.)(BAAD, 28)
7. Adamızadıñ her ne **başına** geldi çekesi. (13- 14)
Başa gelen çekilir. (ATA, 125)
8. Adını eşid, **üzünü** görme. (15-10)
İsmiñi işit, yüzünü görme.

9. Az aşım, ağırmar **başım**. (19- 1)
Azıcık aşım, dinç başım.(TDOAS, 122)
10. Az acık aşım, ağırmar **başım**. (r.c.darbumesel) (19-2)
Azıcık aşım, dinç başım.(TDOAS, 122)
11. Aş yoldaşı çoğ, **baş** yoldaşı yoğ. (21-8)
Aş yoldaşı çok can yoldaşı yok
12. Al **kapı**da, sat **kapı**da. (28-3)
Kapıda al, kapıda sat.
13. Amana gelen **boynu** kılıc kesmez. (31-12)
Aman diyene kılıç kalkmaz. (TDOAS, 81)
14. El üstünde **el** vardır. (41-13)
El elden üstündür. (TDOAS, 236)
15. Ölümden **korğmuram**, **korğuram** ki ölüm **kapımı** tanıya. (60-20)
Ölümden korkmuyorum, fakat ölümün evimi tanımasından korkuyorum.
16. **Başing** düşdü darlığa, özünü vur bá'ârlığa. (82-10)
Başın düştü darlığa, kendini vur arsızlığa.
17. **Baş** yoldaşı az olar, aş yoldaşı çoğ. (82-18)
Can yoldaşı az olur, yemek yoldaşı çok olur.
18. Büyük **başing**, büyük belâsı vardır. (90-13)
Büyük başın büyük derdi olur. (TDOAS, 173)
19. Bir âdâm yoğdur, ki, **başını** tutañ ağlayang. (92-8)
Boynuna sarılıp ağlayacağın bir adam yok.

20. B y g nah **baş** darıñ **ayağına** g dir, amma **başına** g dmez. (101-7)
G nahsız dar ağacının ayağına gider ama dar ağacının başına gitmez.
21. T rı bu **eli** o **ele** muħtac  tmesin. (108-6)
Allah sağ  li sol  l  muħta   tm sin. (ADS, 140)
22.  a  al var ki **baş** y yir,  urduñ adı bed-n mdır (118-10) Bkz. T lk  varki s r ...
Kurdun adı k t , arada tilki var baş keser. (TDOAS, 366)
23.  oş hes b adam  adı ** apısına** g dmez (128-7)
Hesabı doğru olan insan kadı  apısına gitmez.
24. Dadandı tappıya, geldi ** apıya** (129-8)
Dadanmış ekmeğe, geldi  apıya.
25. Dağ başına  ış geler, kişi **başına** iş (131-14)
Dağ başına  ış gelir, insanın başına iş gelir.(ADS, 226)
26. Deliy nen g dme yola ki **başına** gelir bela (134-14)
Deli ile  ıkma yola, başına getirir bel .(TAS, 138)
27. Dilini sağlayan **başını** da sağladar (146-10)
Dilini koruyan başını korur.(TDOAS, 215)
28. Sağ **el**,  ep **ele** muħta  olmasın. (149-14)
Allah sağ g z  (eli) sol g ze (ele) muħta  etmesin. (ADSTDK)
29. Sağ **baş** gorra aparmaz. (149-18)
Akly olan kafa insanı mezara g t rmez.

30. Sağ **baş** baleşt götürmez. (149-19)
Sağ (sağlam) baş yastık istemez.(ADS, 419)
31. Sen özüñe dost kıazan, düşmen **ocak** başında. (152-10) Bkz. Özüñ içi...
Dost kıazan düşmanı anan da doğurur.(TDOAS, 222)
32. Sene muhtâç olanı, ayrı **kıapı**ya yollama. (153-16)
Sana muhtâç olanı başka kıapıya yollama.
33. ‘Akıl, **baş**da olar, ne yaşda. (167-9)
Akıl yaşta değıl, baştadır.(TAS, 47)
34. ‘Akıl yaşda deyil, **baş**dadır. (167-11) Bkz. ‘Akıl başda...
Akıl yaşta değıl başta. (TDOAS, 72)
35. **Kıapı**nda al, **kıapı**nda sat. (170-16)
Kıapında al, kıapında sat.
36. Kıorhulu **göze** çöp düşer (178-13) Bkz. Kıorhulu göze...
Sakınılan göze çöp batar.(ATA, 478)
37. Kıorhan **göze** çöp düşer (178-9)
Sakınan göze çöp düşer.(TDOAS, 415)
38. Kıurduñ **gözü** aç olar. (179-19)
Kurdun gözü açtır.
39. **Kıulak** başa şadaķa (181-15)
Kulak başın sadakasıdır.Söz dinlesen başın gitmez.
40. Kıızgın **baş**da ‘akıl olmaz (188-8)
Öfkeli başta akıl olmaz.

41. Kınama kınışını, gelir **başına** (189-19)
Gülme komşuna gelir başına.(ADS, 295)
42. Kesilsin iki **el** ki bir **başı** sahladamaya (192-8)
Bir başı tutamayan iki el kesilsin.
43. Kişi **kapısı** açık olar (199-1)
İnsanın kapısı açık olur.
44. Gümâna gelmeyen **başa** gelir. (203-15)
Akla gelmeyen başa gelir. (ADSTDK)
45. **Göz** gördüğünü inanır. (206-4)
Göz gördüğüne inanır.
46. Gülme kınışına, gelir **başına**. (208-9)
Gülme komşuna gelir başına.(TDOAS, 276)
47. Gêd özüne dost kazan, düşmen **ocak** başında. (211-9)
Dost kazan düşmanı anan da doğurur. (TDOAS, 222)
48. Minnet altında kalan **bêl** têtz sîner. (216-16)
Minnet altında kalan beli çabuk kırılır.
49. Nadanınan gêdme yola, **başına** gelir, yüz mîñ bela. (219-14)
Cahil ile gitme yola, başına gelir, yüz bin bela.
50. Vur igidiñ **başı** kowğalı olar. (225-6)
Cesur yiğitin akli karışık olur.
51. Her **başda** bir ‘ aqıl var. (227-19)
Her başta bir akıl vardır.

52. Herkese güldüñ **başı**ña gelir. (229-8)
Gülme komşuna gelir başına.(ADS, 295)
53. Herkesi kınadım, **başı**ma geldi. (229-12)
Gülme komşuna, gelir başına.(ADSTDK)
54. Her ne adamın **başı**na gele, özündendir. (231-4)
Kişi ne yaparsa kendine yapar.(ADS, 365)
55. Her yêrden aş var orda **baş** var. (232-4)
Nerede yemek var orada da insanlar var.

2. Mahal ilgisi: Bir lafzın hakikî anlamı ile mecazî anlamından birisinin diğetine mahal olmasıdır. Yani bir mahalli söyleyerek o mahalde bulunanı yahut bir mahalde bulunanı söyleyerek o mahalli kastetmek gibi. "Ahmet dersten çıktı." cümlesinde ders ile dersin verildiği sınıfın kastedilmesi ve "Bardağı sonuna kadar içti." cümlesinde de bardak ile içindeki sıvıyı kastetmek gibi.

1. Adam iki def a **dünyaya gelmez**. (12-4)
İnsan iki defa doğmaz.
2. **Ëv** sözsüz olmaz, gor ' azabsız. (79-1)
Ev muhabbetsiz, mezar azapsız olmaz.
3. **Ëving** sözü **evde** kılar. (79-10)
Evin sözü evde kalır.

3. Sebep-sonuç ilişkisi: Bir lafzın hakikî anlamı ile mecazî anlamından birisinin diğetine sebep olmasıdır. "Bereket yağıyor." cümlesinde bereket ile berekete sebep olan yağmurun kastedilmesi gibi. "Saçımızı boşuna ağartmadık." cümlesinde de bu münasebet ile ömür sürme, hayat tecrübesi ve gün- görmürlük kastedilmektedir.

1. **Açık ağız** ac kalmaz. (10-3)
Açık ağız aç kalmaz. (TDOAS, 50)
2. Arvad **tunban bağısını sift bağlasın** gèdsin serbaz-ğanaya. (17-11)
Kadın eteğini sağlam bağlasın isterse ordu evine gitsin.
3. Allah **açık ağızı** ruzısız kıoymaz. (28-5)
Açık ağız aç kalmaz. (ADS, 111)
4. **Ayağa düşmeyen, başa çıkmaz.** (33-2)
Ayağa düşmeyen, başa çıkmaz.
5. Ürek yanmasa, **gözden yaş çıkmaz.** (48-3)
Yürek yanmazsa, gözden yaş çıkmaz.
6. Biri için **yan** ki beñ içi istide. (99-2)
Biri için yan ki senin için ateşlere düşe.
7. Dar gün gèder, **üzü karalık** namerde kıalar. (130-3)
Kötü gün geçer, yüzü karalık namerde kıalır.
8. Kıurduñ **üzü ağ** olsaydı, günüz abadlığa gelderdi. (179-17)
Kurt kötü bir iş yapmasaydı yüzü ağ olsaydı gündüz köye gelirdi.
9. Kışı **tüfürdüğüñü yalamaz** (198-16)
Kışı tükürdüğüñü yalamaz.(TDOAS, 352)
10. Gedanıñ torbası doludur, **üzü kara.** (201-7)
Dilencinin torbası doludur yüzü kara.
11. Yanan içi yanasıñ. (240-6)
Biri senin için yandıysa onun için yanasın.

4. Genel anlam-özel anlam (umum-husus) ilişkisi: Umum ifade eden bir kelimeye o umuma dâhil olan bir hususun anlamını vermek veya hususa, dâhil olduğu umumun anlamını vermek. Atını arayan bir kişiye söylenilen "Hayvanını gördüm." cümlesindeki "hayvan" lafzı ile atın kastedilmesi ile "Bu akşam çorbayı bizde içelim." cümlesinde çorba ile yemeğin kastedilmesi gibi.

Bir lafzın mutlak manası ile mukayyet manasının kastedilmesini de buna dâhil edebiliriz. "Alemde âdem olmadığı şimdi anladım." cümlesinde "âdem" ile vefalı, kâmil bir insanın kastedilmesi gibi. Bu ilgi ile bir önceki maddede geçen ilgi arasında dikkat edilmesi gereken bir yakınlık vardır.

1. **Atlı** atını oynadar, kurbaga kıcını. (7-1)
Atlı atını, kurbağa ayağını oynatır.
2. **Atlı** atını nallar, kurbaga kıcını sallar. (7-2)
Atı nallasan, eşek ayağını kaldırır.(TDOAS, 107)
3. **Atlı** inan piyadanın yoldaşlığı olmaz. (7-3)
Atlı yayayla yoldaş olmaz.(TDOAS, 113)
4. **Atlı** piyadadan haber yoğu, toğ acdan. (7-4)
Atlı, yayayla yoldaş olmaz.(TDOAS, 113)
5. **Ac** aman bilmez, uşak zaman. (8-11)
Aç kusur bilmez, çocuk zaman bilmez.
6. **Ac** eline geleni yeyer, toğ diline geleni deyer. (8-12)
Aç ne yemez, tok ne demez. (TDOAS,48)
7. **Ac** inan toğun arası bir tikke çörekdir. (8-13)
Açlıkla tokluğun arası bir parça ekmektir.(TDOAS, 53)

8. **Ac** evinde ne ot olar ne ocağ. (8-14)
Aç evinde ne ateş olur ne ocak.
9. **Ac**da iman olmaz, toğda âman. (8-16)
Açta iman olmaz, toh olanda af olmaz.
10. **Ac** dëyer: Toğ olmuram: Toğ dëyer: Ac olmuram. (9-1)
Tok acıkmam, aç doymam sanır.(TDOAS, 448)
11. Açılmamış “**söfre**”niñ bir ‘aybı olar, açılmış “söfre”niñ miñ ‘aybı . (10-6)
Açılmış sofranın bir ayıbı, açılmamışın bin ayıbı olur.
12. **Arğalı** köpek kırd tutar. (16-10)
Arkalı köpek kurt tutar.
13. Poğlu **ğarna** her ne kıoyañ götürür. (104-14)
Bok dolu karın için ne yedin önemli değil.
14. Cowalı dolıdır, **ğarnı** ħâlı (117-15)
Çuvalı doludur, karnı boş.
15. Diş vëren tarı, **çörek** de vërer (144-17)
Dişi veren Tanrı, ekmek de verir.
16. Sacıñ **canı** kızmese çörek bişirmez. (149-6)
Sacın canı kızmazsa, ekmek pişirmez.
17. **Ğarnı** aç doyar, gözü aç doymaz. (171-12)
Açın karnı doyar, gözü doymaz.(ADS, 112)
18. **Ğarın** adamı aparar, düşmen kıpısına. (172-3)
Karın (açlık), adamı düşman kıpısına götürür.

19. Gözü **acıñ karnı** doymaz. (206-19)
Açın karnı doyar, gözü doymaz.(ADS, 112)
20. Ne **karın** toşa götürer, ne göz tamaşa. (222-14)
Ne karnın yemekten doyar ne de gözün bakmaktan.
21. Herkesiñ öz derdi öz **karnında**. (229-15)
Herkesin kendi derdi kendi kalbindedir.
22. Yalançı dèdi, **èvim** yandı, hêç kes dadına gelmedi. (238-18)
Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.(TDOAS, 466)

5. Mazhariyet ilişkisi: Bir lafzın hakikî anlamının mecazî anlamının ortaya çıkışına zemin oluşturmaları: "Bütün aile onun eline bakıyor." cümlesinde "el" kelimesine el'de zuhur eden nimet, ihsan, yardım manaları verilmiştir.

1. ‘Ali han hurma satan oldu, uşaklar **ële** bağan. (168-2)
Ali han hurma satan oldu, çocuklar ele bakan (oldu)
2. Köteliñ ayağına gèdende dağ havası **eliñe** geler (194-11) Bkz. Dağıñ ayağına...
Tepenin ayağına giden dağ havasını hisseder.
3. Yetim adamıñ **eli** uzun olar. (240-13)
Yetim adamın avucu açık olur.

6. Âlet olma ilgisi: Bir lafzın hakikî anlamının mecazî anlamına âlet olması, yani bir lafza kendisinin âlet olduğı anlamın verilmesi. "Türk dili" terki binde dil kelimesiyle lüğat'ın kastedilmesi, "O kalemiyle hayatını sürdürüyor." cümlesinde "kalem" ile yazı yazmanın kastedilmesi gibi.

1. Adamıñ gerek **dili** inen **üregi** bir ola. (14-8)
İnsan gerek dili ile yüreği bir olsun.
2. Eli eyriniñ **dili** düz olmaz. (43-3)
Eli eğri olanın dili düz olmaz.
3. Èli olmayanıñ **dili** de olmaz. (75-2)
Eli olmayanın dili de olmaz.
4. Buğda çöregi yoñuñ, buğda **dili** varıñ olsun. (88-14)
Sıcak aşın olmasa da ılık sözün olsun. (TDOAS, 422)
5. Heyvan ileşe – ileşe, adam **dilleşe** – **dilleşe**. (124-17)
İnsan söyleşe söyleşe (konuşa konuşa) hayvan koklaşa koklaşa. (ADS, 327)
6. Hoş **dilinen** ilan öz yuvasından çıkar. (128-8)
Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (ADS, 444)
7. Deliniñ **dilini** eyesi yeyter bilir. (135-14)
Delinin dilini sahibi daha iyi bilir.
8. **Dil** başa beladır (145-4)
Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim. (ADS, 242)
9. **Dilden** gelen elden gelmez. (145-7)
Dille söylenenin hepsi elle yapılmaz.
10. **Dil** var ki bal getirer **dil** var ki bela getirer. (145-10)
Dil var ki bal getirir dil var ki bela getirir.
11. **Dilim** elinden belaya düşdüm. (145-17)
Dilim elinden belaya düştüm.

12. **Diliñ** dèmesin tâ dalıñ yèmeye. (146-2)
Konuşma sus ki sırtında dayak görmesin.
13. **Dili** her yana towlayan gezer. (146-4)
Dili her ne yana çevirsen o tarafa döner.
14. **Dili** her çür bükeñ döner. (146-9) Bkz. Dili her yana...
Dilini her nereye istersen o tarafa bükebilirsin.
15. **Dilini** sahlayan başını da sahladar. (146-10)
Dilini koruyan başını korur. (TDOAS, 215)
16. **Dili** yağlıdır, eli bağılı. (146-11) alet olma ilgisi
Çok güzel konuşur ama elinden bir iş gelmez.
17. Dèmesin **diliñ** tâ yèmeye dalıñ. (146-15) Bkz. Diliñ dèmesin...
Eğer konuşmadıysan dayak da yemezsin.
18. Seferde eliñi sahlâ, meclisde **diliñi**. (151-12)
Yolculukta elini koru, mecliste dilini.
19. Şirin **dil** inen ilan delikden çıkar. (162-17)
Tatlı söz yılanı ininden çıkarır. (TDOAS, 440)
20. Şimşir yarası hub olar, **dil** yarası hub olmaz. (162-2)
Bıçak yarası geçer / onulur, dil yarası geçmez /onulmaz. (ATA, 135)
21. Talebkârıñ **dili** uzun olar. (164-18)
Borç verenin dili uzun olur.
22. ‘Aciz adamıñ **dili** uzun olar. (165-12)
Dilenci adamın dili uzun olur.

23. Ğarib adamıñ boynu uzun olar, **dili** kıssa. (168-12)
Garip yiğidin dili kısa, boynu eğri olur.
24. Kuş dimdiginden (düdüğünden) teleye düşer, adam **dilinden**. (180-15)
Kuş gagasından tuzağa düşer, insan dilinden.
25. Laliñ **dilini** nenesi bilir. (213-2)
Dilsizin dilini anası anlar. (TDOAS, 216)

7. Öncelik-sonralık ilişkisi: Bir şeyi geçmişteki ismiyle veya gelecekte bulunacağı hâl ile anmak. Bir annenin yetişkin evlâdı için söylediğı "Bizim çocuk" sözü ilkiner örnektir. "Ateşi yak!" cümlesinde, ise ateş lafzı ile ateş alacak ve yanacak nesne kastedilmiştir. Yani yakıtın gelecekte olacak hâlinin adı şimdi bulunduğı hâle ad olmuştur (2001:102-103).

1. **Otu yansın** ışığı görünsün. (46-2)
Ateşi yansın ışığı görünsün.
2. Türkü at yıhar tatı **et**. (112-10)
Türkü yıkan(düşüren) at olur. Tatı (türk olmayanı) et yemeğı (midesi).
3. Zamana kara **başı ağardar**, ağ dişleri kararırdr (148-3)
Zaman kara başı ağardır, ak dişleri karartır.
4. Geyerem **bêzi**, gezerem düzü. (212-15)
Giyerim bezi, gezerim düzü.
5. Hemi hıdayı istir, hemi **hırmayı**. (232-14)
Hem Allah'ı istiyor hem de yasak meyveyi istiyor.

SONUÇ

Kaşkay Türkçesi genellikle sözlü edebiyata dayanır, bu sözlü edebiyat içerisinde büyük önem taşıyan atasözleri çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Çalışmamızda, Asadullah Merdani RAHİMİ'nin yazmış olduğu Atalar Sözü adlı eserde 4312 madde incelendi bu maddelerden 2564 tanesinin atasözü, 1341 maddenin deyim ve geriye kalan 403 tane maddenin ise tekerleme, beddua, veciz söz ve diğer sözlerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Böylelikle Kaşkay atasözleri ilk defa bu çalışma ile Türkiye Türkçesine aktarılmış ve bu alanda karşılaştırmalı atasözleri , halkbilim, folklor , Oğuzcaya dayalı dillerle ilgili çalışma yapacak araştırmacılara bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Tespit edilen 2564 atasözünün Türkiye Türkçesindeki karşılığı olan atasözü veya bu atasözlerinin anlamları yazıldı. Kaşkay atasözlerindeki ad aktarmalarını tespit ederken M.A. Yekta SARAÇ'ın Klâsik Edebiyat Bilgisi-Belâgat adlı eserindeki tasnife bağlı kalındı. 2564 atasözü üzerine yapılan çalışmada 124 tane ad aktarması olduğu sonucuna ulaşıldı.

“Atam ölümünden **korhmuram**, **korhutam** ki ölüm **kapımı** tanıya. (5-11)” atasözünde “kapı” kelimesiyle evin sadece bir bölümü söylenmiş fakat “ev”in bütünü veya “ev halkının tamamı” kastedilerek parça-bütün ilişkisiyle ad aktarması yapılmıştır. Kaşkay atasözleri incelendiğinde elli beş tanesinde bütün-parça ilişkisi (cüz'iyet-külliyet) tespit edildi.

“**Ev** sözsüz olmaz, gor ‘ azabsız. (79-1)” atasözünde “ev” kelimesi söylenerek o evde yaşayanlar kastedilmiştir. Bu atasözünde olduğu gibi incelenen Kaşkay atasözlerinden üç tanesinde mahal ilgisi tespit edilmiştir.

“**Ürek** yanmasa, **gözden yaş çılmaz**. (48-3)” atasözünde “gözden yaş çıkması” ifadesiyle “ağlamak” sonucu kastedilmiştir. İncelenen Kaşkay atasözlerinden sadece on bir tanesinde sebep-sonuç ilişkisi tespit edildi.

“Diş vèren tarı, **çörek** de vèrer (144-17)”

atasözünde özel anlamda “çörek” kelimesi verilerek genel anlamda “rızk” kastedilmiştir. Kaşkay atasözlerinden yirmi iki tanesinde genel anlam-özel anlam (umum-husus) ilişkisi tespit edilmiştir.

““ Ali han hurma satan oldu, uşaklar **ële** bağan. (168-2)”

atasözünde "el" kelimesine elde zuhur eden nimet, ihsan, yardım manaları verilerek ad aktarması yapılmıştır. İncelenen Kaşkay atasözlerinden üç tanesinde mazhariyet ilişkisi ile ad aktarması tespit edilmiştir.

“Èli olmayanın **dili** de olmaz. (75-2)”

atasözünde “dil” kelimesiyle “söz” kastedilmiştir. Bu örnekte olduğu gibi Kaşkay atasözlerinden yirmi beş tanesinde âlet olma ilgisi ile ad aktarması tespit edilmiştir.

“**Otu yansın** ışığı görünsün. (46-2)”

atasözünde “otu yansın” kelime grubundaki “ateş” lafzı ile ateş alacak ve yanacak nesne kastedilerek öncelik-sonralık ilişkisiyle ad aktarması oluşturulmuştur. İncelenen Kaşkay atasözlerinden beş tanesinde öncelik-sonralık ilişkisi ile ad aktarması tespit edilmiştir.

Kaşkay atasözlerinin incelenmesi neticesinde ad aktarmaları ile ilgili olarak elde edilen bu sonuçlar dışında aşağıda maddeler halinde sayılan sonuçlara da ulaşılmıştır:

1.İncelediğimiz 2564 Kaşkay Atasözünden 928 tanesi Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleriyle çok yakın benzerlik gösterir. Benzerlik gösteren Kaşkay atasözlerinin bir kısmı Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözleriyle birebir aynıdır:

1. Ac kulağım, dinc kulağım. (9-10)

Aç kulağım, dinç kulağım.(-Gaz.; -Vn.)(BAAD, 28)

2. Acın karnı doyar, gözü doymaz. (9-20)

Açın karnı doyar, gözü doymaz. (TDOAS, 51)

3. Açık ağız ac kalmaz. (10-3)

Açık ağız aç kalmaz. (TDOAS, 50)

4. El içi ağlayan gözsüz alar. (72-16)
El için ağlayan gözsüz kalır. (TDOAS, 238)
5. Bir eli yağdadır, bir eli balda. (93-9)
Bir eli yağda, bir eli balda. (TDOAS, 151)

2.Benzerlik gösteren Kaşkay atasözlerinin bir kısmı ise Türkiye Türkçesinde kullanılan atasözlerinden bir veya birkaç kelime farklıdır:

1. Atılan daş geri gelmez. (7-13)
Atılan ok geri gelmez. (ATA, 110)
2. Az aşım, ağırmaz başım. (19- 1)
Azıcık aşım, din başım.(TDOAS, 122)
3. Oğul dayıya çeker, ız bibiye. (57-3)
Oğlan dayıya kız halaya çeker. (TDOAS, 394)
4. Eyri otur, düz danış. (63-19)
Eğri otur doğru konuş. (TDOAS, 233)
5. İki baş bir azanda aynamaz. (69-10)
İki ko başı bir kazanda kaynamaz. (TDOAS, 300)

3.Benzerlik gösteren atasözlerinden bazıları ise kelimeleri, ifadeleri farklı olsa bile aynı anlamı taşımaktadır:

1. z klgesinden orur. (50-12)
Korkak kendi gölgesinden de korkar. (TDOAS, 357)
2. z eken, z biesi. (51-14)
Herkes ektiğini biçer. (ADS, 309)

3. Özü pırrılar, içi kırrular. (51-20)

İçi beni yakar, dışı eli (seni) yakar. (ADSTDK)

4. İt yedigini kısmaz. (66-8)

Köpek ekmek veren (yediği) kapıyı tanır.(ADSTDK)

5. İstedi kaşını düzede, gözünü de çıhardı. (67-1)

Kaş yaparken göz çıkarır. (TDOAS, 328)

4. Kaşkay atasözlerini incelediğimizde genel olarak hem Türkçede kullanılan atasözleriyle hem de“Türk Dünyası” ile gelenek, görenek, yaşayış gibi alanlarda paralellik gösterdiği açık bir şekilde görülmektedir:

Afganistan Türkçesi	: Bal saklan barmagını yalar.
Altay Türkçesi	: Bal tutkan barmagın yalar.
Altınordu Türkçesi:	: Bal tutgan parmagin calar.
Başkurt Türkçesi	: Bal totkan barmak yalar.
Bulgaristan Türkçesi	: Bal tutan parmağını yalar.
Çağatay Türkçesi	: Bal tutkan barmağın yalar.
Deliorman Türkçesi	: Bal çeken paamaanı yalaa.
Dobruca Türkçesi	: Bal tutkan parmagin yalar.
Gagauz Türkçesi	: Bal tutan parmaanı yalar.
Güney Azerbaycan Türkçesi	: Bal degül ki barmakluyar.
Hakas Türkçesi	: Palıh tudar üçün sugga kirerge kirek.
Karaçay-Malkar Türkçesi	: Bal tuthan barmagın calar.
Karakalpak Türkçesi	: Bal tutkan barmagın jalaydı.
Karay-Kırımçak Türkçesi	: Bal tutkan parmak yalar.
Kaşkay Türkçes	: Bal yigen burmak yalar.
Kazak Türkçesi	: Bal ustagan barmagın jalaydı.
Kazan Türkçesi	: Bal tutkan barmak yalar.
Kıbrıs Türkçesi	: Balı dutan barmag yalar.
Kırgız Türkçesi	: May karmagan barmagın calayt.
Kırım Tatar Türkçesi	: Bal tutkan parmagin calar.

Kumuk Türkçesi	: Bal tutğan barmağın yalar.
Kuzey Azerbaycan Türkçesi	: Bal tutan parmağın yalar.
Makedonya-Kosova Türkçesi	: Bali karıştıran parmağını yalar.
Nogay Türkçesi	: Bal tutkan barmagın yalar.
Oğuz Türkçesi	: Bal ile dolaşan elbet de kaşığın ve barmagın yalar.
Osmanlı Türkçesi	: Bal tutan barmağın yalar.
Özbek Türkçesi	: Bal tutgan barmagını yalar.
Suriye-Bayırucak Türkçesi	: Bal tutan parmağın yalar.
Türkiye Türkçesi	: Bal tutan parmağını yalar.
Türkmen Türkçesi	: Bal totkan barmagın yalar.
Urumlu (Urum) Türkçesi	: Bal tuthan barmagın yalay.
Uygur Türkçesi	: Heselni tutkan parmagini yaleydu (Çobanoğlu, 2004: 129-130).

5. Ünsüz ikizleşmesi olayı, Kaşkay Türkçesinde dikkati çeken bir özelliktir:

Abı donum **pırrılar**, bağırsağım **kırrular**. (4-1)

Apardım at oynatmağa, o gètdi **kaşşık** yonmağa. (4-6)

At meydanında **eşşek** hanırmaz. (7-7)

Ac kuşuñ **darrı** dişine girer.

Üstü **pırrılar**, içi **kırrular**.

İt ol **amma** eviñ küçük uşağı olma.

İçim özümü yandırır, **yazzım** özgeyi.

6. Tarihî ve yaşayan Türk lehçeleri ile Anadolu ağızlarında görülen geniz ünsüzü, Kaşkay Türkçesinde de sık olarak görülmektedir:

Oğul bâdâmdır, oğluñ oğlu **bâdâmıñ** mağzı.

Oğul **diñ** – bârit koğası.

Olmaz **alañ** her buluntu **kaşengi**.

Olmur dèyeñ gözün üstünde **kaşın** var.

Owlad bâdâmdır, owladıñ owladı **badamıñ** içi.

İşi gep inen olmaz tamam **édeng**.

7. Kaşkay Türkçesinde Arapça ve özellikle Farsçanın büyük etkisi görülmektedir:

Babbılı bâbını bulmasa günü yamanlığa geçer. (79-16)

Bâzârdan et tükendi, **çoğander** baha götürdü. (80-8)

Beske dedim dilimden tük çıldı. (85-4)

Hub arvad derdi az eder, pès arvad ‘ömrü. (127-8)

Sennar alır, it ahteleyr, bir kıran vèrir, elini yuyur. (152-8)

Zemistan görmemiş bülbül baharın kadrini bilmez. (148-15)

Bir kusala sıçar, miñ **kahdanı** bular. (97-14)

Bize sarı gelmez **yeksere**, ya delidir, ya kordur, ya mashara. (100-9)

8. Kaşkay İli içerisinde gerek farklı tayfa ve tirelerin bulunması gerekse standart bir yazı diline sahip olmamalarından dolayı aynı atasözlerinin farklı şekillerine de rastlanmaktadır:

1. Et olmayanda çoğander üz götürür. (35-3)

Et olmayınca pancar pahalı olur.

2. Et tükenen de çoğander başı resuñ götürür. (35-6)

Et tükendiğinde pancar pahalı olur.

3. Bâzârdan et tükendi, çoğander baha götürdü. (80-8) Bkz. Et olmayanda...

Pazarda et tükendi, pancar değer kazandı.

4. Eger büyüñ olmadı, gèd bir büyük daşa tekke éd. (40-6)

Eğer büyüñ olmadıysa, git bir büyük taşa yaslan.

5. Büyük yoñuñ, gèd bir büyük daşa tekke éd. (91-3)

Büyüñ yoksa git bir büyük taşa yaslan.

6. Gücünñ olmayanda gèdesiñ bir büyük daşa tekke édeñ. (205-1)

Gücün olmadığıda gidip bir büyük taşa dayanasın.

9. Türkiye’de atasözleri üzerine yapılan çalışmalarda Ömer Asım Aksoy’un “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nde 2667 adet atasözü, İsmail Parlatır’ın “Atasözleri ve Deyimler-I” adlı eserinde 5076 atasözü, Türk Dil Kurumu’nun internet sitesinde sunduğu “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nün veritabanında 2396 atasözü ve bizim çalışmamızda ise 2564 atasözü bulunmaktadır.

Eser Adı	Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü	Atasözleri ve Deyimler-I	Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü	Kaşkay Atasözleri
Yazarı	Ömer Asım AKSOY	İsmail PARLATIR	TDK	Esadullah Merdani RAHİMİ
Atasözü Sayısı	2667	5076	2396	2564

SEÇME SÖZLÜK

âbâd	: Far.sf. mâmur, şen, bayındır.
abadan	: Far. mâmur, şen. imâr edilmiş.
abı	: Far. sf. açık mavi renk.
abır	: Far. is. Haysiyet, şeref, hürmet, kadir, kıymet.
abırlı	: sf. terbiyeli, utangaç, namuslu.
acı	: 1. bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı. 2. <i>sf.</i> tadı bu nitelikte olan. 3. herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap. 4. <i>mec.</i> ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem. 5. <i>sf. mec.</i> Keskin, hoşagitmeyen, şiddetli.
âdemi-zad	: insanoğlu
aftafa	: ibrik.
ağcakız	: kırlarda yetişen, yaprakları dikenli, taze iken pişirilerek yenilen lezzetli bir ot.
ağı	: zehir.
ahir	: 1. son, sonraki. 2. <i>zf.</i> sonra, en sonra, sonunda.
ahtarmağ	: Far. 1-Gizli veya saklanmış, yahut kaybolmuş bir şeyi bulmağa, ortaya çıkarmağa çalışmak.//Görmeğe bulmağa çalışmak.//Aramak, bulmağa çalışmak.2- Elde etmeye çalışmak.//Arzu etmek, bir şeyin olmasına, meydana çıkmasına çalışmak. 3-Yoklamak, araştırmak, teftiş etmek, muayene etmek. 4-Ummak, beklemek. 5-mec. Oldukça fazla düşünmek, kendini kaptırmak.
ahura	: hayvanların barındığı yer, ahır, tavla.
aksak, -ğ1	: <i>sf.</i> Aksayan, hafifçe topallayan.
âlem	: Ar. 1.Evren. 2. Dünya, cihan.
alıcı kuş	: atmaca.

aman	: Ar. <i>ünl</i> . 1. yardım istenildiğini anlatan bir söz: <i>Aman yakalayın</i> . 2. bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz: <i>Aman, bir daha yapmam!</i>
amanat	: emanet.
amel	: 1.iş, çalışma, bir emri veya vazifeyi yerine getirme. 2.kâr, iş işleme.
amele gelmek	: meydana gelmek.
aparmağ	: Far. 1- Bir şeyi eline alarak veya sırtına yüklenerek bir yerden başka bir yere götürmek, getirmek. 2- Birisinin hareketini yöneltmek, yol göstermek, kendisi ile beraber yürümesine yardımcı olmak, yahut gitmesini, yürümesini mecbur etmek, kendisi ile beraber getirmek.
ara sözü	: dedikodu.
arançı	: arabulucu.
arhalık	: ceket yerine giyilen kadınların özel elbisesi.
arık	: sf. zayıf, cılız, kuru, sıska
arık	: bkz. arık .
arrı	: <i>sf</i> . 1. Temiz. 2. Yabancı şeylerden arınmış, katışıksız, saf, halis.
arvat	: 1. kadın, avrat, 2. olgun kadın. 3. eş, zevce, karı. 4. ihtiyar kadın.
âsân	: Far. <i>sf</i> . kolay
asan	: kolaylık.
asta	: Yavaş: <i>Asta gitki sana yetişebileyim</i> .
aşhar	: çöp.
aşına	: Far. <i>sf</i> . 1. Bildik, tanıdık: “ <i>Sanki herkes uzun yolculuktan yeni dönmüş ve aşinalara kavuşmuştu.</i> ” -T. Buğra. 2. Bilinen.
aşpalan	: süzgeç
âşpez	: aşçı.
avrat, -dı	: 1. Kadın: <i>Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var buğday unundan keş yapar</i> . 2. Karı, eş.
ay çalar	: ayın çıkması

ayam	: Ar. 1.günler. 2.zaman. 3.devir. 4.zamane.
ayaydın	: dolunay
ayhat	: Ar. <i>ünl</i> . “yazık, ne yazık” anlamında kullanılan bir söz.
aykara	: zifiri karanlık
aza	: 1. Ölü için ilk gün yapılan tören. 2. Baş sağlığı.
azâd	: Far. sf. 1.ayıpsız, kusursuz. 2.kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden.
bab	: uygun, eş, denk, akran.
bafâ	: vefa.
bâk	: 1.korku. 2.endişe, kaygı.
bâl	: Far. Kanat. Kol, pazu.
bâliş	: 1.yastık. 2.minder.
bar	: ağır yük.
baş	: önem veya yönetim bakımından ileride olan, en önemli, en üstün” anlamlarında birleşik kelimeler yapan bir söz.
başmak, -ğı	: <i>esk</i> . Ayakkabı.
batıl	: 1.hakikatsız, hurafe. 2.hak ve doğru olmayan, yalan.
batman	: <i>esk</i> . 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.
bâzâr	: (Peh.) 1.pazar. 2.çarşı. 3.pazar yeri. 4.piyasa.
bedbaht	: Far. bed + ba-t sf. Mutsuz, bahtsız, talihsiz.
bedeh	: Far. borc
behişt	: Far. cennet.
behre	: Far. 1.Nasib, pay, hisse. 2.Tez tez solumak. 3.Vasat, orta.
beht	: Far. 1. Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahî iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih. 2. Şans.
bêkâr	: bîkâr: [bî + kâr] 1.işsiz. 2.avare, derbeder.
bêle	: böyle
beled	: beldeler. Memleketler.
beleme	: bana
bêlene	: beraber, birlikte.
beli	:Far. <i>esk</i> . Evet.

belit	: 1. meşe ağacı. 2. bu ağacın meyvesi, palamut.
bêmar	: bkz. bîmâr.
bend	: Far. bağ, mafsâl, boğum.
bende	: Far. bende <i>a. esk.</i> Kul, köle.
ber	: (Peh.) 1.meyve. 2.taraf.
bes ki	: o kadar... ki.
bes	: Far. yeter, yetişir, tamam, kâfi. 2.çok
bêşe	: koru.
beyâbân	: Far. is. kır, çöl.
bezek, -ği	: 1. süs, ziynet. 2. bir eseri süslemeye yarayan motiflerin her biri.
bezemek	: süslemek.
bıldır	: <i>zf. hlk.</i> Geçen yıl, bir yıl önce.
bî'ar	: Far. Ar. [bî + âr] arsız, utanmaz.
biçare	: Far. çaresiz, zavallı kimse.
bî-kes	: kimsesiz.
bilene	: birlikte /belene :yan yana
bîmâr	: Far. hasta, sayrı.
bölemek	: çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak.
börk	: genellikle hayvan postundan yapılan başlık.
buğda	: hoş.
bulak, -ğı	: <i>hlk.</i> Kaynak, pınar.
bung	: (Peh.) 1.ses. 2.bağırtı, feryat. 3.ezan.
butta	: 1.çalı, çalılık. 2.pota. 3.köken
cahal	: genç, cahil.
cârû	: süpürge
caşır	: kırlarda yetişen, susuzluğa dayanan bir çeşit ot.
cemal, -li	: Ar. yüz güzelliği.
cerr	: Ar. 1.çekme, sürükme. 2.savaş, vuruşma.
cevahir	: Ar. elmas, yakut vb. değerli taşlar, mücevher.
ci	: boyunduruk, sakaların omuz sırtığı.

cönge	: 1. İnek yavrusu.Kerkük. 2. Tosun, erkek dana.
cûr	: 1.çeşit, tür. 2.düzenli, uyumlu, uygun. 3.sağlıklı.
çağ	: sf. 1.dolgun etli, şişman. 2.sağlam, sağlıklı, henüz gücünü yitirmemiş. 3. dertsiz, kedersiz, mutlu, keyfi yerinde.
çah	: kuyu Far. kelime
çâk	: 1.şişman. 2.sağlık.
çakku	: 1. açılıp kapanan bir veya birkaç ağızlı küçük cep bıçağı.
çarkab	: değirmen çarkı. mec. feleğin çarkı.
çârvâdâr	: [çâr+vâ<pâ+dâşten>dâr] arabacı.
çâşt	: (Peh.) 1.sabah kahvaltısı, 2.öğün. 3.kuşluk vakti.
çehâr	: Far. dört, erbaa.
çelle	: kışın en soğuk, yazın en sıcak günleri.
çem	: 1.yeşil ve kısa otlarla kaplı yer, çimen. 2.ağaç ve çiçekleri olan yeşillik, çayır.
çeng	: 1.avuç. 2.pençe.
çengi	: Far. çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın.
çerağ	: Far. 1. mum, kandil, lamba vb. ışık veren araç, çırağ. 2. ışık, çırağ.
çetr	: 1.şemsiye. 2.saçın ön kenarları.
çidar	: hayvanların ön ayaklarını topuklarından birbirine bağlayan kayış veya ip.
çımhır	: 1. birine karşı gelmek, sert cevap vermek. 2. <i>hlk.</i> köpek kesik kesik havlamak.
çi-	: Far. ne.
çirk	: kir, pas, pislik, murdarlık, necaset.
çoğander	: Far. pancar.
çorlu	: <i>sf. hlk.</i> hastalıklı, dertli.
çul	: Ar. 1. genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma.
dâd	: Far. 1.adâlet, hak, doğruluk. 2.insaf. 3.vergi, ihsan, atıyye.
dadanmak	: 1. tadını aldığı, hoşlandığı bir şeyi sık sık istemek. 2. yarar, çıkar amacıyla veya alışkanlıkla bir yere sık uğramak, abone olmak.

dan	: sağılacak hayvanların geçici olarak muhafaza edildiği yer.
dava	: Ar. 1. korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma. 2. sav. 3. <i>mec.</i> Sorun. 4. <i>mec.</i> ülkü. 5. <i>argo</i> sevgili.
daya	: Far. <i>esk.</i> dadı.
daylak	: 1. deve yavrusu. 2. dişi deve.
daz	: 1. saçsız baş, 2. kel. 3. otsuz, çıplak arazi, tepe.
debbe	: is. <i>hlk.</i> Kulplu ve ağzı kapaklı bakırdan su kabı, güğüm. 2. Barut koymak için ince ağızlı deriden veya metalden yapılmış bir kap.
dem	: Far. ağız.
den	: tane; hububat tanesi; hububat; örgü ilmiği.
dervâze	: Far. kapı, kale kapısı; şehir kapısı
dibek, -ği	: taştan veya ağaçtan yapılmış büyük havan: <i>Kahve dibeği.</i>
dilhor	: Far. : 1. gücenik, kırgın, küskün. 2. rahatsız, keyfi kaçmış.
dimdig	: gaga.
doğanak	: yük, denk sarılacak iplerin ucuna geçirilen ağaç halka.
ding	: kapsül, fünüye, mermi ve tüfekte kullanılan ateşleme kapsülü.
diş	: Rüya, düş.
Dodurga	: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri.
doğramaç	: yağda kızartılan ekmek parçaları. 2. ekmeği süt, yoğurt, ayran içine doğrayarak yapılan yiyecek, papara.
don	: <i>hlk.</i> 1. Giysi. 2. Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot.
dovar	: 1. koyun ve keçiye verilen ortak ad. 2. koyun veya keçi sürüsü.
dovr	: Ar. 1. çevre, etraf. 2. dönme, deveran. 3. devir.
dow	: 1. zafer. 2. sıra. 3. koşu.
dowşan	: tavşan.
dömbek	: Far. darbuka.
döş	: <i>hlk.</i> 1. göğüs, bağır. 2. kaburga altı.
dügü	: pirinç.

düğün	: 1. İplik, ip, halat vb. bükülebilir şeyleri kıvrırıp kendi üzerine veya birbirine dolayarak yapılan boğum.
é lè	: aynı, öyle.
ebleh	: Ar. ebleh <i>sf. esk.</i> akılsız, budala, alık.
edep, -bi	: Ar. 1. toplum töresine uygun davranma. 2. iyi ahlak, incelik, terbiye.
eẖte	: iğdiş edilmiş at.
eẖtiyar	: ihtiyar.
ele bèle	: öyle bu tarz , öyle bu tür.
elhed	: lehed taşı, Müslüman mezarlarının içinde bir taş ölünün başının önüne koyulur.
em	: <i>h/k.</i> ilaç, merhem.
epelek	: kelebek.
ersin	: uzunluk ölçüsü, arşın.
erzân	: Far. 1. ucuz. 2. lâıyk, uygun, yerinde
eṭa	: vermek, bahşetmek, ihsan etmek.
evez	: Ar. 1. ödün. 2. <i>huk.</i> edim. 3. karşılık.
eye	: sahip, koruyucu.
ez bes	: o kadar çok, o denli, o kadar.
fayiz	: Far. 1.güz, sonbahar. 2.yaşlılık, ihtiyarlık. 3.eski, köhne, yıpranmış.
fend	: Far. nasihat, öğüt.
fevri	: Ar. birdenbire, düşünmeden yapan.
fikret	: düşünme, tefekkür, teemmül, fikir, düşünülen şey.
ğayğanağ	: çalkanmış yumurtanın yağda kızartılması yemeği, kaykana, omlet.
geda	: Far. <i>esk.</i> 1. dilenci. 2. yoksul, fakir.
gel	: Far. sığır, koyun ve keçi sürüsü. Sürü.
gên	: <i>sf.</i> 1.geniş, eni çok olan. 2. uzak, mesafeli.
genç	: Far. hazine.
gênimlik	: düşmanlık
gep	: 1. söz,laf. 2. iri yarı, kaba

ger	: uyuz hastalığı.
gerd	: Far. toz, toprak.
germen	: Far. <i>sf. hlk.</i> Keçi kılından dokunmuş kaba kilim, yaygı.
gevilcen	: çil.
gîle	: Far. şikâyet.
Girân	: Far. 1. ağır, sakil, [maddî, mânevî]. 2. fena; kokmuş. 3. bıkırtıcı, usandırıcı. 4. sert, katı.
gomân	: (Peh.) 1.zan, şüphe, kuşku. 2.tahmin. 3.düş, hayal.
gor	: Far. mezar.
gorbe	: (Peh.): kedi.
gowher	: Far.:1.Akıl ve edeb.2.Asıl ve nesep.3.Elmas, cevher, mücevher. İnci.
gökçek	: 1.güzel (insan için). 2. yiğit, cesur.
görüm tutmak	: ekonomik açıdan ilerlemek.
götürülenmek	: inatçı olmak .
gözü göy	: mavi veya yeşil gözlü. mec. şer olmak
gussa	: Ar. keder, kaygı, tasa.
güman	: Far. umut; güç; takat.
güni	: ketenden çuval
hâce	: 1.hadım. 2.hoca.
hakdar	: hak sahibi.
Halaç	: Halaç Türkleri
hali	: Ar. <i>sf. esk.</i> boş, ıssız, تنها.
hankırmak	: yüksek sesle, çirkin ve kaba şekilde gülmek.
hankurmak	: bkz. hankırmak.
har	: Ar. sıcak, kızgın, yakıcı.
hâr	: Far. diken.
hara	: nereye?
haramhor	: <i>sf. ve is.</i> Ar. ve Far. Başkasının malına, parasına vs. göz diken, el uzatan.
haramzade	: Ar.+ Far. piç.

harap	: Ar. <i>sf.</i> 1. bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkkın, viran.
hare	: bulanık.
haridar	: alıcı.
haşa	: Ar. <i>ünl.</i> 1. Bir durum veya davranışın kesinlikle kabul edilmediğini anlatan bir söz. 2. dine aykırı görülen bir ihtimalden söz edilirken kullanılan bir söz.
hatam	: çok cömert adam.
hây	: 1.hey, ey. 2.ah!, vah!
hayâ	: Ar. utanma duygusu, utanç, utanma, sıkılma.
haysiyet	:Ar. değer, saygınlık, itibar.
hazan	: güz, sonbahar, solgun.
heger	: is. Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.
helfet	: yalnızlık, tek başına kalmak, tenhaya çekilme, gizlilik.
hemîşe	: (Peh.) 1.sürekli, daima, her zaman, hep. 2.asla, hiçbir vakit.
herken	: usul , metot
herze	: Far. boş söz, saçma sapan söz, boş lâkırdı.
heş	: saban
hevû + reht	: kuma elbisesi, hevû : kuma, reht: 1.giysi, elbise
heye	: evet anlamında gerçekleştirme edatı olup soruların olumlu olduğunu belirtir.
heyf	: Ar. 1.zulüm, işkence. 2.yazık!, eyvah!, vah vah!
heyr	: Ar. 1.iyilik, hayır. 2.feyiz, bereket. 3.sevap.
hezer	: çekinme, zarar verebilecek şeyden kaçınma, korunma.
hikmet	: Ar. 1. hakimlik. 2. sebep.
himmet	: lütuf, yardım.
hor	: Far. yiyen, yiyici anlamında olup, birleşik kelimeler yapılıdır.
hoşbehtlik	: is. Mutluluk, hayattan memnunluk, saadet.
hûb	: Far. güzel, hoş, iyi
hûşe	: Far. 1.başak. 2. salkım.
hürkütme	: ürkütme.

hüşük-püşük	: değersiz , çöp , çerçöp
ılgın	: dere ve çay kıyılarında biten, sepet örmeye yarayan bir çeşit söğüt ağacı.
ihtiyat	: Ar.1. herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma. 2. gereğinden fazla olup saklanan şey, yedek. 3.seçme.
ilan	: yılan.
ilenmek	: kokmak.
illet	: Ar. 1. hastalık; sakatlık. 2. sık sık tepen hastalık. 3. sebep. 4. gaye, hedef.
inçe	: ince.
İngar	: sanki.
İranmak	: ihtizaz etmek, titreşim halinde olmak, silkmek, titremek.
irs	: Ar. 1.miras alma.2.miras bırakma. 3.miras. 4.miras hakkı
isti	: sıcak, kaynar.
işşileyen	: ısıldayan.
kaba	: kötü, çirkin.
kadem	: ayak, adım, metrenin üçte biri kadar olan uzunluk, on iki parmak uzunluğu, yarım arşın. 2.uğur.
kâh-dân	: Far. samanlık, saman odası.
kahpe	: Ar. 1. orospu, ahlaksız kadın. 2. <i>sf. mec.</i> dönek.
kaka	: büyük kardeş. 2. erkek kardeş. 3. sütkardeş.
kanah	: Ar. 1. elindekinden hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum. 2. kanma, inanma. 3. kanış, kanı, inanç, düşünce.
kand	: 1. şeker. 2. kesmeşeker
kara kuş	: şahin, yırtıcı kuş.
kargış	: <i>h/k</i> . Kargıma işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilenç, alkış : karşıtı.
karı	: tam , etkili.
kâsid	: 1.i. postacı, haberci, tatar, ulak

kaş	: sarp kayalıklar, uçurum. 2. Tepe, dağ. 3. Bağ ve bahçelerde toprak yığarak yapılan sınır, set. 4. Yokuşun düzlüğe çıkılacak yeri, yokuşun başı. 5. Patika, ince yol. 6. Suyun, toprağın bir yanını oyup diğer yanını yükselttiği kısmı.
kaşeng	: güzel.
kebin kes	: nikah kıymak.
keççel	: Far. başında saç olmayan kimse, kel.
kefgir	: Far. 1. uzun saplı, yayvan, derin kaplardan yiyecekleri süzerek almaya yarayan delikli kepçe. 2. haşlanmış yiyeceklerin sıvılarını veya bazı sıvıları süzmek için kullanılan, delikli, genellikle yuvarlak biçimli mutfak kabı, süzgeç.
keftar	: Far. sırtlan.
keher	: 1. Bir at rengi, doru. 2. Koyu kırmızı.
kelaf	: yumak.
kelep, -bi	: <i>hlk</i> . 1. Büyük iplik çilesi.
keleş	: bir tür ayakkabı
kem	: (Peh.) 1.az. 2.eksik, noksan. 3.küçük. 4.kötü
kem huşele	: sabırsız
kem talahlık	: titizlik.
kem	: sf. Far. <i>esk</i> . 1. noksan, eksik. 2. kötü, fena (göz, söz vb.).
kemal, -li	: Ar. 1. bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik. 2. eder, tutar.
ker	: Far. sağır, işitmez.
kere	: 1. en koyu renk, siyah, ak , beyaz karşıtı. 2. <i>sf</i> bu renkte olan. 3. esmer. 4. <i>sf. mec</i> . kötü, uğursuz, sıkıntılı. 5. <i>mec</i> . yüz kızartıcı durum, leke. 6. <i>mec</i> . iftira.
kere	: tereyağı.
kerz	: iken.
kes	: Far.kimse, kişi
keş	: bkz. keşk .
keşk	: Far. <i>hlk</i> . 1. Yağı alınmış süttten veya yoğurttan yapılan peynir. 2. Kış için kurutulan yağsız, tuzsuz yoğurt.

kéylan	: nargile.
kıç	: 1. <i>hlk.</i> bacak, ayak. 2. kuyruk sokumu bölgesi, kaba et, kaba but, popo, makat.
kıda	: kısa boylu, tıkız (kimse).
kırak	: çevre, kıyı, kenar, uç.
kırhımçılık	: keçi veya koyun kırmak işinin ustalığı ve becerikliği.
kısas	: Ar. <i>a. huk.</i> bir suçluyu, başkasına yaptığı kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak cezalandırma.
kızıl	: 1. altın (para). 2. bakır. 3. parlak kırmızı renk.
kindi	: kıç.
kişi	: 1. kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer. 2. çekimli fiillerde ve zamirlerde konuşan, dinleyen, sözü edilen varlık, şahıs. 3. oyun, roman, hikâye vb.nde yer alan kimse. 4. <i>hlk.</i> eş, koca. 5. erkek.
koca	: 1. yaşlı, ihtiyar, pir. <i>sf.</i> 2. büyük, geniş. 2. kocaman, iri. 4. yüksek. 5. <i>mec.</i> büyük, ulu.
kohne	: 1. eski. 2. köhne. 3. eski bez, paçavra.
kol-çomak	: zorlu, güçlü, zorba.
komurulmak	: 1. derleyip toplamak. 2. ezip büzmek, iki kat etmek. 3. bozmak, harap etmek.
kora	: olgunlaşmamış üzüm, koruk.
kosala	: inek yavrusu.
koşun	: Moğ. <i>hlk.</i> 1. asker, yan yana durmuş asker dizisi, saf. 2. yan yana dizilmiş insanların oluşturduğu dizi. 3. koşu, yarış.
kowzanmak	: hareket etmek.
koz	: Far. gavz, goz <i>a.</i> 1. ceviz.
köhne	: Far. 1. eski, eskimiş. 2. zamanı modası geçmiş.
kötel	: ufak tepeler.
köz	: küçük kor parçası.
kuduk	: eşek yavrusu, sıpa.
kûhî	: (Peh.) 1. dağ ile ilgili. 2. dağlı. 3. taşralı. 4. yaban
kullum	: sıkışmış, kuru toprak parçası.

kulun	: altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu.
kulunç	: dal, sırt, omuz.
kunar	: çamfistığı.
kura	: küre
kuskun	: Hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.
kût	: Ar. 1.azık. 2.yiyecek.
kut	: boğaz.
kut	: uğur, talih, saadet, baht.
Kühyar	: özel isim
kümmec	: kömür üstünde pişirilen bir çeşit kalın ekmek, kömbe.
küreken	: güvey.
lay lay	: ninni.
liç	: lapa, ezilmiş.
lim lim	: yavaş, sakın
lim	: durgun, yavaş.
lok	: erkek deve.
madeşer	: dişi aslan.
mâmâ	: 1.anne, ana. 2.ebe.
mas	: Far. yoğurt.
matlab	: 1.istek, istenilen şey. 2.hallolunacak mesele.
méhre	: kuru üzüm.
melemez	: 1. beceriksiz, tembel, iş bilmez, ağır canlı. 2. konuşmayan, gülmeyen, durgun, utangaç.
melik	: Ar. melik, padişah, hükümdar, hakan.
merg	: 1.çayır, çimen.
merg	: Far. Ölüm, mevt.
meriz	: Hasta, alil, mariz.
mest	: Far. mest <i>sf.</i> sarhoş.
meşk	: Far. tulumdan yapılmış su kabı, saka kırbası
mil	: Ar. 1. türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk. 2. göze sürme çekmeye yarayan, kemik veya fil dışından yapılmış ince ve uzun araç.

mirrişmek	: gülümsemek, tebessüm etmek.
mu'amileger	: ticaretçi, ticaret mesleğini yapan.
muncuk	: boncuk
murçalık	: çiçekleri eflâtun renkli, yaprakları cacığa katılarak yenilen yumru köklü bir ot.
nâ-dân	: Far. 1. bilmez (bkz :câhil). 2. nobran, kaba, terbiyesi kıt.
nakd	: madeni para, akçe. 2.Bir şeyin bedelini peşinen ödemek.
natanış	: bilinmeyen, tanınmamış, bilinmez, yabancı.
nemek	: Far. 1.tuz. 2.lezzet, tat.
nene	: 1. nine. 2. anne.
neng	: Far. 1.ayıp, utanma, hayâ etme. 2.ün, şöhret, nam.
ner	: Far. er, erkek
nesi'	: te'hîr, sonraya bırakma.
nikbet	: Ar. 1. talihsizlik, felaket. 2. düşkünlük.
nîme	: (Peh.) [nîm + e] 1.yarı. 2.yarım. 3.buçuk.
noba	: sıra , nöbet.
nokre	: gümüş.
nöker	: erkek hizmetçi, uşak.
oba	:1. göçebelerin konak yeri. 2. bu yerde konaklayan göçebe halk veya aile. 3. genellikle bölmeli göçebe çadırı.
oğrı	: hırsız.
ohluvu	: hamur açmakta kullanılan silindir biçiminde uzunca, ince değnek.
orrrar	: parçalar.
ot	: ateş.
ot	: ateş, duman.
ov	: av.
ovkât	: Ar. 1.vakitler. 2. saatler.
ovsar	: is. Far. deve yuları.
owkat	: bkz. ovkât.
örken	: kıldan ya da yünden örölmüş uzun ip.

özge	: <i>sf.</i> Başka: “ <i>Güzel sever diye isnat ederler / Benim haktan özge sevdiğim mi var?</i> ” -Karacaoğlu.
özlü	: şerefli, itibarlı, hatırı sayılır.
pahşe	: Far. Sivrisinek.
pa-mal	: Far. Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
pambık	: bkz. pamuk.
pamuk	: 1.ebegümecigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi.
parowa	: Far. pa +row+a : ayakları ile yürüyen.
pârseng	: dara, teraziye denkleştirmek için kefeye konulan ağırlık.
pây	: 1.hisse. 2.dua. 3.dip. 4.ayak.
pâzen	: (Peh.) [pâ+zeden>zen] (zool.) dağ keçisi.
peder	: Far. baba.
pehil	: cimri. Bencil, kıskanç.
penâh	: Far. sığınma, sığınacak yer.
pepe	: ekmek (çocuk dilinde). 2. süt, yoğurt vb. yiyecekler (çocuk dilinde).
pês	: pis <i>sf.</i> 1. Leke, toz veya kirle kaplı olan, kirli, iğrendirici, murdar, mülevves. 2. Kendinde pislik olan veya pislenmiş olan 3. <i>mec.</i> Beğenilmeyecek durumda olan, kötü, zararlı. 4. <i>mec.</i> Çirkin, sevimsiz olan. 5. <i>mec.</i> İçinden çıkılması çok güç, karışık.
pesîn	: (Peh.) [pes+in] 1.sonuncu, en son, son. 2.sonraki.
peygâm	: haber, mesaj
pirçig	: <i>hlk.</i> 1. şakaklardan sarkan saç, zülûf. 2. bitkilerin saçaklı kökü veya püskülü.
pîşnemâz	: [pîş+nemâz] imam
polat, -dı	: Far. çelik.
puşt	: Far. sırt, arka.
pül	: para.
rağbetli	: <i>sf.</i> İstek gören, rağbet gören, rağbet edilen.
râhdâr	: Far. 1.yol bekçisi. 2.hırsız.

rahmet	: Ar. 1. Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme. 2. <i>hlk.</i> yağmur.
reht	: Far. 1.giysi, elbise. 2.ev eşyası.
rîşhend	: Far. alay, istihza, bıyık altından gülüş, alaylı gülüş.
rûzî	: (Peh.) 1.azık. 2.rızık. 3.nasip, kısmet. 4.günde, günlük. 5.günün birinde, bir gün.
saba	: sabah.
sâd	: 1.aptal, ebleh, salak. 2.sade. 3.cahil.
saht	: Far. 1.katı, sert, çetin, pek. 2.kuvvetli, güçlü, sağlam. 3.güç, zor.
salah	: yayla ya da kırlarda hayvanları toplu bulundurmak için yapılmış üstü açık korunak.
san	: büyük çay , büyük nehir.
sarı	: 1.taraf. 2. doğru.
seg	: Far. Köpek, kelb.
sennar	: İran’da eskiden kullanılan para.
sêr	: (Peh.) 1.üst, üstünde, üzeri, üzerinde.
serbâzhâne	: Far.[serbâz+hâne] (ask.) kışla.
serzeniş	: Far. serzeniş Yakınma.
sibil	: bıyık
sift	: 1.yoğun. 2.sağlam, sıkı, sımsıkı. 3.katı
sinmek	: <i>hlk.</i> 1. kırılmak, parçalanmak, bozulmak. 2. yenilmek, bozguna uğramak.
soğanak	: dağ soğanı.
sost	: (Peh.) 1.gevşek. 2.zayıf.
sow	: 1. bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar vb.ni çıkarmak.
sowgat	: Far. hediye, armağan, bahşiş, ihsan.
subba	: genç, bekar.
sûd	: (Peh.) 1.yarar, fayda. 2.kazanç. 3.çıkar, menfaat. 4.kâr. 5.faiz.
suyuz	: susuz
süst ow müst	: Far. tembel , haylaz.
şah	: Far. : 1.dal. 2.boynuz.

şehriyar	: Far. 1.hükümdar, padişah. 2.en iktidarlı.
şer	: (Peh.) (zool.) aslan.
şerîk	: Ar. 1. ortak. 2. ders, mektep, medrese arkadaşı.
şermende	: [şerm + ende] utangaç, utanan, mahcup.
şikal	: bkz. Şikar
şikâr	: Far.1. av. 2. avlanma.
şivan	: Far. şîven: üzüntü; ağlama; feryat. şivan gopmak / olmak: feryat ve figan başlamak şivan etmek şivan olmak
şivekeş	: ayakkabıcı.
şovr	: Ar. meşveret, danışma.
şur	: Far. 1.tuzlu. 2.tekremsi. 3.şamata, gürültü.
şûrbâ	: çorba, pirinç çorbası.
tâfak	: Ar. vaka, olay, hadise.
tamah	: Ar. açgözlülük.
tama'kâr	: açgözlü, cimri.
tapı	: bazlama, ekmek.
tapmağ	: Far. 1.arama neticesinde meydana çıkarmak, elde etmek, kaybolmuş birisini bulmak, hesaplayarak düşünerek bir şeyin neticesini, cevabını belirlemek, bulmak. 2.kaybettiği veya bir yerde unuttuğu şeyi yeniden elde etmek, almak.3çok arayarak sonunda elde etmek, bulup almak. 4.mec. elde etmek, nail olmak.
tarı	: tanrı.
tât	: Türk olmayanlar.
tay	: Far. <i>sf. hlk.</i> 1. denk, eşit, eş. 2.hayvanın bir yanındaki yük.
te'aruf kerdan	: 1.sunmak, ikram etmek, takdim etmek. 2.göstermek.
tege	: teke, erkek keçi.
teh	: Far. dip.
tehr	: tür.
tele	: 1.tuzak, kapan.
telemsek	: Far. Bir işi mümkün olduğu kadar çabuk yapmak, acele etmek, sabırsızlık göstermek.

temaşa	: Far.hoşlanarak bakma, seyretme.
tendorost	: Far.[ten + dorost] sağlıklı, sıhhatli.
teng	: Far. 1.dar, sıkıntılı, melul, kederli. 2.kıtlık
ter	: Far. 1.taze.
ter	: (Peh.) (gr.) “daha anlamında ek.
terlan	: sarı renkli, büyük pençeli, kartala benzer bir çeşit avcı kuş.
terpenmek	: Far. 1.olduğu yerde hareket etmek, kımıldamak, harekete başlamak.
tevekku’	: Ar. beklenti, umut.
tezek, -ği	: 1. yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır dışkısı. 2. <i>hlk.</i> kesek.
tikke	: tike <i>hlk.</i> Et, ekmek, peynir vb.nde parça, lokma, dilim.
tîr	: Far. ok
tor	: tuzak, ağ.
tovlamağ	: Far. kımıldatmak, hareket ettirmek, oynatmak.
toy	: düğün, şölen.
tuman	: <i>hlk.</i> don, şalvar.
tunban	: 1.Don, şalvar 2.Pantolon. 3.Eteklik.
туруş	: Far. ekşi.
tük	: tüy, ince kıl.
tülkü	: is. 1.köpekgillerden, sivri burunlu, uzun ve bol tüylü kuyruklu, postu için avlanan hayvan.
tümen	: <i>sf.</i> on bin.
Tünd	: Far. sert, şiddetli, haşin
tünd	: <i>sf.</i> Far. sağlam, keskin, süratli.
tüt	: duman
uca	: <i>sf.</i> 1.yüksek.//Uzun boylu, boylu boslu.// is. yüksek yer.
uduruk	: güçlü, çevik, çalışkan, eline ayağına çabuk.
uğru	: hırsız.
urva	: yufka açılırken, hamurun tahtaya yapışmaması için kullanılan kalın un.

uşak, -ğı	: 1. çocuk. 2. herhangi bir bölgenin halkından olan erkek. 3. erkek hizmetçi. 4. tayfa.
ük	: yük.
ülfet	: Ar.1. alışma, kaynaşma. 2. tanışma, görüşme. 3. dostluk, ahbaplık.
ülger	: sabahyıldızı, ülker.
üñül	: sf. 1.ağırlığı az olan, hafif.
üz	: yüz.
üzölmek	: Far.1.Çok eskimek yıpranmak. Yırtılmak, kırılmak. 2.Kopmak, ayrılmak, açılmak.
var	: sf. mevcut olan, mevcut, vakiî.
vaya	: Nasip, kısmet, behre.
vêrana	: Far. Harabe. Yıkılmağı yüz tutmuş eski yapı.
virrac	: çok konuşan, dır dır eden.
yâd	: Far. 1. anma. 2. hatır, zihin.
yal	: is. Yüksek bir yerin tepesi; yokuşun tepesi.
yalık	: <i>h/k</i> . çıplak, kınından çıkmış.
yamak	: 1. delik ve yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma. 2. bu iş için kullanılan parça. 3. deride geniş leke.
yaman	: <i>sf</i> . 1. güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan (kimse). 2. kötü, korkulan (kimse). 3. alışılmadık, olağanın dışında.
yamaşak	: 1. kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü. 2. <i>h/k</i> . başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü.
yaraşmak	: yakışmak, muvafık gelmek, uygun düşmek, lâıyk ve münasip olmak.
yarpız	: ballıbabagillerden, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünden, kısa saplı, az veya çok tüylü, güzel kokulu bir bitki.
yazı	: düzlük, ova. 2. yer, toprak. 3. bağ, bahçe. 4. yabancı yer. 5. alan.

yek-ser, -e	: Far. 1.yalnız başına. 2. bir baştan bir başa. 3. ansızın.
y�y	: iyi
y�yter	: y�y+ter (Far.): daha iyi
yırlamak	: t�rk� söylemek
yıy	: koku.
yoğun	: <i>sf.</i> 1. hacmine oranla ağırlığı çok olan, kesif. 2. koyu, kalın.
yoluk	: dilenci
yorğ�	: atlarda, rahvana yakın bir yürüyüş biçimi, yumuşak rahvan.
yov	: hayır, değil, yok.
yowş�n	: 1. yavş�n otu. 2. Özel kokulu, acı, kaynatılıp suyu em olarak içilen bir ot.
yuha	: saban.
yuhu, (yuku)	: uyku.
yumak, -r	: <i>hlk.</i> yıkamak.
yurt, -du	: <i>hlk.</i> Yörüklerin yazın veya kışın oturdukları yer. 4. göçebe Türklerin oturduğu çadır.
z�d	: Ar. azık, yiyinti.
zay	: Ar. zor, fena, �etin.
zemist�n	: Far. kış, kış mevsimi.
zeng�le	: Far.: 1.�ingırak. 2.�an. 3.zil. 4.klasik Türk musikisinde bir makam.
zer	: is. Far.1.altın. 2.altın suyu veya tozu.
zerger	: Far. kuyumcu, kuyumcu ustası.
zerk	: Ar. ikiyüzlülük, hile, riya, dalavere.
zinet	: Ar. ziynet.
ziy�n	: Far. zarar, kayıp [kazançtan].

KAYNAKÇA

- ACAROĞLU, Türker (1993), Türk Atasözleri, İstanbul: İletişim Yayınları.
- AFŞAR SİSTANİ, İrec (1362), "Konya, Lakab, Nesbet-i Aşayer ve Zekr-e Anha Der Mutun-i Farsi." Mecmue Mekalat-e Agah, Vijeye îlat ve Aşayer, Tahran: Entesarat-eAgah.
- AKSAN, Doğan (2001), Türkçenin Gücü, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSOY, Ömer Asım (1988), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ALTAYLI, Seyfettin (1994), Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ALTUN, Mustafa (2004), "Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6 (21), Mayıs-Temmuz, 79-91.
- ATALAY, Besim (1991) (çev.), *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini 'Endeks' IV*, Ankara.
- BEHMENBEGİ, M. B. (1324), Örf ve 'Adet der'Aşâyer-ı Fars, Tahran, H. 1324, s. 2
- BEYZADEOĞLU, Süreyya (2002), "Nazım ve Nesir Örneklili Osmanlı Dönemi Atasözleri ve Deyimleri", *Türkler*, C. 11, Ankara, 622-634.
- BEYZADEOĞLU, Süreyya (2003) (hızl.), *Şinasi, Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*, İstanbul.
- BEYZADEOĞLU, Süreyya (2004), "Osmanlı Dönemi Atasözleri ve Deyimlerinden Manzum Örneklili 20 Atasözü ve Deyimin Yorumu", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004*, Ankara, 431-445.
- BİLGEGİL, M., Kaya (1989), Edebiyat / Bilgi ve Teorileri (Belâgat), İstanbul : Enderun Kitabevi.

- BİRTEK, Ferit (1944), *En Eski Türk Savları*, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili (1992), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul.
- BOZKAPLAN, Şerif Ali (2004), “Atasözlerinin Yapı ve İşleyiş Biçimlerine İlişkin Bir Örneklem Modeli”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, Ankara, 513-552.
- BOZYİĞİT, Ali Esat (1983), “Karsılaştırmalı Atasözleri”, *Türk Folkloru*, 5 (52), Kasım, 13-15.
- Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II (1996), (BAAD.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1930), “Orhon Abidelerinde Atalarsözü”, *Halk Bilgisi Haberleri*, 1 (3), 1 Kânunusani, 43-46.
- COURTEÏLLE, A. Pavet de (1870), *Doğu Türkçesi Sözlüğü* (Dictionnaire turk oriental, Paris.
- ÇELİK, Muhittin (1997), *Kaşkay Türkleri*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- ÇELİK, Muhittin (1998), “Kaskay Atasözleri”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, 2 (19), Haziran, 58-63.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2004), *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (1983), *Atasözlerimiz*, İstanbul.
- DANIŞUR, Novzer (1993), *Nağmehâ-yı İl—i Kaşkayı*, Şirâz.
- DEMORGNİ, J. Aşayer-e Fars, (1913) (Çev: Celaleddin Refîfer), Tahran, Entesharat-e Daneşgah-e Tahran, 1375.
- DEVELİOĞLU, Ferit (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Dehri (2000), *Edebiyatımızda Atasözleri*, Ankara.
- DOERFER, Gerhard (1992), İrandaki Türk Dilleri Üzerine, *Türk Dili Dergisi*, Eylül-1992, s. 489.
- DOĞAN, Levent (2001), “Türk Dünyası Atasözleri”, *Türk Kültürü*, 39 (458), Haziran, 326- 340.
- EBİVERDİ, M. M.K.Tarih-i Vakayi' 'Aşayir-i Fars, Tahran 1373.
- ELÇİN, Şükrü (1977), *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara.

- ELÇİN, Şükrü (1988), *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1998), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ELÇİN, Şükrü, “Atalar Sözü”, *Türk Dünyası El Kitabı Cilt 3*, 343-354.
- FESAİ, M.H (1313), *Farsname-yi Naseri C II*, Tahran.
- GÖKSAN, Ayhan (1966), “Türk Dünyası Atasözleri, I Azerbaycan Atasözleri”, *Reşid Rahmeti Arat İçin*, Ankara, 248-258.
- GÖZAYDIN, Nevzat (1998), “Türk Dünyasının Atasözleri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6, Güz, 708-719.
- GÖZLER, H. Fethi (1982), “Türk Atasözleri Üzerinde Bir Araştırma”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. Cilt Halk Edebiyatı*, Ankara, 177-200.
- GÖZLER, H. Fethi, GÖZLER, M.Ziya (1982), *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- GÜLENSOY, Tuncer (1975), “Türk Dünyası Atasözlerinin Anlam Yönünden Benzerlikleri Üzerine Notlar”, *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı / Belleten 1974*, Ankara, 93-101.
- HURMOCİ, M. Cafer (1343), *Hakayek-i Ahbar-i Naseri*, Tahran, Zevvar.
- İBRAHİMOV (Şahin), T.E.(1988), *Gaşgaylar*, Baku.
- İPEK, Yücel (2004), “Divanü Lügati’t- Türk’de Yer Alan Atasözleri”, *Erciyes*, 27 (315), Mart, 14-17.
- İZBUDAK, Velet Çelebi (1936), *Atalar Sözü*, Ankara.
- KABAKLI, Ahmet (1994), *Türk Edebiyatı Cilt 1*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KAFKASYALI, Ali (2002), *İran Türk Edebiyatı Antolojisi I*, Erzurum.
- KANAR, Mehmet (2008), *Kanar Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.
- KARATAŞ, Turan (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAŞGARLI, Mahmut (1985), *Divanü Lügat-it-Türk* (çev: Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, (1,426, Kaşga Maddesi).
- KEYANİ, Menuçehr (1376), *Siyah Çadırha*, Şiraz : Kiyan Neşr.
- KIRIMLI, Sadi G. (1961), *Atalar Sözü*, İstanbul: Kanaat Yayınları.

- KOCAKAPLAN, İsa (2002), *Açıklamalı Edebi Sanatlar*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KURGAN, Şükrü (1988), "Tarih Boyunca Türk Atasözleri", *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri / 7-9 Mayıs 1987 Eskişehir*, Eskişehir, 239-243.
- KURT, İhsan (1997), *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*, Konya: Mikro Yayınları.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük Cilt 1*, İstanbul 2002.
- MORİSDEN, David C. (1977), "Kaşkay İlının geçmişi ve şimdiki durumuna kısa bir bakış", *Name-i Nur*, Sayı 4-5, (Tahran-Ekim 1977), s. 57
- MOSTOFİYOLMEMALEK, Reza (1377), *Cografiya-ye Kuçnuşeni: Umumi ve İran Ba Tekid Be İl-e Kaşkay*, Tahran, Merkeze Entesarat-e Elmi-ye "Daneşgah-e Azad-e Elmi.
- MUSAOĞLU, Mehman (1997), "Türk Halkları Atasözlerinin Konu ve Dil Özellikleri", *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, 1 (11), Şubat, 79-82.
- Müslüman Halklar Ansiklopedisi, c. II., İstanbul -1991, s. 77
- OBERLİNG, Pierre (1974), *The Kashkai Nomads Of Fars*, Mouton: The Hague.
- OY, Aydın (1972), *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul.
- ÖZCAN, Ali (1984), "Kutadgu Bilig'de Atasözleri ve Hikmetler", *Erciyes*, 7 (79), Temmuz, 19-20.
- ÖZTELLİ, Cahit (1960), "Bibliyografya: Türk Atasözleri Bibliyografyası", *Türk Folklor Araştırmaları*, 6 (134), Eylül, 2219-2222.
- PARLATIR, İsmail (2008), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-II*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- PERHAM, Sirus (1362), "İl-e Kaşkay Key ve Ez Koca Be Fars Amedeend." *Mecmue Mekalat-e Kitab-e Agah*, Tahran: Entesarat-e Agah.
- RAHİMİ, Esedollah Merdani (1380), *Zeban-e Torki-ye Kaşkay ve Şiveye Negareş-e An*, Şiraz: Entesarat-e Rah Goşa.
- SAKAOĞLU, Saim (1975), "Atasözlerimizin Yapısı", *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı*, 1974, Ankara, 131-141.
- SAKAOĞLU, Saim (1979), "Türk Atasözlerinin Yapısı", *Burak*, 1 (2), Aralık, 6-7.
- SAKAOĞLU, Saim (1985) "Atasözleri ve Deyimler Bibliyografyası / Ek", *Türk Folkloru*, 6 (66), Ocak, 12-15.

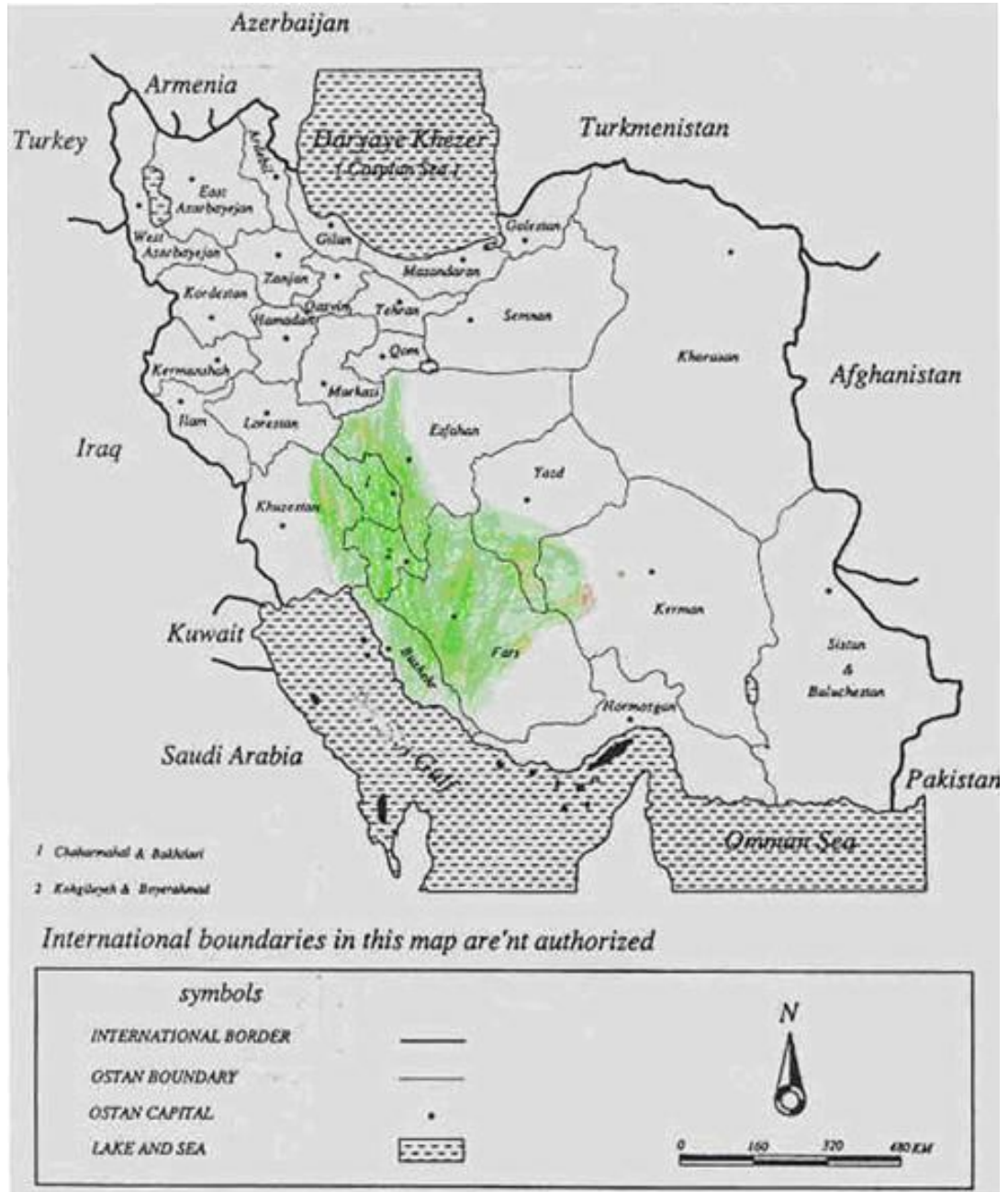
- SARAÇ, M.A. Yekta (2001), Klâsik Edebiyat Bilgisi-Belâgat, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- SARAÇBAŞI, M. Ertuğrul, MİNNETOĞLU, İbrahim (2002), Örnekli ve Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- SCHOOTEN, Marie Terese Ullens de (1956), Şehsevaran-e Kuhsar, (çev. Mohemmed Şehba), Tahran: Enteşarat-e Piraste.
- SHOOTEN, Maria Thérèse Ullens de (1956), Lords of the Mountains, Southern Persia and the Kashkai tribe, London.
- SOYKUT, İ. Hilmi (1936), “Atasözlerinin Edebî Değerleri”, *Halk Bilgisi Haberleri*, 5 (55), Mayıs, 101-104.
- SOYKUT, İ. Hilmi (1974), Türk Atalar Sözü Hazinesi, İstanbul: Ülker Yayınları.
- SÜMER, Faruk (2002), “Kaşkay”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, 20-22.
- TEMİZEL, Ali (2008), “Esedullah Merdânî Rahîmî, Qaşqayî Sözlüğü: Kaşkay Türkçesi-Farsça Sözlük”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Güz 2008, S. 24, s.474-479.
- Türk Atasözleri ve Deyimleri (1992), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Cilt 1 (1977), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü C. 1* (2001), Ankara.
- Türkçe Sözlük (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu
- UZUN, Nadir Engin (1988), Dilbilimi Açısından Atasözü ve Türkiye Türkçesindeki Örnekleri Üzerine Bir Çalışma, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÜLKER, Hasan (2002), “Türk Dünyasında Atasözlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme”, *Türkler*, C. 19, Ankara, 96-104.
- YARMAN, Vecdi (1976), “Türk Ata Sözleri ve Şiir”, *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri /27-29 Ekim 1975 Konya*, Ankara, 177-183; (aynı bildiri), *Türk Folklor Araştırmaları*, 27 (320), Mart 1976, 7597-7599.
- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal (1988), "Kaşkaylar." *Türk Kültürü*, 299, Mart 1988 :34-42.

YUND, Kerim (1976), “Atasözleri Deyiminin Anlamdaşları”, *Sivas Folkloru*, 4 (37), Şubat, 9-13.

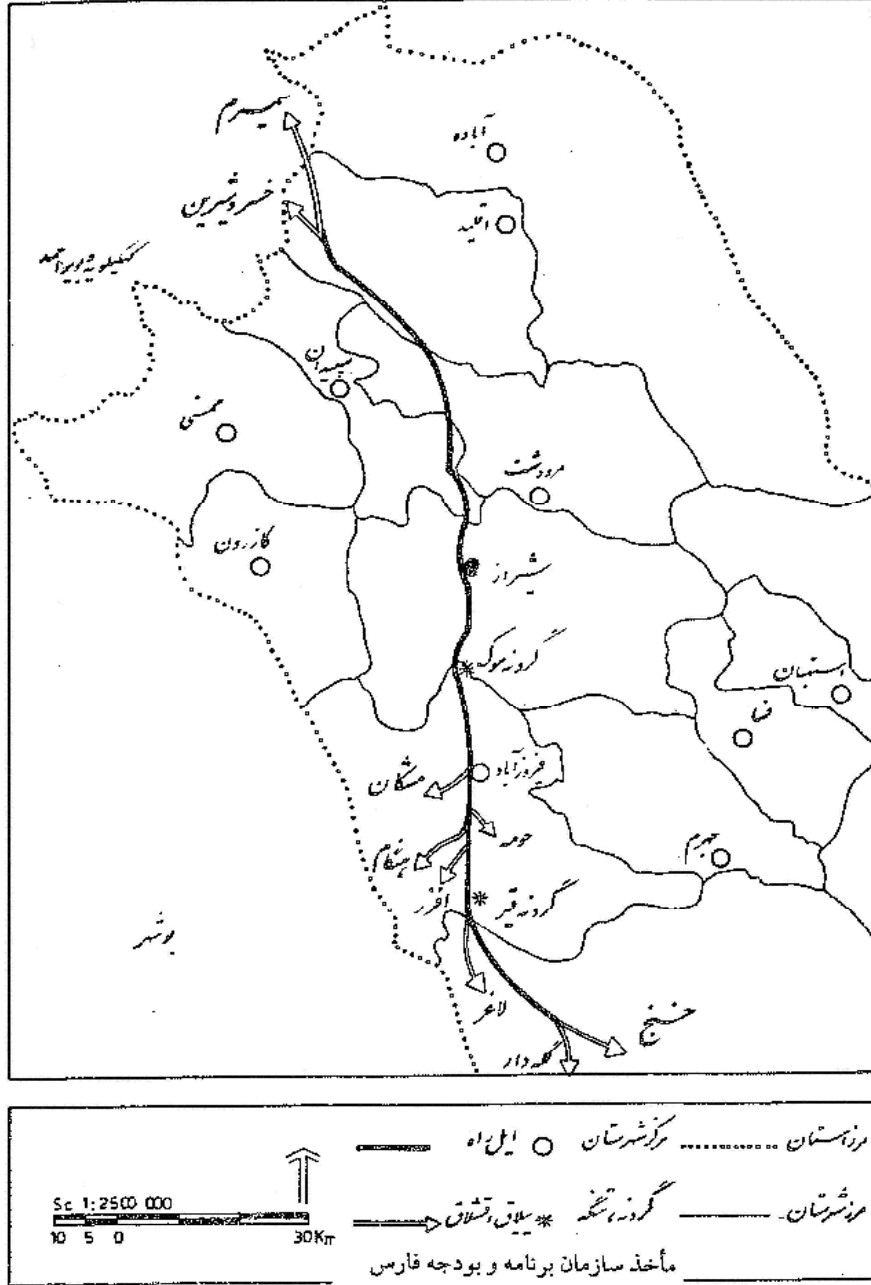
YUND, Kerim (1980), “Dilimizde Atasözleri ile Yakın Anlamlı Sözler Dizisi”, *Türk Folkloru*, 2 (13), Ağustos, 8.

ZÜLFİKAR, Hamza (1988), “Ata Sözü Terimi Kaynağı ve İmlası”, *Türk Dili*, LV (438), Haziran, 321-328.

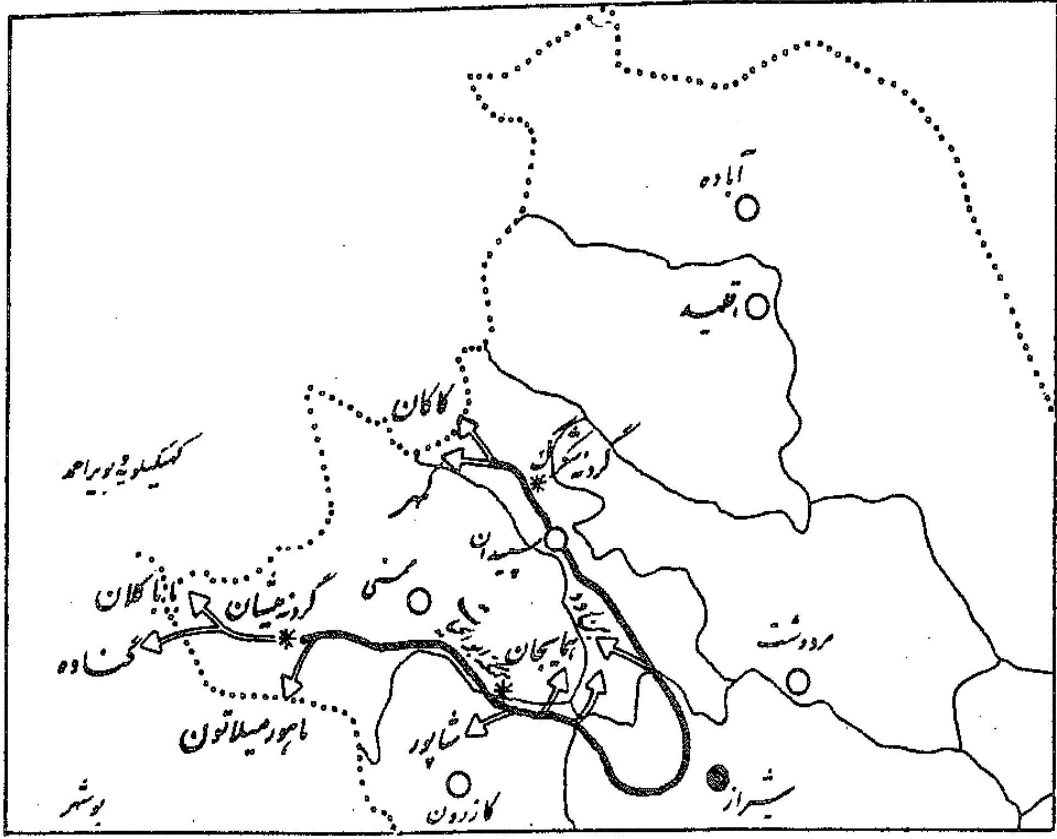
EKLER

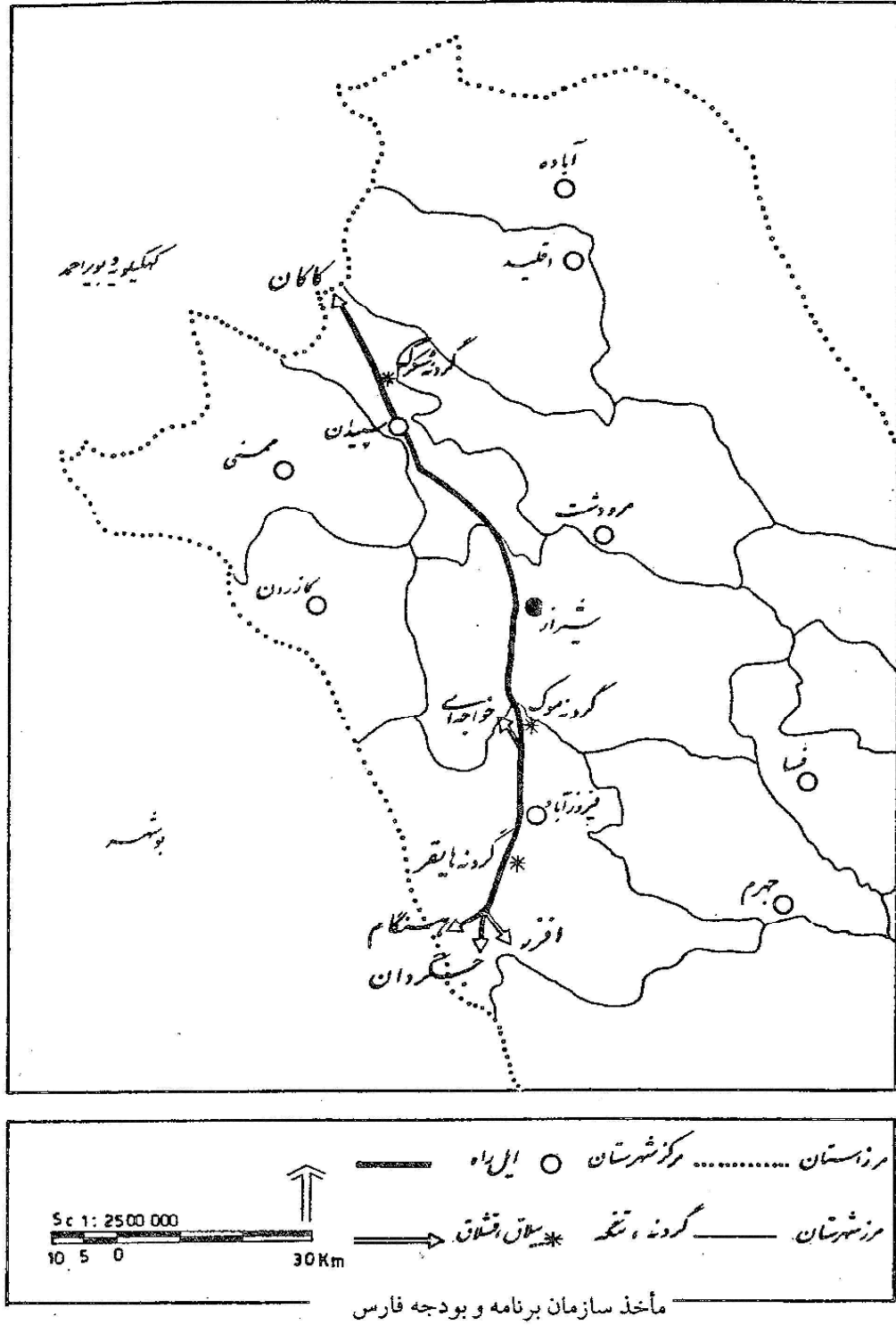
1. İran haritası.

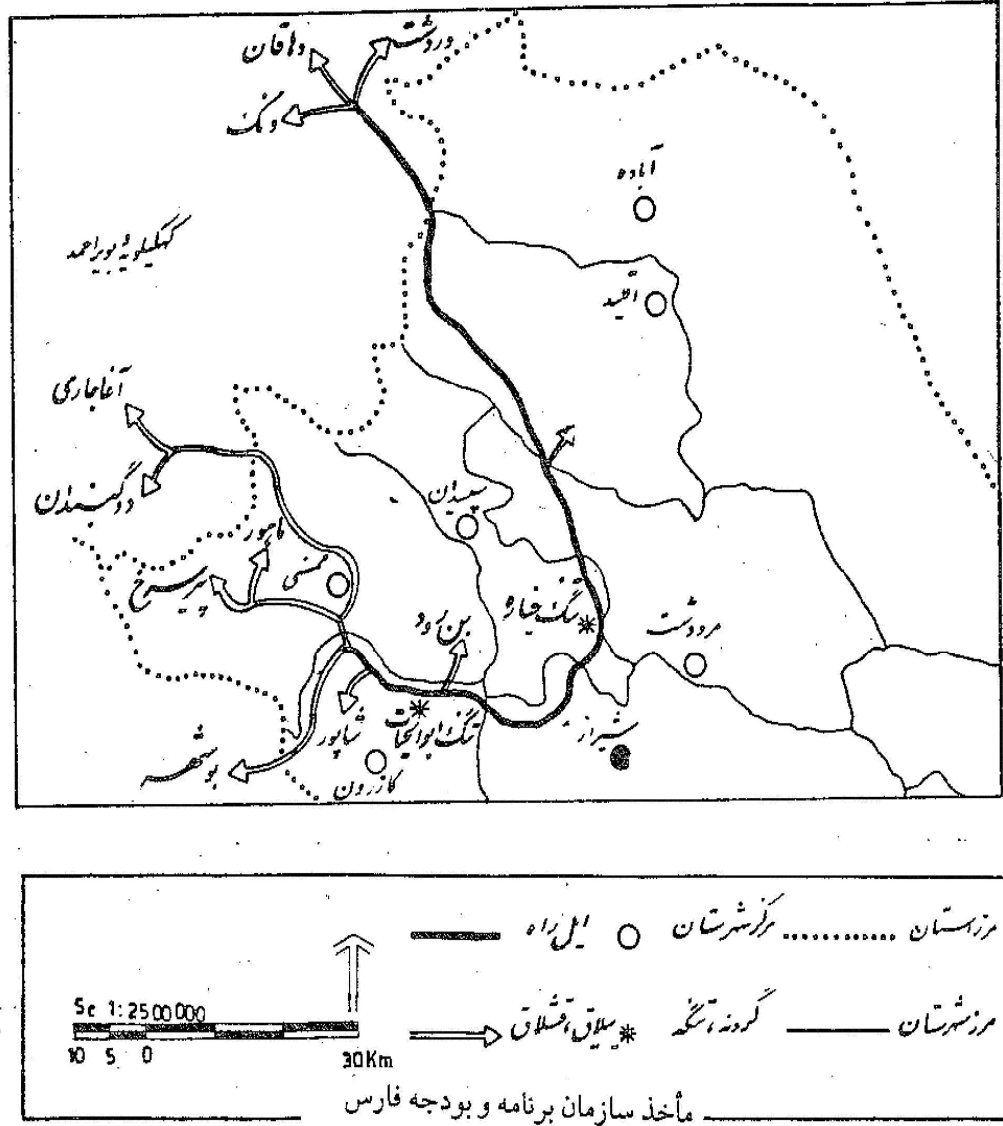
2. 'Amele tayfasının göç yollarını gösteren harita (Keyani, 1376).

3. Büyük keşkûli tayfasının göç yollarını gösteren harita (Keyani, 1376).

4. Küçük Keşkili tayfasının göç yollarını gösteren harita (Keyani, 1376).

5. Şordereli (Derreşori) Tayfası göç yollarını gösteren harita (Keyani, 1376).

